

**”JOS ME EI TUNNETA MENNEISYYTTÄ NIIN EI
MEILLÄ OLE TULEVAISUUTTAKAAN”**

Museon ja kotiseudun merkitys paikalliselle identiteetille

Etnologian pro gradu –tutkielma.

Jyväskylän yliopisto, etnologian laitos.

Kevätlukukausi 2002.

Rinta-Porkkunen, Nina ja

Ylitalo, Saija

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta	Laitos
HUMANISTINEN	Etnologia
Tekijä Nina Rinta-Porkkunen ja Saija Ylitalo	
Työn nimi "Jos me ei tunneta menneisyyttä, niin ei meillä ole tulevaisuuttakaan." Museon ja kotiseudun merkitys paikalliselle identiteetille.	
Oppiaine Etnologia	Työn laji pro gradu -tutkielma
Aika kevät 2002	Sivumäärä 187 s + liitteet 16 s.
Tiivistelmä - Abstract	
<p>Pro gradu -tutkielma selvittää kotiseutu-käsitettä, tarkastelee kotiseutumuseoiden merkitystä yhteisölleen ja erityisesti käyttäjilleen sekä määrittelee, onko kotiseutumuseolla roolia paikallisidentiteetin rakentumisessa. Tutkielmassa selvitetään, miten Euroopan Unioni ja sen rahoitusjärjestelmät ovat kehittäneet tutkimusalueen paikallismuseoiden toimintaa.</p> <p>Tutkimusaineisto koostuu kahden pohjoispohjalaisen seutukunnan kotiseutuaktiivien, päättäjien ja museokävijöiden haastatteluista, joita on yhteensä 53. Haastatteluaineisto on nauhoitettu ja litteroitu. Henkilökohtaisissa haastatteluissa on käytetty puolistrukturoitua teemahaastattelua. Aineistoon kuuluu myös 13 kirjallista vastausta, joissa informantit ovat pohtineet annettuja teemoja. Aineistoa tarkastellaan ja analysoidaan identiteetin muodostumiseen liittyvien tasapaino- ja maailmankuvamallien kautta.</p> <p>Tutkimusalueella kotiseututyön tärkein muoto on museotoiminta. Sen avulla ylläpidetään kotiseututunnetta ja tuetaan paikallisidentiteettiä. Kotiseutumuseo auttaa yhteisönsä jäseniä ymmärtämään nykyisyyttä menneisyyden kautta.</p> <p>Suhteellisen laajan ja heterogeenisen aineiston informanttien näkemykset ovat hyvin pitkälti saman suuntaisia. Kotiseutu merkitsee informanteille juuria ja identiteetin perustaa, jonka kautta ihminen hahmottaa maailmaa. Tärkeä osa kotiseudun käsitettä ovat arvot ja mallit, jotka luovat pohjan elämälle. Informantit kokevat kotiseutumuseon merkittävänä perinteen siirtäjänä ja jatkuvuuden tunteen luoja.</p> <p>Yhteiskunnan rakennemuutoksesta johtuen kotiseudun käsite on muuttunut viime vuosikymmenien aikana eikä sitä voi määritellä yksiselitteisesti. Aiemmin synnyinseudun ja kotiseudun käsitteitä ei eroteltu. Nykyisin ihmisellä voi olla useita kotiseutuja. Aineiston perusteella kotiseutuna pidetään usein aluetta, jossa koti ja työ ovat. Toisaalta joidenkin informanttien mukaan ainoastaan synnyinseutua voi pitää kotiseutuna. Kotiseudun merkitys on yksilöllistä, sillä se määrittää henkilökohtaisten ihmissuhteiden, kokemusten ja tunteiden kautta.</p>	
Asiasanat kotiseutu, kotiseutumuseo, paikallisidentiteetti, kehittämishanke, museo	
Säilytyspaikka Etnologian laitos	
Muuta tietoja	

1. JOHDANTO	
Myllynkiveltä maisteriksi	4
1.1 TAUSTOJA TUTKIMUKSELLE	
Kotiseutuaate	6
Kotiseutumuseoiden synty	8
Kotiseutuyhdistykset ja -museot tutkimusalueellamme	9
1.2 TUTKIMUSONGELMA	16
Mikä on kotiseudun ja kotiseutumuseon merkitys paikalliselle identiteetille?	17
Aiempi kotiseudun tutkimus	17
Aiempi identiteetin tutkimus	19
Mistä identiteetti rakentuu?	22
Aineiston keruu, käsittely ja lähdekritiikki	25
Käsitteiden määrittely	30
2. EUROOPAN UNIONIN VAIKUTUKSET SEUTUKUNNALLISEEN KULTTUURITOIMINTAAN	33
Kulttuurilinjaukset Ylivieskan ja Nivala-Haapajärven seutukunnissa	34
Museoprojektin synty	37
2.1 MUSEOPROJEKTIN ARVIOINTI	
Asenteet Museoprojektia kohtaan	41
Museoprojektin hyöty	42
Kotiseutuaktiivien ja päättäjien arvioita Museoprojektista	46
3. KOLME KÄYTTÄJÄRYHMÄÄ	
3.1 TYYPITTELYN PERUSTEET	51
3.2 KOTISEUTUAKTIIVIT	51
Hihankäärijät	52
Pitkän linjan kotiseutuaktiivit	52
Idealistit	53
Yksityiskohtien huomioijat	53
Harrastelijaveteraanit	54
3.3 MUSEOKÄVIJÄT	55
Kotiseudulle jääneet ja palanneet	55
Koti-ihmiset	56
Kotiseudulle kaipaajat	56
Aktiiviset eläkeläiset	57
Nuoret	58
Opettajat	58
Kulttuurin kuluttajat	59
Ei mistään kotoisin	60
3.4 PÄÄTTÄJÄT	60
Tomerat	61
Rivipoliitikot	61
Yleiseen mielipiteeseen mukautujat	62
Paljonpuhujat	62
4. MUSEON MERKITYS YHTEISÖSSÄÄN	64
KOTISEUTUAKTIIVIEN MUSEOKÄSITYKSIÄ	
Hihankäärijät: ”Siellä on niitä juuria”	65
Pitkän linjan kotiseutuaktiivit: ”Jatkuvasti täydentyvä eri elämänelojes systeemi”	69

Idealistit: ”Museo heijastelee erilaisia aikakausia”	70
Yksityiskohtien huomioijat: ”Kotiseudun muisti”	73
Harrastelijaveteraanit: ”Opetusväline nuorille”	75
Menneisyyteen suuntautuva laitos	77
MUSEOKÄVIJÖIDEN MUSEOKÄSITYKSIÄ	
Kotiseudulle jääneet ja palanneet: ”Että silloin se oli aivan erilaista”	79
Koti-ihmiset: ”Jäläkipoloville jättää näkymään”	81
Kotiseudulle kaipaajat: ”Museot ovat tärkeitä jatkuvuuden ja turvallisuuden tunteen luojina”	83
Aktiiviset eläkeläiset: ”Kyllähän se varmasti tärkeä on, ainakin varttuneemmalle väelle”	85
Nuoret: ”Se on siellä niinku kirja hyllyssä”	87
Opettajat: ”Ja tärkeää ois viiä sinne myös oppilaita”	89
Kulttuurin kuluttajat: ”Hyvin hoidettu museo on aarre”	91
Ei mistään kotoisin: ”Kyllä se varmaan sitä jotenkin sitä identiteettiä kiteyttää”	92
Näkemyksen ja maailmankuvan avartaja	94
PÄÄTTÄJIEN MUSEOKÄSITYKSIÄ	
Tomerat: ”Siihen vois satsata enemmänkin”	97
Rivipoliitikot: ”Tärkeänä nähdään, että se on”	100
Yleiseen mielipiteeseen mukautujat: ”Jos on kunta, niin on museokin”	102
Paljonpuhujat: ”Historia ja perintö ja kotiseutumuseot, niin sillä on oma osansa”	105
Kuntaidentiteetin heijastaja	107
KOTISEUTUAKTIIVIEN KÄSITYKSIÄ MUSEOKÄVIJÖISTÄ	
”Että siellä käy ihan samat ihmiset joka vuosi, se on tavallaan perinne”	109
”Ei vaan tule lähdeyksi, kun ei satu olemaan kirkolla käyntiä tänä päivänä”	110
”Me ei osata markkinoida, ihan yksinkertaisesti”	111
MUSEOKÄVIJÖIDEN KÄSITYKSIÄ MUSEOKÄYNNISTÄ	
Kotiseudulle jääneet ja palanneet: ”Varmasti usiammasti käyään, ku saatiin ens kerran käytyä”	112
Koti-ihmiset: ”Monesti on aikonu ja aikonu, se on vaan jääny”	113
Kotiseudulle kaipaajat: ”Minulla on vain hyviä muistoja museoissa käynneistä”	114
Aktiiviset eläkeläiset: ”Muistuhan se mieleen kaikki mitä se oli ennen”	114
Nuoret: ”Ne on oppimiskokemuksia”	115
Opettajat: ”Varsinkin niin kun lapsille, opetuksen kannalta”	116
Kulttuurin kuluttajat: ”Museoiden kautta olen löytänyt itseäni”	116
Ei mistään kotoisin: ”Siellä pitää tulla tämmösiä elämyksiä”	117
Museokäynnin monet ulottuvuudet	118
Museokävijät: ”Kyllä kai siellä käy kaikenlaiset, nuorista vanahaan”	120
”Huonopa se on kettään mennä kotua raahamaan”	121
PÄÄTTÄJIEN KÄSITYKSIÄ MUSEOKÄVIJÖISTÄ	
”Sellaisia siellä käy, joille on sillä paikalla jotain merkitystä”	123
”Se on tämä yleinen pintaliito, ei välitetä kulttuurista”	124
KÄVIJÄPROFIILI KYSELYLOMAKKEIDEN POHJALTA	125
5. KOTISEUTU HAASTATTELUAINESTOSSA	
KOTISEUTUAKTIIVIEN MIELIPITEITÄ KOTISEUDUSTA	
Hihankäärijät: ”Eväät saadaan kotiseudulta elämistä varten”	128
Pitkän linjan kotiseutuaktiivit: ”Ihmisellä voi olla monia erilaisia kotiseutuja”	129
Idealistit: ”Kotiseudulla on duaalinen merkitys”	130
Yksityiskohtien huomioijat: ”Kotiseutu on se elämisen perusta”	131

Harrastelijaveteraanit: ”Kotiseudun pitäisi olla se lähtökohta”	131
Kotiseutu antaa juuret	132
MUSEOKÄVIJÖIDEN MIELIPITEITÄ KOTISEUDUSTA	
Kotiseudulle jääneet ja palanneet: ”Kotiseutu on niin rakas, paras paikka”	133
Koti-ihmiset: ”Sitä on vaikia ruveta kuvvailleen ja kertomaan”	135
Kotiseudulle kaipaajat: ”Synnyinseudun miellän edelleen kotiseudukseni”	136
Aktiiviset eläkeläiset: ”Kyllähän täällä saattaa leippää syyä siinä ku jossakin muuallakin”	138
Nuoret: ”Kun aikansa käy remuamassa jossakin, niin voi sitten tulla takasin kottiin”	140
Opettajat: ”Lapsuusmaisemat ja kotipaikka, niin luulisi että ne on tärkeitä kaikille”	142
Kulttuurin kuluttajat: ”Kotiseutuni on siellä, missä minun on hyvä olla itseni ja muiden kanssa”	143
Ei mistään kotoisin: ”Me aina sanotaan, että me ei olla mistään kotosin”	144
Kotiseutu on ihmissuhteita ja mielenmaisema	146
PÄÄTTÄJIEN MIELIPITEITÄ KOTISEUDUSTA	
Tomerat: ”Siihen vaikuttaa tämä Euroopan Unioni”	150
Rivipoliitikot: ”Tää maaseutu kotiseutu on tavallaan murroksissa”	151
Yleiseen mielipiteeseen mukautujat: ”On kai se vähän kuin osa minua”	151
Paljonpuhujat: ”Minun mielestä sen pitää vielä korostua EU-aikana”	152
Kotiseutu on voimavara kansainvälistymisessä	153
5.1 KOTISEUDUN MERKITYS IDENTITEETILLE	156
6. POHDINTOJA	
Tutkimusalueemme museoiden tulevaisuuden suuntia	162
Jatkoa Museoprojektille	167
Kokonaisvaltainen kotiseutu	169
Keinotekoiset aluejaot	173
Ajatuksia jatkotutkimusaiheista	176
LÄHDELUETTELO	
PAINAMATTOMAT LÄHTEET	178
PAINETUT LÄHTEET	183
LIITTEET	

1. JOHDANTO

Myllynkiveltä maisteriksi

Olimme uusimassa Raution kotiseutumuseon näyttelyä kesällä 1999. Päivä oli todella helteinen ja työskentelimme pienessä, pölyisessä aitassa. Museoesineet oli ryhmitelty aiheittain, joissakin tapauksissa esineistä oli yritetty rakentaa typologisia sarjoja. Näyttelyn uusiminen oli haastavaa, muttei kovin innostavaa. Tilaan kuului kaksi pientä huonetta, joiden välistä nousivat portaat ylös. Yläkerta oli matala ja sen lattia nariseva. Siellä oli olkien ja sahanpurujen seassa säilössä museon kokoelmaa. Vintillä oli vielä kuumempi kuin alhaalla. Pengoimme kaaosta toivoen löytävämme jotakin esille laitettavaa. Yritimme olla luovia, sillä hyvinkin tehtyyn näyttelysuunnitelmaan tulee aina toteutusvaiheessa monia muutoksia. Yritimme olla myös ahkeria ja aikaansaavia, sillä halusimme näyttelyn mahdollisimman valmiiksi kyseisen päivän aikana.

Väsytys painoi, sillä olimme edellisenä iltana saunoneet projektin työporukan kanssa ja valvoneet myöhään. Olimme nousseet aikaisin ja lähteneet yhdessä liikkeelle. Hankkeen vetäjän lähdettyä hoitamaan asioita Kalajoelle jäimme ilman autoa kahdestaan uudistamaan Raution näyttelyä. Ruokatunnin koittaessa olimme juoneet kaiken eväänä olleen veden. Lähdimme kävelemään reilun puolen kilometrin päässä sijaitsevaan kylän ainoaan kauppaan ostamaan lounasta.

Kävelimme hiljaksen auringonpaisteista tietä ja nautimme kauniista maalaismaisemasta. Luonto oli kukkeimmillaan ja linnut lauloivat. Päästyämme museolle päätimme ruokailla museon rappusina toimivalla myllynkivellä, joka oli melkein kokonaan peittynyt heinien ja nokkosten sekaan. Talloimme nokkoset ja istuimme nauttimaan lounastamme karpästen suristessa ympärillä ja auringon porottaessa. –Muistelemmekohan me tätä koskaan myöhemmin, mietimme ja ryhdyimme visioimaan missä mahtaisimme joskus olla töissä ja mitä tulevaisuus toisi tullessaan. Tuolloin emme osanneet kuvitellakaan miten tarkkaan tulimme muistelemaan koko Museoprojektia ja sen mukanaan tuomia kysymyksiä ja tehtäviä. Miten monta kertaa pro gradun kirjoitusvaiheessa olemme nauraneet ajatukselle, että muistelemmekohan me koskaan lounastaukoa Raution kotiseutumuseon rappusilla.

Syksyllä 1999 kummallakin oli edessä museologian proseminariesitelmän tekeminen. Pohdimme molemmat erilaisia tutkimusmahdollisuuksia etsien aihetta, josta olisi konkreettista hyötyä. Päädyimme lopulta tekemään Museoprojektiin liittyvän proseminariesitelmän yhdessä. Tuolloin ajattelimme, että tutusta aiheesta saisi helposti ja nopeasti hyvän esitelmän. Kevättalvella 2000 saimme esitelmän kunnialla valmiiksi. Aineistoa jäi kuitenkin runsaasti käyttämättä ja se jäi vaivaamaan molempien mieliä. Tästä kehittyi idea yhteisestä pro gradu –tutkimuksesta, ja löysimme itsemme taas kerran Museoprojektin toimialueelta nauhereiden kanssa. Molempien pätkätyösuhteiden vuoksi olemme kypsyttelleet aineistoa mielissämme pitkään. Varsinainen kirjoitustyö on tehty syksyllä 2001.

Monet ovat ihmetelleet sitä, kuinka gradun kirjoittaminen onnistuu kahdestaan ja riitelemekö paljon asiasta. Näille epäilijöille voimme nyt työn ollessa valmiina kertoa, että emme vielääkään ole riidelleet aiheesta. Tämä varmasti johtuu siitä, että jo Museoprojektissa työskennellessämme löysimme toimivan yhteistyötavan. Tuolloin omaksuimme yhteneväisen kirjallisen ilmaisun tyylin näyttelytekstejä kirjoittamalla.

Yhdessä pro gradu -tutkimuksen tekeminen on ollut antoisaa ja jossain mielessä helppoa. Helppous on ollut siinä, että olemme yhdessä sopineet aikataulut ja noudattaneet niitä. Kirjoittaminen on ollut prosessinomaista. Molemmat ovat analysoineet omia vastuualueitaan ja kirjoittaneet niistä sovitun teeman mukaan. Kirjoittamisjaksojen jälkeen olemme yhdessä pohtineet kokonaisuutta. Yhdessä kirjoittamisen etuja on myös se, että toinen kiinnittää teksteissä huomiota erilaisiin asioihin kuin itse. Keskustelu ja pohtiminen ovat vahvistaneet kummankin näkemyksiä aiheesta.

Opinnäytetyötämme ovat rahallisesti tukeneet Keski-Pohjanmaan Kulttuurirahasto, Nivala-Haapajärven seutukunnan kulttuuritoimikunta, Sievin kunnan kirjasto- ja kulttuurilautakunta sekä Haapajärvi-seura. Näitä tahoja kiitämme lämpimästi.

1.1 TAUSTOJA TUTKIMUKSELLE

Kotiseutuaate

Kotiseudun tutkimus ja kotiseututyö voidaan katsoa alkaneeksi jo 1600-luvulla, kun Ruotsiin perustettiin Antikviteettikollegio kokoamaan tietoja muinaismuistoista ja historiallisista paikoista. Se kokosi tietoja myös Suomesta. Papisto velvoitettiin vuoden 1686 kirkkolain perusteella kirjoittamaan muistiin seurakuntansa merkittäviä tapahtumia. 1700-luvulla Suomessa paikallistutkimuksen keskuspaikkana oli Turun akatemia. Suuren Pohjan sodan ja isonvihan päätyttyä kotiseuduntutkimus tuki jälleenrakennustyötä. Vuonna 1797 perustetun Suomen Talousseuran ohjelmaan kuului paikalliskuvausten kirjoittaminen.¹

Kansallisromantiikan myötä kotiseudun tutkimus laajeni entisestään ja kotiseudun merkitystä korostettiin yhä enemmän. Vuonna 1831 perustetun Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran järjestelmällinen keruutoiminta loi kenttäyöntekijöiden verkoston, joka antoi perustan aatteelliselle kotiseututyölle. 1800-luvun lopulla vaikuttaneen filosofian lisenasiaatti Robert Boldtin toimesta ryhdyttiin houkuttelemaan tavallista kansaa mukaan oman ympäristönsä ja kulttuuriperinnön tutkimiseen. Hän oli perustamassa Suomen ensimmäistä kotiseutuyhdistystä Lohjalle 1894. Aluksi kotiseutuyhdistysten toiminnoissa tärkeimpinä ja keskeisimpinä olivat kotiseudun historian ja luonnon tutkimus.²

Kotiseututyötä ja tutkimusta ohjaamaan ja koordinoimaan on alusta alkaen perustettu keskusjärjestöjä ja organisaatioita. Vuonna 1908 valtakunnallisen kotiseututyön johtoon perustettiin Suomen Kotiseutututkimuksen Keskusvaliokunta. Sen toiminnan lamauduttua tehtäviä siirrettiin vuonna 1938 perustetulle Talonpoikauskulttuurisäätiölle. Vuonna 1949 Suomen kotiseututoiminnan uudeksi keskusjärjestöksi perustettiin Suomen Kotiseutuliitto, jonka tehtäväksi tuli kotiseututoiminnan harrastajien kokoaminen sekä valtakunnallisen työkentän yhtenäistäminen. Nykyään Suomen Kotiseutuliittoon kuuluu noin 600 kotiseutu-seuraa, joista valtaosa on kaupunki- ja pitäjäseuroja. Lisäksi Kotiseutuliiton jäsenkuntaan kuuluu 200 kuntaa, maakuntien liitot, valtakunnallisia järjestöjä sekä kotipaikkaseuroja.³

¹ Turunen 1996, 5-6.

² Aaltonen 1963, 117. Turunen 1996, 5-6.

³ Turunen 1996, 7-8.

Nykyään kotiseututyön päämääränä on kotiseudun kaikinpuolinen kehittäminen. Kotiseututyön osa-alueiksi katsotaan kulttuuri- ja perinnetoiminta, ympäristönsuojelu ja -hoito sekä aktiivinen kotiseutupolitiikka. Kotiseudun merkitystä kotiseutuseurat tuovat esille pääasiassa museo- ja julkaisu- toiminnalla. Lisäksi yhdistykset tallentavat kotiseudun ominaispiirteitä esimerkiksi ylläpitämällä ja järjestämällä kotiseutuarkistoja, -taloja ja -juhlia. Yhdistykset ottavat aktiivisesti osaa kotiseutua koskeviin keskusteluihin, esimerkiksi kaa-voitus- ja ympäristöasioissa sekä rakennuskulttuurin säilyttämisessä.⁴

Suomen Kotiseutuliiton toiminnanjohtaja Markku Tannerin mukaan Kotiseutuliitto on maan suurin kansanliike. Sekä nuoret että vanhat ihmiset ovat mukana kotiseututyössä. Toiminnan painopiste on kaupungeissa, joissa ympäristön muutokset ovat nopeampia ja kotiseututyölle siten suurempi tarve. Tannerin mukaan kotiseutu on paikka, jonka ihminen parhaiten tuntee, johon hänellä on henkilökohtainen suhde ja johon hän katsoo kuuluvansa. Kotiseutunsa tunnistava haluaa myös toimia sen hyväksi.⁵

Koulujen opetusohjelmiin on kuulunut jo 1900-luvun alusta asti kotiseutukasvatus. Oppilaita on opetettu tuntemaan omaa kotiseutuaan ja arvostamaan sitä. Kotiseutuopetuksen puitteissa ala-asteen oppilaat voivat tutustua muun muassa kotiseutunsa palveluihin, laitoksiin ja erilaisiin yhteisöihin. Lukiolaisille on tarjolla kotiseutuopetusta historian ja yhteiskuntaopin puitteissa. Opetussuunnitelman mukaan oman maan ja kansan menneisyyden kuten myös nykyisyyden tunteminen kasvattaa tervettä itsetuntoa. Museovirasto, opetus- hallitus ja ympäristöministeriö ovat kehittäneet kulttuuriperintöopetusta. Vuodesta 1998 toiminut Suomen Tammi -projekti on kehittänyt koulujen ja museoiden välistä yhteistyötä. Se on muun muassa julkaissut oppikirjan Oma koulu, joka ohjaa lapsia tutustumaan omaan arkiympäristöön.⁶

⁴ Turunen 1996, 7-9.

⁵ Knihtilä 2000, 7.

⁶ Ks. esim. <http://www.ylivieska.fi/25/hissa.htm>, <http://www.edu.fi/projektit/tammi>, <http://www.edukouvola.fi/kaunisnurmi/teemat/kotiseutu.html>

Kotiseutumuseoiden synty

Ruotsalainen kielitieteilijä ja etnografi Artur Hazelius perusti Nordiska Museet'in Tukholmaan vuonna 1891. Keskeisenä ajatuksena oli sekä alueellisen että paikallisen talonpoikaiskulttuurin esittely, minkä omaksuivat myös monet myöhemmin syntyneet alueelliset ja paikalliset museot. Museoilla ja kotiseutuliikkeellä oli yhteisiä päämääriä. Ideologisesti liikkeet olivat 1800-luvulla ja 1900-luvun alkupuolella läheisessä yhteydessä nationalistisiin. Ruotsin ulkopuolella kansallisen identiteetin etsimisellä oli vielä suurempi merkitys keräyksille ja alkavalle kansanelämäntutkimukselle. Suomen ensimmäinen kotiseutumuseo perustettiin Raaheen vuonna 1862. Maaseutukunnissa kotiseututyö käynnistyi yleensä museoesineiden keruulla ja museon perustamisella. Varsinaisesti paikallismuseoate omakuttiin maaseudulla 1900-luvun alkupuolella.⁷

1900-luvun puolivälin molemmin puolin perustettiin jälleen kotiseutuyhdistyksiä ja museoita. Sotien kärsimysten vuoksi kotiseudun arvostus syventyi. Maaseutuväestö alkoi kiinnostua aiempaa enemmän paikallisesta kulttuuristaan ja perinteistään.⁸ Suomalaisten ajatukset haluttiin ohjata tulevaisuuteen vahvistamalla kotiseudun henkistä arvomaailmaa.⁹ Kotiseutuyhdistysten ensisijaisena tavoitteena oli museoesineistön keruu paikkakunnalta sekä kotiseutumuseon perustaminen. Toiminta kotiseutumuseon ympärillä sai vähitellen liikkeelle muita järjestelmällisen kotiseututyön muotoja.¹⁰

Suurelta osin kotiseutuyhdistysten ja -seurojen ansiosta lähes jokaisella maamme paikkakunnalla on nykyään esine- tai talomuseo. Joskus laajan talomuseon hoito on koettu ylivoimaiseksi tehtäväksi kotiseutuyhdistykselle, joten museo on lahjoitettu kunnalle, joka on samalla ottanut päävastuun museotoimesta. Luovutuksen jälkeen kotiseutuyhdistys on kuitenkin yleensä osallistunut yhä aktiivisesti museotoimen kehittämiseen. Kotiseutuyhdistysten harjoittaman museotoiminnan eräs keskeinen kehityspiirre on viime vuosikymmeninä ollut erikoistuminen. Tämä on antanut mahdollisuuden paikkakunnan omaleimaisuuden entistä parempaan esittelyyn. Paikallisia ominaispiirteitä on pyritty korostamaan myös talo- ja esinemuseoihin kootuilla erikoisosastoilla.¹¹

⁷ Bringéus 1990, 15. Turunen 1996, 5.

⁸ Sinisalo 1990, 204.

⁹ Räsänen 1989, 154.

¹⁰ Turunen 1996, 7-11.

¹¹ Turunen 1996, 11, 20.

Kotiseutuyhdistykset ja -museot tutkimusalueellamme

Tutkimusalueeseen kuuluvat Nivala-Haapajärven ja Ylivieskan seutukunnat,¹² joissa tutkimushetkellä oli yhteensä 12 kuntaa.¹³ Nivala-Haapajärven seutukuntaan kuuluvat Haapajärvi, Kärsämäki, Nivala, Pyhäjärvi ja Reisjärvi. Ylivieskan seutukuntaan kuuluvat Alavieska, Kalajoki, Merijärvi, Oulainen, Sievi ja Ylivieska. Näiden kuntien kotiseutuyhdistykset ja -museot on perustettu 1930-1960-luvuilla. Kotiseututoiminta alueella on edelleen aktiivista ja yksi sen pääalueista on museotoiminta.

Alueen kotiseutumuseot tallentavat paikallista talonpoikaista elämänmuotoa hyvin esinekeskeisesti. Museoiden tallennusvastuuseen kuuluvaksi nähdään nykyään myös nykyperinteen tallentaminen. Tätä ei juurikaan tutkimusalueemme museoissa tehdä. Nähdäksemme tähän ovat syynä muun muassa rajalliset toiminta- ja säilytystilat sekä rakennusten alkuperäisestä funktiosta johtuvat rajoitukset. Lisäksi tähän vaikuttaa myös vakituisten ja ammatillisten työntekijöiden puuttuminen suurimmasta osasta kotiseutumuseoita. Pääasiallinen syy kuitenkin on taloudellinen.

Tutkimusalueemme museot auttavat varsinkin kotiseututyön harrastajia etsimään menneisyyttä ja juuria sekä pitämään kulttuuriaan elävänä. Museot eivät kuitenkaan ole aktiivinen osa yhteisöään. Joissakin tapauksissa perusnäyttelyt ovat olleet museoissa vuosikymmeniä muuttumattomina. Perusnäyttelyiden lisäksi museoissa ei ole paljoa muuta toimintaa. Yleisesti muu tarjonta oli kotiseutupäivä kerran kesässä. Museot markkinoivat itseään ja tiedottavat näyttelyistään vähän.

Nämä museot eivät ole muuttuneet yhteiskunnan muuttuessa, vaan ne ovat perustamisajankohtansa projektioita. Mielestämme tämä johtuu siitä, että museoiden aktiivinen tallennus on tehty perustamisajankohtana. Tuolloin tallennuksen tarkoituksena oli pelastaa jo katoamassa ollutta talonpoikaista esineistöä. Ilmeisesti museo ja sen näyttely katsottiin valmiiksi, kun kaikilta elämänaloilta oli tallennettu jotakin.

¹² Seutukunnat ovat EU:n myötä vahvistuneita talous- ja hallintoalueita, joiden tehtävänä on alueen kehittäminen. Seutukunnat koordinoivat alueen osaamista, sovittavat yhteen voimavaroja, kehittävät yhteistoimintaa, hoitavat edunvalvontaa, markkinoivat aluetta ja edistävät kansainvälistymistä. (<http://www.nivala-haapajarvi.fi> 10.12. 2001).

¹³ Haapaveden kaupunki kuului Nivala-Haapajärven seutukuntaan, mutta siirtyi myöhemmin Siikalatvan seutukuntaan.

Haapajärven kotiseutuyhdistys eli Haapajärvi-Seura perustettiin vuonna 1949. Yksi sen perustehtävistä oli museon aikaansaaminen. Haapajärvi-Seuran aktiiviset puuhamiehet keräsivät esineistöä aluksi Kalajokilaakson maamieskoulun ullakkotiloihin. Vuoteen 1959 mennessä oli koossa noin 250 esinettä. Vuonna 1963 avattiin yleisölle esinemuseo manttaalikunnan lainajyvästön makasiinissa. Esineitä oli silloin jo noin tuhat kappaletta. Rakennus siirrettiin nykyiselle paikalleen museoalueelle vuonna 1978 sinne aikaisemmin siirrettyjen maalaistalon pihapiiriin kuuluvien rakennusten lisäksi. Nykyisen kotiseutumuseon avajaisia vietettiin vuonna 1979 kotiseutupäivien yhteydessä. Rakennusten osalta museo muotoutui nykyisen kaltaiseksi vuonna 1982, jolloin esineistöä oli jo noin 3 000 kappaletta.¹⁴

Kotiseutumuseon toiminnasta päättää Haapajärven kotiseutuyhdistys eikä kaupunki rahoita sen toimintaa millään tavalla. Kotiseutuyhdistyksen johtokunta on nimennyt toimikuntia, joilla on eri vastuualueita. Perinne- ja kulttuuritoimikunta vastaa museosta, tallentaa aineistoa, kerää tekstiaineistoa, nauhoittaa materiaalia sekä huolehtii museon ja kotiseutuarhiston luetteloinnista.¹⁵

K. J. Ståhlbergin lapsuudenkotimuseo on perustettu vuonna 1965. Sen toiminnasta vastaavat Haapajärven kaupunki ja lähinnä sen kulttuurisihteeri. Kulttuurilautakunta ei pysty tekemään suuria museota koskevia päätöksiä, vaan ne käsitellään virkateitse. Kulttuurisihteeri laatii vuosittaisen talousarvion, joka käsitellään kulttuurilautakunnassa ja sen jälkeen kaupunginhallituksessa ja -valtuustossa.¹⁶

Haapavedellä ajatus kotiseutuyhdistyksen perustamisesta syntyi kunnan historia- ja matkailulautakunnassa vuonna 1955. Samana kesänä oli pidetty Pohjois-Pohjanmaan maatalousnäyttely, jonka yhteydessä oli muun muassa järjestetty kotiseutuilta sekä asetettu näytteille paikallismuseon esinekokoelma. Kotiseutuyhdistyksen perustava kokous pidettiin vuonna 1955 ja yhdistyksen nimeksi tuli Haapavesi-Seura. Kotiseutuyhdistyksen tavoitteena oli herättää mielenkiintoa paikkakunnan menneisyyteen sekä kotiseudun kehittämiseen,

¹⁴ NSA:SG2.

¹⁵ NSA:HS18.

¹⁶ NSA:HS17.

tehdä kotiseudun kansanperinnettä tunnetuksi, vaalia ja kehittää sitä sekä suojella ja hoitaa Haapaveden luontoa.¹⁷

Jo ennen kotiseutuyhdistystä perustettu kotiseutumuseo siirtyi Haapavesi-seuran hallintaan ja sen hoito sekä kehittäminen ovat olleet seuran keskeisimpiä pyrkimyksiä. Kotiseutumuseo on toiminut useissa eri tiloissa, esimerkiksi paloasemalla ja vanhassa kansakoulussa. Nykyisin Haapaveden kotiseutumuseo sijaitsee kaupungintalon kellaritiloissa. Kotiseutumuseo on kaupungin omistuksessa ja sitä koskevat päätökset tehdään kaupungin kulttuuri-toimessa. Kotiseutuyhdistys saa vuosittain kaupungilta tietyn summan museon hoitamista varten. Kotiseutuyhdistyksen tehtäviin museon osalta kuuluvat esimerkiksi esineiden vastaanottaminen, kirjaaminen ja niiden pitäminen järjestyksessä.¹⁸

Kärsämäen museon perusti pitäjässä tunnettu museomies vuonna 1971. Museon omistussuhteet ovat hieman epäselvät, mitään sopimusta siitä ei ole olemassa. Museo ei ole kunnan omistuksessa, mutta on jossain vaiheessa ilmestynyt kunnan papereihin. Museonhoitaja on ollut kunnan palkkalistoilla. Kirjasto- ja kulttuuritoimenjohtajan käsityksen mukaan kotiseutuyhdistys omistaa esineistön, kunta museorakennuksen. Nykyisin museo on kokonaan kunnan hoidossa ja sen budjetissa. Kirjasto- ja kulttuuritoimenjohtaja valmistelee museota koskevat asiat sivistystoimenjohtajan esiteltäviksi. Vapaa-ajanlautakunta tekee kulttuuri- ja museoasioita koskevat päätökset.¹⁹

Nivalassa kotiseututyö ja -harrastus alkoi museoesineiden keruulla. Vuonna 1915 Nivalan nuorisoseurassa esitettiin oman museon perustamista ja vuonna 1919 keskusteltiin pitäjän museon aikaansaamisesta. Museoasia eteni kuitenkin vasta vuonna 1932, kun Nivalan Nuorisoseuraan perustettiin kotiseutukeräilytoimikunta. Vanhojen esineiden keruuta jatkettiin ja esineitä pidettiin esillä koululla. Vuonna 1936 alettiin Nuorisoseuran piirissä pohtia kotiseututyön edistämistä. Samana vuonna pidettiin Nivalan Museoyhdistyksen perustava kokous. Yhdistyksen nimeksi tuli Nivalan Kotiseutuyhdistys ry, joka muutettiin 1970-luvulla Nivala-Seura ry:ksi. Museotoimeen ryhdyttiin heti yhdistyksen perustamisen

¹⁷ Huurre 1974, 9-10.

¹⁸ Huurre 1974, 15, NSA:HS16.

¹⁹ NSA:SG5, NSA:HS30.

jälkeen, mutta se keskeytyi sota-aikana. Toiminta käynnistyi uudelleen vuonna 1946 ja jatkuu edelleen.²⁰

Nivala-Seurassa johtokunnan apuna on erilaisia toimikuntia. Varsinainen museotoiminnasta huolehtiva elin on museo- ja perinnetoimikunta, joka kokoontuu kahdesta kolmeen kertaa vuodessa. Taloudellisista linjauksista päättää periaatteessa kotiseutuyhdistyksen johtokunta, käytännössä sen toiminnanjohtaja.²¹

Pyhäjärvellä kotiseututyötä ovat tehneet opettajat ja nuorisoseurat 1800-luvun sortovuosista lähtien. Vuonna 1947 Pyhäjärven kotiseutuharrastajat perustivat kotiseutuyhdistyksen, joka sai nimekseen Pyhäjärvi-Seura. Seuran tarkoituksiksi määriteltiin kotiseudun henkisen ja aineellisen kehityksen edistäminen, yhteenkuuluvuuden tunteen herättäminen, kotiseutututkimuksen ja historiallisten muistojen vaaliminen sekä luonnonkauneuden suojeleminen.

Pyhäjärvi-Seuran johtokunta perusti seuralle museo-, historia- ja siirtolaisjaostot sekä myöhemmin taloudellisen jaoston. Pyhäjärvi-Seura osti edelleenkin museona toimivan viljamakasiinin vuonna 1959. Museon idea saatiin todennäköisesti 1930-luvun etnografisista kokoelmista ja ennen sotia perustetuista kotiseutumuseoista, joihin sen perustajat olivat tutustuneet. Kokoelmat karttuivat 1960-luvulle saakka.²²

Pyhäjärven kotiseutumuseo on edelleen Pyhäjärvi-Seuran omistuksessa. Valtuutettu museonhoitaja tekee museota koskevat päätökset yhdessä kotiseutuyhdistyksen puheenjohtajan kanssa. Kunnan kulttuuritoimi saattaa antaa pientä avustusta Pyhäjärvi-seuralle esimerkiksi kesätyöntekijän palkkaukseen.²³

Reisjärven kotiseutuyhdistys perustettiin vuonna 1949. Kotiseutuyhdistys kerää vanhoja historiallisia kotiseudun elämään ja toimintaan liittyviä esineitä, joita säilytetään vuonna 1976 avatussa kotiseutumuseossa. Museo on kotiseutuyhdistyksen aikaansaannos ja se

²⁰ NSA:SG3.

²¹ NSA:HS1.

²² NSA:SG7.

²³ NSA:HS24, NSA:HS23.

sijaitsee manttaalikunnan lahjoittamassa lainamakasiinissa. Museota koskevat päätökset tehdään kotiseutuyhdistyksen johtokunnassa.²⁴

Alavieskan kotiseutuyhdistys perustettiin vuonna 1963. Yhdistyksen perustamisen taustalla oli ajatus vaalia kotiseutuhenkeä ja -perinnettä, joten museotoiminnan kehittäminen tuli luonnostaan osaksi Alavieska-Seuran toimintaa. Vuonna 1964 asetettiin museotoimikunta. Alavieskan pappilasta vuokrattiin vuodelta 1750 peräisin oleva väentupa museorakennukseksi, vuokrasopimus hyväksyttiin vuonna 1969. Museotoiminnan alkuvuodet olivat hiljaisia, toimintaa alettiin viedä eteenpäin vuonna 1977. Tuolloin aloitettiin koko pitäjän alueelle ulottuneet esinekeräykset, raivattiin pappilan väentupaa sekä puhdistettiin kertynyttä esineistöä.²⁵

Alavieskan kotiseutuyhdistys luovutti museon kunnalle 1990-luvun lopussa, koska sillä ei enää ollut varoja ja resursseja museon kunnostamiseen. Omistuspohjasta keskusteltiin muun muassa Museoprojektin vetäjä Pirkko Järvelän kanssa ja tultiin siihen tulokseen, että museon luovuttaminen kunnalle oli paras ratkaisu. Museon toiminnasta päättää kunnan sivistyslautakunta, mutta kotiseutuyhdistyksellä on sananvaltaa sitä koskevissa asioissa. Kunnan kulttuuribudjetti on melko pieni, joten museolle pystytään jakamaan lähinnä avustuksia. Niistä päättävät kunnan toimihenkilöt.²⁶

Kalajoen kotiseutuyhdistys perustettiin vuonna 1937. Sota keskeytti kotiseutuharrastuksen, mutta toiminta virisi uudelleen vuonna 1945. Vuonna 1955 tehtiin kunnalle esitys niin sanotun Törnvallin talon saamisesta museoksi. Vuonna 1958 kyseinen talo siirrettiin nykyiselle paikalleen kotiseutumuseoksi. Museota kunnostettiin lahjoitusvaroin ja talkoovoimin 1960-luvun alkupuolella ja se vihittiin käyttönsä vuonna 1966. Museon toiminnasta päättää kotiseutuyhdistyksen johtokunta. Kesätyöntekijöiden palkkaamisesta päättävät kotiseutuyhdistys sekä kunnan sivistyslautakunta.²⁷

Merijärven kotiseutuyhdistys perustettiin vuonna 1962. Yksi perustamisen tärkeimmistä syistä oli merijärvisen talonpoikaishistoriasta kertovan esineistön tallentaminen sekä Me-

²⁴ Majjala 1987, 468-469, NSA:HS27.

²⁵ NSA:SG4.

²⁶ NSA:HS4, NSA:HS3.

²⁷ Kyllönen 1980, 517-519, NSA:HS5.

rijärven kunnan lainajvämakasiinin saaminen esineistön säilytyspaikaksi. Esinekeräys käynnistyi ja lainajvämakasiinissa tehtyjen pienten muutostöiden jälkeen eri puolilta pitää kerätty esineistö järjestettiin museoksi. Esinekokoelma on lisääntynyt vähitellen vuosien varrella ja näyttelytiloja on välillä saatu parannettua. Koska museotilassa ei ole lämmityslaitteita, voi se toimia ainoastaan kesäisin ja talveksi näyttelyä joudutaan osittain purkamaan.²⁸

Merijärven kunta omistaa vanhan viljamakasiinin, jossa kotiseutumuseo toimii. Tontin, jolla museo sijaitsee, omistaa Merijärven seurakunta. Museon hoitamisesta ei ole tehty sopimusta, mutta kotiseutuyhdistys huolehtii siitä. Museon toimintaan liittyvät päätökset tehdään kunnassa. Kulttuuri- ja kotiseutulautakunnassa toimivat pitkälti samat ihmiset kuin kotiseutuyhdistyksessä.²⁹

Oulaisten kotiseutuyhdistys perustettiin vuonna 1954 ja sen keskeiseksi tavoitteeksi ja ehkä myös perustamisen motiiviksi nousi museon saaminen paikkakunnalle. Museorakennukseksi kaavailtiin vuonna 1908 rakennettua Oulaisten lainamakasiinia, jonka tiloihin koottiin vuoden 1956 suurta maatalousnäyttelyä varten esinekokoelma. Tästä esineistöstä tuli museon peruskokoelma. Museon viralliset avajaiset pidettiin syyskuussa 1957. Aluksi museon käytössä oli vain kaksi huonetta makasiinista, mutta jo vuonna 1958 se valtasi koko rakennuksen.³⁰

Oulaisten kaupunki omistaa kotiseutumuseon, mutta se ei ole viime vuosina satsannut siihen. Kaupunki vastaa lähinnä museon ylläpidosta. Ainakaan haastatteluhetkellä, alkuvuodesta 2000, Oulaisten kotiseutumuseo ei toiminut oikeastaan millään tavalla. Pyydettyäessä sitä esiteltiin esimerkiksi koululaisille. Koko museotoiminnalle oltiin hakemassa uutta pohjaa, haaveena oli ainakin tuolloin museon siirtäminen nykyiseltä paikaltaan kaupungin keskustaan.³¹

Kalajokeen 1990-luvulla liitetyn **Raution** kylän kotiseutuyhdistys perustettiin vuonna 1950. Toiminnan tarkoituksena on herättää kiintymystä ja rakkautta kotiseutuun ja edistää

²⁸ NSA:SG8.

²⁹ NSA:HS20, NSA:HS21.

³⁰ NSA:SG6.

³¹ NSA:HS22.

yhteishenkeä paikkakuntalaisten keskuudessa sekä pyrkiä vaikuttamaan niin henkiseen kuin aineelliseen vaurastumiseen. Olennaisen tärkeä osa yhdistyksen toiminnassa on paikkakunnan menneisyyden ja sen asukkaiden elämään kuuluneiden esineiden ja niihin liittyvien tietojen tallentaminen niin että tulevatkin sukupolvet voivat saada kuvan entisajan Rautiosta. Kylän historiallisten paikkojen suojeleminen on myös osa toimintaa. Museotoiminta alkoi Rautiossa vuonna 1955, kun kotiseutuyhdistys sai manttaalikunnan lahjoituksena entisen lainamakasiinin. Kotiseutumuseon omistaa Raution kotiseutuyhdistys, joka myös päättää museon toiminnasta. Jos kotiseutuyhdistys jostain syystä lakkaisi olemasta, museo luovutettaisiin Raution seurakunnalle.³²

Sievin kotiseutumuseo perustettiin Sievin Kirkonkylälle vuonna 1955. Kokoelmien pohjana ovat vuodesta 1917 lähtien eri kylien nuorisoseurojen keräämät esineet. Sysäyksenä museon perustamiselle oli Sievissä järjestetty maatalousnäyttely, jonka ohjelmaan kuului museoon tutustuminen. Museo sijaitsi pappilan vanhassa vilja-aitassa. Vuonna 1984 manttaalikunta lahjoitti 1860-luvulla rakennetun lainajyvämakasiinin kotiseutumuseon käyttöön.³³

Sievin kotiseutumuseo on nykyisin kunnan omistuksessa. Esitykset museon toiminnasta ja rahoituksesta tehdään kulttuuri- ja kirjastolautakunnassa, josta ne siirtyvät käsiteltäviksi kunnanhallitukseen ja -valtuustoon. Vastuu museon toiminnasta on kirjasto- ja kulttuuri-toimenjohtajalla.³⁴

Ylivieskan Kotiseutuyhdistys perustettiin vuonna 1949. Nykyiselle museoalueelle siirrettiin ensimmäinen rakennus vuonna 1969. Perusajatuksena oli ylivieskalaisen kulttuurihistorian säilyttäminen. Museo kunnallistettiin vuonna 1985, sitä ennen se oli kotiseutuyhdistyksen ylläpitämä. Museon toiminnasta päätetään kulttuurilautakunnan museotoimikunnassa. Museon taloudesta päättää kaupunginvaltuusto kulttuurilautakunnan esittämien ehdotusten perusteella. Kotiseutuyhdistyksellä on aktiivinen rooli museonhoidossa, se osallistuu käytännön työn tekemiseen esimerkiksi järjestämällä siivoustalkoita, pystyttämällä näyttelyitä ja keräämällä esineistöä.³⁵

³² Aunola 1999, 24-25. NSA:HS26.

³³ Härkönen 1993, 408-409.

³⁴ NSA:HS13.

³⁵ NSA:HS7, NSA:HS8.

1.2 TUTKIMUSONGELMA

Tutkimusalueella toimi vuosina 1997-2000 kotiseutu- ja erikoismuseoiden kehittämishanke, Museoprojekti. Työskentelimme molemmat Museoprojektissa vuosien 1998 ja 1999 aikana pääasiassa näyttelysuunnittelijoina uudistaen paikallismuseoiden perusnäyttelyitä ja kirjoittaen näyttelytekstejä. Teimme yhteistyötä kuntien kotiseutuaktiivien³⁶ ja kulttuuritoimen edustajien kanssa ja pääsimme siten näkemään käytännön museotoiminnan toteuttamista paikallisella tasolla.

Työskennellessämme Museoprojektissa totesimme, että kotiseutuaktiivien suhtautuminen museoihin ja niiden hoito on hyvin vaihtelevaa projektin toimialueella. Käytännön museotyö ei-ammattillisesti hoidetuissa paikallismuseoissa oli välillä hyvinkin kaukana niistä periaatteista, joista museotalalla teoreettisella tasolla keskustellaan. Helmikuussa 2000 ryhdyimme tutkimaan alueen kotiseutuaktiivien museokäsityksiä museologian proseminaarisesitelmää³⁷ varten. Koska tutkimusalueeseen kuuluu 12 kuntaa ja jokaisesta kunnasta oli työn kannalta tarkoituksenmukaista haastatella vähintään kahta henkilöä, aineistoa olisi kertynyt yhdelle tutkijalle proseminaarisesitelmän puitteissa liian paljon. Päädyimmekin tekemään proseminaarisesitelmän yhteistyössä. Kotiseutuaktiivien näkemysten vertailukohdaksi halusimme ottaa kuntien päättäjien³⁸ mielipiteitä. Museoprojektin päällikkö Hanna Järviluoma ja vetäjä Pirkko Järvelä pitivät kyseisen selvityksen tekemistä erittäin tarpeellisena.

Aineistoa kertyi niin paljon, että meillä ei ollut mahdollisuutta käsitellä kaikkea proseminaarisesitelmässämme. Tutkimusaineistosta jäi vielä käsittelemättä monia mielenkiintoisia kysymyksiä, joten päädyimme jatkamaan tutkielmaa pro gradu -työksi. Aiheen syventämiseksi halusimme kuulla kotiseutuaktiivien ja päättäjien näkemysten lisäksi myös museokävijöitten mielipiteitä.

³⁶ Määrittelimme kotiseutuaktiivit henkilöiksi, jotka tekevät innokkaasti kotiseututyötä omassa yhteisössään. He haluavat tallentaa, säilyttää ja vaalia kotiseutunsa kulttuuripiirteitä.

³⁷ Rinta-Porkkunen – Ylitalo 2000.

³⁸ Tässä tutkimuksessa päättäjiä ovat kunnanvaltuustojen puheenjohtajat vaalikaudella 1996-2000. Heidän lisäkseen päättäjiin kuuluvat myös alueen ainoa kansanedustaja sekä seutukuntien toiminnanjohtajat.

Mikä on kotiseudun ja kotiseutumuseon merkitys paikalliselle identiteetille?

Tässä työssä tarkastelemme kotiseudun merkitystä sekä selvitämme millainen merkitys kotiseutumuseolla on omalle yhteisölleen ja erityisesti käyttäjilleen. Pyrimme myös määrittelemään, onko kotiseutumuseolla roolia paikallisidentiteetin rakentumisessa. Tutkimuksen painopiste on kotiseutumuseoiden nykytilanteessa, niiden tehtävissä ja roolissa. Euroopan Unionin rahoitusjärjestelmä mahdollisti Museoprojektin ja kehitti alueen paikallismuseoiden toimintaa. Selvitämme työssämme myös EU:n myötä avautuneita mahdollisuuksia edelleen kehittää tutkimusalueemme kotiseutumuseoiden toimintaresursseja.

Työssämme keskitymme satunnaisiin museokävijöihin ja museoiden toimijoihin. Päättäjien haastattelut muodostavat vertailuryhmän näkökulman laajentamiseksi. Tutkimuksessa siis etsimme museon merkitystä pääasiassa käyttäjilleen. Jotta pystyisi rakentamaan kuvan museon merkityksestä koko todelliselle yhteisölleen, tarvittaisiin myös ei-kävijöiden mielipiteitä museoista. Nykyisen aineistomme laajuuden vuoksi päädyimme rajaamaan ei-kävijät tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Jos olisimme ottaneet mukaan vielä ei-kävijöiden näkemykset, olisi tutkimuksesta mahdollisesti tullut pinnallinen kuvaus aiheesta.

Aiempi kotiseudun tutkimus

Kotiseuduntutkimuksen varhaisvaihe Suomessa oli vuosina 1894-1920, jolloin rakentuivat ensimmäinen aatteellinen ohjelma, tavoitteet ja organisaatio paikalliselle kotiseuduntutkimukselle.³⁹ Tätä ennen tutkimus ja tallennus tapahtuivat yliopiston piirissä, mistä ideat, ajatukset ja toimintaperiaatteet ohjautuivat paikallisten harrastajien piiriin. Aluksi kotiseuduntutkimus ja kotiseututyö olivat yksittäisten harrastajien toimintaa, mutta niiden kehityminen laajemmaksi sivistysorganisaatioksi vaati kuitenkin laajempien ryhmien mukaan tuloa. Suomen itsenäistymisen jälkeen kiinnostus kotiseuduntutkimusta kohtaan kasvoi vasta 1930-luvulla, jolloin tutkittiin talonpoikaista kansaa. Kotiseuduntutkijoita ja toiminnan kehittäjiä olivat muiden muassa Esko Aaltonen, Kustaa Vilkuna ja Veikko Anttila. Heidän vaikutuksestaan maaseudulle perustettiin paikallisyhdistyksiä, pitäjäseuroja ja koti-

³⁹ Anttila 1964.

seutuyhdistyksiä. Heidän työnsä auttoi paikallisia harrastajia erilaisissa käytännön kysymyksissä.⁴⁰

Turun yliopiston professori, opettaja ja toimittaja Esko Aaltonen (1893-1966) oli perustamassa Suomen Kotiseutuliittoa ja toimi sen varapuheenjohtajana sekä puheenjohtajana. Hän oli Kotiseutu-lehden päätoimittaja. Aaltonen julkaisi muun muassa teoksen Kotiseututyön opas.⁴¹ Kansatieteilijä Kustaa Vilkuna (1902-1980) tuki työllään kotiseututyötä. Hänen tutkimuksensa keskittyivät talonpoikaiseen kulttuuriin. Helsingin yliopiston suomalais-ugrilaisen kansatieteen professuurissaan hän omalta osaltaan kehitti tutkimusalaan.⁴² Jyväskylän yliopiston kansatieteen professori Veikko Anttila (1929-1990) käsitteli tutkimuksissaan kotiseututyön historiaa, talonpoikasperinnettä, maaseudun yhteisöllisiä rakenteita, pienyhteisöjä, innovaatioita ja urbaaneja pienyhteisöjä. Lisäksi hän toimi Kotiseutuliiton toiminnanjohtajana, sen hallituksen jäsenenä sekä Talonpoikaiskulttuurisäätiössä.⁴³

1950- ja 1960-luvuilla maaseutu alkoi tyhjentyä ihmisten muuttaessa paremman toimeentulon toivossa kaupunkiin. Yhteiskunnallisen murroksen johdosta kiinnostus kotiseututyötä kohtaan väheni ja kansatieteellinen tutkimus keskittyi muun muassa kaupungistumiseen ja työväestöön. 1970-luvulla kehitettiin erilaiset kulttuuriin keskitetyt organisaatiot ja valtiovallan valvontajärjestelmät. Ennen individuaalinen tai yhdistyspohjalta ohjattu kulttuuriharrastus kehitettiin lakisääteiseksi, hierarkkisesti johdetuksi kulttuuritoiminnaksi. Perinteen tallentamisesta ja kotiseuduntutkimuksesta tuli perinnepolitiikkaa ja varsinaista tutkimusta tekivät tieteelliset laitokset. Tuolloin Kotiseutuliitto painotti kotiseututyössä perinteen tuomista paikalliskulttuurin elävöittäjäksi.⁴⁴

⁴⁰ Räsänen 1989, 151-155.

⁴¹ Vilkuna 1998, 45.

⁴² Vilkuna 1989, 19, 60.

⁴³ Räsänen 1989, 7-9.

⁴⁴ Räsänen 1989, 156-158.

Aiempi identiteetin tutkimus

Toisen maailmansodan jälkeisessä etnologiassa on nähtävissä kolme pääsuuntausta. Ensinnäkin toisen maailmansodan aiheuttamat väestönsiirrot ohjasivat tutkimusta pakolais- ja siirtolaisongelmien pariin ja kysymykset identiteetistä, ihmisen kotiseudusta ja juurista nousivat 1970-luvulla keskeisiksi teemoiksi. Toiseksi korostettiin ankaraa lähdekritiikkiä ja ajallista kontekstia. Kansanelämä sijoitettiin historialliseen prosessiin osana hallinnollista ja elinkeinollista elämää. Kolmanneksi nykyajan kulttuuri-ilmiöt, esimerkiksi urbaani- ja populaarikulttuuri, nousivat tutkimuksen kohteeksi 1960-luvulta alkaen ja tärkeinä pidettiin empiiristä kenttätöitä sekä kulttuuriantropologian osallistuvaa havainnointia.⁴⁵

Antropologien ja etnologioiden kiinnostus identiteettiin on kasvanut sen kulttuurikäsitteen kehittymisen kanssa, joka painottaa, että kulttuuri ei ole ulkoinen ilmiö vaan ihmisen sisäinen kokemus maailmasta. Identiteetistä kiinnostumiseen ovat vaikuttaneet myös ongelmat, joita on tunnustettu olevan erityisesti niissä yhteiskunnissa, joissa eri etniset ryhmät elävät yhdessä. Tämä on lähinnä amerikkalaisen tutkimuksen haara, jonka juuret ovat sekä kulttuuri ja persoonallisuus -antropologiassa että soveltavassa sosiologiassa. Ruotsissa etnisyys ja kysymys etnisestä yhteydestä ovat tulleet ajankohtaisiksi lisääntyneen maahanmuuton myötä.⁴⁶ Skandinaviassa yleensä on tutkittu paikallista ja etnistä identiteettiä.⁴⁷

Tutkijoiden mielenkiinnon kohteina ovat yhteiskunnan sosiaaliset ongelmat, jotka johtuvat teollistumisen ja urbanisoitumisen aiheuttamasta muuttoliikkeestä. Nykyisin tutkitaan paljon sekä ruraaliyhteisöjen että esikaupunkien muutoksia. Tutkimusongelmat käsittelevät ihmisten juurettomuutta uudessa ympäristössä ja adaptaatiota uuteen laajaan yhteisöön. Paikallisidentiteettiä eli välittömään alueelliseen ympäristöön liittyvää identiteettikokemusta ei ole tutkittu läheskään niin tarkasti kuin etnistä identiteettiä.⁴⁸

Identiteetin kulttuurisen tutkimuksen läpimurto tapahtui 1970- ja 1980-luvuilla. Kulttuuri-identiteetin käsitettä ovat sosiologit, filosofit ja juristit käyttäneet kartoittaessaan muun muassa etnisten yhteisöjen yhteiskunnallisia oloja. Kulttuuriantropologit, etnologit ja us-

⁴⁵ Lönnqvist 1999, 27-28.

⁴⁶ Brück 1988, 82-83.

⁴⁷ Bringéus 1990, 92-93.

⁴⁸ Brück 1988, 83.

kontotieteilijät ovat sen sijaan tutkimuksissaan kiinnittäneet huomiota etnisten vähemmistöjen ja kulttuurialueiden erityispiirteisiin. Maailman kulttuurit ovat kehittyneet viime vuosikymmeninä suuntaan, jossa tietoisuus kollektiivisesta identiteetistä on kasvanut. Identiteetin laajentuminen eri tieteiden tutkimuskohteeksi 1980-luvulle tultaessa muutti identiteetin käsitteeksi, jota kaikki voivat yrittää tarkentaa mistä näkökulmasta tahansa ja millä välineillä tahansa.⁴⁹

Vuosina 1975-1978 toteutettiin Ihminen ja pienyhteisö -projekti, joka oli osa Suomen Akatemian laajempaa tutkimushanketta.⁵⁰ Tutkimuksen päätavoitteena oli hankkia tietoa siitä, miten maaseudun pienyhteisöjen kulttuurinen identiteetti ja arvostukset mahdollisesti muuttuivat yhteiskunnan nopeasti teollistuessa ja kaupungistuessa. Tutkimuksen tuloksia voi joiltakin osin soveltaa myös meidän aineistoomme. Kulttuuriantropologi Marjut Anttonen on vuonna 1999 ilmestyneessä väitöskirjassaan tutkinut Pohjois-Norjan kveenien identiteetin politisoitumista 1990-luvulla. Jyväskylän yliopiston etnologian laitoksen folkloristiikan professori Päivikki Suojanen on vuonna 1996 tutkinut jyväskyläläisten opiskelijoiden ja amerikansuomalaisten siirtolaisten kotiseutukäsityksiä ja kotiseutua paikallisen identiteetin ilmaisijana.

Identiteetin tutkimus liittyy läheisesti psyykkisten ja sosiaalipsykologisten prosessien sekä maailmankuvan ja arvojen tutkimukseen. Lisäksi sillä on yhtymäkohtia sosiaalisten ryhmien tutkimukseen. Identiteettiprosessissa on vastakkain kaksi perustavaa muutosvoimaa: erottuminen, erilaistuminen ja yhdistyminen, samanlaistuminen. Toisin sanoen identiteetti on alituista irrottautumista vanhasta ja liittymistä uuteen.⁵¹

Etnisyyttä ja nationalismia tutkinut professori Anthony Smith⁵² on tutkinut kansakuntaa ja nationalismia kulttuurisena ilmiönä. Hänen mukaansa yksilön etsimät ja löytämät roolit ovat osa hänen sosiaalista itseään ja ne kaikki vaikuttavat hänen elämäänsä ja kohtaloonsa. Nämä roolit eli minät ovat osa kollektiivista identiteettiä. Smithin mukaan kollektiivinen ja yksilöllinen identiteetti rakentuvat ja pohjautuvat toiminnalle. Rooli-identiteetit ja niiden paikat sosiaalisessa kanssakäymisessä ja elämässä yleensä ovat ihmiselle hyvin tärkeitä.

⁴⁹ Kopsa-Schön 1996, 13. Ks. myös Lönnqvist 1997, 57.

⁵⁰ Hankkeen pohjalta ilmestyi julkaisu Kolme kylää, kertomus erään kulttuuritutkimuksen taustasta, työstä ja tuloksista.

⁵¹ Aro 1999, 178.

⁵² 1991. Smithin titteli on *Professor of Ethnicity and Nationalism at the London School of Economics*.

Yksilöllinen identiteetti rakentuu sosiaalisista rooleista ja kulttuurisista kategorioista. Yksilö määrittää itseään myös suhteessa paikkaan, paikallisuuteen ja alueeseen.⁵³

Ruotsalainen etnologian professori Åke Daun⁵⁴ on tutkimuksissaan käsitellyt yhteisten traditioitten merkitystä paikallisyhteisön koossapitämiseksi. Hänen mielestään tietojen yhteisyydellä tai yhteisillä muistoilla saattaa olla suuri merkitys paikalliselle yhdentymiselle. Talonpoikauskulttuuri, jota etupäässä tutkittiin kulttuurimaantieteellisestä näkökulmasta, on levinnyt uudelleen paikallisen tai alueellisen, kansainvälisestä näkökulmasta kansallisen identiteetin nimellä.⁵⁵ Kollektiivista identiteettiä on tutkinut muun muassa Jyväskylän yliopiston sosiologian laitoksen tutkija Pekka Kaunismaa (1997). Hän on selvittänyt kansallisen identiteetin käsitettä ja kansallisen identiteetin merkitystä suomalaisille.

Ruotsalaisen etnologi Ulla Brückin⁵⁶ mukaan voi väittää, että talonpoikainen paikallisyhteisö takasi jatkuvuuden tunteen ja kontekstin, joka voidaan tulkita paikalliseksi identiteetiksi. Tämä tunne oli tulosta ympäristön intensiivisestä kokemisesta. Hänen mukaansa käsitettä paikallisidentiteetti voidaan käyttää puhuttaessa samassa paikassa asuvan ihmisryhmän identiteettikokemuksesta. Yksilön välitön ympäristö konkreettisen elinyhteisön muodossa vaikuttaa osaltaan identiteetin kokemiseen. Näitä seikkoja ovat tutkineet myös kulttuurimaantieteilijät. Oulun yliopiston maantieteen professori Anssi Paasi on tutkinut kotiseutua ja alueellista identiteettiä selvittäessään maakuntien aluetietoisuuden kehittymistä⁵⁷ ja Joensuun yliopiston opiskelijoiden tilapreferenssejä.⁵⁸ Hänen mukaansa ihmisen aluetietoisuuden perusta on siinä, että ihminen sijaitsee aina jossakin ja tulee sosiaalistumisprosessin kautta tietoiseksi ympäröivästä aluejärjestelmästä, sen rakenteista sekä sen objektiivisesta että subjektiivisesta sisällöstä, sen symboleista ja traditiosta. Keskeisiä seikkoja aluetietoisuuden kehittymisessä ovat ne mekanismit, jotka luovat alueellista itsetajuntaa ja tuovat sitä ihmisten tietoisuuteen. Nämä mekanismit, kuten alueelliset symbolijärjestelmät, perinne ja alueellinen joukkotiedotus antavat ihmisille alueellisen identiteetin perustan.⁵⁹

⁵³ Smith 1991, 4-6. Ks. myös Brück 1988.

⁵⁴ Daun - Löfgren 1980, 65-66.

⁵⁵ Bringéus 1990, 92-93.

⁵⁶ Brück 1988, 77, 88-89.

⁵⁷ Paasi 1986.

⁵⁸ Paasi 1984.

⁵⁹ Paasi 1984, 45-46.

Mistä identiteetti rakentuu?

Identiteetin tutkimuksessa voidaan erottaa kolme osittain päällekkäistä mutta korostuksiltaan erilaista tutkimusmallia. Tasapainomallissa identiteetin käsite viittaa samuuden ja jatkuvuuden kokemuksiin. Identiteetti on tunnetta siitä, että ihminen säilyttää muuttuneissakin oloissa sisäisen henkilöllisyytensä. Vuorovaikutusmallin mukaan identiteetti syntyy sosiaalisessa toiminnassa ja se myös säätelee sitä. Tällöin käsite muistuttaa sosiaalisen aseman tai roolin käsitettä. Maailmankuvamallissa identiteetti rinnastuu kulttuurin arvoihin, eetokseen tai teemaan.⁶⁰ Tutkimusaineistoamme tarkastelemme tasapaino- ja maailmankuvamallien kautta. Aineistosta esiin nousseiden seikkojen perusteella näyttäisi siltä, että informanttimme kokevat jatkuvuuden tärkeäksi.

Jyväskylän yliopiston etnologian laitoksen assistentti Pirjo Korkiakankaan⁶¹ mukaan muisteleminen on tärkeää muistissa säilyneen menneisyytemme haltuun ottamiseksi ja identiteettimme lujittamiseksi. Traditioiden siirto sukupolvelta toiselle on yhteydessä siihen, millaista menneisyyttä tai millaisia elämänkulkuun liittyviä asioita pidetään muisteleminen kannalta välttämättöminä tai siirtämisen arvoisina. Perinteen ja muistojen välittämisellä pyritään jatkuvuuden varmentamiseen. Perinne on periaatteessa muistin kertautumista siten, että muistettu mukautuu vallitseviin olosuhteisiin ja saa uusia merkityksiä mukautumisen kautta. Perinne kantaa mukanaan sekä kollektiivista että yksilöllistä muistia. Haastatteluaineistossamme monet informantit korostavat paikallisen perinteen siirron tärkeyttä.

Anthony Smith puhuu teoksessaan⁶² kansallisesta identiteetistä, mutta mielestämme hänen määrittelyitään voi soveltaa myös paikallisidentiteetin käsittelyyn. Smithin mukaan kansalliseen identiteettiin kuuluvat historiallinen alue, yleisesti tunnetut myytit ja historialliset muistot, massakulttuuri, jäsenten lailliset oikeudet ja velvollisuudet, talous ja jäsenten alueellinen liikkuvuus. Hänen mukaansa kansallisen identiteetin ulkoisia funktioita ovat alue, talous ja politiikka. Rajattu historiallinen alue lukitsee ihmisen aikaan ja paikkaan. Kansalle kuuluvat myös symbolit: liput, univormut, monumentit ja seremoniat. Tähän joukkoon kuuluu mielestämme museokin, vaikka Smith ei sitä erikseen mainitse. Näissä symboleissa näkyy ryhmän tausta ja kulttuuri, jotka vahvistavat yhteenkuuluvuutta ja yhteisöl-

⁶⁰ Aro 1999, 178.

⁶¹ Korkiakangas 1999, 155.

⁶² Smith 1991.

listä identiteettiä. Kansallisen identiteetin kautta yksilö määrittää ja sijoittaa itsensä maailmaan.⁶³ Mielestämme yksilö käyttää paikallista identiteettiään samoin kuin kansallista. Opinnäytetyössämme pyrimme osoittamaan, että paikallisuus on läheisempi identiteetin määrittämisen väline.

Anthony Smithin⁶⁴ mukaan kansallisen identiteetin taustan voi löytää etsimällä kansakunnan juuria ja taustoja. Ryhmään kuulumisen tarkoittaa näkemysten, asenteiden ja tunteiden yhdenmukaistumista. Yksilön tilanteen tai tilan muuttuessa muuttuu myös se, kuinka hän identifioi itsensä suhteessa ryhmään. Ryhmän tuntomerkkejä ovat yhteinen nimi, jaetut historialliset muistot, yksi tai useampi erottuva kulttuuripiirre, assosiaatio tiettyyn kotimaahan ja tietyn väestönosan solidaarisuuden tunne. Tutkimuksessamme tarkastelemme informanttien näkemysten ja asenteiden eroavaisuuksia ja yhdenmukaisuuksia. Näiden perusteella ryhmittelemme informantit tyypeittäin. Selvitämme myös miten he löytävät omia juuriaan ja taustojaan kotiseutumuseosta.

Jyväskylän yliopiston yhteisöviestinnän professori Jaakko Lehtosen⁶⁵ mukaan kansallinen identiteetti muodostuu niistä käsityksistä ja mielikuvista, joita yksilö liittää itseensä tietyn kansakunnan jäsenenä. Määriteltäessä kansallista identiteettiä on samalla määriteltävä jollakin tavoin käsitteet valtio, kansa, kansallisuus, kansakunta ja kulttuuri. Anthony Smith⁶⁶ puolestaan näkee kansallisen identiteetin tehtäväksi yhteenkuuluvuuden ja yhtenäisyyden ymmärtämisen. Ihmiselle ovat tärkeitä läheiset suhteet perheeseen, yhteisöön ja kansakuntaan sekä ideologinen kuulumisen näihin. Kulttuuriteoreetikko Stuart Hall'in⁶⁷ mukaan identiteetit sijaitsevat symbolisessa ajassa ja tilassa. Hän lainaa Edward Saidia (1990), jonka mukaan niihin kuuluvat luonteenomainen maisema, kotiseudun tunne sekä ajallinen sijoittuneisuus.

Kansallinen kulttuuri on kulttuurisen identiteetin keskeinen lähde. Stuart Hall⁶⁸ lainaa Scrutonia (1986), joka toteaa että yksilö voi olla olemassa ja toimia autonomisena olentona vain koska hän kykenee ensin identifioimaan itsensä jonkin suuremman tahon jäseneksi,

⁶³ Smith 1991, 15-18. Ks. myös Hall 1999.

⁶⁴ Smith 1991, 19-21.

⁶⁵ Lehtonen 1997, 32.

⁶⁶ Smith 1991, 72-73.

⁶⁷ Hall 1999, 60.

⁶⁸ Hall 1999, 45-47.

esimerkiksi yhteiskunnan, ryhmän, luokan, valtion tai kansakunnan. Yksilö tunnistaa sen vaistomaisesti, mutta ei välttämättä pysty nimeämään sitä. Kansallinen identiteetti muodostuu ja muuttuu muotoaan osana representaatioita. Kansakunta ei ole ainoastaan poliittinen yksikkö, vaan myös merkityksen tuottaja eli kulttuurinen representaatiojärjestelmä. Kansalliset kulttuurit eivät koostu vain kulttuurisista instituutioista, vaan myös symboleista ja representaatioista. Tällöin kansallinen kulttuuri on diskurssi eli tapa rakentaa merkityksiä, jotka suuntaavat ja järjestävät sekä toimintaamme että käsityksiämme itsestämme. Kansalliset kulttuurit rakentavat identiteettejä tuottamalla merkityksiä omasta ryhmästä, johon yksilö voi identifioitua.

Anthony Smithin⁶⁹ mukaan kansallinen identiteetti on nykyään tärkein kollektiivisen identifiointimuotoista. Kansainvälistyminen⁷⁰ ei vähennä tai kadota kansallistunnetta. Alueelliset kulttuuripiirteet korostuvat, eivätkä ne vähennä kansallisen identiteetin merkitystä. Myös Marjut Anttonen⁷¹ puhuu globaalin vuorovaikutuksen aiheuttamista kulttuuri-identiteettien murtumisista. Hänen mukaansa kulttuurivirtaukset sekä globaali kaupallisuus mahdollistavat jaetut identiteetit.

Globaali vuorovaikutus ei ole kuitenkaan pelkästään yhtenäistävä, sillä samaan aikaan identiteettien muuttuessa syntyy myös uusia paikallisia kulttuurisia muotoja. Puhutaan globaalin ja lokaalin eli yleismaailmallisen ja paikallisen välisistä jännitteistä. Kansalliset ja etniset identiteetit ovat kiinnittyneitä tiettyihin paikkoihin, tapahtumiin, symboleihin ja historioihin.⁷² Anthony Smithin⁷³ mukaan kansallisella identiteetillä on nykyään enemmän merkitystä ja vaikutusta kuin muilla kollektiivisen kulttuurin identiteeteillä. Marjut Anttonen⁷⁴ mukaan identiteetti tarjoaa ihmisille rauhoittavan ja muuttumattoman käsityksen yhteenkuuluvuudesta ja menneisyyden jatkuvuudesta. Tutkimuksessamme selvitämme millä tavalla informanttimme kokevat kotiseudun ja kotiseutumuseon osana identiteetin rakentamista.

⁶⁹ Smith 1991, 175.

⁷⁰ Smith käyttää termiä *cosmopolitanism*.

⁷¹ Anttonen 1999, 241-242.

⁷² Anttonen 1999, 242. Ks. myös Kaunismaa 1997, 44.

⁷³ Smith 1991, 97.

⁷⁴ Anttonen 1999, 244-247. Ks. myös Eriksen 1993, 71-72.

Aineiston keruu, käsittely ja lähdekritiikki

Helmikuussa 2000 haastattelimme museologian proseminariesitelmäämme varten tutkimusalueemme jokaisen kunnan kunnanvaltuuston puheenjohtajan,⁷⁵ tutkimusalueemme ainoan kansanedustajan⁷⁶ sekä 15 kotiseutuaktiivia.⁷⁷ Joissakin kunnissa museon toimintaan osallistui sekä kunnan virkamies työnsä puolesta että innokkaita kotiseutuaktiiveja. Näissä tapauksissa emme pystyneet hahmottamaan sitä, kumpi museon toimintaan osallistuvista vaikutti siihen enemmän ja siksi haastattelimme molempia toimijoita. Poikkeuksena oli Haapajärven kaupunki, jossa on sekä kotiseutumuseo että henkilöhistoriallinen museo. Kotiseutumuseo on kotiseutuyhdistyksen hoidossa, henkilöhistoriallinen museo puolestaan kunnan omistuksessa. Haastattelimme myös Kalajokilaakson Kotiseutuliiton ja Pyhäjoki-alueen Kotiseutuliiton puheenjohtajia. Kirjallisesti kysyimme mielipiteitä myös seutukuntien toiminnanjohtajilta⁷⁸ sekä Pohjois-Pohjanmaan museon maakuntamuseotutkijalta.⁷⁹ Tuolloin kerättyyn aineistoon kuuluu kaikkiaan 30 henkilökohtaista haastattelua sekä kolme kirjallista vastausta.

Kesällä 2000 kaikissa seutukuntien museoissa oli laatimamme kävijäkyselylomake.⁸⁰ Lomakkeella pyrimme selvittämään kunkin museon kävijäprofiilia ja saamaan kävijäinformantteja. Pyysimme kävijöitä jättämään yhteystietonsa lomakkeeseen, jos he olivat halukkaita henkilökohtaiseen haastatteluun. Kyselyitä palautettiin 170 kappaletta, noin 50 vastaajaa ilmoitti halukkuutensa jatkohaastatteluun. Seutukuntien alueella informantteja oli noin 30, joista syyskuussa 2000 haastattelimme 19 kävijää.⁸¹ Vastaajien joukossa oli useita henkilöitä, jotka asuvat tutkimusalueemme ulkopuolella. Heitä pyysimme vastaamaan kirjallisesti tekemiimme teemakysymyksiin.⁸² Kävijäinformanttien lisäksi haastattelimme Museoprojektin ideoijaa, Museoprojektin projektipäällikköä Hanna Järviluomaa⁸³ ja Museoprojektin vetäjää Pirkko Järvelää.⁸⁴ Syksyllä 2000 kerättyyn aineistoon kuuluu 21 hen-

⁷⁵ Liite 1.

⁷⁶ Liite 2.

⁷⁷ Liite 3.

⁷⁸ Liite 4.

⁷⁹ Liite 5.

⁸⁰ Liite 6.

⁸¹ Liite 7.

⁸² Liite 8A, 8B.

⁸³ Järviluomaa on haastateltu kaksi kertaa, kotiseutuaktiivina ja Museoprojektin ideoijana. Liite 9.

⁸⁴ Liite 10.

kilökohtaista ja 10 kirjallista haastattelua. Helmikuussa 2001 haastattelimme henkilökohtaisesti seutukuntien toiminnanjohtajia.⁸⁵

Kaikkiaan aineistoon kuuluu 53 henkilökohtaista ja 13 kirjallista haastattelua. Lisäksi saimme kahdeksalta kotiseutuaktiivilta sähköpostitse täydentäviä tietoja museoiden perustamisesta. Kaikki haastattelut on nauhoitettu ja litteroitu. Haastatteluaineisto on hieman epätasaista, sillä haastattelut vaihtelevat kestoltaan muutamasta minuutista yli tuntiin.

Henkilökohtaisissa haastatteluissa käytimme puolistrukturoitua teemahaastattelua. Ennalta tehdyt kysymykset käytiin läpi haastattelutilanteen mukaan. Haastattelupaikan valinnassa kuuntelimme haastateltavien ehdotuksia, siksi pääosa kävijähaastatteluista on tehty informanttien kodeissa, kotiseutuaktiivien ja päättäjien haastattelut on tehty informanttien työpaikoilla. Osan haastatteluista (16) teimme yhdessä, Nina teki 16 ja Saija 21 haastattelua. Helmikuussa 2000 haastattelut tehtiin kahdessa viikon mittaisessa jaksossa erittäin tiukalla aikataululla. Periaatteena oli, että haastattelut tehtiin yhdessä kunnassa yhden päivän aikana. Haastatteluajankohdat pyrimme sopimaan siten, että kumpikin tapasi oman informantinsa samaan aikaan. Lisäksi haastattelut sovittiin ajallisesti lähelle toisiaan. Aina nämä järjestelyt eivät kuitenkaan onnistuneet, vaan jouduimme joskus odottelemaan useitakin tunteja. Tämä on tietenkin ymmärrettävää, mutta se on tutkijaa kuluttavaa. Tuntien odotuksen jälkeen kävi usein niin, että halusimme vain äkkiä päästä pois haastattelutilanteesta. Toisaalta kireän aikataulun johdosta viimeisiä haastatteluja tehdessä mielenkiinto alkoi herpaantua, koska oli itse toistanut kysymyksiä kymmeniä kertoja ja kuullut useita saman tyyppisiä vastauksia.

Aikataulun kireyteen vaikutti se, että Museoprojekti oli loppumassa maaliskuussa 2000 ja proseminariesitelmämme oli määrä liittää Museoprojektin loppuraporttiin. Haastattelut oli saatava valmiiksi lyhyessä ajassa, koska meillä ei ollut mahdollisuutta eikä taloudellisia resursseja matkustaa useita kertoja tutkimusalueelle.

Museoprojektissa työskennellessämme tutustuimme lähes jokaiseen museoista huolehti- vaan kotiseutuaktiiviin, joten haastatteluiden tekeminen oli helppoa aloittaa heistä. Haastattelutilanteet olivat mukavia keskusteluja, joissa kummankaan osapuolen ei tarvinnut

⁸⁵ Liite 11.

jännittää. Keskustelun aiheet olivat molemmille tuttuja, ja samoista asioista olimme keskustelleet jo työsuhteemme aikana.

Päättäjät suostuivat suoralta kädeltä haastatteluun, vaikka eivät välttämättä tienneet Museoprojektista tai kuntansa museoasioista. Joitakin päättäjien haastatteluita emme pidä onnistuneina, koska heidän asennoitumisena oli mielestämme näennäispositiivista. Tällaisten haastattelujen jälkeen pohdimmekin sitä, mikä heidän todellinen mielipiteensä on. Meidän on kuitenkin rakennettava kuva päättäjien näkemyksistä heiltä saamiemme vastausten valossa.

Kävijöiden haastattelut sujuivat yleisesti ottaen hyvin. Haastatteluita ei syyskuussa 2000 tarvinnut tehdä kiireisellä aikataululla. Teimme viikon aikana 14 haastattelua. Kentälle paluu oli tauon jälkeen mukavaa, eikä haastatteluiden suhteen tullut edellisen talven kaltaista kyllästymistä. Haastattelut olivat helpompia tehdä kuin aiemmin, koska niiden tekemiseen oli jo hieman rutinoitunut. Haastatteluaiheita olimme miettineet pitkään ja asiat olivat jo jäsentyneet mielessämme. Oma asennoitumista haastattelutilanteisiin muutti myös se, että nyt kyseessä oli pro gradu -tutkielma.

Huomasimme, ettemme ole vielä kuitenkaan täysin rutinoituneita haastattelijoina. Tilanteissa, joissa informantti jännitti lähinnä nauhuria, emme osanneet viedä keskustelua eteenpäin niin että haastateltava olisi vapautunut. Tämä johti siihen, että helposti luovutimme koko tilanteen, emmekä pystyneet saamaan haastateltavalta niin paljon tietoa kuin oli ollut alunperin tavoitteena.

Toukokuussa 2000 järjestettiin Nivalassa tiedotustilaisuus Museoprojektin päättymisestä ja tuloksista. Samassa tilaisuudessa esittelimme proseminaarisesitelmämme johtopäätöksiä ja jaoinne kotiseutuaktiiveille kävijäkyselylomakkeen jaettavaksi oman paikkakuntansa museokävijöille. Niille kotiseutuaktiiveille, jotka eivät olleet kyseissä tilaisuudessa lähetimme toukokuun 2000 aikana postitse kyselylomakkeen. Lisäksi olimme heihin yhteydessä puhelimitse varmistaaksemme kyselyiden jakamisen. Tutkimusalueen kotiseutumuseot ovat avoinna pääsääntöisesti kesäkuukausina. Halusimme kyselylomakkeiden olevan jaossa mielellään koko avoinnaoloajan. Alkuperäisenä ajatuksena oli, että elokuussa olisimme kiertäneet kaikki tutkimusalueen kotiseutumuseot ja keränneet kyselyt. Haimme kyselyt

muutamista museoista, jotkut kotiseutuaktiivit palauttivat kyselyt postitse oma-aloitteisesti, joidenkin kanssa postituksesta sovittiin, kun emme saaneet sovitettua aikatauluja yhteen.

Laatimamme kävijäkyselylomake sai vaihtelevan vastaanoton. Osa museoista markkinoi kyselyä omien sanojensa mukaan aktiivisesti, joissakin museoissa kyselyt olivat vain esillä esitteiden joukossa, joissakin tapauksissa kyselylomakkeet jäivät museon työntekijän pöytälaatikkoon. Esimerkiksi eräästä museosta saimme vain muutaman vastauksen, koska työntekijä unohti jakaa kyselyä. Myöhemmin hän toimitti meille nimilistan museossa kesän aikana käyneistä mahdollisista haastateltavista. Kaikki (5) nämä henkilöt suostuivat haastatteluun. Tämä on suurin määrä kävijäinformantteja yhdeltä paikkakunnalta. Eräällä paikkakunnalla kyselylomakkeita ei ollut lainkaan, sillä kyseisen kunnan kotiseutumuseo ei tutkimusajankohtana ollut auki.

Yhteystietonsa jättäneistä suurin osa suostui mielellään haastatteluun. Joissakin tapauksissa tosin saimme käyttää hyviä suostuttelutaitojamme, kun kävijät pyrkivät väheksymään omia tietojaan.

"... niin tuota sitten ilikisillään vaan sitten täytettiin ne laput. Katottiin nyt ettei siellä sitten muita ollu käynykkään kun me vaan, kun sitten mejän laput sieltä vaan..."
(NSA:HG10)

Jotkut kävijät olivat laittaneet lomakkeeseen yhteystietonsa, mutta kuitenkin erikseen kieltäneet suostumuksensa jatko haastatteluun. Erikseen on huomioitava, että yhteystietonsa jättäneistä kävijöistä suurin osa oli naisia. Lisäksi useat olivat opettajia. Tämä tuskin vääristää kuvaa kävijöistä, se kertoo mielestämme opettajakunnan aktiivisuudesta. Opetusalalla toimivat puhuivat mielellään koulun ja museon yhteistyöstä sekä museon opetuksellisesta näkökulmasta.

Erään kunnan museosta saadut kyselylomakkeet eivät välttämättä ole totuudenmukaisia, koska useimmissa lomakkeissa on saman tyyliä vastauksia, joissa työntekijät valittelevat tylsää työtä ja ikävää työympäristöä. Toisaalta toisissa vastauksissa kehdutaan ylitsepursua-vasti asiantuntevaa opastusta ja miellyttävää henkilökuntaa. Esimerkiksi eräissä vastauslomakkeissa museoon tulemisen syitä olivat *“töihin pakotettiin...”*, *“oppaan vuoksi”*, *“ystävänä tapaaminen”*. Lisäksi näissä nimetään museokäynnin parhaiksi puoliksi *“kellon sa-*

nominen neljä“, *“oppaat ja heidän asiantuntemus*“, *“mielenkiintoista nähtävää, positiivinen opas*“.

Tutkimusalueen ulkopuolella oli useita haastatteluun halukkaita informantteja. Koska meillä ei ollut mahdollisuutta haastatella heitä henkilökohtaisesti, lähetimme heille kysymyslistan teemakirjoittamista varten. Sosiologi Martti Grönfors⁸⁶ näkee teemakirjoittamisen hankaluutena sen, että tutkija ei itse voi vaikuttaa informanttien valintaan. Hän puhuu tutkimuksista, joiden pääaineistona ovat kirjoitukset. Meidän tutkimuksessamme teemakirjoittaminen on täydentävä aineistonkeruumenetelmä. Informanttien valinta ei ollut sattunainen, vaan kyselylomakkeiden pohjalta valikoitunut.

Lähtämässämme kirjeessä esittelimme tutkimusaiheemme ja esitimme aihepiireittäin ryhmiteltyjä teemakysymyksiä. Pyysimme informantteja kirjoittamaan vapaamuotoisesti valitsemistaan aiheista. Vastausaikaa informanteilla oli kaksi kuukautta. Kirjallisten vastusten taso vaihtelee. Jotkut informantit vastasivat tiukasti kaikkiin esittämiimme kysymyksiin hyvin lyhytsanaisesti. Toiset kirjoittivat hyvin syvällisiä pohdintoja niin teemakysymyksistä kuin omasta elämästään. Kaikki vastaajat eivät kuitenkaan pysyneet annetuissa teemoissa, vaan he kirjoittavat tärkeämmiksi kokemistaan asioista kuten esimerkiksi suvun museolle tekemistä lahjoituksista.

Olemme tyypitelleet informanttimme haastattelutilanteista muodostuneiden mielikuvien perusteella. Aineiston analysointivaiheessa Nina on keskittynyt kotiseutuaktiivien ja päättäjiä haastatteluihin ja Saija on käsitellyt museokävijöiden haastattelut. Luvussa 2 Nina on kirjoittanut kotiseutuaktiiveja ja päättäjiä koskevat arviointiosuudet ja Saija on kirjoittanut Museoprojektin synnystä sekä hankkeen vetäjän ja päällikön näkemyksistä. Molemmat ovat kirjoittaneet käsittelemäänsä aineistoa koskevat tekstit päälukuihin 4 ja 5. Nina on pääasiallisesti pohtinut museon merkitystä ja Saija enemmän kotiseudun merkitystä. Johdanto- ja pohdintaosuudet olemme kirjoittaneet yhdessä. Tutkimuksemme käsittelee kotiseutumuseoita ja jatkossa käytämme niistä selkeyden vuoksi termiä museo.

Haastatteluaineisto luovutetaan Nivala-Seuran arkistoon. Haastattelujen koodauksen alkuosa NSA merkitsee kyseistä arkistoa. Loppuosa merkitsee joko proseminaaria varten

⁸⁶ Grönfors 1982, 126.

tehtyä haastattelua (HS), kirjettä (KS), pro gradua varten tehtyä haastattelua (HG), kirjallista vastausta (KG) tai sähköpostia (SG).

Koska aineistomme on hyvin laaja, olemme halunneet tuoda sitä esille mahdollisimman paljon. Tämän vuoksi olemme rakentaneet aineiston käsittelyä koskevat luvut siten, että ensin esittelemme informanttien näkemykset teemasta. Sen jälkeen vertailemme eri informanttiryhmiä ajatuksia ja analysoimme niitä teoriakirjallisuuden kautta.

Meitä on joissakin yhteyksissä kritisoitu idealistisesta suhtautumisesta paikallismuseoita ja niiden toimintaa kohtaan. Suuntautumisemme ja intressimme eivät voi luonnollisestikaan olla vaikuttamatta työmme näkökulmaan, käsittelyyn ja lopputulokseen. Koko tutkimusprosessi aiheen valinnasta alkaen on täysin tutkijan henkilökohtaisista päätöksistä riippuvainen. Antropologi Clifford Geertzin⁸⁷ mukaan se, mitä yleensä kutsutaan tutkimukseksi on oikeastaan tutkijan omaa käsitystä tutkittavien ihmisten käsityksistä. Miltei kaikki tutkimus on arvosidonnaista. Tutkijan koko persoonallisuus vaikuttaa tutkimukseen ja hänen arvomaailmansa on yhteydessä näkemykseen tutkittavasta ilmiöstä.

Käsitteiden määrittely

ICOM:in⁸⁸ mukaan **museo** on pysyvä, taloudellista hyötyä tavoittelematon, yhteiskuntaa ja sen kehitystä palveleva laitos, joka on avoinna yleisölle ja joka tutkimusta ja opetusta edistääkseen ja virkistystä tuottaakseen hankkii, säilyttää, tutkii, käyttää tiedonvälitykseen ja pitää näytteillä aineellisia todisteita ihmisestä ja hänen ympäristöstään. Suomessa museo-käsitettä ei ole määritelty, vaikka maassamme on tällä hetkellä yli tuhat museota.⁸⁹

Museoiden hierarkkisen jaottelun mukaan maassamme on kolme valtakunnallista keskusmuseota, 13 erikoismuseota ja 36 maakunnallista museota. Muut kuin keskusmuseot ja valtakunnalliset erikoismuseot ovat paikallismuseoita riippumatta siitä, hoidetaanko niitä ammatillisesti vai ei sekä riippumatta niiden koosta, varustetasosta tai toiminnan laajuudesta.

⁸⁷ 1973, 9.

⁸⁸ <http://www.icom.org/definition.html> 14.1. 2002. International Council of Museums eli kansainvälinen museoneuvosto on YK:n alainen järjestö, joka on perustettu 1946.

⁸⁹ Kostet 2000, 17.

desta. Myös eri alojen erikoismuseot luetaan paikallismuseoihin elleivät ne ole valtakunnallisia erikoismuseoita.⁹⁰ Suomessa on noin 900 paikallismuseota.⁹¹ Näistä runsaat 700 on ei-ammattillisia. Käytännössä paikallismuseo toimii yhden kunnan alueella. Ne paikallismuseot, joiden taustalla on kotiseutuaate ovat **kotiseutumuseoita**. Pääasiallisesti kotiseutumuseo tallentaa esineistöä ja asettaa niitä näytteille, useimmiten kokoelma on sama kuin näyttely.

Kotiseutu liittyy ihmisen kokemukseen ympäristöstään, joten jokaiselle ihmiselle muodostuu subjektiivinen käsitys kotiseudusta. Ihmisen ympäristö voidaan jaotella fyysiseen, kulttuuriseen, sosiaaliseen, taloudelliseen, poliittiseen ja psyykkiseen.⁹² Kaikki nämä eri aspektit ja niihin liittyvät sosiaaliset suhteet ja emotionaaliset siteet ovat luomassa sitä mielikuvaa, joka ihmiselle muodostuu kotiseudustaan. Kotiseutu liittyy siis vahvasti mielikuviin. Ihmisen kertomus omasta kotiseudustaan kuvaa ihmisen sisäistä todellisuutta. Kotiseututunne on siis hyvin henkilökohtainen kiintymys tiettyä paikkaa kohtaan ja jonkin paikan määrittelemisen kotiseudeksi perustuu subjektiivisiin näkemyksiin.

Kotiseututyö on sosiaalisesti sävyttynyttä kansalaistoimintaa, jonka päämääränä on kotiseudun kaikinpuolinen kehittäminen niin henkisellä kuin taloudellisella alalla. Toiminnan lähtökohtina ovat paikalliset erityispiirteet ja kotiseudun omaleimaisuus. Kotiseututyöhön kuuluvat muun muassa museotyö, ympäristönhoito ja -suojelu sekä kotiseuduntutkimus.⁹³

Sosiaalisten rakenteiden tutkimus on synnyttänyt termin paikallisyhteisö (local community). Paikallisyhteisö on pieni yhteisö, jonka asukkailla on erityinen suhde toisiinsa. Paikallisyhteisön asukkaat pitävät toisiaan totaalipersonoina, ei pelkästään tietyn ammatin tai muun erityisfunktion suorittajina. Tästä seuraa, että omaa toimintaympäristöä pidetään erityisenä.⁹⁴ Nähdäksemme tutkimusalueemme kunnat ovat paikallisyhteisöjä jo pienten asukasmääriensä vuoksi.

Identiteetti ei ole staattinen, valmis tuote, vaan se muuttuu, oli sitten kysymys yksilön tai ryhmän identiteetistä. Läheisiä käsitteitä ovat minä, itse ja minäkuva. Laajimmassa mieles-

⁹⁰ Museopoliittinen ohjelma 1981, 4-6.

⁹¹ Museo 2000, 39.

⁹² Räsänen – Räsänen 1982, 40-41.

⁹³ Turunen 1996, 7-8. Ks. myös Kansatieteen terminologia 1977, 15, 21.

⁹⁴ Brück 1988, 83-84.

sä identiteetti on itsensä ja olemassaolonsa tiedostamista. Suppeammassa mielessä se on tietoisuutta omasta erilaisuudesta, mutta myös samanlaisuudesta toisiin ihmisiin nähden.⁹⁵ Identiteetti on kokonaiskäsite, joka yksilölle syntyy itsestään toimivana yksilönä, omien ja toisten yksilöiden havaintojen kohteena. Identiteettiin liittyvät myös arkiset asiat kuten työ ja asuinpaikka. Identiteettiä rakennetaan koko elämän ajan.⁹⁶ Kulttuuriantropologiassa identiteetillä ymmärretään usein ryhmäidentiteettiä, joka muodostuu yksilölle tietyn ryhmän jäsenenä tai joka luonnehtii ryhmää kokonaisuutena.⁹⁷ Identifikaatio on yksilön samastaminen itsensä alueelliseen tai sosiaaliseen ryhmään, ts. yhteenkuuluvuuden tunne sen kanssa.⁹⁸

Kollektiivinen identiteetti on kulttuurinen ilmiö. Kulttuuri muodostuu merkityksistä, arvoista ja katsomuksista, joita ihmiset omaksuvat ja joita he myös toiminnassaan jatkuvasti tuottavat. Kulttuuri ei ole pelkästään ihmisten mielissä käsityksinä ja ajatuksina, vaan se saa hahmonsaa myös toiminta- ja käyttäytymismalleissa ja materiaalisissa instituutioissa, joihin ihmiset yksittäin tai joukoittain osallistuvat. Kollektiivisen identiteetin tutkimisessa kulttuuri on keskeinen käsite.⁹⁹

Paikallisidentiteettiä voidaan pitää ryhmäyhteytenä, joka otetaan käyttöön tietyissä olosuhteissa. Keskeistä identiteetin kokemisessa on jatkuvuuden tunne. Ryhmä ylläpitää identiteettiään vaikka kaikki sen jäsenet vaihtuisivat. Paikallisidentiteetti perustuu jatkuvuuteen samoin kuin ryhmän jäsenten integraatioon.¹⁰⁰ Tutkimuksessamme paikallisidentiteetti on yksilön itsensä tiedostamista suhteessa omaan paikalliseen yhteisönsä.

⁹⁵ Aro 1999, 177.

⁹⁶ Lönnqvist 1997, 57.

⁹⁷ Jargon 1998, 89.

⁹⁸ Kansatieteen terminologia 1977, 10.

⁹⁹ Kaunismaa 1997, 41. Kts. myös Lönnqvist 1997, 57.

¹⁰⁰ Brück 1988, 79-80.

2. EUROOPAN UNIONIN VAIKUTUKSET SEUTUKUNNALLISEEN KULTTUURITOIMINTAAN

Vuonna 1993 voimaan tullut Maastrichtin sopimus antoi Euroopan yhteisölle toimivaltuuden kulttuuriasioissa. Tässä sopimuksessa todetaan, että Euroopan yhteisön toimintaan sisältyy myötävaikuttaminen jäsenvaltioiden kulttuurin kehittämiseen. Sopimukseen lisätyssä artikla 128:ssa eli kulttuuriartikkelissa Euroopan yhteisön tehtäväksi määritellään jäsenvaltioiden välisen yhteistyön rohkaiseminen sekä niiden toiminnan tukeminen ja täydentäminen muun muassa Euroopan kannalta merkittävän kulttuuriperinnön säilyttämisen ja suojelun alueella. Vuonna 1999 voimaan tullut Amsterdamin sopimus (Kulttuuri – 151 artikla) muutti artiklan sisältöä. Siinä todetaan, että: *”Yhteisö myötävaikuttaa siihen, että jäsenvaltioiden kulttuurit kehittyvät kukoistaviksi pitäen arvossa niiden kansallista ja alueellista monimuotoisuutta ja korostaen samalla niiden yhteistä kulttuuriperintöä.”*¹

Euroopan yhteisön kulttuuritoiminnan päävälineitä ovat kulttuuriohjelmat, joihin suomalaiset toimijat ovat osallistuneet vuodesta 1995 lähtien. Kulttuuri 2000-ohjelma (2000–2004) on Euroopan yhteisön ensimmäinen kulttuurin puiteohjelma. Sen piiriin kuuluvat kulttuuriperintö sekä kaikki taiteen alat elokuvaa ja televisiota lukuun ottamatta. Kulttuuriperinnöllä tarkoitetaan ohjelmassa henkistä ja aineellista irtainta ja kiinteää kulttuuriperintöä joita ovat museot, kirjastot, arkistot, arkeologinen ja vedenalainen kulttuuriperintö, arkkitehtoninen kulttuuriperintö sekä kulttuuripaikat ja -maisemat. Kulttuuri 2000 -ohjelmalla edistetään luovuutta ja yhteistyötä, vaalitaan Euroopan yhteistä kulttuuriperintöä sekä lisääntään kulttuuriperinnön ja Euroopan kansojen kulttuurin ja historian tunnettavuutta. Ohjelmalla edistetään kulttuurialan toimijoiden kansainvälistä yhteistyötä yksi- tai monivuotisten hankkeiden muodossa. Kulttuuri 2000 -ohjelmasta tuetaan toimintaa, ei raskaiden rakenteiden luomista tai pysyvien toimintojen ylläpitämistä.²

¹ Holmlund – Karvonen 2000, 5-6.

² <http://www.nba.fi/INTERNAT/K2000fi.htm> 4.12. 2001.

Kulttuurilinjat Ylivieskan ja Nivala-Haapajärven seutukunnissa

Ylivieskan seutukunnassa on pyritty tuotteistamaan kulttuuritarjontaa erilaisten hankkeiden avulla. Haastatteluaikoina helmikuussa 2001 seutukunnassa oli suunnitteilla hanke, jonka ansiosta sinne olisi saatu kulttuuripääällikkö ja kulttuuritoimintaa olisi voitu tuotteistaa aiempaa tehokkaammin.³ Yleisesti ottaen projektien ongelmana seutukuntajohtaja piti sitä, että niiden päätyttyä toiminnan hyödyntäminen saattaa olla vaikeaa.

Nivala-Haapajärven seutukunnassa EU:lla on seutukuntajohtaja Esa Jussilan mukaan ollut merkittävä vaikutus kulttuuritarjontaan. Se on tuonut ylikunnallisen ja alueellisen ajattelutavan kulttuuritoimintoihin. Joitakin kulttuuriasioita on pystytty viemään eteenpäin ylikunnallisella hankkeistamisella. EU-aika on siis tuonut alueellista ajattelua ja ongelmanratkaisua alueellisen yhteistyön kautta. Lisäksi se on tarjonnut rahoitusmahdollisuuksia niihin toimenpiteisiin, joita on hankkeistettu.

”On se [EU] tietenkin sen tehnyt, että sitä on jossain määrin pyritty tuotteistamaan ja erilaisia hankkeita pystytty kehittämään ja sitä kautta sitä tuotteistamista synnyttämään. Kyllähän meillä on semmonenkin hanke, että ei tiedä saadaanko me sitä läpi, me ei tiedä rahoituksen; me tällöinen Päivärintainstituutti ois tarkoitus perustaa. --- Joo, siinä [Päivärinta-instituutissa] ois ajatus niin, että meidän pitäis aina saaha; että seutukunnassa olis kulttuuri-, mikä se nyt ois nimeltään, kulttuuripääällikkö ikään kuin, että sitä saatais tuotteistettua vähän tehokkaammin tuo kulttuuritoiminta. Kyllä se tämmöstä on tuonu. Se on varmaan harmi, ku näitä monia asioita on vedetty projektin kautta, niin nyt se saattaa ku projektit on päättyneet, niin miten ne saadaan hyödynnettyä.” (NSA:HG22)

”--- Se [EU] on ensinnäkin tuonu tälläsen ylikunnallisen, alueellisen ajattelutavan kaikissa toiminnoissa. Ja on tietysti siten pystytty, joitakin asioita pystytty viemään eteenpäin hankkeistamalla niitä ylikunnallisesti. Siitä on oikeestaan esimerkkinä tää Museoprojekti, seutukuntien projekti. Ehkä ennen tätä EU-aikaa niin kunnat eivät olisi löytäneet toisiaan tällöisen museotoiminnan kehittämiseksi. Seutukunnallisen ajattelun kautta se on sitten aika luonteva tapa toimia. Samoin nämä rakenteet, joita on syntynyt; täällä on voimakkaita kesä tapahtumia, ku on Haapavesi-folk ja Täydenkuun tanssit Pyhäjärvellä; joka kunnalla on semmonen enemmän tai vähemmän valtakunnallista huomiota saava kulttuuritapahtuma kesällä. Ehkä nekin on jonkinlaista vauhtia saanu tästä seutukunnallistamisesta, ainakin semmosia rakenteita jotka tukee niitä. On semmosta saanu. On sillä vaikutusta kahdessa mielessä. Se on EU-aika tuonu tämmöstä alueellista, alueellisia toimijoita, alueellista ajattelua ja sitä kautta näitten ongelmien ratkaisua on pyritty löytämään; ongelmien ratkasut on

³ Instituutti on Ylivieskan seutukunnan hallinnoima seutukunnallinen kulttuuripalvelujen tuottaja ja kuntien tukija kulttuurityössä. Se on tulossa 3-vuotiseksi EU-projektiksi lähiaikoina (<http://oyt oulu.fi/maaponteva/toimijat/projekti/paivarinta.htm> 4.12. 2001).

pyritty löytämään alueellisen yhteistyön kautta. Sitten toinen vaikutus on se, että se on tarjonnu rahoitusmahdollisuuden näihin toimenpiteisiin mitä on hankkeistettu.” (NSA:HG23)

Ylivieskan seutukunnassa kulttuuritoimintaan panostetaan jonkin verran. Kulttuuri on mukana erilaisissa hankkeissa, esimerkiksi matkailijoille luodussa käsityöreitissä. Haastatteluajankohtana oli tarkoitus seuraavalla ohjelmakaudella miettiä matkailun ja kulttuurin yhdistämistä.

Nivala-Haapajärven seutukunnalla on kulttuurimääräraha, jota jaetaan kulttuuritoimijoille apurahoina. Jakamisesta huolehtii seutukunnan kulttuuritoimikunta, jonka jäseninä ovat kuntien kulttuurisihteerit. Seutukunta voi olla osarahoittajana kulttuurin alueellisissa kehittämishankkeissa, joihin pääosa rahoituksesta tulee valtiolta ja EU:lta. Nivala-Haapajärven seutukunnassa kulttuuripuolen hankkeista seutukuntajohtaja mainitsi Museo-projektin, Pyhäjärven tanssiopiston kehittämisen sekä Kärämäen Elämäntarina-akatemian. Seutukunta on myös tukenut kehittämisprojekteja, joilla edistetään erilaisten kesätapahtumien laatua ja saavutettavuutta.

”Joo, se ois hyvin, mää voin suhdelukuina, meillä on matkailu elikkä semmonen on suunnilleen 10 % sit siitä koko kakusta, kyllä varmaan kulttuuri menee sitten sinne alaspäin, että oisko se ollu viime ohjelmakaudella joku 5-7%. Meneekö se sitten; vai lasketaanko se sitten, että se on siinä matkailussa mukana, siinä on kulttuurimatkailua ja. Että meillä oli viime ohjelmakaudella aika monipuolinen tää toiminta edelleenkin, että meillä käsityöprojektin yhteydessä tuli tää käsityö matkailijoille, tämän reitti perustettiin, tuotteistettiin, että tän tyyppiset. Että meillä oli eri hankkeissa mukana tää kulttuuri.” (NSA:HG22)

”--- seutukunnalla on tällönen kulttuurimääräraha. --- Ja sitä jaetaan erinäisille kulttuuritoimijoille ihan tällösenä apurahana, tuhannesta kolmeen, neljään, jopa viiteen tuhanteen, pikku poteissa erinäisille kulttuuritoimijoille. Joihinkin, tiettyjen asioiden edistämiseksi, vaikka konsertin järjestämiseksi tai konserttikiertueen järjestämiseksi tai vaikka näyttelyn pitämiseksi tai, se on hyvin monen kirijava, monille kulttuurialoille menevä. Ja sen jaon huolehtii seutukunnan kulttuuritoimikunta, jossa jäseninä on kulttuurisihteerit eri kunnista, muistaakseni. Ja sitten heillä on vielä yhteinenkin kokous Ylivieskan seutukunnan kulttuuritoimikunnan kans. Sitten vielä seutukunta voi olla näissä kulttuurin alueellisissa kehittämishankkeissa, voi olla tällönen osarahottaja, myönnetään lisärahoitusta, pääosa rahoituksesta tulee valtiolta ja EU:lta, pieni rahoitus 20-30% tulee kuntarahotuksesta. Seutukunta voi olla mukana siinä kuntarahotuksessa. Se on vuositasolla muutamia kymmeniä tuhansia. -- Sitten me on tuettu näitä kehittämisprojekteja, joilla edistetään näiden kesätapahtumien, laatua ja saavutettavuutta. Siinä taitaa olla kaikki näistä kulttuuritoimen aloista.” (NSA:HG23)

Ylivieskan seutukunnan johtaja Timo Kieman mukaan kulttuuritoimintaa koskien on erilaisia mahdollisuuksia hakea rahoitusta suoraan Brysselistä. Seutukunta on pyrkinyt aktiiviseen voimaan kulttuurialan toimijoita, jotta he lähtisivät mukaan erilaisiin hankkeisiin. Uudella ohjelmakaudella mietitään lähinnä lähipalveluita, joilla saataisiin konkreettisia palveluja alueen nykyisille ja mahdollisille uusille asukkaille.

Nivala-Haapajärven seutukunnan toiminnanjohtajan mielestä tulevaisuudessa kulttuuritoimintaa tuetaan taloudellisesti seutukunnan ja EU:n kautta. Lisäksi ne mahdollistavat kansalliset ja kansainväliset kontaktit. EU:lla voisi myös olla erilaisia malleja, joilla kulttuuritoimintaa toteutetaan. EU tarjoaa tietoa ja kokemusta kulttuuritoimintaan.

”Se on meidän ongelma, sanosin että se meidän ongelma on suurin, ku verrataan johonki Ouluun tai Turkuun tai Tampereeseen niin meillä on se kulttuuritarjonta, se ei oo sillä tavalla pystytty tuotteistamaan, niin että se tajuttais kuinka rikas se on täällä se kulttuuriperintö, tarjonta. Ja siihen me tullaan, siihen me pyritään satsaamaan. Rahaa pitäis olla enemmän, rahaa on liian niukasti, myönnän, kulttuurin kehittämiseen; me tehtäis varmaan paljoko höllemmin ja tehokkaammin sitä, jos meillä ois rahaa enemmän, mutta sitä rahaa on niin niukasti kyllä.” (NSA:HG22)

”No niillähän [seutukunnalla ja EU:lla] on lähinnä tarjottavana rahoitusta ja kansallisia ja kansainvälisiä kontakteja. Ehkä malleja, ois ehkä tarjottavana malleja siitä miten kulttuuritoimintaa on kehitetty EU:n piirissä. Sitten vois löytää oman kopiesa miten sitä vois täällä toteuttaa. Tässä ne tarjottavat on, että rahoitusta voi hakea näistä EU:n rakennerahastoista, mutta löytyy siis kulttuuria varten, löytyy ihan erityisohjelmia myöskin. Mutta yleensä niiden rahoitusten mukana tulee malleja, missä edellytetään yhteistyökumppaneita sitten vähä muualtakin, että. Että tää tiedon siirto on koko tässä EU:n piirissä, tietoa ja kokemusta siihen käytäntöön. Semmosta tarvittavaa puolta kyllä. --- Mitä sitten odotetaan, niin kyllä me tässä halutaan kulttuuri- ja museotoiminnallekin kunnolliset haasteet antaa ja alueen pitää olla kilpailukykyinen myös kulttuuritarjonnan osalta, että tämä pysys asuttuna ja kehittyy. Jos ei se kulttuuritoimi oo kilpailukykyinen, niin ku missä tahansa muualla Suomessa, niin sitten se ei enää pysy asuttuna. Joka osaltaan on oltava kilpailukykyinen, työpaikkoja tulee olla, tarjonnan pitää olla kunnossa myös kulttuurin osalta.” (NSA:HG23)

Haastatteluvastauksien perusteella Ylivieskan seutukunta vaikuttaa hyvin teknologiapainotteiselta. Seutukunnassa nähdään tärkeäksi teknologisen alan kehittäminen ja niiden kautta uusien työpaikkojen luominen. Mielestämme tämä tapahtuu joskus kulttuuristen arvojen kustannuksella. Kulttuuriarvoja ei koeta merkittäväksi vetovoimatekijäksi alueelle. Seutukunnan keskeisenä tavoitteena on yritystoiminnan laajentaminen ja kehittäminen.

Tavoitteissa marginaalisella alueella ovat kestävä kehitys sekä kulttuuri- ja vapaa-ajan palvelut.⁴

Nivala-Haapajärven seutukunnan tavoitteet huomioivat pehmeät arvot toiminnassaan. Seutukunnassa on mielestämme tiedostettu kulttuuriarvojen merkitys alueen nykyisille ja mahdollisille uusille asukkaille. Seutukunnan kehittämistoiminnan päälinjoina ovat elinkeinot, kuntapalvelut ja alueen vetovoimatekijät. Kulttuuri- ja vapaa-ajan palveluita kehitetään rinnakkain yritystoiminnan, maatalouden ja koulutuksen kanssa.⁵

Muutaman viime vuoden aikana on luotu uusi alueellinen käsite Oulun Eteläinen, johon kuuluvat Ylivieskan, Nivala-Haapajärven ja Siikalatvan seutukunnat. Alueella asuu lähes 100 000 ihmistä. Seutukunnat ovat luoneet yhteistä alueen kehittämisohjelmaa, jonka tavoitteena on saada alueelle kansainvälisesti tunnettu teknologinen osaamisprofiili. Hanke pyrkii jättämään taustalle kuntakohtaiset kehittämismallit korostamalla laajempaa aluetta. Jokaiselle kunnalle ja organisaatiolle pyritään löytämään oma tehtävä. Alueen kehittämishankkeet painottavat teknologian työpaikkojen ja opetuspaikkojen lisäämistä ja kehittämistä. Hankkeissa on huomioitu jossain määrin myös uusien mallien luominen vapaa-ajan palveluihin.⁶

Museoprojektin synty

Kalajokilaakson ja Pyhäjokilaakson alueilla toimivat kotiseutuyhdistykset ovat muodostaneet omat alueliitot, Kalajokilaakson kotiseutuliiton (1971) ja Pyhäjokialueen kotiseutuliiton. Näillä alueilla on tehty vuosikymmeniä yhteistyötä niin kotiseututyön saralla kuin kulttuuritoimessakin. Vastaavanlaista yhteistyötä ei ole monilla alueilla ja se on kaikilta tahoilta koettu suureksi rikkaudeksi.⁷

Vuonna 1981 astui voimaan laki kuntien kulttuuritoiminnasta, mitä ennen kunnallinen kulttuuritoiminta oli perustunut vapaaehtoisuuteen. Lain mukaan kunnan tehtävänä on

⁴ Ks. <http://www.ylivieskanseutukunta.com/strategia.htm>

⁵ <http://www.nivala-haapajarvi.fi> 27.11. 2001.

⁶ <http://www.ylivieskanseutukunta.com/oulunetelainen.htm> 27.11. 2001.

⁷ NSA:HG21.

edistää, tukea ja järjestää kulttuuritoimintaa kunnassa. Kulttuuritoiminnalla tarkoitetaan tässä laissa taiteen harjoittamista ja harrastamista, taidepalvelusten tarjontaa ja käyttöä, kotiseututyötä sekä paikallisen kulttuuriperinteen vaalimista ja edistämistä.⁸ Kulttuuritoimintalaki koettiin haasteeksi. Se loi uskoa tulevaisuuteen ja siihen, että monissa asioissa pystyttäisiin käyttämään hyväksi yhteiskunnan apua. Kuntiin perustettiin kulttuurisihteerin virkoja, mutta heillä ei kuitenkaan ollut paljon varoja käytössään ja omassa kunnassa oli niukalti yhteistyökumppaneita. Tutkimusalueemme pienten kuntien kulttuurisihteerit ja kulttuurilautakunnat aloittivat yhteistyön. He tekivät yhteisiä toimintasuunnitelmia ja yhteistyötä muun muassa teatteri- ja musiikkiesitysten hankkimisessa alueelle. Kuntien välistä yhteistyötä pidettiin hedelmällisenä ja se koettiin tärkeäksi. 1990-luvun laman myötä monista kunnista katosivat kulttuurisihteerien virat ja yhteistyö väheni.⁹

Ylivieskan ja Nivala-Haapajärven seutukuntia muodostettaessa Pyhäjokilaakso ja Kalajokilaakso alueina rikkoutuivat. EU:n myötä alettiin myös etsiä mahdollisuuksia rahan saamiseen alueen kulttuuritoimintaan. Ylivieskan seutukunta perusti ensimmäisenä oman kulttuuriryöryhmän. Tämän jälkeen perusti myös Nivala-Haapajärven seutukunta oman kulttuuriryöryhmänsä, joka otti ensisijaiseksi tavoitteeksi tanssin ja sen opetuksen kehittämisen. Toiseksi tavoitteeksi seutukunta otti kotiseutumuseoiden kehittämisen.¹⁰

Seutukunnan päätösten jälkeen Nivala-Seuran toiminnanjohtaja Hanna Järviluoma ja Nivalan kaupungin kulttuurisihteerit Anita Ohtamaa pohtivat yhdessä, miten kotiseutumuseoiden kehittäminen voisi käytännössä tapahtua. He keksivät, että Pyhäjokialueen ja Kalajokilaakson kotiseutuliitot voisivat olla kehittämishankkeen vastuullisia toteuttajia ja niiden kautta olisi helppo hoitaa rahoituksen hakeminen.¹¹

”--- Ja muistan aina sen, että kun Nivalan kulttuurisihteerit tuli sieltä palaverista, missä ne oli, niin hän oli hirveen innostunu myöski tästä museoitten yhteistyöstä. Ja sitten, sitten me Anita kans, elikkä Anita Ohtamaa on tää Nivalan kulttuurisihteerit, niin hänen kanssaan sitten sitä asiaa pähkäiltiin. Ja hoksattiin sitten, että meillä on nämä alueliitot olemassa, että niitten alueliittojen kauttahan sitä sitte voijaan, ku siinä piti olla tämmönen vastuullinen toteuttaja. Ja siinä vaiheessa huomattiin, että nämä on niinkö aivan mielettömän hyvä tämmönen; miksi sitä nyt sitten sano; tämmönen toteuttaja, vastuullinen toteuttaja. Että ku on jo olemassa tämmönen, että

⁸ <http://www.finlex.fi/lains/index.html> 4.12. 2001.

⁹ NSA:HG21.

¹⁰ NSA:HG21.

¹¹ NSA:HG21.

mitä sitä turhaa mittään uutta sitte, uutta yhdistystä tai mittään tämmöstä rupiaa perustamaan. --- ” (NSA:HG21)

Molemmat kotiseutuliitot tekivät periaatepäätöksen, että tulevat olemaan mukana kotiseutumuseoiden kehittämishankkeessa. Kotiseutuliitot eivät valmistelleet hanketta, vaan sen tekivät Järviluoma ja Ohtamaa. He tekivät kolmivuotisen suunnitelman, johon kuului kolme vaihetta. Ensimmäisessä vaiheessa saatettaisiin museoiden perustyö kuntoon, toisessa vaiheessa uusittaisiin näyttelyitä ja kolmannessa yhteisen tiedottamisen kautta museoista muodostettaisiin matkailureittejä. Hankkeen ulkopuolelle jouduttiin jättämään yksityiset kokoelmat ja museot, koska hankkeen piiriin olisi muutoin tullut liian paljon museoita.¹²

”--- Anitalla oli lanketit ja systeemit, millä sitä haetaan ja mää tunsin paremmin nämä museot, niin tiesin, että mikä on se tarve ja mikä on se tilanne ja mihin voitais. Ja sitten me tehtiin tämmönen suunnitelma ja sitten Anitan kanssa yhdessä mietittiin, että miten paljoko vois mennä mihinki rahkaa. --- Ja me uskottiin ja ollaan koko ajan oltu kovasti sitä mieltä, että matkailuun liittämisen oli se, millä me saatiin se sitten hankkeeksi. --- Ja sitten tosiaankin laskettiin, että montako, että jos jokkaiseen pitäjään tulis vaikka kaheksi kuukaueksi työntekijä tekemään niitä perushommia, että mitä se maksas. Tehtiin ihan tämmöset arviot ja sittenhän siinä piti olla kaikkia mikä on työllistävä vaikutus ja muuta. Ja niissäkin me yritettiin olla semmosia realistisia, että eihän nämä mittään tuota, eihän näillä veromarkkoja, het’ aivan mielettömiä määriä saaha tämmösillä; että ei sillä sitä työllistävää, suoranaista merkitystä niin hirveesti ollu tietysti; toivottavasti välillistä merkitystä on. --- Mutta tehtiin ne hakemukset ja haettiin ne. Ja haettiin tosiaan kahella eri hakemuksella ja haettiin nää seutukuntapäätökset ja sillä lailla se lähti. Ja tietysti, että vois sanua että me oltiin tästä ideasta hyvinki innostuneita. Mutta tietenkin siinä vaiheessa ku tehtiin niitä hakemuksia, niin naureskeltiin, että puolitoista miljoonaa, ha-ha-haa! –Museoihin, ha-ha-haa, ootteko kuulleet tämmöstä koskaan?! –Niin tuota, suoraan sanottuna mää ainakaan ollu mitenkään hirveen vahvasti uskonu siihen, että siitä totta tulis. Kunnes sitten; niin sitä kuitenkin sitä pijettiin hyvänä ajatuksena. Ainua oikiastaan oli se, että se ois voinu sen budjetin rakentaa vähä suuremmaksikin. Että sehän on ollu melkein pienimpiä hankkeita, mitä on ollu.” (NSA:HG21)

Myönteisten päätösten tultua perustettiin ohjausryhmä, jonka puheenjohtajana toimi diplomikauppias Kari Krapu, varapuheenjohtajana FM Harri Turunen, muina jäseninä maanviljelijä Heikki Lahti, kotiseutuneuvos Kerttu Lämsä, maakuntamuseotutkija Terttu Pellikka, kulttuurisihteerinä Kari Määttänen, toiminnanjohtaja Hanna Järviluoma, hanketarkastaja Ahto Uimaniemi, yritystutkija Kalevi Hiivala ja myöhemmin sihteerinä projektin vetäjä Pirkko Järvelä. Seutukuntien kulttuuriryöryhmän puheenjohtaja Oiva Luhtasela toimi koko Museoprojektin ajan sen tukijana ja auttajana, ”kummisetänä” kuten Järviluoma asian il-

¹² NSA:HG21.

maisi. Ohjausryhmän perustamisen jälkeen oli ratkaistava monia käytännön kysymyksiä, kuten ketkä sopisivat hankkeeseen työskentelemään. Vaikka hanke tuntui suurelta urakalta, siitä oltiin innostuneita ja alkuhankaluuksista selvittiin hyvin.¹³

”Ja tietysti ku siihen liittyy vielä kaikki tämä byrokratia ja tämmönen, että kaikki pitäis hoitaa mahdollisimman hyvin niin. Ja tietysti halu hoitaa oli kovä. Mutta että siinä vaiheessa ku sitä käynnistettiin, niin mä en ainakaan uskonu, että se näin hyvin onnistuu! Että ei semmmosta itseluottamusta ollu, että tästä vaan näin ”pam” laitetaan ne. Ja sitten se vielä se lyhyesti ja ytimekkäästi tehty se alakuperänen suunnitelma piti koko ajan. Että meidän ei tarvinnu sitä niin koskaan muuttaa. Niin siitä minä olen henkilökohtaisesti ihan ylpeäkin. –Että sillä lailla se lähti.” (NSA:HG21)

Projektin vetäjän Pirkko Järvelän ja päällikön Hanna Järviluoman mukaan museoiden tila oli vaihteleva ennen hankkeen käynnistämistä. Osa museoista oli vain varastoja, joihin oli kerätty tavaraa luetteloimatta ja ilman minkäänlaista suunnitelmallisuutta. Joissakin museoissa asioita oli hoidettu parhaan mukaan, mutta resurssit eivät kuitenkaan olleet riittäneet työn perusteelliseen hoitamiseen. Osassa museoista asiat oli hoidettu kohtalaisen hyvin, esimerkiksi luettelointia oli pyritty pitämään ajan tasalla ja kesäkausiksi oli palkattu koululaisia tai opiskelijoita museoita hoitamaan.

”--- Ja se, että millä lailla se muuttu se, niin; kyllä mä väittäisin, että näissä museoissa tehtiin näijen muutaman vuojen aikana enemmän, mitä niissä on tehty edellisellä kymmenellä vuotena. Ei nyt ehkä kaikkien kohalta; onhan tässä semmosia missä on tehty kovastikin, mutta tuota, niin. Kyllä se semmonen yleistaso nousi. Mutta tuota eihän niistä tietenkään mitään huippuja tullu.” (NSA:HG21)

¹³ NSA:HG21.

2.1 MUSEOPROJEKTIN ARVIOINTI

Asenteet Museoprojektia kohtaan

Alueen sanomalehdet olivat hyvin kiinnostuneita Museoprojektista ja se sai toimiessaan myönteistä julkisuutta. Kotiseutuaktiivien keskuudessa projekti otettiin hyvin vastaan, sillä he saivat kaipaamaansa apua työhönsä. Hanna Järviluoman mukaan Museoprojekti tuli julkisuuden myötä lähemmäksi tavallista ihmistä kuin kehityshankkeet yleensä. Hänen mukaansa Museoprojekti paransi ihmisten yleistä suhtautumista kotiseutumuseoita kohtaan, koska museoasiaa esiteltiin lehdissä monipuolisesti, kirjoitettiin muun muassa museoiden merkityksestä.

”--- että hyvin harvat, vaikka, vaikka aina monenlaista palautetta ja puhetta kuulee niin, enpä kyllä muista että kukaan ois sanonu, että kaikkeenpa sitä rahhaa nyt pannaan. Että sillä lailla, että suhtautuminen oli niin näitten toimijoitten, siis näitten museo- ja kotiseutuihmisten ja kotiseutuyhistysten ja kuntien kulttuuri-ihmisten ja tuota, suhtautuminen oli erittäin myönteistä. Mutta myöski semmonen yleinen mielipide niin ku, se sai semmosta myönteistä julkisuutta ja se kuva oli hyvä.”
(NSA:HG21)

Pirkko Järvelän mukaan Museoprojekti ei saanut niin paljon julkisuutta kuin Hanna Järviluoman mielestä eikä se juurikaan koskettanut tavallista ihmistä. Hänen mukaansa viralliset tahot huomasivat Museoprojektin ja sitä pidettiin hyvänä niin kauan kuin siihen ei itse tarvinnut sijoittaa rahaa. Joissakin tapauksissa Järvelä tunsu oman asemansa naisena ja alansa edustajana aliarvostetuksi.

”--- Tavallinen ihminen nyt ei oikeestaan noteerannu sitä varmaan juuri mitenkään, en mä tiedä, ei ne koskaan tullu, tai aina vaan joku sano että ai sä oot jossain projektissa. Mutta sillai ihan tämmösellä virallisella kunnallisella tasolla niin kaikkihan sano että tää on tosi hyvä hanke, tai tämmönen tarpeellinen hanke. Sitä aina sanottiin, että teet tärkeitä työtä. Mutta sitten kun piti mennä neuvottelemaan rahoista niin sitte se ei ollukaan niin kauheen tärkeitä työtä, että se aina se rahakysymys kun tuli niin sitte ruvettiin sanomaan että kun on näitä muita menoja, koulu ja terveydenhuolto ja tämmöset ihan ymmärrettävät syyt. Mutta tietysti sitä olis toivonu että kun tämmönen projekti on järjestetty niin olis sitte tietyltä taholta vaivauduttu edes pohtimaan asiaa että miten vois kehitellä. Kyllähän sitä nyt jo jossain määrin jokaisessa kunnassa varmaan tehtiinkin, että sitten jonkun verran tultiin vastaan näissä rahakysymyksissäkin. Mut se oli aika lailla semmosta, se oli hyvin kuntakohtaista, hyvin riippu henkilöistä ja sitte tahoista kenen kans puhuttiin. Ja sit kyllä joissakin, joillakin tahoilla sitte huomaa että kun sitä kuitenkin on nuorehko naisihminen ja museoala... tai museo- tai tämmöstä kulttuurihaihattelua niin kyllä sen jossakin huomaa

siinä että jälkeen päin kun rupes analysoimaan tilanteita niin sitten huomasi että just joo, meikäläistä ei paljon noteerata miksiäkään. ---” (NSA:HG16)

Hankkeen päällikön ja vetäjän mukaan seutukuntien hallintojen suhtautumisessa Museo- projektia kohtaan oli selkeä ero. Nivala-Haapajärven seutukunnassa suhtautuminen oli myönteistä ja avunanto sekä asioiden hoito tapahtui kitkattomasti. Seutukunta koki hankkeen omakseen ja halusi olla siinä mukana alusta loppuun. Ylivieskan seutukuntahallinto suhtautui alusta asti hankkeeseen nihkeästi, mikä vaikeutti Museoprojektin toimintaa.

”--- silloin ku se rahoituspäätös saatiin ja siinä vaiheessa piti olla kummaltakin ja niinku oliko kummaltakin seutukuntahallinnolta myönteinen siihen omaan rahoitukseen se päätös olemassa. Niin sitten yhtäkkiä ku tää käynnistettiin, muistan aina ku ne oli silloin syksyllä yheksäkytaseittämän semmonen alotus-julkistamistillaisuus Ylivieskassa, niin edellisenä iltana se, tai edellisenä päivänä Ylivieskan seutukuntahallitus oli päättäny jättää sen koko Museoprojektin pöyväälle, että se ei ollukaan sitte varma. Ja siellä tuota, ku oli lehdistöäkin paikalla, niin lehtimiesten ensimmäinen kysymys oli, että tullee ko tästä jotaki; mä en siihen pystyny muuta sanomaan kun sen, että kaurapuuro meni väärään kurkkuun aamulla, ku luin lehestä, että sitä ei ookaan hyväksytty. Se meni uusintakäsittelyyn.” (NSA:HG21)

Museoprojektin hyöty

Projektin vetäjä Pirkko Järvelän mukaan Museoprojektiin kuuluneet kotiseutumuseot olivat huomattavasti paremmassa kunnossa hankkeen päätyttyä kuin sen alkaessa. Kotiseutuaktiivien ohjaaminen ja asioiden parantaminen alkoi museorakennuksista. Hankkeen toimesta rakennuskonservaattori tutki osan museorakennuksista ja antoi niille kunnostus- ja hoito-ohjeita. Kotiseutumuseoille etsittiin sopivia ja edullisia ratkaisuja erilaisiin käytännön ongelmiin. Esineiden luettelointi saatettiin kaikissa museoissa ajan tasalle. Esineistöä puhdistettiin ja lähes kaikkiin museoihin uusittiin perusnäyttelyt. Museoprojektin projektipäällikkö Hanna Järviluoma on ollut hankkeesta kaiken aikaa ylpeä, niin lähtöajatuksista kuin sen toteutumisesta. Hänen mukaansa Museoprojekti onnistui kiitettävästi ja hänelle itselleen antoisinta oli kaikinainen työskentely projektin tiimoilla. Raskaimmaksi hän koki byrokratian pyörittämisen.

” --- --Ja sitä mä oon koko tämän ajan, tai siitä ollu ylpeä, että tähän on oikiasti ollu kehittämishanke, ettei tässä olla ruvettu mittään apinaluolia tekemään, tai semmosta tekemään, mitä täällä ei oo koskaan ollukkaan. Vaan tuota, on ollu ja pitkään tehty museo- ja kotiseututyötä näissä pitäjissä. Ja siinä on ollu ylpeä tämmöstä, mi-

kä on ollu suurimmaksi osaksi tämmöstä yhitys-, yhistytyötä ja perustunu ihmisten aktiivisuuteen; niin siinä on nousua ja laskua. Mutta kuitenkin oli tämmönen perusta. Ja minusta semmonen on kunnan kehittämishanke, että on joku, jota mitä ruvettaan kehittämään.” (NSA:HG21)

Museoprojekti otettiin kaikissa kunnissa hyvin innostuneesti vastaan. Paikkakuntien kotiseutuaktiivit saivat kaivattua opastusta ja ohjausta. Heidän työnsä huomattiin ja sitä arvostettiin. He saivat työnsä tueksi ammattihenkilön, jonka puoleen saattoi kääntyä koska tahansa. Maakuntamuseotutkija oli koettu kaukaiseksi ja jossain mielessä liiankin korkeaksi virkamieheksi, joten kotiseutumuseoiden toimijoilla oli ehkä korkea kynnyks hakea häneltä neuvoa. Projektipäällikön mukaan Museoprojektin myötä kuntiin jäi paljon tietotaitoa.

”--- jos joku on harrastanu sitä museotyötä esimerkiksi kymmenen tai kaksikymmentä vuotta, niin siitä tulee osa sitä ihmistä, niin on hyvin arkaki asia mennä sitte neuvommaan, että ”sullahan on kerta kaikkiaan tää ruginlapa väärinpäin, että se pittää kääntää.” Minusta se, että miten se tieto tarjotaan ja se vaikuttaa siihen, että miten se vastaanotetaan ja se meni hienosti, ja se oli sitten kyllä aikalailla pelkästään työntekijöiden ansiota. Että se esitettiin se asia sillä tavalla, että se kannusti, eikä latistanu. --- Ja sitten ku aattellee, että kuitenkin se sama ihminen, joka on sitä tehny sen kymmenen-kakskytä vuotta, niin sehän jatkaa sitä nyt siellä sitte, ku projekti on ohi. Että ei tuu semmosta käsitystä, että nyt tulee jostakin ylhäältä joku, joka sanoo mulle miten sun pittää tehdä; vaikka se sanoski, niin se, että se sanotaan sillä tavalla, että se on tosiaan semmosta opastusta ja ohjausta enemmän ku semmosta käskevää. Niin ku minusta semmonen peruskunnioitus sitä työtä kohtaan, mitä niissä pitäjissä ja museoissa on tehty. Niin, sitä on tehty niin hyvin ku sitä on osattu tehdä, että ei semmosta piä lähtiä mollaamaan.” (NSA:HG21)

Projektin vetäjä Pirkko Järvelän mukaan hankkeessa olisi pitänyt jaotella vastuuta enemmän työntekijöiden kesken, esimerkiksi jakaa ne seutukunnittain tai tehdä tarkka linjaveto siinä, mitkä tehtävät kuuluvat kenellekin. Hän koki omien sanojensa mukaan vastuun joissakin tapauksissa liian suureksi. Muiden museoalan ihmisten mukanaolo projektissa auttoi, mutta koska muut ammatilliset henkilöt oli palkattu lyhyiksi ajoiksi kerrallaan, oli heidän apunsa vaihtelevaa.

”No ehkä se just tuli se että jos sais tehdä toisin, niin ehkä tossa oli vähän liikaa tota tekemistä. No sehän oli periaatteessa ajateltu reilulle kolmelle vuodelle toteutettavaks ja siitä nyt toteutu sitte se reilu kaks. Mutta sittekin siinä oli aika paljon tekemistä näillä resursseilla mitä oli. Että se on ehkä se yksi mitä tekis toisin, että ei haukattais niin isoja, yritetä haukata niin isoja kakunpalasia kun nää oli. Mutta se on, sen tiedän että on on ollu näissä, ainakin tän edellisen ohjelmakauden kaikissa hankkeissa se ongelma että niillä on ollu kauheen isoja tavoitteita. Ja sitte, mutta toisaalta me saatiin kauheesti kehuja, siis TE-keskuksen rahottajilta, että tää on ollu niin konkreettinen hanke ja tää on ollu kauheen semmonen... Että täs on kuitenkin

nähty vaivaa siinä suunnitteluvaiheessa että mitä pystytään tekemään, että sitä ne kyllä keuhu kuitenkin. Vaikka se itestä tuntuu että se oli vielä sittenkin liian semmonen... paisuva. Mutta niin... Ja sitten kuitenkin se että kaiken kaikkiaan niin kun siinä oli ne ihmiset oli, että niitten kanssa oli kuitenkin loppujen lopuksi aika helppo tehdä sitä työtä.” (NSA:HG16)

Pirkko Järvelä ei ole omien sanojen mukaan tyytyväinen Museoprojektin aikana suunniteltujen painopistealueiden toteutumiseen. Hän on pettynyt siihen, että kullekin kunnalle ominaisia piirteitä ei saatu tarpeeksi hyvin näkyviin museoihin rakennetuissa perusnäytelyissä. Projektin puitteissa esineistön kartuttaminen oli lähes mahdotonta kuten myös palkatun työntekijän saaminen kuntiin.

”Joissakin museoissa yritettiinkin lehtien palstoilla ja, no lähinnä nyt lehtien palstoilla ja tämmösenä viidakkorumpusysteeminä tiedottaa jotain esineistöä, että nyt tarvittais museoon ja löytyiskö niitä, niin ei ne tuottanu kyllä kauheesti tulosta. Mä luulen että siinä sitte ihmisillä heräs semmonen että ai jaa, nekö on jotenkin arvokkaita kun niitä museo kysellee, että eihän me niitä anneta ainakaan ilmaseks. Mutta se ei nyt ihan sillä lailla ehkä toteutunut kun oli tarkoitus. Mutta kyllä mun mielestä se ainakin jonkunlaiset... Meillä oli sitte semmonen että jouduttiin tavallaan sitä rima laskeen alemmaksi että edes muutama niistä annetuista painopistealueista saatais siellä museossa esiin ja mun mielestä se nyt silleen kohtalaisesti nyt kuitenkin jossain muodossa onnistu.” (NSA:HG16)

Sekä projektin vetäjä että päällikkö kokivat oman työnsä antoisaksi. Alkuvaikeuksien jälkeen työ sujui hyvin. Päällikön mukaan kaikki työntekijät olivat hyviä omassa tehtävässään ja ryhmän henki oli vahva. Sekä päälliköllä että vetäjällä oli hyvät suhteet ohjausryhmän kanssa. Työ toi tullessaan monia mielenkiintoisia ja haastavia seikkoja pohdittavaksi ja ratkaistavaksi.

”--- Se oli kyllä hirvittävän antoisaa. Ja tietysti se, että ku niistä alkuvaikeuksista päästiin semmoseen käytännön työhön. Ja sitte ku meillä oli tosiaan, niin ku oon jo monta kertaa sanonu, että tosi hyviä työntekijöitä! Niin sitten tietysti ku pääsin pikku hiljaa sille puolelle, että multa vaan kysyttiin, että tehhäänkö näin vai näin; eikä tietysti tarvinnu suurimmassa osassa tietysti kysyä, mutta jos oli jotakin kysyttävää niin sehän oli; kyllähän se anto ihan oikiasti sisältöä siihen.. Tuota niin oli ihan mielenkiintosta ja ihan mielenkiintosta oli pohtia näitä eri asioita ja eri vaihtoehtoja. Ja tietysti siitä, että työntekijöitten ja ohjausryhmän kans myöskin niin oli hirviän toimivat systeemit, että siinä ei tullu, niissä jutussa ei tullu---. –Mää luulen, että me oltiin kaikki hirveen innostuneita siitä, niin sehän on aina semmonen voimia antava kokemus.” (NSA:HG21)

”--- Siis tunsin olevani tärkeä. Ja joskus tuntuu että minulle, vasta työelämään valmistautuvalle ihmiselle niin siinä oli ehkä vähän liikaakin vastuuta, varsinkin sen

osalta että ei ollu aikasemmin mitään kokemusta projektityöstä ja nimenomaan tämmösestä paperibyrokratiasta. Kyllä sen huomasi että sitte ku ihmiset rupes luottamaan minuun niin kyllä ne aika hyvin otti yhteyttäkin sitte ja kysyvät että mitä me nyt tehdään. Siis koin olevani silleen tärkeä henkilö heille että ne jotka niistä museoista jakso huolehtia niin ne sitten kyllä otti yhteyttä ja kysy neuvoja. Että mä tavallaan koin olevani vähän semmonen aluemuseotyöntekijä jolta voi kysyä neuvoja. --- kyllä mä nyt oon miettiny että jos nyt tulis uus projekti niin kyllä mä ihan mielellään sitä jatkaisin sitä työtä ettei se sillä lailla oo. Se oli hyvin antoisaa. --- Mutta siis kyllä se tärkeää olis että täällä jaksais olla joku semmonen tavallaan vetojuhta joka jaksais patistaa kuntia ja ihmisiä tekemään jotakin näitten museoiden eteen.” (NSA:HG16)

Pohjois-Pohjanmaan museon maakuntamuseotutkija Terttu Pellikka oli alusta alkaen mukana projektin ohjausryhmässä. Hänen roolinsa oli neuvova ja ohjaava. Aluemuseotutkija myös valvoi tarkkaan Museoprojektin toteutumista. Hän loi Pirkko Järvelän mukaan omalla työllään ja asemallaan turvallisuutta hankkeen toteuttamiseen. Joissakin tapauksissa aluemuseosta annetuissa ohjeissa ei kuitenkaan huomioitu tai ymmärretty kotiseutumuseoiden rajallisia resursseja uudistusten toteuttamisessa.

”No yhteistyö oli neuvoa-antava, ainakin minulle sellanen tukipilari että sieltä pysty kysymään sitte kokeneemilta ihmisiltä neuvoa ---. Mut sitte joissakin tapauksissa niin kyllä huomasi sen että siellä ne ihmiset on tottuneet työskentelemään tämmösessä museossa jossa on sitä rahaa ainakin jonkun verran käytettävissä. Ja heiltä ehkä puuttu semmonen käytännönläheisyys sitte tästä paikallismuseotyöstä. --- meillähän tehtiin aika paljon semmosta tee se itse -hommaa, sieltä annettiin vaan ohjeita että tehkää näin ja näin ja näin mut sit ei koskaan saatu semmosta kunnon esimerkkiä, että miten jossakin köyhässä pikkumuseossa tämmöset asiat on ratkastu. Että siis käytännöllisyys oli joskus vähän kaukana. Mut muuten mun mielestä se oli ihan, sillä oli ihan tärkeä tehtävä. Että sieltä pysty aina, ainakin mä henkilökohtaisesti koen sen sillä tavalla että pysty joitakin asioita joita ite oli miettiny niin pysty keskustelemaan aluemuseotutkijan kanssa niin sitten varmistaa että hänellä oli samansuuntaiset näkemykset. --- pysty hankkia tietoa että miten nyt menetellään missäkin asioissa ja mistä saa enemmän tietoa tämmösistä asioista. Ja varsinkin kun Oulun lääni on iso lääni ja me ollaan kuitenkin fyysisesti aika kaukana Oulusta tai kun ollaan täällä Oulun eteläisellä alueella niin se oli musta, aika moni oli hirveen tyytyväinen siitä että saatiin aluemuseotutkija käymään siellä museolla just tän projektin takia. --- ehkä se joskus on, tai heillekin se pakonkin sanelemana se aluemuseotyö keskittyy siihen Oulun seudulle. Että ehkä tässä pitäis ruveta mun mielestä miettimään ihan tämmösellä maakuntamuseotasolla jonkunlaista aluejakoa ja lisää aluemuseotutkijoita sinne että saatas tää koko läänin aluemuseot hoidettua.” (NSA:HG16)

Pohjois-Pohjanmaan museon maakuntamuseotutkija Terttu Pellikan mukaan Museoprojektilla oli erittäin suuri merkitys nimenomaan Kalajokilaakson alueen museoille. Vastausajankohtana Museoprojekti oli vielä kesken, joten hänen oli vaikea arvioida hankkeen vai-

kutuksia. Pellikka toivoo museotyön arvostuksen lisääntyneen siten, että alueelle saataisiin yksi yhteinen amanuenssitasoinen toimi.¹⁴

Kotiseutuaktiivien ja päättäjien arvioita Museoprojektista

Yksittäiselle kunnalle Museoprojektilla oli kotiseutuaktiivien mielestä paljon hyötyä. Se toi julkisuuden kautta museoasiaa esille ja sai ihmiset kiinnittämään huomiota museon toimintaan. Museoprojektin hyvinä puolina nähtiin myös neuvojen antaminen, perustyön tekeminen sekä museon imagon parantaminen. Perusnäyttelyitä parannettiin, joten museot saivat uutta visuaalista ilmettä. Hanke rahoitti jokaiseen museoon työntekijän kahdeksi kuukaudeksi perustyön tekemiseen.

Koko tutkimusalueemme osalta Museoprojektilla oli kotiseutuaktiivien mielestä tärkeä tehtävä nimenomaan museoiden perustyön tekijänä. Heidän mielestään monelle oli varmasti yllätys, että perustyötä pitää tehdä niin paljon. Museoprojektin ansioksi nähtiin, että se sai monessa kunnassa museotyön perusasetelman paranemaan. Se loi myös uusia resursseja kuntien ja seutukuntien yhteistyölle. Hankkeen myötä kuntien museotoimintaan tuli suunnitelmallisuutta ja museoiden välistä tallennusvastuuta kehitettiin.

” --- mun mielestä siinä on ollut tärkeintä kokonaisuudessaan se että se on tuonut museoasiaa esille, se on ollut aika paljon julkisuudessa ja se on saanut ihmiset kiinnittämään huomiota tähän. Ja se on tehnyt sitä perustyötä. Kyllä se tätä museon imagoa, näkyvyyttä on parantanu. Ja sitten ihan konkreettisenä jos ajatellaan niin juuri viime viikolla jaettiin kouluille ne opetuspaketit. Ihan tällaisena konkreettisenä. Ja sitten on ihan ilmeellistä että siellä on niitä näyttelytekstejä muutettu ja tavallaan visuaalista ilmettä ja parannusta. --- [Laajemmin ajatellen projektin hyöty] Varmaan se perustyö mitä ollaan nyt tehty, mikä on ollut varmaan projektillekin yllätys että sitä pitää tehdä niin paljon. Mutta se, että ne perustyöt tulee tehtyä ja tavallaan perusasetelma museotyön kannalta on saatu paranemaan. Ja sitten taas että siinä mielessä on vähän hankalaa että silloin kun tämä työ olisi ulottunut ulkopuolelle, jolloin siitä olisi ollut enemmän näkyvyyttä muualle niin sitten se tietysti vähän tökkii. Mutta mun mielestä siis perusasian esilletuominen. ” (NSA:HS13)

”--- Kyllä se myönteinen vaikutus meidän museolle on ilman muuta ollut. Saatiin tiettyjä neuvoja mitä pystytään sitten jatkamaan. Siinä asioita on vielä mitä ei ole toteutettu mutta se on tiedostettu mitä siellä pitäisi tehdä. Mutta varmasti se oli hyvä asia Rautiolle että saatiin näinkin pienelle museolle se. ” (NSA:HS26)

¹⁴ NSA:KS1

”--- Uskoisin, että ensinnäkin se [Museoprojekti] on tehnyt [seutukunnille] paljon hyvää jo sillä että tämä museotoimi on nostettu esille. Siitä on puhuttu varmaan viimeisinä vuosina paljon enemmän kuin aikaisemmin. Ehkä päättäjät on sitten ruvenneet heräämään siihen että ainakin ---. Toivottavasti herättäisi myös paikallisia museoiden ylläpitäjiä omatoimiseen juttuun että rupeaisivat kehittämään niitä museoita. Tässähän on sillä tavalla potku, että ilmeisesti siitä kehittyy tietynlaista museoiden välistä yhteistyötä. Se on varmasti tärkeä asia että voidaan sitoutua siihen juttuun yhdessä. --- Tietysti se, että ollaan saatu, missä museossa on pystytty, perustyö kuntoon. Kyllä ne taas jonkun vuoden menee. On pუსattu ja luetteloitu ja kaikki nämä saatu ajan tasalle.” (NSA:HS22)

Museoprojektin määrittelemät kunkin kotiseutumuseon painopistealueet olivat joiltakin osin vaikuttaneet esineistön keräämiseen. Toisaalta painopistealueiden määrittelemistä pidettiin vaikeana eikä niiden mukaiseen esineistön keräämiseen välttämättä pystytty. Yhtenä syynä tähän oli se, että painopistealueen mukaista esineistöä ei juurikaan ollut saatavilla. Lisäksi yksityisten ihmisten lahjoituksista ei kotiseutuaktiivien mukaan voi kieltäytyä, joten esineistön kartunta ei ollut pelkästään painopistealueiden mukaista. Kotiseutuaktiivien mielestä painopistealueiden määrittelyn pitäisi antaa suuntaa ja vaikuttaa siihen, mitä kotiseutumuseo itse aktiivisesti etsii kokoelmiinsa. Tulevaisuudessa painopisteiden määrittely ehkä vähentää tutkimusalueemme museoiden tekemää osin päällekkäistä tallennustyötä ja kanavoi paremmin museotyön aika- ja tilaresursseja.

”--- On vähän useamman laista tyyliä lahjoittaa. Joku on tämmöinen ihannetapaus että pääsee johonkin penkomaan että mitä siellä on. Silloinhan voi vähän itse valikoida sitä mitä ottaa. Mutta jos joku on niin armollinen että se tuo hyväkuntoista tavaraa kuorma-autollisen siihen pihaan ja sanoo että nämä on kaikki teidän niin en minä silloin sano että nämä ei kuulu meidän erikoistumisalueeseen, vie pois. --- Ja sitten se että kun tämä kuitenkin, kun meillä on aika monennäköistä ja aika laaja se koko kokoelma niin eihän se tarkoita myöskään sitä että siellä olisi vain pelkästään maataloutta ja karjataloutta ja tervaa. Mutta sitä ehkä ollaan itse innokkaampia keräämään siihen suuntaan.” (NSA:HS1)

”Se [painopistealueiden vaikutus] on pelkästään positiivista. Esimerkiksi tässä joki-laaksossa on monta kotiseutumuseota, jotka ovat tehneet paljon päällekkäistä työtä. Ja kaikkien etujen mukaista on, jos ajatellaan tiloja ja rahaa ja energiaa mitä siihen käytetään, niin että on kunnolla määritellyt erikoistumiskohteet. Ja silloin voidaan paneutua siihen asiaan ja tietämys siltä alalta kasvaa. Ja päästään paljon parempaan lopputulokseen yhdessä, kuin se että kaikki räpäii jotakin.” (NSA:HS18)

Joissakin tapauksissa jo ennen Museoprojektin määrittelemiä erikoistumisalueita museoilla on ollut sopimuksia eri yhteistyötahojen kanssa, joiden mukaan ne ovat saaneet oman erikoistumiskohteensa mukaista esineistöä kokoelmiinsa. Joissakin tapauksissa erikoistumis-

kohteen mukaisen esineistön kerääminen on ollut vaikeaa, mutta tällöin on yritetty kerätä sanallista tietoa ja kuvia.

”Aikaisemmin oli näin. Esimerkiksi, kun meillä on tämä metsämuseo, niin meillä oli metsäyhtiöiden kanssa sopimus, että meillä on esimerkiksi kaikki alueen leimauskirveet. Ja sitten saimme metsäkämpän kalustusta ja sisustusta ja kämppäemännän tarvikkeita, että sillä tavoin on määrätietoisesti haettu.” (NSA:HS19)

”Oikeastaan meillä oli se erikoisala semmoinen että siihen on hirveän vaikea mitään esineistöä kerätä koska siinä on tämä junkipuukko. --- Sitten toinen oli tämä, täällä oli niin sanottu pajakoulu niin se oli se toinen alue. Siitä kyllä saatiin, ei esineistöä mutta sanallista tietoa aika paljon talteen ja kuvia. Ne kai oli viime kesänä näytteillä.” (NSA:HS4)

Ennen painopistealueiden määrittämistä Museoprojektin vetäjä keskusteli ja suunnitteli yhdessä toimijoiden kanssa kullekin museolle sopivat erikoistumiskohteet. Osa kotiseutuaktiiveista oli kuitenkin sitä mieltä, että käytännössä ei pystytä erikoistumaan esimerkiksi ympäristöstä ja kuntalaisilta tulevien paineiden vuoksi. Kaikki lahjoittajat eivät välttämättä ymmärrä painopistealueiden tarkoitusta.

”Se voisi vaikuttaa sillä tavalla että kun meillä on noita osastoja kuten hääperinne ja siirtolaisuusteema niin saattaa olla tulevaisuudessa että keskitytään niihin. Yritetään kartuttaa sellaista esineistöä jolle on varattu omat kokonaisuutensa ja jättää tämä perinteellisempi talonpoikaisesineistö vähemmälle. Koska nämä realiteetit on kuitenkin sellaiset, varastotilat on rajalliset. Varmaan joudutaan suuntaamaan ehkä enemmän näihin teemoihin.” (NSA:HS7)

”Onhan sitä linjaa viitoitettu sillä [erikoistumiskohteiden määrittelyllä]. Mutta saisi-ko sitten kovin paljoa vaikuttaa. Minulla ei ole mitään sitä vastaan, että se vaikuttaisikin, tilanpuutteen vuoksi. Mutta luulen, että tulee ympäristöstä ja pitäjäläisiltä paineita. Siinä tulee tämä ristiriita, että miksi ei oteta. Uskon, että siinä ei käytännössä kuitenkaan pysty erikoistumaan.” (NSA:HS30)

Kaikilta päättäjiltä emme kysyneet Museoprojektin hyödyistä. Koska kaikki päättäjainformantit eivät tuntuneet edes tietävän Museoprojektista, oli mielestämme hyödytöntä asiasta kysellä. Ne päättäjät, joilta Museoprojektin hyödystä kysyimme, pitivät sitä hyvänä hankkeena. Sen nähtiin esimerkiksi lähentäneen museoasioita koskevaa kunnallista päätöksentekokuviota, sillä hankkeen myötä museon tarpeet tulivat ehkä paremmin perustelluksi päättäjille.

”Kyllä minusta tämä Järvelän Pirkko joka on tässä Museoprojektissa ollut mukana ja sitä työtä tehnyt niin se on varmasti lähentänyt tätä [päätoimintakokous]kuviota. Varmasti tulee asiat paremmin kiireellisyys- ja tärkeysjärjestykseen että tiedettäisiin tehdä näitä korjauksia ja parannuksia.” (NSA:HS12)

Museoprojektin myötä museo oli päättäjienkin keskuudessa huomattu paremmin. Myös monet Museoprojektin teettämät perustyöt olisivat heidän mukaansa jääneet helposti tekemättä ilman projektin antamaa sysäystä. Museoprojektin ajama museoiden toiminnan kehittäminen ja kävijöiden houkuttelu nähtiin positiivisena asiana.

”Ehkä se [museo] on huomattu paremmin. Ja se mitä siellä viime kesänä tehtiin, niin olisivatko ne jääneet tekemättä ellei tätä projektia ole; että tällä lailla siitä on ollut hyötyä. Ehkä siinä huomio kiinnittyy muutenkin. ---” (NSA:HS3)

”No kyllähän nämä [erilaiset projektit] eteen päin vie. Sitähän sanotaan, että se on eteenpäin vaikka nokalleen kaatuisi. Heh. Näen, että tässä on ihmisiä ollut puuhaillemassa ja ovat aktiivisesti mukana. Minulla on positiivinen käsitys museosta ja jos sitä toimintaa kehitetään ja edistetään ja laatua parannetaan ja kävijöitä yritetään saada, niin positiivistahan se on. --- Projektihan on aina määräaikainen. Se on ja tekee tehtävänsä ja jättää sitten tuloksen olemaan. Onko tällaisilla projekteilla tulevaisuutta ja onko niillä ylipäänsä tarvetta, niin siihen en pysty vastaamaan. Eihän tätäkään ole tarkoitettu aina olevaksi. Ne hommat tehdään ja sitten ne tulokset jää olemaan.” (NSA:HS11)

Ylivieskan seutukunnan toiminnanjohtaja Timo Kieman mukaan Museoprojektilla on tuoteistettu seutukuntien kotiseutumuseoita. Se liittyi matkailuun, sillä museoita pitäisi hyödyntää esimerkiksi turistien käyntikohteiksi. Museot ovat yksi osa kulttuurimatkailun kehittämisessä. Museoprojektin hyvinä puolina hän piti muun muassa sitä, että kotiseutumuseoiden esineistön luettelointiin kiinnitettiin huomiota ja kotiseutumuseoille määriteltiin erikoistumisalueita. Museoprojektin hän näki onnistuneen sille asetettujen tavoitteiden täyttämässä.

Nivala-Haapajärven seutukunnan toiminnanjohtaja Esa Jussila piti Museoprojektia hyvänä. Perustyön tekemisen, esineistön puhdistamisen, luetteloinnin ja perusnäyttelyiden uudistamisen hän näki hyvänä asiana. Myös Museoprojektin tekemät opetuspaketit ala-asteen 1-2-luokkalaisille sekä 5-6-luokkalaisille saivat seutukuntajohtajan kiitoksen.

”Jaahah. Minä en oo nyt siihen niin syvällisesti perehtynyt. Mutta mitä niitä tuloksia sillon itse katto, ku siellä kiersi, niin tuota, siinä oli hyvä varmaan se, että siinä dokumentoitiin ja määriteltiin nää mitkä, ja mitä niissä oli niissä kotiseutumuseoissa ja

myös sitten se, mun käsittääkseni sitä esittelyä kehitettiin. Että ne oli aika hyvin niin ku tuotteistettu, että se esineistö oli dokumentoitu ja selvitetty mitä on; ilmeisesti siinä on tarkoitus, tarkoitus on että sitä esineistöä voidaan ylläpitää ja kenties kehittää. Että, että kyllä mun mielestä se Museoprojekti oli aika hyvin onnistunu niissä tavoitteissa.” (NSA:HG22)

”Minusta se on ollu paikallaan se projekti. Sen perusteella mitä tästä nyt sitten on tietoja tullu ja minä oon kerenny siihen tutustua, että. Minusta on hyvä, että on käyty läpi ne esineistöt, puhistettu ja luetteloitu ja rakennettu uudet näyttelyt; ja vielä sillä tavalla että se on kokonaisuus sitten, kokonaisuus talonpoikaiskulttuurista, tuota, mikä on vaikuttanu tähän alueeseen ---. Sekin on hieno asia, että näitä opetuspaketteja on tehty koululaisia varten. ---” (NSA:HG23)

3. KOLME KÄYTTÄJÄRYHMÄÄ

3.1 TYYPITTELYN PERUSTEET

Aineistossamme on kolme informanttien pääryhmää eli kotiseutuaktiivit¹, museokävijät ja päättäjät², mutta käsittelyn kannalta ei ole mielekästä jäädä tällaiseen jakoon. Pääryhmien sisällä on havaittavissa näkemys- ja asenne-eroja. Näiden lisäksi tyypittelyyn ovat vaikuttaneet informanttien intressit, suuntautuneisuus, aktiivisuus sekä joissakin tapauksissa myös taustat ja ikä. Pääryhmissä informanteja on suhteellisen paljon, joten jaottelu selkeyttää ja helpottaa aineiston käsittelyä. Haastatteluaineistosta esiin nousseiden piirteiden perusteella olemme rakentaneet kuhunkin pääryhmään erilaisia profiileja.

Jaottelun perusteena ovat sekä haastatteluvastaukset että tutkijoiden haastattelutilanteissa muodostamat mielikuvat informanteista. Niiden muodostumiseen vaikuttivat informantin valitsema haastattelupaikka, suhtautuminen aiheeseen ja tutkijoihin, vastaustyyli, sisältö sekä tutkijoiden kulloinenkin mieliala. Olemme nimenneet ryhmät omien tuntemustemme ja mielikuviemme pohjalta, joten niiden nimet ovat pelkästään meidän näkemyksiämme. Informanttien tyypittelyjä ja luokitteluja ovat perinnetieteellisissä tutkimuksissaan käyttäneet esimerkiksi Anna-Leena Siikala (1984) sekä Laura Aro (1996).

3.2 KOTISEUTUAKTIIVIT

Kotiseutuaktiivien ryhmittely erilaisiin ryhmiin oli kaikkein helpointa, koska työemme kautta olimme oppineet tuntemaan heitä. Työssämme olimme nähneet, millaisia toimijoita ja persoonia he ovat. Olemme nimenneet kotiseutuaktiivit pitkälti sen mukaan, miten he tekevät kotiseutu- ja museotyötä.

¹ Kuten jo luvussa 1.2 määrittelimme, kotiseutuaktiivit ovat henkilöitä, jotka tekevät innokkaasti kotiseututyötä omassa yhteisössään, pääsääntöisesti korvauksetta. He haluavat tallentaa, säilyttää ja vaalia kotiseutunsa kulttuuripiirteitä.

² Tässä tutkimuksessa päättäjiä ovat siis kunnanvaltuustojen puheenjohtajat vaalikaudella 1996-2000. Heidän lisäksi päättäjiin kuuluvat myös tutkimusalueen ainoa kansanedustaja sekä Ylivieskan ja Nivala-Haapajärven seutukuntien toiminnanjohtajat.

Hihankäärijät

Tähän ryhmään kuuluvat haastatellut ovat yhtä poikkeusta lukuun ottamatta naisia. Kaikki ovat toimineet useita vuosia oman kuntansa kotiseututyössä joko virkansa, luottamustoimensa tai harrastustensa myötä. Useimpien hihankäärijöiden kotiseututyö ei rajoitu pelkästään omaan kotikuntaan, vaan he toimivat aktiivisesti myös seutukunnallisella ja alueellisella tasolla. Yhteistä kaikille on se, että museota koskevat ajatukset eivät jää puhumisen tasolle, vaan toimeen tartutaan konkreettisesti. Haastatteluistakin nousee esiin se, että he itse tekevät mielellään käytännön työn ja kantavat siitä vastuun. Hihankäärijät on aineistomme suurin kotiseutuaktiivien ryhmä.

”--- kyllähän se tietysti viime kädessä on aika paljon minusta ja sitten siitä kesäontusta joka sattuu olemaan siellä töissä kiinni se että mitä loppujen lopuksi, ketä saadaan kasaan ja miten se [kotiseutuviikon avoimet ovet museolla] onnistuu. Enemmän ne on mitä toimikunnilta tulee näitä, aika harva tulee sanomaan että minä voisin tulla tekemään sinne jotakin vaan suurin osa sanoo että saisiko semmoista ja semmoista. Sitten me pyritään täältä enemmän työntekijäpuolelta niitä ihmisiä sinne värvätä. ---” (NSA:HS1)

”--- tulin kulttuurilautakunnan puheenjohtajaksi, kotiseutu- ja kulttuurilautakunnan, siis muutettiin nimi sinä aikana. Silloin tuli minulle henkilökohtaisesti tuo museo tärkeäksi että sitä täytyy ruveta laittamaan kuntoon ja pitämään auki. ---” (NSA:HS20)

”Monesti minä olen ajatellut sitä, että kun meillä ei ole, tässä kirkonkylällä ei ole kylätoimikuntaa. Joskus on ajatellut, että pitääkö sekin vielä ruveta perustamaan että saisi joukolla näitä asioita. ---” (NSA:HS20)

Pitkän linjan kotiseutuaktiivit

Tähän ryhmään sijoittamamme kotiseutuaktiivit ovat miehiä, jotka ovat tehneet kotiseututyötä vuosikymmenien ajan niin kunnallisella, seutukunnallisella kuin valtakunnallisellakin tasolla. Kaksi tähän ryhmään kuuluvista informanteista on toiminut alueellisen kotiseutuliiton puheenjohtajana. Pitkän linjan kotiseutuaktiivit ovat muun muassa olleet mukana perustamassa kuntiansa museoita ja ideoimassa erilaisia kehittämishankkeita kotiseutu- ja museotyön alalla. Näiden informanttien haastatteluvastaukset ovat pohtivia ja ne käsittelevät kotiseutu- ja museoasioita yleisemmällä tasolla kuin hihankäärijöiden vastaukset. Yhtä lukuun ottamatta pitkän linjan kotiseutuaktiivit ovat eläkeikäisiä.

”Meillä on täällä Kalajokilaakson ja Pyhäjokilaakson kotiseutuliittojen kanssa laitettu alulle Museoprojekti. Niin kauan sitä on kehitetty, että alueella olisi erikoistuvia museoita, että ei tarvitsisi mennä maakuntamuseoon, jos jotakin museon erikois- haaraa haluttaisiin tutkia ja tutustua. Että se löytyisi alueelta. --- On Kallion museo Nivalassa ja presidentti Ståhlbergin museo täällä, tällaisia erikoismuseoita. Eli tällä alueella on lyhyempienkin matkojen takaa tutustua.” (NSA:HS19)

Idealistit

Tähän ryhmään olemme laskeneet kuuluviksi keski-ikäisiä tai sitä lähestyviä miehiä, jotka vastaavat kulttuuri- ja museoasioista kunnallisella tasolla. Heillä on kulttuurialan koulutusta ja sitä kautta näkemyksiä museon kehittämisestä. Näiden toteutumista rajoittavat kuitenkin kuntien kulttuuritoimen vähäiset määrärahat. Tämä johtaa näkemysten ja käytännön eroon. Silti idealistit suhtautuvat luottavaisesti ja positiivisesti museon tulevaisuuteen. Museo pidetään aktiivisena päämäärätietoisella ja vakaalla toiminnalla.

”--- Yritetään kartuttaa sellaista esineistöä jolle on varattu omat kokonaisuutensa ja jättää tämä perinteisempi talonpoikaisesineistö vähemmälle. Koska nämä realiteetit on kuitenkin sellaiset, varastotilat on rajalliset. Varmaan joudutaan suuntaamaan ehkä enemmän näihin teemoihin.” (NSA:HS7)

”Ehkä se tulevaisuuden toimintamalli paikalliskulttuurissa on juuri se että se ei pyri olemaan missään linnoittautuneena omien seinien sisälle vaan se hakee kontakteja juuri näistä eri organisaatioista jotka kehittyy ja muuttuu aika kovaa vauhtia. ---” (NSA:HS7)

”En ole sitä [kotiseutumuseon tulevaisuutta] koskaan pitänyt toivottomana. Ja nyt projektin tässä vaiheessa, joka jäi vähän kesken, ja sitten näitä yhteyksiä on tullut. Meilläkin on monenlaisia kansainvälisiä kulttuuriprojekteja. Ja uskon, että museo on siellä muitten mukana, sillä tavoin pääsee eteenpäin. Ja sille löytyy aina yhteistyökumppaneita. --- Uskoisin, että se on jossakin vaiheessa auki ympäri vuoden ja tukee tätä muuta kulttuuritoimintaa.” (NSA:HS30)

Yksityiskohtien huomioijat

Tähän ryhmään olemme sijoittaneet eläkeiässä olevia tai sitä lähestyviä naisia, jotka toimivat aktiivisesti kotiseutuyhdistyksessä. Paikkakunnan kotiseutumuseo personoituu voimakkaasti heihin. He ovat tehneet työuransa opetustyössä. Heidän tapansa työskennellä kotiseutumuseon parissa ei välttämättä huomioi kaikkia museotyön osa-alueita, vaan huo-

mio kiinnittyy usein pienten yksityiskohtien parissa puuhailuun. Yksityiskohtien huomioijilla on kuitenkin selkeät näkemykset ja mielipiteet museotyön kehittämistä. Heidän tyyliinsä tuoda museoasioita esille esimerkiksi rahoitusasioista päättävälle tahoille aiheuttaa ehkä tahattomasti kielteisiä reaktioita vastaanottajissa.

”--- Nämä [esineitten lahjoittajat] on niitä kävijöitäkin, joilla on sitten niitä esineitä. Yleensä ne tuovat ne. Ja siinä on monesti se ikävä, että ne tuovat ne kotiin. Ja silloin minulla jää usein tekemättä vastaanottolomake. Siinä on sellainen heikkous. Ollaan yritetty keskittää sitä tänne [museolle], mutta se ei ole onnistunut. Tai sitten ne jättävät ne jonnekin muualle ja ne pitää hakea.” (NSA:HS16)

Harrastelijaveteraanit

Kyseiseen ryhmään olemme sijoittaneet eläkeiässä olevia, aktiivisesti jo vuosia kotiseutuyhdistyksessä toimineita miehiä. He ovat niin omistautuneita kotiseututyölle, että museo usein personoituu heihin. Heidän museotyönsä pohjautuu pitkälti omaan kokemukseen, mikä ei välttämättä aina kohtaa ammatillisia museotyön periaatteita. Harrastelijaveteraanit eivät läheskään aina pääse sanoista tekoihin. Puhuminen ja museon tulevaisuuden visioiminen saattaa joskus viedä kaiken huomion käytännön työltä.

”Minulla on tuossa paksu aapinen, että tämä, pitäisi tietokoneelle ajaa tai korpulle, että tuota kaikki ne esineet siellä ja mitä niitä on niitä luetteloita. Se on nyt lisääntynyt ja sitten siinä on hommaa. --- Siinä olisi ainakin sellainen paketti joka pitää vai pitääkö minun siihen itse tekemään, siinä on ja siihen menee varmasti jonkin aikaa. Kuusisataa yli esinettä, ja sitten siellä on poistettavia esineitä, tai ainakin panna varastoon, mutta niillä on se numero ja annetaan olla siellä varastossa, ne ei sovi näyttelyyn. Voi aina vähän vaihdella. ---” (NSA:HS27)

”--- Minulla ei ole mitään halua olla [kotiseutuyhdistyksen] johtokunnassa. Siinä on sellainen tilanne, että minä saan tehdä. Toisaalta ilmoittauduin ja minä olen pykälällä valtuutettu museonhoitaja. Olen minä valjastanut, hirttänyt itseni. Esimerkiksi minä koitan pysyä seuran puheenjohtajan ja sihteerin tehtävistä, näistä järjestön ruutiineista erillä. Koska suoraan sanoen minä uskon, että ne hommat osaa hoitaa joku muukin. Mutta kovin montaa ei ole, jotka kykenee ja haluaa opiskella tuota museotyötä. Niitä ei löydy kovin montaa. Ja minä olen perinyt tuon museon, tavallaan, muutamista syistä.” (NSA:HSA24)

3.3 MUSEOKÄVIJÄT

Kävijäinformantit voi jakaa neljään ryhmään sen perusteella, miten he määrittelevät kotiseudun ja sen merkityksen. Näitä ryhmiä ovat kotiseudulleen asumaan jääneet, sinne palanneet, sinne kaipaavat sekä ne, jotka eivät pysty määrittelemään itselleen kotiseutua. Pidämme tätä jakoa liian karkeana, sillä aineistosta erottui useampia kävijätyyppejä. Tyypittelyt eivät kuitenkaan ole selkeärajaisia, sillä joistakin haastatteluista löytyy useamman ryhmän piirteitä. Tyypit ovat kuitenkin leimallisia ja selkeästi haastatteluissa ja vastauskirjeissä näkyviä.³

Kirjallisten vastausten kohdalla jaotteluperusteet eivät päde samoin kuin haastattelujen kohdalla, koska ihmisestä on vaikea muodostaa mielikuvaa pelkän kirjeen perusteella ja tapaamatta häntä henkilökohtaisesti. Kirjallisten vastausten tyyli ja pituus vaihtelevat, mikä osaltaan tekee tyypittelyn vaikeaksi.

Kotiseudulle jääneet ja palanneet

Kotiseudulle jääneiden ja palanneiden ryhmä on hyvin heterogeeninen. He ovat syntyneet 1920-1960-luvuilla ja edustavat useita ammattikuntia. Lähes kaikki tämän ryhmän informantit kertovat harrastavansa liikuntaa tai ulkoilua sekä osallistuvat oman kuntansa kansalaisopiston toimintaan. Vastauksissaan tämän ryhmän informantit ovat yleisluontoisia. He pyrkivät usein yleistämään tai sitomaan vallitsevaan mielipiteeseen omat henkilökohtaiset näkemykset ja mielipiteet. Monet kävijäinformantit perustelevat kotiseudun merkitystä sillä, että ovat aina asuneet kyseisellä paikkakunnalla ja ovat siihen kiintyneet. Osa informanteista on muuttanut synnyinkunnastaan avioliiton tai työn myötä naapuripitäjään. Heille kotiseutu ei siis välttämättä ole kuntarajoitteinen kuten useille muille informanteille. Monet haastateltavista ovat jossakin vaiheessa elämänsä lähteneet pois kotiseudultaan, mutta palanneet sinne myöhemmin. Paluuta kotiseudulle perustellaan juuri kaipuulla ja halulla palata juurille sekä sillä, että muualle ei ole osattu kotiutua, eikä eläminen ja oleminen ole tuntunut muulla hyvältä.

³ Teemahaastattelukysymysten rakenne poikkesi aktiiveille ja päättäjille esitetyistä kysymyksistä, joten haastatteluvastausten näkökulma poikkeaa kahden muun informantiryhmän näkökulmasta.

”Olen kotosin ihan, että pesunkestävä sieviläinen. --- Ehkä tässä iässä kun mä nyt oon niin joskus tulee semmonen tunne että pitäis kokeilla asua vähän muuallakin. Mutta toki varmaan jos joskus muualla asuis niin palais takasin jossain vaiheessa kuitenkin. En minä oo osannu vielä lähteä täältä. Samaten mun mieheni kun hän on asunu täällä...” (NSA:HG8)

”--- nyt alkaa olla viiskymppinen, niin että määki oon Sievistä, kyllä määki on aina tuntunu, että se on sitä kotiseutua sielläkin; samalla tavalla ku täällä Reisjärvellä. Että mulla on tavallaan lapsuutta kummassaki, että kyllä mää niin ku sillä tavalla arvostan sitä sieviläistä seutua, missä mää oon niin ku sitä lapsuutta ihan viettäny. Samalla tavalla ku tätä Reisjärvistä, vaikka mää oon enemmän aikaa tietysti täällä ollu.---” (NSA:HG9)

Koti-ihmiset

Koti-ihmiset ovat syntyneet 1940- ja 1950-luvuilla. Haastatteluissa he olivat kohtuullisen vähäsanaisia, hieman vähättelivät omia tietojaan ja toivat varoen omia mielipiteitään esille. Heidän vastauksiaan leimasi se, että he ovat hyvin aktiivisia kotona. He ovat mieluummin kotona kuin lähtevät esimerkiksi matkustelemaan. Työssäkäyvät koti-ihmiset haluavat varata mahdollisimman vähän aikaa kodin ulkopuolisiin harrastuksiin, koska niihin käytetty aika on pois kotona vietetystä ajasta.

”No kyllä se [vapaa-aika] mulle menee etupäässä tässä kotona nyt, että tota. --- mää teen käsitöitä, painan kankaita, virkkaan ja tämmöstä, että mun niinku; mää oikeestaan tästä kottoo voi sillä lailla lähtee. Tai vois lähtee, mutta kyllä se aikalailta rajottuu siihen, että maalaan posliinia ja semmosta.” (NSA:HG9)

”No, kun ikää tulee niin ei niin kauhiasti halua sitoa sillä lailla. Vielä että kun työelämässä on, niin aika tarkkaan suunnittelee että semmosia vakituksia menoja, että ei nyt ainakaan kovin montaa iltaa menisi sitten. Meillä tämä kuoroharrastus on talvisaikaan, ja sitten liikuntaa kyllä ihan.” (NSA:HG4)

”No mä oon hirveen paljon tuossa ulkona, pihahommia, kotona. Ja sitten marjastan ja sienestän.---” (NSA:HG2)

Kotiseudulle kaipaajat

Kaikki tämän ryhmän informantit ovat vastanneet kirjallisesti tarkentaviin teemakysymyksiimme. He ovat syntyneet tutkimusalueella 1930-1950-luvuilla, mutta ovat työn tai opis-

kelun takia muuttaneet pois kotiseudultaan. Kotiseudun kaipuu näkyi selkeästi vastauskirjeissä. He tuntevat synnyinseudun kotiseudukseen, vaikka eivät ole siellä vuosiin asuneetkaan. Kirjeissään he kertoivat vieraalle paikkakunnalle kotiutumisen vaikeudesta. He korostivat kotiseudun merkitystä tunnetasolla.

”Olen 61 v, eläkeläinen, syntyisin haapavetinen. Lähtenyt n. 10-vuotiaana muualle kouluun ja sitä myöten maailmalle. Olen loma- ja kesäasukas kunnassa. Syntymäkotini on lähellä, jota veljenpoikani asustaa. Kotini oli tai on vanha maalaistalo, jossa arvostettiin menneitten ihmisten työtä ja elämää. ---” (NSA:KG2)

”Synnyinseudun, jossa elin lapsuuden ja nuoruuden aikuisuuden kynnykselle kaksikymppiseksi saakka, miellän edelleen kotiseudukseni, vaikka olen ollut sieltä poissa jo liki 30 vuotta. 30 vuotta sitten se oli vielä maatalousvaltainen pitäjä, hyvin turvallinen kasvuympäristö kasvaville. ---” (NSA:KG8)

Aktiiviset eläkeläiset

Kaikki tähän informanttiryhmään kuuluvat henkilöt ovat syntyneet 1930-luvun alkupuolella. He ovat saaneet elantonsa maataloudesta. Ennen eläkkeelle jääntiään ja nykyäänkin he ovat aktiivisia toimijoita niin kotona kuin kodin ulkopuolellakin. Haastatteluissa he ovat avoimia ja tuovat omat mielipiteensä selkeästi esille. Aktiiviset eläkeläiset olivat hyvin sosiaalisia, puheliaita ja avoimia. Osa tähän ryhmään kuuluvista kertoi henkilökohtaisiakin asioita, osa puolestaan pohdiskeli syvällisesti haastattelukysymyksiä.

”No ei oo ollu vapaa-ajan ongelmia [naurua]. Vaikka eläkkeellä jo tässä oon ollu pari vuotta niin tuntuu että ei kerkiä tehdä puoliakkaa siitä mitä pitäis tehdä.” (NSA:HG15)

”Joo-o, kyllä. Nythän se on, vähän aika pitemmäks tulee tässä vaan sen takia minä oon koittanu kulukkeekin tuolla aina että jos jotain kerhoo on aina joka toinen viikko ja sitten tuossa on aina jumppa ja tuossa taas toisella viikolla, taikka joka viikko on tuossa aina jumppa. Ja mitä on näitä tämmösiä menoja, että tansseissa ja semmosissa minä en... Kyllä minä katon mutta minä en ite tanssi. --- Ja sitten aina kun saahaan rahhaa kassaan niin taas lähetään retkelle. --- Me käyään millon missäkin. Me on käyty kahenkin yön reissulla ja yhen yön reissulla ja millon mitenkin, aina miten rahapussi antaa periksi. --- Että se on hirveen kivaa nuo tuommoset. Ja siellä saa sitten jutella keskennään ja aina on ohjelmia ja... Sitten tuota, minusta ne on kyllä niin mukavia että ne piristää. Aina tietää jo oottaa jo sitä aina että millon sitä. --- Pokkipeli on yks minun harrastus. Me käyään tuolla koululla joka viikko perjantaina aina. Nyt mennään Kuusamoon sitten tällä kuulla pellaamaan sinne.” (NSA:HG10)

Nuoret

Pääosa nuorten ryhmään kuuluvista on syntynyt 1970-luvulla, yksi on syntynyt 1980-luvulla. Yhtä lukuun ottamatta he ovat syntyneet tutkimusalueella. Heistä osa on opiskellut kotiseudun ulkopuolella tai ulkomailla ja he ovat vastikään palanneet takaisin synnyinseudulle. Kaksi nuorista informanteista opiskelee vielä. Haastatteluissa ja kirjallisissa vastauksissa nuoret ovat avoimia ja sanovat selkeästi omat mielipiteensä. He miettivät ja pohtivat esitettyjä kysymyksiä ja heistä näkyy selkeästi se, että he haluavat paneutua haastattelu-teemaan. He löytävät kotiseudustaan ja sen museoista positiivisten seikkojen lisäksi myös selkeitä negatiivisia seikkoja.

”--- Me ollaan muutettu, me ollaan asuttu Vaasassa ja sitten Helsingissä. ---”
(NSA:HG20)

”Joo, mä oon täällä syntyny. Ja käyny lukionkin täällä. --- Että siinä vaiheessa lähin, kun lähin Helsinkiin opiskelemaan vuonna yheksännelijä. --- Tuota niin ku äsken sanoin, olin siellä Itävallassa viime talaven. ---” (NSA:HG7)

”Toivottavasti tästä oli edes jotain apua. On vain vähän hankala olla mielipiteitä asiasta josta ei paljoa tiedä.” (NSA:KG7)

Opettajat

Opettajat erottuvat haastatteluista omaksi ryhmäkseen, sillä he tuovat haastatteluissa usein esiin ammatillisia näkökohtia. Osa opettajista on keski-ikäisiä, osa on jäänyt eläkkeelle parin vuoden sisällä. Heidän vastauksensa ovat laajoja ja hyvin usein he pyrkivät vastaamaan yleisluontoisesti. Tämä johtaa siihen, että informanttien henkilökohtaiset kokemukset ja näkemykset tahtovat jäädä sivuseikaksi keskusteluissa. Haastattelutilanteissa pitikin usein tehdä tarkentavia kysymyksiä informanttien omista näkemyksistä. Opettajat kuvaavat kotiseutua hyvin kokonaisvaltaisesti kaikilta tahoilta ja ehkä välillä itsensä siitä ulkoistaen.

”--- Sitten oli tämä rehtorikin kiinnostunu siitä [informantin tekemästä kotiseutulaulusta]. Mäkin oon sitä mieltä että se olis hyvä niin kun koulukäyttöön saaha. Että lapset oppis. Ja eihän kaikki opettajatkaan sillai oo kiinnostuneita kun ne muualta tulee. Että se on hyvä kun opettaja on kotipaikallaan niin sitä on niin kun kiinnostunu siitä kotipaikan historiasta ja sitte mä luulen että on niin kun paremmat mahdollisuuat järjestää kaikkia tommosia tapahtumia ja muita kun tuntee ihmiset ---”
(NSA:HG13)

"--- ja sitte ei olla niin kaavamainen noissa opetushommissakaan. Että eihän sinne lukujärjestyksiin mahu, eikä mihinkään mahu jos ei oo halua järjestää tällöisiä erikoisia tilaisuuksia. Että sitä täytyy niin kun soveltaa sitä opetussuunnitelmaa ja niitä teemapäiviä yrittää laittaa." (NSA:HG13)

Kulttuurin kuluttajat

Kulttuurin kuluttajat ovat 1940-1950-luvuilla syntyneitä naisia ja he ovat vastanneet kirjallisesti tarkentavaan kyselyymme. Vain yksi vastaajista toi esiin henkilökohtaiset yhteytensä tutkimusalueeseen, muut eivät vastauksissaan mainitse sidoksia tutkimusalueeseen. Useimmin kulttuurin kuluttajat vastasivat monisanaisesti ja kuvailevasti kirjoitusteemoihin. Heidän vastauksistaan löytyi sekä henkilökohtaisia näkemyksiä ja tuntemuksia että yleisluontoisia vastauksia. Kulttuurin kuluttajat asuvat keskisuurissa kaupungeissa, joissa kulttuuritarjontaa on enemmän kuin tutkimusalueella. Kulttuuritarjonnan helppo saatavuus tekee osaltaan näistä kävijäinformanteista kulttuurin kuluttajia. Mielestämme teemakyselyyn vastaaminen osoittaa vastaajien aktiivisuutta.

Kulttuurin kuluttajat ovat siis kirjaimellisesti kulttuurin kuluttajia. He käyvät erilaisissa konserteissa ja teattereissa sekä seuraavat kotipaikkakunnallaan museoiden ja gallerioiden näyttelyitä. Myös matkoillaan he tutustuvat aktiivisesti matkakohteiden erilaiseen tarjontaan. Kulttuurin kuluttajille kotiseutuun liittyvät juuri lapsuuden koti, perhe, ihmissuhteet. He korostavat kotiseudun merkitystä juuri tunne- ja arvotasolla. Heistä vain osa mainitsee kotiseutua kuvatessaan luonnonkauden tai kuvaa maisemia.

"Viime viikonloppuna olin ystävien kanssa/luona Vantaalla, Helsingissä ja Porvoossa. Pe-ilta alkoi Oopperan Boris Godunovilla. Lauantaina Porvoon reissu 12 t: matkalla Sipoon kaksi kirkkoa ja erän 50 vuotta vanha antiikkinen toimiva "sekatavara-kauppa", jossa leipien alustoinakin oli Gallen-Kallelan taulujäljennökset.... Sipoossa myös vanha myllymuseo, jossa edelleen jauhettiin viljaa ja josta saimme ostaa jauhoja/hiutaleita... Matkalla maisemien tiivis ihailu. Samalla seudulla olen jo reissanut noin viisi kertaa. / Ehdimme kuitenkin vielä Jäntin taidekokoelmien museoon. Museonhoitaja ylitti työaikaansa tunnin, koska oli yhtä innostunut esittelemään taidearteita kuin mekin olimme niihin tutustumaan. Keskustelimme tiiviisti ja saimme tietää merkittäviä asioita Porvoon historiasta ja Jäntin (ent. W.-S:n kirjapainon johtaja) taidepersoonasta ja perheestä. / Saimme monta ihanaa kontaktia paikallisiin ihmisiin ja jätimme kanssakäymisessä ajatustenvaihdon rikkautta toivottavasti heillekin. / Itse haluan matkoilla päästä ko. paikkakunnan "sieluun" ja ominaismaisemiin ja kaupunkikuviin, jos kaupungissa. Haluan jututtaa ihmisiä mahdollisimman arki-

sisä ympyröissä, löytää nykyisyyden ja historian... Haluan kulkea yksin hiljaa maisemassa ja mietiskellä. –Porvoossa esim. Runebergin ajan tunnelmiin pääsy onnistuu aina. Patsaat toki aina katsastan!!” (NSA:KG9)

Ei mistään kotoisin

Kävijäinformanttien joukossa on myös sellaisia henkilöitä, jotka eivät osanneet määritellä kotiseutuaan. He ovat syntyneet 1930- ja 1940-luvuilla, ovat muuttaneet tutkimusalueelle työn vuoksi ja asuneet alueella kymmeniä vuosia. He kertovat kotiutuneensa alueelle, mutta eivät kuitenkaan osanneet pitää sitä tai muutakaan seutua kotiseutunaan. Heidän vastauksensa liikkuvat osin hyvin yleisellä tasolla. Tämän vuoksi heidän henkilökohtaiset näkemyksensä tahtoivat keskusteluissa jäädä vähemmälle huomiolle. He miettivät ja pohtivat annettuja kysymyksiä hyvin tarkkaan ja pyrkivät antamaan kattavan ja monipuolisen vastauksen annettuihin kysymyksiin. Joskus tämän ryhmän informantit huomauttivatkin, etteivät ole varsinaisia asiantuntijoita aiheen tiimoilta, eivätkä siten pysty antamaan täydellistä vastausta aiheeseen. Näissä tilanteissa haastattelijoina korostimme sitä, että olemme erityisen kiinnostuneita heidän omista näkemyksistään.

”Se [kotiseudun merkitys] on aika vaikea kysymys kun itse, täytyy melkein sanoa että ei oo mistään kotosinkaan. Mutta mä ajattelisin että sillä on kuitenkin merkitystä että kun tämä on niin vaihtelevaa ja kiivasrytmistä tämä elämä, niin on hyvä tietää että jossakin on juuret. Että saa paremmin elämästä otteen kun tietää minkälaisia vaihteita esimerkiks omalla suvulla on ollu.” (NSA:HG5)

3.4 PÄÄTTÄJÄT

Päätäjistä muodostamamme mielikuvat perustuvat pitkälti heidän olemukseensa, käytökseensä sekä rivien välistä luettavissa oleviin asenteisiin. Päätäjien haastattelujen ryhmitely ja analysointi oli vaikeaa, sillä koimme heidän vastaustensa sisällön olevan ristiriidassa heidän todellisten ajatustensa kanssa. Kuten ensimmäisessä luvussa totesimme, meidän täytyy kuitenkin muodostaa kuva päätäjistä heidän haastatteluvastaustensa perusteella. Nähdäksemme haastatteluun suostuminen oli joidenkin informanttien kohdalla aseman tuoma velvollisuus.

Tomerat

Tähän ryhmään kuuluu sekä mies- että naispäättäjiä. He antavat kuvan itsestään tyyppeinä, jotka tarttuvat sanoista tekoihin myös kulttuuria ja museota koskevissa asioissa. Heillä oli selkeitä näkemyksiä haastattelumme teemoista sekä niihin liittyviä parannusehdotuksia. Nämä päättäjät olivat selvästi ajatelleet kulttuuri- ja museoasioita, eivätkä he kokeneet niitä pelkästään taakkana kunnalle.

”Aamulla joskus neljän maissa oltiin siellä kämpän pihalla, niin silloin tuli semmoinen voimakas tunne, että tämä pitää saada säilymään ja että se pitää saada sievistäisten ja tämän alueen ihmisten käyttöön. --- niin minä sitten esitin, että eiköhän osteta tämä kämpä. ---” (NSA:HS12)

”--- Ylivieskassa kuitenkin määrävää on se, että tämä on kasvava kaupunki ja kulttuuri on yksi tärkeä tekijä tänä päivänä, joka luo sellaista asuinseudun viihtyisyyttä ja yksi vetovoimatekijä, kun mietitään yritysten sijoittumiskysymyksiä; yksi niistä monista tekijöistä, eihän se voi ainut olla, mutta yksi tekijä, joka vaikuttaa aivan varmasti. ---” (NSA:HS9)

Rivipoliitikot

Tähän ryhmään valikoituivat ne päättäjät, jotka eivät haastatteluissa esittäneet erottuvia mielipiteitä suuntaan tai toiseen. Heidän vastauksensa olivat hyvin yleisluontoisia ja niistä oli vaikea löytää keskinäisiä eroja. Rivipoliitikkojen suhtautuminen museo- ja kulttuuriasi-oihin tuntui olevan suhteellisen realistisella pohjalla. He kuuntelivat yleistä mielipidettä ja heidän omat näkemyksensä olivat suodattuneet tätä kautta. Vastauksiaan he eivät pohdi kovinkaan paljoa, vaan ne ovat yleisesti asioita tai tapahtumia selittäviä.

”--- Tietysti liikuntakulttuuri on oma asiansa, kun on useita voimakkaita urheiluseuroja. Mutta jatkuva ongelma on se, että niiden toimijoiden puute. Yksikin hyvä toimija saa paljon hyvää aikaan. Ja silloin jos löytyy yksi hyvä toimija jollekin alueelle, olisi näytelmä-, museotoimi tai kotiseututyö kyllä sille sitten tukea löytyy, kun vain löytyy se toimija. Joka uskaltaa lähteä ja osoittaa kyvykkyytensä ja tarmonsaa ja saa sillä tavoin luottamuksen päättäjienkin suhteen, että sitä kannattaa tukea. ---” (NSA:HS23)

Yleiseen mielipiteeseen mukautujat

Tähän ryhmään kuuluviksi luokittelemme päättäjät, jotka periaatteessa puhuvat myönteisesti kulttuuri- ja museoasioista, mutta joilla ei tuntunut kuitenkaan olevan varmaa ja perusteltua näkemystä haastattelumme teemoista. Haastattelutilanteissa he lähinnä myötäilevät haastattelijan kysymyksiä ja näkemyksiä. Mitään kärjistettyjä mielipiteitä ei näissä haastatteluissa tule esiin. Ehkä heidän luonteensa on sellainen, että he eivät pyri tuomaan itseään esille vaan mukautuvat vallitsevaan mielipideilmastoon. Heidän vastauksensa ovat melko yleispositiivisia, mutta he välttävät puheessaan monien päättäjien käyttämän kapulakielen.

”Tietysti näinä aikoina kun täytyy sanoa, että kaikessa on joutunut viilailemaan ja nuukailemaan. Niin näkisin, että se panostus ei ole suurta rahallisesti, mutta kyllä me haluamme olla kunta mukana siinä työssä. Tällaisia asioita täällä kunnassa halutaan viedä eteenpäin. Ja kun on kysymys museostakin. ---” (NSA:HS28)

”Kyllä siinä [kunnan kulttuuri- ja museotoimessa] ei ole mitään erityisiä suunnitelmia olemassa. --- Uskoisin, että kulttuurilautakunnallakaan ei ole siinä [museon suhteen] mitään erityistä suunnitelmaa.” (NSA:HS3)

Paljonpuhujat

Tähän ryhmään kuuluvat päättäjät pyrkivät antamaan itsestään vaikutelman kulttuurimyönteisinä toimijoina. Heidän pyrkimyksensä olivat kuitenkin ristiriidassa niiden mielikuvien kanssa, jotka meille haastattelutilanteista jäi. Kulttuurimyönteisyys tuntui olevan näennäistä, ja kulttuuri- ja museotoimintaan liittyviä asioita pidettiin kunnallisesta näkökulmasta katsottuna hyvin marginaalisina. Päättäjillä oli mahdollisesti aikaa valmistautua haastattelutilanteisiin miettimällä sopivan myönteisiä näkökulmia aiheeseemme, minkä vuoksi osa vastauksista tuntui ulkoa opetelluilta. Ainakin osa päättäjistä näki kulttuurin ai-noastaan tuotteistamisen tarpeessa olevana asiana, ei esimerkiksi kunnan palveluna tai vetovoimatekijänä. Heidän vastauksissaan oli paljon poliitikkojen käyttämää kapulakieltä.

”--- Museoiden aika ei koskaan kuole kuitenkaan. Ihmiset haluavat jossakin elämänsä vaiheessa tutustua tällaisiin asioihin.” (NSA:HS6)

”Ihmisille, kun sanoo museo, niin he ajattelevat yhden rakennuksen pölyisine esineineen, mutta se ei ole sitä, vaan se on paljon laajempi käsite. Se pitäisikin avata ihmisille. Saattaa, että tämä teidän työkin olla merkittävä tässä suhteessa.” (NSA:HS6)

”Minä sanosin, että tämä museotoiminta. Siinä ei sitä laajentamismahdollisuutta kovinkaan paljoa ole. Esineistökin mitä sinne on kerätty, niin ei sitäkään enää. Mutta joitakin osastoja on siellä aina vara parantaa. Kulttuuritoimeen pitäisi panostaa, mutta täytyy sanoa, että me ei olla mikään kulttuuripitäjä. ---” (NSA:HS10)

”Ensimmäisen kaudenkansanedustajana en juurikaan pysty tekemään mitään. Pitäisi olla vähintään ministeri, että asioihin voisi vaikuttaa ja että pystyisi sanomaan, että minä olen tehnyt tämän ja ajanut tätä asiaa. Ministeri siinä pitää vähintään olla. Ei yksittäinen kansanedustaja voi väittää hankkineensa johonkin rahaa ja vaikuttaneensa. Voi vai sanoa olleensa vaikuttamassa, että päättäjät tekivät tällaisen päätöksen. – Tärkeä asiahan tämä on ja olen aivan aidosti kiinnostunut tästä. Esittelen asiaa positiivisessa hengessä.” (NSA:HS11)

4. MUSEON MERKITYS YHTEISÖSSÄÄN

Museot ovat yhteiskunnan muisteja kuten kirjasto ja arkisto, yhteiskunnan tunne kuten teatteri ja orkesteri ja näiden lisäksi yhteiskunnan omatunto. Museo on palvelulaitos, joka tyydyttää ihmisen tiedonsaannin ja jatkuvuuden tarpeita. Tärkeimpänä osana ihmisen perusturvallisuuteen kuuluu tajuaminen omasta paikastaan sukupolvien ketjussa sekä varmuus siitä, että tieto ja kokemus kulkee sukupolvelta toiselle. Museon palveluja ei tarvitse aina aktiivisesti käyttää, usein riittää se, että tietää niiden olevan olemassa ja saatavilla tarvittaessa. Perusturvallisuuteen kuuluu myös oman identiteetin löytäminen ja säilyttäminen. Paitsi tietoa juuristaan, ihminen tarvitsee myös tietoa asemastaan kotipaikkakunnallaan ja erilaisissa pienryhmissä. Museon tulisi tallentaa, tulkita ja välittää tietoa. Kulttuurihistorialliset museot pyrkivät tarjoamaan oman yhteisönsä asukkaille identiteetin rakentamiseen tarvittavia aineksia.¹

Zagrebin yliopiston museologian professori Tomislav Šolan² mukaan museon päämääränä ei ole tuottaa kulttuuria, vaan auttaa ihmisiä tuottamaan ja pitämään kulttuurinsa elävänä. Keräämällä ja esittämällä kulttuuria museot ylläpitävät ja voimistavat identiteettiä. Šolan mukaan museot auttavat ihmistä ymmärtämään ympäröivää maailmaa ja tämä vaatii todellisuuden, menneisyyden ja tämän hetken arviointia. Museot tukevat siis ihmisen elämänlaatua. Leicesterin yliopiston museologian professori Eileen Hooper-Greenhillin³ mukaan museon opetuksellista roolia on pidetty ja pidetään edelleen sen tärkeimpänä ja joskus ainoanakin tehtävänä. Sosiologian näkökulmasta museot tuottavat arvoja ja arvohierarkioita reprodusoimalla yhteisön käsityksiä omasta menneisyydestään. Toisin sanoen museot tuottavat käsityksiä siitä, mikä kulloisessakin kulttuurissa on säilyttämisen arvoista.⁴

Suomen perustuslaissa (731/1999) todetaan: "Vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille." Museo 2000, museopoliittisen ohjelman julkaissut työryhmä näkee museotoiminnan aiempaa laajemmin. Siihen kuuluu kulttuuriperinnön lisäksi luonnonperintö. Museotyön päämääränä on auttaa ihmisiä näkemään kulttuurisia kerrostumia elinympäristössään, saada heidät tiedostamaan menneisyy-

¹ Heinonen - Lahti 1996, 262-263.

² Šola 1997, 30-34, 185-195. Ks. myös Šola 1991.

³ Hooper-Greenhill 1992, 1-2.

⁴ Linko 1998, 35.

den merkitys nykypäivälle ja arvostamaan yhteistä perintöämme. Kulttuuri- ja luonnonperintö on väline yhteisön identiteetin muodostumisessa. Paikallinen, alueellinen ja kansallinen kulttuuri- ja luonnonperintö on laajentunut yhteiseksi maailmanperinnöksi.⁵ Nämä seikat ovat jatkoa Ranskassa ja Kanadassa 1970-luvulla syntyneelle idealistiselle ekomuseoajattelulle, jonka mukaan luonnontiede, historia, taide ja teknologia muodostavat yhden kokonaisuuden.⁶

Jyväskylän yliopiston museologian professori Janne Vilkuna⁷ painottaa, että museoiden ollessa osa yhteiskuntaa, ne muuttuvat sen muuttuessa. Turun maakuntamuseon museotoimenjohtaja Juhani Kostetin⁸ mukaan nykyaikaisten museoiden yhteiskunnallisista perusteistä ensimmäinen liittyy identiteettiin. Kostet yhtyy artikkelissaan Janne Vilkunan näkemykseen siitä, että etsimme itseämme ja yhteisöämme kysymällä kuka minä olen tai keitä me olemme, ja määritämme itsemme usein edelleen kysymällä ajallisesti ja alueellisesti yhteisömme ulkopuolisista ihmisistä, keitä he olivat tai keitä he ovat. Museoiden tehtävä on auttaa meitä löytämään vastaus näihin kysymyksiin. Kun ymmärrämme mistä olemme tulossa ja missä olemme, pystymme suunnittelemaan myös minne menemme.

KOTISEUTUAKTIIVIEN MUSEOKÄSITYKSIÄ

Hihankäärijät: ”Siellä on niitä juuria”

Hihankäärijöiden mukaan kotiseutumuseo tallentaa ja pitää esillä paikkakunnan esineellistä kulttuuriperintöä. Se suuntautuu selkeästi menneisyyteen, mutta sen pitäisi pystyä tallentamaan myös lähimenneisyyttä. Museo on paikka, josta löytyy juuria. Museo myös ilmentää kotiseututyötä ja sen arvostus paikallisia kotiseutuarvostuksia. Se voi olla joko esittelykohde tai toiminnallinen paikka.

”--- että ei sen [kotiseutumuseon] tarkoitus ole vaan pitää niitä esineitä, rukkeja ja junkeja siellä tallessa, vaan että luohan se myös tavallaan sitä perinteen jatkumista, että ihmiset jotka muuttaa tai sitten nuoret jotka kasvaa niin näkee että täällä on

⁵ Museo 2000, 29.

⁶ Heinonen – Lahti 1996, 42.

⁷ Vilkuna 2000, 10.

⁸ Kostet 2000, 13-14.

osattu tehdä asioita ennenkin. Ja sellaisia ominaispiirteitä näkyy että mikä on meidän alueelle ollut ominaispiirteitä että se museo voi olla ainoa paikka missä ne säilyy tallessa. Koska ihmismuisti on aika lyhyt, ei välttämättä sata vuotta taaksepäin, että onko voitu tehdä jotain tällöistä silloin elikkä se suullinen perinne ei välttämättä säily.” (NSA:HS13)

”--- Eli sieltähän sitä nähdään mitä oli ennen. Enemmän ja enemmän museon arvo korostuu silloin, kun siellä ei vain ole sata vuotta tai tuhat vuotta vanhaa, vaan kotiseutumuseon tulisi pystyä tallentamaan myös lähimenneisyyttä. --- Ja meidän pitäisi pyrkiä keräämään siihen [oman paikkakunnan kotiseutumuseoon] sellaista esineistöä, joka on kolmekymmentä vuotta tai kaksikymmentä vuotta vanhaa. Meillä on vain se ongelma, että emme voi tietää mikä on merkityksellistä. Siinä on ongelma.” (NSA:HS18)

Hihankäärijöiden mukaan kotiseutumuseon tehtäviin kuuluvat esineiden kerääminen ja luettelointi, niistä huolehtiminen ja niiden säilyttäminen. Keräämisen ja tallennuksen olisi oltava jatkuvaa ja lähimenneisyyttäkin koskevaa, jotta tallennukseen ei tulisi vuosien tai vuosikymmenien pituisia aukkoja. Silti tulisi tiedostaa, että kaikki museot eivät voi tallentaa kaikkea mahdollista esineistöä. Myös henkistä perinnettä olisi hihankäärijöiden mukaan syytä tallentaa. Kotiseutumuseoiden tulisi hyödyntää esinekokoelmiaan esimerkiksi teemanäyttelyiden avulla, muuten niillä ei ole mitään merkitystä. Tallentamiseen liittyvien tehtävien lisäksi museotyöhön kuuluvat näyttelyiden suunnitteleminen ja rakentaminen, museon avoinna pitäminen, opastukset sekä koko museoalueen hoito ja kunnossapito.

”Museonhan pitää olla elävä paikka. Eli koko ajan museon pitäisi tuoda esille sitä mitä niillä on. Näyttelyiden avulla, esimerkiksi teemanäyttelyitä. Kotiseutuopetuksessa ja yleensä opetuksessa museoiden merkitys paikkakunnalla on äärettömän suuri. Eihän esinekokoelmalla, jos sitä ei mitenkään hyödynnetä tai käytetä, ole mitään merkitystä. Tai ei voi sanoa, että ei mitään merkitystä, mutta sen merkitys on kuitenkin vähäinen. Siitä pitää pystyä kokoamaan näyttely ja sitä pitää esitellä.” (NSA:HS18)

Tutkimusalueemme kotiseutumuseoissa järjestettiin lähinnä yleisön toivomuksesta myös muutakin kuin näyttelytoimintaa. Esimerkiksi Nivalassa kotiseutumuseon yhteyteen oli kytketty paikkakunnan kesäteatteri. Kesällä järjestettävien kotiseutuviikkojen aikana museoissa järjestettiin esimerkiksi työnäytöksiä sekä leikkejä lapsille, kahvitustilaisuuksia ja museoseuroja. Joulun aikaan joissakin museoissa oli järjestetty esimerkiksi joulunäyttelyitä ja joululauluiltoja. Hihankäärijöiden mukaan museokävijät kaipaavat toiminnallisuutta, mikä kuitenkin vie museosta huolehtivilta valtavasti resursseja sekä joidenkin mielestä myös museon tunnelman. Joidenkin hihankäärijöiden mukaan tyypillinen kävijöiden hou-

kuttelija olisi perinneruoka. Joissakin tapauksissa museon fyysiset tilat asettivat rajoituksia toiminnan muodoille. Toisaalta tapahtumien järjestämisen ongelmana oli rajan vetäminen museon ja kotiseututalon välille ja se, miten paljon kotiseutumuseo kestää kulutusta.

”--- Rautio-viikon aikana siellä pidetään joitain kahvitustilaisuuksia ja tällaisia että ovet on auki että sinne voi hyvin tulla. Rautio-viikon aikana onko se neljänä iltana on eri herätysliikkeiden museoseurat pidetty siellä, jotka on aika hyvin koonnut kanssa väkeä. --- ” (NSA:HS26)

”Meillä on muutama tapahtuma aina kesässä, joihin museo on kytketty, että siellä saadaan ihmisiä käymään. Nyt on suunniteltu, kun museosta vastuullinen porukka on vaihtunut, niin heillä on uusia ideoita. Mietitään myös sitä, että museotupa voisi olla konserttien pitopaikka. Siellä soisi kamarimusiikki hyvin; todella upea ympäristö. Mutta sitten tullaan siihen, että missä on kotiseututalon ja museon raja. Ja minkä verran museo kestää kulutusta. Nämä ovat sellaisia ongelmakohtia, että missä määrin sitä voidaan käyttää tällaiseen.” (NSA:HS18)

Ajatus kotiseutumuseon puuttumisesta paikkakunnalta tuntui hihankäärijöistä mahdottomalta. Jos kunnalla tai kotiseutuyhdistyksellä ei olisi museota, sen korvaisivat yksityiset kokoelmat ja kotimuseot tai toiminnalliset kotiseututalot. Museotyön idea säilyisi siis jossain muodossa, sillä tarve tallentaa menneisyyttä on voimakas. Museon puuttuminen kokonaan olisi hihankäärijöiden mukaan osoitus ajatusten pinnallisuudesta ja se aiheuttaisi tiedonkulun katkeamisen nuorelle sukupolvelle.

”Jos museota ei olisi paikkakunnalla... No en oikein usko, joku museo on sitten. Sanotaan niin että on keräilijöitä jotka tavallaan tallentaa sitten sitä omaa elämäänsä taikka sitten oman alueen elämää. Että aina on joku, joka on ”höyrähtänyt” siihen. Että jos ei se ole instituutio taikka kunnallinen palvelu niin sitten on näitä ihmisiä jotka tavallaan tekee sitä vapaaehtoisena työnä. Että tavallaan se ajatus, idea, musta tuntuu että jokaisessa kunnassa on kuitenkin jollakin. Mutta että jos sitä museota ei olisi niin kyllä se mun mielestä olisi osoitus ehkä ajatusten pinnallisuudesta. Siis sitä elämän ja historian jatkumoa ei kyllä sitten nähtäisi tai ei haluttaisi nähdä jos museota ei olisi tai se haluttaisiin kieltää.” (NSA:HS13)

Maakuntamuseon roolin hihankäärijät näkivät ohjaavana ja kotiseutumuseoiden toimintaa tukevana auktoriteettina. Maakuntamuseon vaikutus lääninsä etelärajalla sijaitseville tutkimusalueen kunnille ei kuitenkaan välttämättä ole juuri muuta kuin konsultointia ja kirjallista yhteydenpitoa. Tutkimusalueen kuntien museotoiminta nähtiin suhteellisen itsenäiseksi, joten senkin vuoksi maakuntamuseon rooli jäi taustalla vaikuttamiseksi. Ristiriitaa paikallismuseoiden ja maakuntamuseon välillä nähtiin siinä, että ammatillisesti hoidetussa ja taloudellisesti suhteellisen turvatussa asemassa olevassa maakuntamuseossa ei aina ym-

märretä kotiseutumuseoiden toimivan vapaaehtoisin voimin, talkootyöllä ja taloudellisesti epävarmassa asemassa. Maakuntamuseon neuvoissa ei siis välttämättä osata ottaa huomioon paikallisten resurssien rajallisuutta.

”--- Maakuntamuseon rooli on semmoinen mitä ei varmaan, jos ajattelee tätä tämmöistä maaseutupaikkakunnan niin kuin Nivalankin museotyötä, niin se on aika itsenäistä. Että jos ajattelee ihan sitä miten se on syntynyt ja miten sitä on ylläpidetty, niin siinä ei semmoisen tavallisen kansalaisen kannalta, niin maakuntamuseolla ei ole minkäänlaista vaikutusta. Mutta tietysti Nivala-seuran ja kotiseutuyhdistyksen ja minunkin kannalta sillä on merkitystä. Se on tietysti hahmotettavakin tässä kokonaisuudessa että se on kuitenkin meille semmoinen keskuspaikka mistä saadaan apua ja mikä on, jollakin tavalla niinkin että me kuulutaan siihen heidän alueeseen. --- Sillä tavalla maakuntamuseo kuitenkin eroaa että siellä tehdään sitä täysin ammatillisesti ja niillä on tietyt budjetit siihen mitä ne voi käyttää mihin hommaan, niin omiin koelmiinsa ja näyttelyynsä kuin tähän aluetyöhönkin. Mutta sitten se että miten se taas täsmää näitten pitäjiä museoitte talouden kanssa niin se on yksi semmoinen suuri... Täällä on kuitenkin tehty sillä lailla porukalla ja tänä päivänäkin tehdään, muun muassa siivotaan talkoilla ja laitetaan, pidetään kaiken näköisiä kökkiä. Se on enempi semmoista harrastusta täällä.” (NSA:HS1)

Seutukunnalliseen museovirkaan pääosa hihankäärijoistä suhtautui positiivisesti, konkreettisen museon perustaminen sen sijaan ei saanut kannatusta. Museoprojektin myötä oli huomattu alueellisen museoammattilaisen osaamisen tarpeellisuus. Maakuntamuseon toimialueen laajuus vaikutti siihen, että pienempi alue olisi museoammattilaisen helpommin hallittavissa. Osa hihankäärijoistä ei kuitenkaan kaivannut museohierarkiaan lisää portaita, sillä yhteydet maakuntamuseoon pelasivat hyvin. Toisaalta näissäkin tapauksissa tarkemman miettimisen jälkeen seutukunnan alueella toimiva museoammattilainen nähtiin järkevänä ratkaisuna. Erään hihankäärijän mielestä valtionapujärjestelmää olisi muutettava siten, että ei-ammattillisesti hoidettujen kotiseutumuseoiden olisi helpompaa saada harkinnanvaraista valtionapua.

”Kyllä mun mielestä siinä voisi olla alueellinen museo varsinkin kun me ollaan niin kaukana Oulusta. No en tiedä henkisesti mutta se side on niin ohut. Niillä on monta muutakin museota, ei ne kerkiä meidän pientä museota ehkä välttämättä niin miettimään. Ei mun mielestä olisi mitenkään kumma ajatus että olisi Kalajokilaakson alueellinen museo tai joku muu vastaava. Museoprojekti nyt on tavallaan osoittanut sen että tarvetta on. Siis tällaiseen alueelliseen työhön. Oikein hyvä ajatus tavallaan tällainen Museoprojektin pysyvyys.” (NSA:HS13)

Pisimmälle mietittynä ratkaisuna yksi hihankäärijoistä näki, että alueen museot siirrettäisiin sitä varten perustettavan säätiön alaisuuteen. Se pystyisi saamaan valtionapua ja palk-

kaamaan alueelle yhden museoammatillisen henkilön. Näin museoiden rahoitus järjestyisi ja niiden toiminta turvattaisiin.

Pitkän linjan kotiseutuaktiivit: ”Jatkuvasti täydentyvä eri elämäntilojen systeemi”

Pitkän linjan kotiseutuaktiivit näkivät museon vahvasti menneisyyteen suuntautuneena kollektiivisen muistin paikkana. Jos museota ei olisi olemassa, sen sisältämä tieto olisi todennäköisesti jo kadonnut. Esineet eivät välttämättä olleet tämän ryhmän informanttien mielestä pääasia, museon tärkeimpänä tehtävänä he pitivät tiedon säilyttämistä oman paikkakunnan kulttuuripiirteistä. Museo oli pitkän linjan kotiseutuaktiivien mielestä siis paikallista tiedollista ainesta sisältävä laitos.

”Lähinnä kai se [kotiseutumuseon tehtävä] on sitä että tallentaa sitä kulttuuria mikä on ollut siellä kotiseudulla. Ja esineistöllä nyt ei varsinaisesti siinä mielessä ole, niitähän on joka paikassa. Mutta se että siitä voi nähdä mikä on juuri sen paikkakunnan kulttuuri ollut.” (NSA:HS4)

”Se vanha käsityshän on se, että se [kotiseutumuseo] on vanhojen esineitten kokoelma. Mutta minä käsittäisin sen laajemmasti että se olisi jatkuvasti täydentyvä eri elämäntilojen systeemi. Ja semmoisenaan sillä on merkitystä jos ja kun se saadaan kehitettyä semmoiseksi että sillä on paikallista ilmettä ja että sitä jatkuvasti täydennetään ja että siinä on myöskin tätä tiedollista ainesta ja sitä pystyy myöskin jatkuvasti tutkimaan kotiseutuarkiston merkeissä ---.” (NSA:HS25)

Kotiseutumuseon tehtävät pitkän linjan kotiseutuaktiivit näkivät moninaisina. Tärkeinä he pitivät kotiseudun perinteen tallentamista ja säilyttämistä tuleville sukupolville sekä sen esille tuomista ja esittelyä. Museon tehtävä ei näiden informanttien mielestä ole säilyttää pelkästään esineistöä, vaan myös niihin sisältyvää informaatiota sekä ideoita. Esinekeräykseen tulisi heidän mielestään liittää tutkimuksellista otetta, sillä esineistö aukeaisi kävijälle paremmin tutkimusten ja kertomusten avulla. Kotiseutumuseon tehtäviin voisi luontevasti liittää myös kotiseutuarkistosta huolehtimisen.

”Tietenkin se [museotyö] lähtee ihan puhtaasta esinekeräyksestä liikkeelle. Siihen pitäisi liittää aina esineisiin liittyvän tietouden kerääminen ja myös tutkimuksellinen ote. Ne eivät ole pelkkiä esineitä, vaan ne sitten avautuvat ihmiselle tutkimuksen ja kertomusten avulla paremmin. Kyllähän se sellainen laaja-alainen kokonaisuus, sitä ehkä tuijotetaan liikaa niihin esineisiin. Nykymaailmassa varsinkin kun olisi mahdollisuuksia tuoda tietoa esille, sitä voisi laajentaa.” (NSA:HS22)

Kotiseutumuseon puuttuminen paikkakunnalta olisi pitkän linjan kotiseutuaktiivien mielestä suuri puute, sillä jokaisessa kunnassa tulisi olla jonkinlainen peruskokoelma. Kotiseudusta ei pystyisi muodostamaan kokonaiskuvaa ilman museota, sillä perinteen tallentamisessa ja käsittelyssä olisi merkittävä aukko. Museon puuttuminen aiheuttaisi ongelmia myös koulujen kotiseutuopetuksen kannalta. Osa pitkän linjan kotiseutuaktiiveista oli sitä mieltä, että yksityiset kokoelmat ja kotimuseot huolehtisivat menneen tallentamisesta, jos kunnallisia tai kotiseutuyhdistysten hoitamia museoita ei olisi.

”--- Mutta minä käsittäisin että silloin [museon puuttuessa] ihmiset omissa elämänpireissäsnsä taltioivat sitä työtä, se on sitten hajanainen museo, joita nytkin on olemassa. ---” (NSA:HS25)

”Kyllä se [museon puuttuminen] minusta ongelma olisi esimerkiksi koulujen opetuksen ja muun tällaisen kannalta. Kyllä tietynlainen peruskokoelma pitäisi jokaisessa kunnassa olla. Se luonne on tietenkin taas eri asia, mitä siellä on. Kyllä sellainen peruskokoelma kuuluu jokaiseen kuntaan.” (NSA:HS22)

Pitkän linjan kotiseutuaktiivit pitivät maakuntamuseota neuvoja ja ohjeita antavana laitoksena, jonka kanssa paikallisilla museoilla on jonkin verran yhteistyötä. Seutukunnallinen museovirka sai kuitenkin pitkän linjan kotiseutuaktiivien tuen. Museoprojekti osoitti heidän mielestään sen, että seutukunnallisen museoviran perustamiseen olisi tarvetta. Koska tutkimusalueellamme on paljon erikoistuvia museoita, olisi se niiden kehittämisen kannalta tärkeä.

”Minä kallistuisin sen ammattilaisen puoleen. Meillä on täällä Kalajokilaakson ja Pyhäjokilaakson kotiseutuliihtojen kanssa laitettu alulle Museoprojekti. Niin kauan sitä on kehitetty, että alueella olisi erikoistuvia museoita, että ei tarvitsisi mennä maakuntamuseoon, jos jotakin museon erikoishaaraa haluttaisiin tutkia ja tutustua. Että se löytyisi alueelta. ---” (NSA:HS19)

Idealistit: ”Museo heijastelee erilaisia aikakausia”

Idealisteille kotiseutumuseo oli osa kotiseutuun liittyvien tekijöiden hierarkiaa ja sen tehtäväksi mainittiin lähinnä historiallisen tiedon levittäminen. Museo ei heidän mielestään ole staattinen, vaan heijastelee eri aikakausia ja niiden näkemyksiä. Se on ikkuna menneisyyteen ja sillä on paikkansa ajan jatkumossa. Se on väline omien juurien ja ilmiöiden taustojen etsimiseen.

”Museo on tietysti osa sitä [kotiseudun tekijöihin liittyvää] hierarkiaa. Ehkä juuri sen historian ja historiallisen tiedon levittämisen näkökulmasta. Museokäsityskin on varmasti sellainen joka ei mikään staattinen käsitys ole. Jos kerran museo rakennetaan ja kerran se on valmis niin on siinä ikuisesti vaan minä luulisin että myöskin museo heijastelee erilaisia aikakausia ja muunkinlaisen kulttuurin kuin pelkästään esine- ja rakennuskulttuurin tyysijaa. On paljon sellaista elämispohjaa tänä päivänä ja ajassa liikkuu myöskin. ---” (NSA:HS7)

”On sillä oma roolinsa, juuri siinä juurien etsimisessä. Tietysti pienten paikkakuntien museot ovat usein olleet aika selkiytymättömiä ja voisi sanoa, että ihan sekaisiakin. Tiedon saanti ei ole ollut helppoa. --- Sinällään tietenkin esinekin sellaisenaan saattaa kiinnostaa, mutta kyllä niitä taustoja kaivataan ja näkökulmia asioihin.” (NSA:HS30)

Museo kertoi idealistien mukaan menneisyydestä, jota tulevia polvia varten pitäisi luoda jo tänä päivänä. Pitäisi siis osata tallentaa aineistoa, joka tulevaisuudessa olisi tärkeää. Museon konkreettisiin tehtäviin kuuluivat idealistien mielestä avoinna olo yleisölle, esineistön ja arkiston hankkiminen ja hoitaminen. Museon tehtävänä ei pidetty ainoastaan menneisyydestä kertomista, sen nähtiin nivoutuvan esimerkiksi luontoon ja matkailuun.

”--- Museo nivoutuu moneen asiaan ja tällöin sitä voidaan hyödyntääkin aivan eri tavoin ja monissa yhteyksissä. Yksi mikä nousee tärkeäksi on se, kun opettajienkin kanssa on keskustellut, niin tiedonhalu on kova tällä hetkellä. Tässä on näitä ajankohtaisuuksia, kuten sota ja siihen liittyvät juhlallisuuudet. Se on lisännyt tiedonhalua. Ja tällä hetkellä ilmapiiri on suojea vanhan tutkimiselle ja sitä tiedonhalua on kovasti. Näen museon merkityksen hyvin monitahoisena. Yhtenä osana tuo juuri kulttuurihistoriaa esille ja liittyy myös matkailuun ja jopa elinkeinoihin. Tietysti kansainvälisyys on yksi, että kun on EU. Sitä kautta, kun tunnetaan toisten taustaa ja menneisyyttä, niin voidaan tätäkin toimintaa kehittää vaikka bisnekseksi. Sen merkitys on sillä puolella laajentunut.” (NSA:HS30)

Joissakin idealistien hoitamissa museoissa oli järjestetty kulttuuripitoisia tilaisuuksia, toisissa tilaisuuksia oli ollut niukasti tai ei lainkaan. Esimerkkeinä kotiseutumuseossa järjestettävistä tilaisuuksista mainittiin kansalaisjuhlat ja konsertit. Museossa oli myös pidetty kokouksia, sillä se koettiin rauhoittavaksi miljööksi. Joissakin tapauksissa katsottiin, että museon miljöö ei sopinut tapahtumien järjestämiseen. Kävijöiden houkuttelemiseksi suunnitelmissa oli esimerkiksi työnäytösten järjestäminen museolla.

”Kyllähän ne [museolla järjestettävät tapahtumat] tällaisia kulttuuripitoisia on. Kansalaisjuhlia ja konsertteja. Ja sitten se on aika suosittu kokouspaikka. Yhdistysten ja seurakunnan taholta tällaisiin yhteisiin kokoontumisiin. Ja ne on sitten luonteeltaan, ne voi olla tällaisia vanhusten kerhoja taikka kokouksia. Päiväkodista lapsiryhmätkin kokoontuu vanhempieniltoihin. Se koetaan rauhoittavaksi miljööksi että

mennään harrastamaan yhteistoimintaa. Se on ehkä se pääasiallinen sisältö siinä.”
(NSA:HS7)

Kotiseutumuseon puuttumiseen kunnasta idealistit suhtautuivat epäilevästi. He olivat sitä mieltä, että jonkinlainen kotiseutumuseo on joka paikkakunnalla. Jokainen sukupolvi peilaa omaa aikakauttaan johonkin, joten jossain muodossa museo on olemassa aina. Idealistien mukaan kunta ja sen asukkaat eivät voi olla ilman menneisyyttä.

”Ilman kotiseutumuseota jotakin on pilalla tietysti ...vaarallisesti ---. Vaikken sanoisi että onko mitään korvaavia järjestelmiä. Mutta kyllähän ihminen joka tapauksessa peilaa... jokainen sukupolvi peilaa omaansa johonkin ja jossain muodossa se [kotiseutumuseo] on aina. Ei sitä voi olla ilman menneisyyttä.” (NSA:HS7)

Yhteistyötä maakuntamuseon kanssa idealistit pitivät pääasiassa säännöllisenä ja hyvänä. Maakuntamuseo nähtiin paikallismuseoita ja niiden toimintaa kontrolloivana laitoksena. Apua oli saatu muun muassa näyttelyiden rakentamiseen sekä rakennusten hoitamiseen. Eräs informantti raportoi omien sanojensa mukaan säännöllisesti toimistaan aluemuseotutkijalle. Joissakin tapauksissa jo ennen Museoprojektia virinnyt seutukunnallinen museo-yhteistyö katsottiin maakuntamuseon apua käytetyimmäksi.

”--- Säännöllistä yhteistyötä [maakuntamuseon kanssa]. Tekisi mieli ajatella niin että vuosittain ollaan yhteydessä maakuntamuseoon. Aluetutkija käy täällä ja joitakin yhteisiä palaverreja on pidetty useampaan otteeseen. Siellähän yhtenä tehtävänä varmaan on justiin vähän kontrolloida näitä paikallismuseoita. On saatu aika paljon hyviä vinkkejä kun näyttelyitä ja osastoja Puuhkalaan on suunniteltu. Melkein kaikki mitä siellä on esillä on tavalla tai toisella maakuntamuseon mielipiteen mukaan.”
(NSA:HS7)

”Sitä [yhteistyötä] on ollut jonkin verran. Me tietysti olemme yksi osanen ja kotiseutumuseokin on kesäkäytössä. Meillä se pohja on ollut suhteellisen hyvä, että ei ihan alusta ole tarvinnut lähteä. Sellainen elämäntehtäväkseen museon ottanut mies, jo edesmennyt, aikoinaan teki pohjatyön. Ja tätä on sitten paranneltu. Meillä on jonkin verran yhteistyötä, mutta se on ollut enemmän seutukunnallista. Ennen [Museo]projektia jo useamman kunnan museoita kartoitettiin ja tehtiin suunnitelmia. Ne ovat sitten olleet ihan yksittäisiä tapauksia, jos kuntakohtaisesti on yhteydessä oltu. Ne ovat liittyneet johonkin esineeseen tai vastaavaan. Jonkin verran sitä on ollut. Ei mitenkään runsaasti voi sanoa olleen.” (NSA:HS30)

Seutukunnallisen museoammattilaisen virka ei saanut idealisteilta täysin varauksetonta kannatusta. Joidenkin tämän ryhmän informanttien mielestä suomalainen museokenttä on nykyisessä muodossa jokseenkin kohdallaan, sillä käytettävissä on tarpeellinen ammatilli-

nen järjestelmä. Näissä tapauksissa seutukunnallinen museovirka tuntui abstraktilta ajatukselta alueen laajuuden vuoksi. Mahdollinen seutukunnallinen virka ei saisi näiden idealistien mukaan olla nykyisen järjestelmän korvaavaa, vaan sen täytyisi tulla jo olemassa olevan lisäksi. Toisaalta juuri maakuntamuseon toimialueen laajuuden vuoksi seutukunnallista museovirkaa pidettiin tärkeänä. Se helpottaisi myös paikallisella tasolla kulttuuriasioita hoitavien informanttien työtaakkaa. Mahdollisesti osa informanteista käsitti kysymyksemme väärin, sillä he ymmärsivät, että heidän omia tehtäviään oltaisiin siirtämässä seutukunnalliselle museoammattilaiselle. He pohtivat vastauksissaan sitä, että vastuu kahden seutukunnan kaikesta museotyöstä olisi liian suuri yhdelle henkilölle.

”--- se [seutukunnallinen museotoimija] ei saa olla mikään korvaava järjestelmä, sellainen järjestelmä joka poistaa jotakin aikaisempaa. Täytyy tulla se aikaisemman lisäksi. Varmasti siinä kannattaa miettiä niitä erilaisia rooleja ja tehtäviä mitä tällaisella systeemillä olisi. Se voisi tuoda jotain uutta mitä tällä hetkellä puuttuu. Se vain että yksi ihminen vastaa jostain, sanotaan kymmenen kunnan museotoiminnan kehityksestä, on aika lailla rankkaa. Se kaatuu siihen työn paljouteen. Mutta tällaisena linkkinä kenties. Jonkun valtion organisaation, on se sitten joku keskusmuseojärjestelmä tai aluemuseojärjestelmä niin siinä välimaastossa saattaa löytyä joku kehittämiskohde joka olisi ennen kaikkea näyttelyiden suunnittelua ja ehkä siinä itse organisaatiossa olemista. Ei voi sillä lailla ajatella että tekee sitä käytännön työtä pelkästään siellä jossakin paikallismuseossa. Kyllä se vaikutus jää silloin aika marginaaliseksi koska nämä on ensinnäkin kesämuseoita nämä museot. Se voisi olla kuitenkin sillä lailla että tehdään perushomma näissä kunnissa itsessään. Minä luulen että sitten tuossa kaikessa muussa mikä liittyy juuri tähän hallintointiin, siinä voisi olla aika paljonkin apua.” (NSA:HS7)

”--- Sehän [seutukunnallinen museovirka] olisi ihan hyvä jos siinä välillä olisi ihan fyysinenkin museo. Varsinkin tuota ammattilaista kannatan lämpimästi. Ja kuntatasolla eihän siihen museon kehittämiseen, sehän on minun vastuulla ja siihen kuuluu kirjasto, kulttuuri, matkailu ja erilaiset projektit, niin eihän siihen millään jää kunnolla aikaa. Kun siinä olisi ammattilainen, niin ne asiat luontuisivat nopeasti ja kätevästi. Että sitä kannatan lämpimästi.” (NSA:HS30)

Yksityiskohtien huomioijat: ”Kotiseudun muisti”

Yksityiskohtien huomioijat⁹ pitivät museota kotiseudun muistina, joka säilyttää sekä esi-
neitä että tietoa. He korostivat museon merkitystä kotiseutuopetuksessa, jotta nuori suku-

⁹ Tässä alaluvussa informanttien lainauksia on vähemmän kuin muissa alaluvuissa, sillä osa tämän ryhmän informanteista kielsi suorien lainauksien käyttämisen omasta haastattelustaan.

polvi saisi tietoa siitä, millaista elämä omalla kotiseudulla on aiemmin ollut. Paikalliset ihmiset eivät heidän mukaansa välttämättä kotiseutumuseon arvoa ymmärrä, mutta se on heillekin hyvä käyntikohde esimerkiksi ulkopaikkakuntalaisten vieraiden kanssa.

”Se [museo] on ensinnäkin kotiseudun muisti. Siellä on tätä tavara-aineistoa. Sitten se on merkittävä kotiseutuopetukselle tärkeä. Se kotiseudun tuntemus lisääntyy museon välityksellä.” (NSA:HS16)

Kotiseutumuseota yksityiskohtien huomioijat pitivät nähtävyytenä, joka kuuluu olla jokaisella paikkakunnalla. Sen tehtävinä pidettiin muun muassa aineiston keräämistä, järjestämistä ja säilyttämistä. Myös kotiseutuopetuksen kannalta museolla katsottiin olevan tärkeä tehtävä. Kotiseutumuseossa oli perusnäyttelytoiminnan lisäksi järjestetty esimerkiksi museotoimintaan liittyviä erikoisnäyttelyitä, valokuvanäyttelyitä, työnäytöksiä sekä kotiseutukahvila. Ylimääräisiä tapahtumia oli järjestetty lähinnä kotiseutuviikkojen aikana. Tutkimusalueemme kotiseutumuseoiden pitäisi yksityiskohtien huomioijien mukaan hieman erikoistua, jotta se kiinnostaisi useampia kävijöitä.

”Siinä on aineiston kokoaminen, säilyttäminen ja järjestetään. Meillä on tämä kotiseutuopetus tärkeä asia. Ja sitten tutkimukselle sillä on merkitystä. Se on tällainen nähtävyys, joka kuuluu olla paikkakunnalla. Ja ihmiset, ulkopuoliset haluavat tulla katsomaan.” (NSA:HS16)

Maakuntamuseosta yksityiskohtien huomioijat kokivat saaneensa apua tarvittaessa. Maakuntamuseon henkilökunnan tulisi heidän mielestään kuitenkin ymmärtää se, että paikallismuseoissa ei ole ammatillista henkilökuntaa. Siksi maakuntamuseosta annettavien ohjeiden tulisi olla paikalliset resurssit huomioivaa. Kunnissa museotyön lähtökohtien nähtiin olevan paikallisia ja nousevan yhteisöstä itsestään.

”Me kysytään sieltä [maakuntamuseosta] neuvoa aika usein. Sitten kuulutaan sellaiseen, kun maakuntamuseo järjesti erilaisia tilaisuuksia, yhteisiä tilaisuuksia tällä alueella, siinä oltiin mukana. Ja toivotaan, että saadaan apua tuon koulumuseon järjestämisessä. [Maakuntamuseotutkija] Pellikka on luvannut tulla käymään.” (NSA:HS16)

Konkreettista seutukunnallista museota yksityiskohtien huomioijat eivät kaivanneet, mutta ajatus seutukunnallisesta museovirasta sai pääosin myönteisen vastaanoton. Jokainen tutkimusalueen kotiseutumuseo saisi parhaimman hyödyn seutukunnallisesta museoammattilaisesta, mikäli viran perustamiseen ja ylläpitämiseen olisi tarpeeksi resursseja. Konkreet-

tista museota pidettiin turhana investointina, koska tutkimusalueellamme on paljon pieniä paikallismuseoita. Osa yksityiskohtien huomioijista näki, että museoviran lisäksi olisi hyvä perustaa virka kotiseutuarkistoista vastaavalle henkilölle.

”Minä kuvittelisin, että olisi kuin tämä Museoprojekti, että olisi joku henkilö, joka voisi kulkea näitä museoita, ja toinen, joka voisi näitä kotiseutuarkistoja auttaa, pistämässä järjestykseen ja neuvomassa ja ohjaamassa kädestä pitäen. Tällaiseen maakuntamuseo ei kykene. Sitten konservointiasioissa. --- En tiedä sitten siitä alueellisesta museosta onko se turha investointi, kun täällä on näitä pieniä paikallisia museoita. Se on hyvä, että se on paikkakunnalla kouluopetuksen kannalta, että voi käydä päiväseltään, ettei tarvitse lähteä kauemmas.” (NSA:HS16)

Harrastelijaveteraanit: ”Opetusväline nuorille”

Harrastelijaveteraanien mielestä kotiseutumuseon tehtävänä oli kertoa esineiden avulla menneestä ajasta. Museo nähtiin sekä opetus- että seurusteluvälineenä. Vanhemmalle välle se on nostalgiaa, nuoremmille ihmettelyn paikka, joka ei aukea ilman tulkintaa.

”--- siellä [museossa] näkyy ne esineet ja esineen ympärillä voi kertoa päivän tarinoita, voi löytää esineen, miten se on tehty, kuka sen on tehnyt, mistä se on tehty, mitä se on tuottanut, onko se yhteiskunnalle tuottanut jotakin se esine. ---” (NSA:HS27)

”--- Ja vanhalle välle sieltä [museosta] löytyy kaikki vanhat tutut asiat. Nuoremmalle välle se on ”kato, mikä tuo on”. Ihmettelyä. Jos se on tulkittu, niin sieltä aukeaa sitten juuria. Opetusväline nuorille. Vanhemmalle välle se on mukavan tutun palauttamista mieliin ja oman menneisyyden kohtaamista. ---” (NSA:HS24)

Museon tehtävä harrastelijaveteraanien mielestä oli kertoa menneisyydestä esineiden ja niihin liittyvien tarinoiden avulla. Paitsi että museolla oli merkitystä opetuksessa, harrastelijaveteraanit pitivät sitä osana yhteisön muistia. Tallentamisen ja tiedon keräämisen lisäksi museotyöhön kuuluivat konkreettinen esineistön ja rakennuksen hoitaminen, jotta se säilyisi tulevaisuudessakin.

”Se [museo] on osa yhteisön muistia. Siellä on esineitä, joihin toivon mukaan liittyy tarina. Ja pieni osa niistä on tiedossa. Meillä esimerkiksi on ollut ongelma se, että ne jotka ovat ne keränneet, eivät ole dokumentoineet niitä. --- Tässä on nyt sellainen, että koitetaan saada niitä vielä kiinni. Esimerkiksi kysymyksessä on tallentaa niistä se, minkä minä muistan. [Tallentamisen ja tiedon keräämisen lisäksi museotyöhön kuuluu] Museosta huolenpito, että se säilyy ja siellä voi käydä. Ihan selvät siivouk-

set. Ajan hammas on iskenyt raskaasti kyntensä niihin esineisiin ja meillä on huoli niiden säilymisestä. Museorakennuksen säilyminen. Museon arvokkain esine meillä on tämä viljamakasiini. Kaikki muu on sellaista, joka liki pitäen löytyy kaikista museoista. Mutta jos ainutlaatuisuutta katsotaan, niin se viljamakasiini on niistä ainutlaatuisin. Samanlaisia makasiineja Suomessa on muutamia kymmeniä. ---” (NSA:HS24)

Kotiseutumuseon puuttuminen osoittaisi harrastelijaveteraanien mukaan jonkinlaista kulttuurillista puutosta ja ehkä itsenäisyyden puutetta. Toisaalta nähtiin mahdollisena, että museo puuttuisi esimerkiksi jostain nuoresta yhteisöstä, johon ihmisiä on siirtynyt muualta.

Yhteistyötä maakuntamuseon kanssa harrastelijaveteraanit pitivät pääosin hyvänä. Sieltä oli tarvittaessa saatu neuvoja. Toisaalta maakuntamuseota hieman moitittiin siitä, että siellä ei aina ymmärretä paikallisen museotoiminnan perustumista vapaaehtoisuuteen. Paikallismuseoiden harrastuspohjainen toiminta on kuitenkin täysin erilaista kuin ammatillisesti hoidetun maakuntamuseon, mikä pitäisi huomioida neuvojen antamisen tyyliä sekä itse neuvoissa.

”Se on niin paljon hyvä yhteistyö, ---. Minulle on annettu hyviä neuvoja ja ne ovat saaneet minulta hyviä neuvoja. Se on ollut hyvää se yhteistyö. Minä olen käynyt niissä palaverissa ja kokouksissa. --- oikein minä sanoisin, että hyvää.” (NSA:HS27)

”Kyllä se [yhteistyö maakuntamuseon kanssa] on pitkäjätköinen. Siinä on onnistuttu jossakin vaiheessa ---. Sanotaan, että täällä meillä oli ihmisiä, jotka olivat hyvin innokkaita sanomaan, miten pitää tehdä. Ja oli joitakin epäkohtia museolla ja he sitten tulivat tavallaan maakuntamuseon tarkastuksen kautta. Siitä ei nyt tullut mitään hyvää mieltä tuskin kenellekään. Asia oli museon kunnosta ja ylläpidosta. Ihan asiallista asiaa, mutta se tuli hankalasti. --- Se on niin, että kun vapaaehtoisjärjestöille tullaan sanomaan, miten asiat pitää hoitaa. Niin silloin kun museon ihmiset ovat ohjesäännön alaisia ja heillä on koulutus, joka sanoo miten asioiden tulisi olla. Me taas tiedämme miten asiat voivat olla. Ja hyvin helposti tulee sellainen mieli, että ketä ja mitä varten minä tätä teen. Mutta tämä on sitten henkilökysymys, miten nämä asiat ottaa. ---” (NSA:HS24)

Seutukunnallista museovirkaa harrastelijaveteraanit pitivät hyvänä ja tarpeellisena asiana. Heidän mukaansa ammatti-ihmisen apu ja neuvot innostavat paikallisia toimijoita museotyöhön. Museoammattilainen voisi heidän mukaansa myös jakaa tietoa esimerkiksi museonhoitoon liittyvistä taloudellisista asioista.

”Tässä projektissa tuli se esille, melkein kuin ammatti-ihmisiä, että kun ne käy paikalla ja näyttää mallia, niin se innostaa itse kutakin vähän siihen. Että siihen saa-

daan apua jostakin rahallista tai neuvontaa, mekin osataan, kun meillekin annetaan tietoa, joka vaikka jossakin pääkaupungissa siellä suunnitellaan tai Brysselissä, niin maakunta-asioita. Tieto pitäisi tulla, niin että se saadaan leviämään, tuntuu, että se onnistuu sillä tavoin, se työntekijä siinä vaaditaan, että nämäkin alueet, kun tässä on tämä Kalajoki- Pyhäjokilaakson alue, riittääkö se sitten yksi, mutta vähintään yksi. -- -" (NSA:HS27)

Menneisyyteen suuntautuva laitos

Hihankäärijät, pitkän linjan kotiseutuaktiivit, yksityiskohtien huomioijat ja harrastelijaveteraanit pitivät museota menneisyyteen suuntautuvana laitoksena, joka tallentaa oman paikkakunnan kulttuuriperintöä ja siten vahvistaa yksilön juuria. Heidän mielestään museo on osa kollektiivista muistia. Idealistien museokäsitys poikkesi muiden käsityksistä siinä, että he näkivät museon osana kotiseutuun liittyvien tekijöiden hierarkiaa. Idealistit olivat sitä mieltä, että museo ei ole staattinen laitos, vaan se heijastelee eri aikakausia ja niiden näkemyksiä. He eivät siis pitäneet museota pelkästään menneisyyteen suuntautuvana. Idealistien näkemykset ovat saman suuntaisia kuin Eilean Hooper-Greenhill'in,¹⁰ jonka mielestä museo ei voi olla ennalta määrätty kokonaisuus, joka tuotetaan samalla tavoin eri aikoina. Esimerkiksi identiteetit, kohteet ja funktiot muuttuvat eivätkä ole tasaisesti jatkuvia.

Etenkin yksityiskohtien huomioijat näkivät museon tärkeäksi tehtäväksi kotiseutuopetuksen sekä menneisyydestä kertomisen. Museon tehtäviin kotiseutuaktiivit katsoivat kuuluvan esineiden keräämisen, luetteloinnin, hoitamisen ja säilyttämisen. Etenkin hihankäärijät ja harrastelijaveteraanit kiinnittivät huomiota siihen, että museon tehtäviin kuuluvat myös rakennuksista ja museoalueista huolehtiminen. Hihankäärijät sekä idealistit mainitsivat myös museon avoinna pitämisen ja opastuksen. Lisäksi he huomioivat, että museoiden olisi tallennettava myös lähimenneisyyttä ja osattava valikoida esineitä, jotka tulevaisuudessa ovat tärkeitä. Vaikeutena tässä on se, että esineillä ei ole pysyvää identiteettiä, niiden merkitys ei ole pysyvää eivätkä säilyttämisen ja luokittelun prosessit säily samoina, kuten Eilean Hooper-Greenhill¹¹ huomauttaa.

¹⁰ Hooper-Greenhill 1992, 191.

¹¹ Hooper-Greenhill 1992, 196.

Eileen Hooper-Greenhillin¹² mukaan esineiden hankkiminen ja niiden tutkiminen nähtiin pitkään erillisinä prosesseina. Kokoelmia tutkittiin vasta kun esine oli jo otettu museoon. Hänen mukaansa nykyisin nämä kaksi nähdään saman prosessin osana ja ideat ovat tärkeämpiä kuin esineet. Nykyisen museotyön tarkoituksena on Hooper-Greenhillin mukaan kertoa tiettyjä tarinoita, ja esineitä kerätään tukemaan näitä tarinoita. Omassa aineistossamme lähinnä samoilla linjoilla ovat pitkän linjan kotiseutuaktiivit. He korostivat, että museon ei tule säilyttää vain esineitä, vaan myös informaatiota ja ideoita niistä. Heidän mukaansa tutkimuksellisen tallennusotteen avulla esineistö avautuisi kävijälle nykyistä paremmin.

Kysyimme kotiseutuaktiiveilta museoiden puuttumisesta kunnasta, mutta yksityiskohtien huomioijat eivät tähän kysymykseen vastanneet. Muiden kotiseutuaktiiviryhmät olivat yhtä mieltä siitä, että museon puuttuminen kunnasta olisi mahdoton ajatus. Tosin harrastelijaveteraanit huomauttivat, että museo voisi puuttua nuoresta yhteisöstä, jonka asukkaat ovat muuttaneet sinne muualta Varsinkin hihankäärijöiden ja idealistien mielestä museotyön idea säilyisi joka tapauksessa jossain muodossa. Hihankäärijät ja pitkän linjan kotiseutuaktiivit näkivät, että yksityiset kokoelmat ja kotiseututalot korvaisivat puuttuvan museon. Mahdollinen museon puuttuminen osoittaisi lähes kaikkien kotiseutuaktiivien mukaan ajatusten pinnallisuutta ja itsenäisyyden puuttumista. Puute aiheuttaisi ongelmia esimerkiksi koulujen kotiseutuopetuksessa ja tiedon siirtymisessä seuraaville sukupolville.

Maakuntamuseon roolin eri kotiseutuaktiiviryhmät näkivät olevan lähinnä neuvojen ja ohjeiden antaminen. Varsinkin hihankäärijät näkivät paikallismuseotoiminnan tutkimusalueellamme suhteellisen itsenäisenä johtuen museoiden aatetaustasta sekä sijainnista lääninsä etelärajalla kaukana Oulusta. Idealistit kokivat saaneensa eniten konkreettista apua maakuntamuseotutkijalta. Hihankäärijät, yksityiskohtien huomioijat ja harrastelijaveteraanit olivat yhtä mieltä siitä, että apua saa tarvittaessa, mutta se ei aina huomioi paikallisten museoiden rajallisia resursseja. Kotiseutuaktiivien näkemykset ovat saman suuntaisia kuin Museo 2000 -toimikunnan, joka näkee maakunnallisen museokeskuksen tehtäviksi muun muassa paikallismuseoiden yhteistyön koordinoinnin, kulttuuri- ja luonnonperintöä koskevan neuvonnan sekä asiantuntijapalvelut.¹³

¹² Hooper-Greenhill 1992, 206.

¹³ Museo 2000, 39.

Mikään kotiseutuaktiiviryhmä ei nähnyt tarpeellisenä konkreettisen, tiettyyn paikkaan sidotun seutukunnallisen museon perustamista. Seutukunnallinen museoammatillinen virka sen sijaan sai pääosin kannatusta, vaikka osa idealisteista epäili viran tarpeellisuutta. Heidän mielestään suomalaisessa museokentässä on nykyisellään käytössä tarvittava ammatillinen järjestelmä. Päinvastaista näkemystä edustivat muutamat hihankäärijät, joiden mielestä alueelle olisi perustettava museosäätiö ja siirrettävä kaikki paikallismuseot sen alaisuuteen. Tämä takaisi museoille valtionapua sekä museoammatillisen viran. Pitkän linjan kotiseutuaktiivit, yksityiskohtien huomioijat ja harrastelijaveteraanit pitivät seutukunnallisen museoammatillisen viran perustamista tärkeänä, sillä se innostaisi paikallisia museotoimijoita ja turvaisi osaltaan museoiden toiminnan jatkumista.

KÄVIJÖIDEN MUSEOKÄSITYKSIÄ

Kotiseudulle jääneet ja palanneet: "Että silloin se on ollu aivan erilaista"

Kotiseudulle palanneet ja jääneet informanttimme eivät maininneet museota kunnan käyntikohteena tai vapaa-ajanviettomahdollisuutena, eivätkä he nimenneet itseään aktiivisiksi museokävijöiksi. Kysyttäessä museon roolista he kokivat sen tärkeäksi. Menneen tallentamisen ja sen kertomisen kautta museon keskeiseksi tehtäväksi muodostuu opetus. Museo kertoi arkielämän muutoksesta viimeisten vuosikymmenien aikana ja näiden kävijäinformanttien mielestä kohtuullisen hyvin oman paikkakunnan historiasta. Museotyöhön kuuluvaksi katsottiin kerääminen, huoltaminen, järjestyksen ylläpitäminen ja museon esitteleminen.

*"Kyllä sillä [kotiseutumuseolla] suuri merkitys. Koululaisetkinhan siellä käy tutustumasa aina jostakin asiasta. Eihän ne muuten tietäs minkälaisia on entiset työväli-
neet ja kaikki. Ei niitä näy muualla. --- Ne on niin kaukaisia asioita nekin tavarat mitä siellä on että enhän minäkään oo paljon niiden kans ollu tekemisis. Mutta kyllä siitä saa semmosen kuvan että mitä se on työnteko siihen aikaankin, kauan aikaa sitten ollu. Olihan se jo silloinkin erilaista, viiskymmentä vuotta takasin päin mitä tänä päivänä. Että silloin se on ollu aivan erilaista. Paljo saa tavaraa jättää pois ko sinne mennään. Jos äkkiä laitettas semmonen päivä tulemaan, niinkö vaikka viiskymmentä vuottakin takappäin niin se ois aivan erilainen. Aamusta iltaan."*
(NSA:HG14)

Kukaan tämän ryhmän informanteista ei ollut käynyt maakuntamuseossa, sen roolia oman paikkakunnan historian tallentajana ei pidetty tärkeänä eikä sen tarkempaa merkitystä osattu arvioida. Kukaan näistä informanteista ei ollut koskaan tutustunut Kansallismuseoonkaan, joten senkin tehtävää oli hankala määritellä. Kansallismuseo kuitenkin nimettiin hienoksi ja merkittäväksi. Oman paikkakunnan kotiseutumuseo määriteltiin tärkeämmäksi kuin maakuntamuseo tai Kansallismuseo.

”Kyllä se [Kansallismuseon tehtävä] varmasti on... minä niin tiä...” (NSA:HG11)

”Minä en oo koskaan käyny siellä [maakuntamuseossa], että mää niinku oikeestaan tiä siitä mittään, että mä en ossaa sillä tavalla ajatella sitä että. --- No, jos minä aattelen näin, että minä oon nähäny vaan tätä yhtä, niin sillai, että tota, mää tietenkin aattelin sitä ommaa, mää oon niin, sitä lukkarinrakkautta siihen ommaan aina. --- No, ku mää tietäisin mitä siellä [Kansallismuseossa] on, sillä lailla sitte vois. Et mää en oo siihenkään sillä tavalla perehtyny. En oo nähhy mitä siellä on, jos siellä on jotakin semmosta tärkeätä, niin totta kai ne on ihan samalla tavalla [merkittäviä].” (NSA:HG9)

Kotiseutumuseon puuttuminen osoittaisi kotiseudulle jääneiden ja palanneiden mukaan välipitämättömyyttä menneisyyttä ja aiempia sukupolvia kohtaan. Se olisi informanttien mukaan suuri puute kunnalle. Mahdollisesti museoissa oleva tieto olisi tallennettu jollakin muulla tavoin, esimerkiksi pitäjänhistorioiden muodossa. Yksityiset keräilijät mahdollisesti tallentaisivat esineistöä, mutta ne eivät olisi kuitenkaan kaikkien tavoitettavissa. Informantit eivät nähneet hyväksi sitäkään, että kotiseutumuseon kokoelmat siirrettäisiin muuhun museoon jollekin toiselle paikkakunnalle. Tällöin ne olisivat paikkakuntalaisten huonosti saavutettavissa.

”Varmaan se ois sitte kirjoissa, että sais luvia. Kyllähän niitä on kirjoissa kirjoitettu. Vaan eipä niitä niin tule lainattua semmosia kirjoja. Pitäs jo tietää lähtiessä, että mitä mennee hakemaan, ku kahtellee semmosia kirjoja.” (NSA:HG11)

”No, emmää tiä. Olisko niitä missään sillä tavalla esillä sitte. Ne olis sitte ihmisten nurkissa, eikä niitä sitten kenenkään yksityisiin kotteihin mennä kahtommaan. Että kyllä ne on helepommin tuolla nähtävissä ne asiat.” (NSA:HG9)

Kotiseutumuseossa oli kävijäinformanttien mielestä jonkin verran parannettavaa tiedottamisessa, aukioloajoissa ja museoesineiden tietojen tallentamisessa. Jotkut informantit kaipasivat tarinoita museoon ja korostivatkin museoesineiden kontekstietojen tarkempaa tallentamista ja esille laittoa. Heidän mukaansa kotiseutumuseon pitäisi nostaa profiiliaan

ja olla näkyvämpi osa yhteisöään. Tämän ryhmän informantit muistivat kuitenkin kotiseutumuseoiden toimintaa rajoittavat resurssit.

"Saishan se jollain lailla mainostaa sitä. Se on vaan tuossa hiljasuudessa niin kukaan ei kiinnitä siihen huomiota." (NSA:HG11)

"Kyllä ainakin semmonen jos on jotakin tarinoita niistä, kertua niistä esineistä. Semmonen kiinnostaa ainakin nuorisoa ja lapsia." (NSA:HG14)

"Ensinnäkin siellähän on aukioloajat, ja kesällähän yleensä museot on auki niin kun täälläkin, että aukioloajat on minusta jo sillä tavalla, nyt ne tais olla päivälläkin mutta joskus ne on ollu niin hankalat ettei aina oikein, mä oon yrittäny seurata niin ei oo oikein päässy aina selville että miten se on auki ja kerkiääkö käyä ite ku on ollu töissä ettei illalla oo päässy. --- Mutta kyllä sitä jonkunlaisilla esitteillä niitä vois markkinoia että..." (NSA:HG8)

Koti-ihmiset: "Jäläkipoloville jättää näkymään"

Jotkut koti-ihmiset mainitsivat oman kunnan kiinnostavien kohteiden joukossa museon. Tosin he itse kävivät harvoin museossa sekä kotikunnassa että muualla. Museo oli koti-ihmisille vanhan säilyttäjä ja heidän mukaansa merkittävä nuorille opetuksellisessa mielessä. Tutkimusalueen kotiseutumuseot olivat informanttien mielestä hyvin saman tyyppisiä. Kuitenkin oman kunnan kotiseutumuseo koettiin tärkeäksi sen vuoksi, että se pyrki säilyttämään paikkakunnan omaleimaisia piirteitä joissakin tapauksissa jo esihistoriallisista ajoista lähtien. Oman kunnan museon nähtiinkin kertovan kohtuullisen hyvin paikkakunnan historiaa silloin kun sinne oli tallennettu paikkakunnalta työvälineistöä ja -tapoja.

"Kyllä minun mielestä niillä [kotiseutumuseoilla] on suurikin merkitys siinä mielessä, että sehän tavallaan kertoo siitä menneestä siitä historiasta, vanhoista työvälineistä ja kaikesta tämmösestä, niin se on yks parhaita tapoja kaikista, pittää ensin näki tallessa ja sitten niin esillä siellä niitä voi kahtoo koululaiset ja nuoret, ja kaikki muutki käyä tutustumassa, vaikka verestään vanhat ihmiset muistojaan. Kyllä minä ainaki piän tärkeänä. ---" (NSA:HG17)

"On se hirveen tärkeä se minusta on jäläkipoloville jättää näkymään sitä, miten on ennen eletty ja oltu. Totta kai se on tärkeää." (NSA:HG18)

Osa koti-ihmisistä oli käynyt maakuntamuseossa ja piti sen maakunnallista työtä tärkeänä muun muassa siksi, että siellä museoesineen säilyminen on taattu. Toisaalta tässä ryhmässä

oli myös sellaisia informantteja, jotka eivät olleet tutustuneet maakuntamuseoon, eivätkä osanneet määritellä sen merkitystä tai roolia. Kansallismuseon tämä informanttiryhmä näki kansallisesti merkittäväksi. Kuitenkin näitä tärkeämpänä itselle kävijänä oli oman paikkakunnan kotiseutumuseo.

”Minä en oo siellä [maakuntamuseossa] käyny, että en sitä tunne tarkemmin. Mutta minusta tuntuu, että se on niin ku laajemman alueen, koko maakuntaa, niinku vastaava ku nämä on täällä kullaki paikkakunnalla.” (NSA:HG17)

”No kyllä minusta sillä [maakuntamuseolla] on merkitys. Mä muistelen että siitä nyt on, oiskohan kuutisen vuotta kun mä oon viimeksi käyny tuossa Oulun maakuntamuseossa, viis-kuus vuotta. Siellähän kyllä on aina nämä että mistä paikkakunnalta on. Niissä kerrotaan kyllä se, että se on. Ja missä muualla niitä otetaan, säilytettäis parhaiten. Just säilymisen kannalta, joku tämmönen maakuntamuseo säilyttää. Mä luulen että nämä kotiseutumuseot on semmosia, niissä ei oo ne säilytystilat tai tämä säilyminen niin hyvää. --- Sitä [kansallismuseon rooli ja merkitys] mä en sillä lailla, en tiiä. Että se tieto mulla on välittyny sitten kirjoista, sanotaanko niin. Että on valokuvia esineistä joita säilytetään siellä. Mutta yhtä lailla, minusta tuntuu että se, sillä on oma paikkansa, nimenomaan kansakunnan historiana sitten. Että se ei yksityisen paikkakunnan... Taitapa olla että on täältä Alavieskastakin, on jotakin tämmösiä hyvin vanhoja esineitä mitä on sitten löyetty tämmöstä, talttoja ja semmosia joita on meidän alavieskalaista, niin ainakin on Kansallismuseossa.” (NSA:HG2)

Jos kunnassa ei olisi museoita, se kertoisi koti-ihmisten mielestä siitä, ettei välitetä menneisyydestä vaan ollaan täysin sidoksissa tähän päivään. Museon puuttuminen kertoisi myös siitä, ettei kunnioiteta menneiden polvien elämää ja tekoja, ei tunnusteta menneisyyttä lainkaan. Toisaalta tässä kohden muistettiin myös kuntien rajalliset mahdollisuudet pitää yllä museoita.

”No se ois, tuota niin; se kertois oikiastaan aika palijo. Tuota niin, tavallaan sitä ei tunnettais eikä tunnustettais menneisyyttä. Joku ajattelija on sanonu, että ku joku kansakunta, joka ei tunne menneisyyttään tai historiaansa, niin sillä ei oo tulevaisuuttakaan.” (NSA:HG17)

”Niillä ei oo menneisyyven kans halua olla minkäänlaisessa yhteyessä. Tai miten sen selittäis. En tiiä, mutta ei tietysti pienillä paikkakunnilla, monillakaan, ole mahdollisuutta siihen. Kyllähän se varmaan siihen rahaan törmää, koska kyllä se varmaan aika kallis on ylläpittää. Loppujen lopuksi.” (NSA:HG18)

Koti-ihmisten mielestä museotyö sisälsi perinteen ja esineistön tallentamisen, säilyttämisen ja esillä pitämisen. Historian eläväksi saattaminen oli heidän mukaansa museon yksi tärkeitä tehtäviä. Tärkeää kotiseutumuseossa oli se, että sen rakennukset olivat osa paikka-

kunnan historiaa ja menneisyyttä. Koti-ihmiset löysivät jonkin verran parannettavaa kotiseutumuseoista, esimerkiksi mainostamisen ja erilaisten tapahtumien lisäämisen. Koulu-
laisten opettaminen ja ohjaaminen museokävijöiksi nähtiin yhtenä kehitettävänä osa-
alueena. Osa informanteista kaipasi vaihtuvia näyttelyitä ja osa taas ei kaivannut näyttelyi-
hin lainkaan uutta.

*"[Museon tehtäviä] Ensiksi se vanha kulttuuri ja sen säilyttäminen. Ja siitä infor-
moiminen. Ja sitten, sanotaanko että sen eläväksi tekeminen vielä tämän päivän ih-
misillekin, että me saatais kuva siitä että mitä on ollu se elämä silloin. Että minusta se
on tämmönen, hyvin laaja merkitys. Että se ei oo vaan säilyttäminen vaan se on...---
Minusta se on se koko miljöö tai se semmonen, että siitähän se välittyy se... Ja monet
museot onkin rakennettu, ei ehkä nämä kotiseutumuseot mutta nämä isommat museot
on koottu sillä lailla että siellä saa kuvan siitä koko elämänpiiristä. Mutta että koti-
seutumuseot, niin kun esimerkiks jos tuo [Ylivieskan kotiseutumuseo] Puuhkala, niin
siellähän on sitten jo ihan tämmönen maalais-, -ympäristö, niin. Ja meilläkin tuo
meidän pikkumuseo, niin se on pappilan väentupa joka on siinä pihassa ja sillä lailla.
Se on sitä historiaa." (NSA:HG2)*

*"Se on vähä hankalaa [museon kehittäminen], että mitä siihen... Siellä ei aina ois se
sama näyttely, että sitä vähä muutetaan, että niihän se on, että on se peruskalusto ja
sitten vähä muutellaan sitä näyttelyä aina, että. Hankala sitä sen kiinnostavammaksi
on ennää tehdä, että se kiinnostaa, ketä se kiinnostaa." (NSA:HG17)*

Kotiseudulle kaipaajat: "Museot ovat tärkeitä jatkuvuuden ja turvallisuuden tunteen luojina"

Kotiseudulle kaipaajien mielestä kotiseutumuseo oli paikkakunnan ylpeys. He olivat aktii-
visia museokävijöitä niin matkoillaan kuin kotikaupungissaankin. Kotiseudun käyntikoh-
teina mainittiin kotiseutumuseo kirkon, hautausmaan, pitäjän tapahtumien, julkisten raken-
nusten ja luonnon ohella. Museo nähtiin paikkakunnan muistiksi ja henkisen kulttuurin
edustajaksi. Sen tärkeimmiksi tehtäviksi nimettiin menneisyyden ylläpitäminen, opettami-
nen, elämysten luominen ja maailmankatsomuksen avartaminen. Informanttien mukaan
museon opetuksellisesta roolista ovat vastuussa sekä vanhemmat että opettajat. Eräs infor-
mantti korosti museon totuudellisuutta paikkakunnan historian ja aiempien sukupolvien
ajatusmaailman kertomisessa. Kotiseudulle kaipaajien mukaan museon kautta ihminen
pystyy suhteuttamaan tämän päivän ja menneisyyden. Kotiseutumuseo oli kaipaajille muun

muassa mahdollisuus palata lapsuuden aikaan. Kotiseudulle kaipaajat korostivat museon merkitystä jatkuvuuden tunteen luomisessa ja ihmisen itsen määrittelyssä.

”Ihmiset hakevat juuriaan ja niiden merkitys on myös ymmärretty. Näin ollen museot ovat tärkeitä jatkuvuuden ja turvallisuuden tunteen luojina. Toki ne antavat myös tietoa menneestä elämästä ja tavaroista. Ja tähän on juuri museon tehtävä. Museoissa käydessään huomaa, miten rikas mielikuvitus ihmisillä on ennen ollut keksiesiään tarvekaluja ja menetelmiä elämässä selviytymiseen. Oppii myös huomaamaan, että vähällikin tulee toimeen, eikä kaiken tarvitse olla täydellistä. Toivoisin, että jostain siitä luovasta kekseliäisyydestä voisi siirtyä tähänkin aikaan, jossa kaikki on liiankin valmiiksi pureskeltua.” (NSA:KG6)

Museon puuttuminen nähtiin suurena menetyksenä kunnalle ja kuntalaisille. Informanttien mukaan ihmisille on tarjottava mahdollisuuksia tutustua kotiseutunsa menneisyyteen ja sitä kautta myös omaansa. Kotiseutumuseon puuttuminen osoittaisi historiattomuutta ja juurettomuutta.

”Historiaton, juureton, pintaliitoelämä yleistyisi nykyisestään. Pitää olla edes paikkoja, mahdollisuuksia tarjolla ihmisten tutustua menneisyyteensä, paikkakunnan, kotiseudun historiaan.” (NSA:KG8)

Museotyön kotiseudulle kaipaajat näkivät hyvin laajasti. He määrittelivät siihen kuuluvaksi aineiston keruun, tallentamisen, tutkimustoiminnan, konservoinnin, tiedottamisen ja talouden hoitamisen. Kotiseutumuseoissa parannettaviksi seikoiksi kotiseudulle kaipaajat nimesivät tiedottamisen, aukioloajat, huolellisuuden tietojen tallentamisessa ja tallennuksen laajentamisen. Informanttien mukaan museot voisivat hyödyntää nykyteknologiaa enemmän. Edelleen he korostivat sitä, että esillä olevien tietojen tulisi olla havainnollisia ja kotiseutumuseon tulisi heidän mielestään näkyä ja kuulua kunnassa. Kävijöitä pitäisi houkuttaa museoihin, ja ihmiset pitäisi opettaa etsimään museosta vastauksia erilaisiin kysymyksiin.

”Museo tallentaa aiempaa elämää, elämäntapaa, historiaa, kulttuuria ja arvoja tuleville sukupolville. Ihminen, joka ei tunne historiaa, on heikoilla elämässään. Museoita siis tarvitaan. Niiden tehtävät ovat tallentaa kulttuuriperintöä tuleville sukupolville, elävöittää sitä, kartuttaa ja hoitaa mahdollisimman hyvin.” (NSA:KG8)

”Voisi hyödyntää laajemmin havainnollistamistekniikoiden ja teknologian mahdollisuudet. MUSEOIHMISET SAISIVAT TEHDÄ ENEMMÄN TIEDOTUKSEN eteen. Ihmiset kaipaavat usein vähän tönimistä, havahduttamista, jotta heitä saataisiin liikkeelle. Siis museoiden upeita sisältöjä ja mahdollisuuksia tulisi suurelle yleisölle

enemmän informoida, ts. houkutellessa ihmisiä tutustumaan ja antaa näin heille tärkeitä kokemuksia juuriensa yms. suhteen. Luulen, että nykyihminen kaipaa myös syviä ja painavia sisältöjä elämäänsä. Ihminen on kuitenkin perusolemukseltaan kutakuinkin sama, vieläkin postmoderniksi luonnehdittuna aikana – hän tekee kysymyksiä, joita ovat tehneet lukuisat ihmiset ennen meitä: Mistä olen tullut? Minne olen menossa?”¹⁴ (NSA:KG8)

Aktiiviset eläkeläiset: "Kyllähän se varmasti tärkeä on, ainakin varttuneemmalle väelle"

Aktiivisten eläkeläisten miettiessä oman kunnan käyntikohteita museo mainittiin viimeisenä. Ensimmäisenä mainittiin kunnan julkiset palvelut kuten kirjasto sekä tuotantolaitokset ja rakennettu ympäristö kuten erilaiset asuinalueet. Myös maisema ja luonto mainittiin kotikunnassa mielellään esiteltäviksi kohteiksi. Aktiivieläkeläiset näkivät kotiseutumuseon olemassaolon tärkeäksi. Se mainittiinkin käyntikohteiden joukossa, mutta ei kuitenkaan vapaa-ajankohteita tiedusteltaessa. Paikallisuuden ja kunnan omaleimaisuuden tallentaminen oli kotiseutumuseossa kaikkein merkittävintä. Museon tehtävä oli myös avartaa ihmisten näkemyksiä. Museo oli heidän mielestään tärkeä paikka vanhemmille ihmisille, poismuuttaneille ja kunnassa vieraileville. He eivät itse kuitenkaan olleet museon aktiivikävijöitä.

”Kyllähän se [kotiseutumuseo] varmasti tärkeä on, ainakin varttuneemmalle väelle. Ja nyt näyttää niin ku nuoriaki alakkaa kiinnostaa se vanahan kansan työvälíneet ja semmoset. --- No kyllä se osittain kerto tämän paikkakunnan historiaa. Siellähän oli tuttujen ihmisten tekemiä työkaluja ja käyttämiä.” (NSA:HG15)

Aktiiviset eläkeläiset näkivät kotiseutumuseon maakuntamuseota ja Kansallismuseota tärkeämmäksi, koska tallennus kohdistui omaan kuntaan ja se oli helposti saavutettavissa. Tosin he eivät olleet käyneet maakuntamuseossa tai Kansallismuseossa, joten näkemykset niistä perustuvat arveluun ja toisaalta kokemukseen paikkakunnan kotiseutumuseosta. Maakuntamuseon ja Kansallismuseon nähtiin pyrkivän kuvaamaan omaan tallennusvastuuseensa kuuluvaa aluetta mahdollisimman edustavasti. Ne nähtiin joissakin tapauksissa myös negatiivisina. Muinaismuistolain alaiset löydöt tallentuvat automaattisesti Kansallis-

¹⁴ Olemme säilyttäneet tekstissä informantin käyttämät tyylilliset tehokeinot.

museoon ja tämä koettiin kotiseutumuseoiden näkökulmasta epäoikeudenmukaiseksi.

”--- No se kuitenkin, eikös se oo että ne nämä isommat museot, jos jotakin semmosta hyvin erikoista ja arvokasta löytyy niin eikö ne omi sitten ne, että ne ei jää sinne oman paikkakunnan museoon. Mulla on semmonen muistikuva. --- Se ois varmasti mielenkiintonen se isompi museo ja käyä siellä. [Sinne pitää lähtemällä lähteä.] Heti evvään kans lähtiä että jaksaapi katella...” (NSA:HG15)

”Mun täytyy sanoa, että mä en oo siellä [maakuntamuseossa] käyny millonkaan, että minä en oikein ossaa sanua siitä mittään. En oo käyny. --- Sinne varmaan sinne maakuntamuseoon, se on varmaan jonkinlainen kooste, luulisin, että sitten sitä oteetaan jotakin aina jostakin pienempää. Mutta tämä on kuitenkin paikkakuntakohtanen, joka on tässä omassa kunnassa.” (NSA:HG19)

Museon puuttuminen osoittaisi aktiivisten eläkeläisten mielestä välinpitämättömyyttä oman kunnan menneisyyttä ja tulevaisuutta kohtaan. Välinpitämättömyys kohdistuisi paikkakunnan kulttuuria kohtaan. Toisaalta museon olemassaolo nähtiin pakolliseksi sen vuoksi, että sellainen oli muissakin kunnissa.

”No se [museon puuttuminen] kertosi sitä, että sillä ei oo tulevaisuutta, jollei oo menneisyyttä.” (NSA:HG19)

”No varmaan tulis semmonen mielikuva että täällä ollaan semmosia että ei välitetä vanhasta ja... Mitä tuohon muuta sanos. Eikä oman paikkakunnan aiemmasta kulttuurista ja muusta semmosesta.” (NSA:HG15)

”No se voi olla että siinä vähän tuntuis semmoselta että kun muualla on ja meillä ei oo.” (NSA:HG10)

Kotiseutumuseossa oli tärkeää, että esineet ja rakennukset ovat omasta kunnasta ja ne oli pyritty pitämään mahdollisimman alkuperäisessä asussaan. Alkuperäisyyden lisäksi aktiiviset eläkeläiset korostivat museoesineiden kontekstiedon merkitystä. Tällä tavoin kotiseutumuseo kertoi heidän mielestään hyvin kunnan menneisyydestä.

”No. Kyllähän se on se, tietysti tämä, periaatteessa se, että kaikilla pitäis olla jonkunlainen tausta. Tämä taustatiedon, ihmisen elämisen ja sen taustatiedon tallentaminen ja säilyttäminen. –Ei kai siinä muuta voi sanua; sehän se on se. Sehän ei muuten säily, jos sitä ei tuota. Se on siinä esineessä kuitenkin. Se on erilainen, jos se on kirjassa.” (NSA:HG19)

”Siellä on justiin, nämä rakennuksetkin, justiin niin ku sanoin, että ne on ylivieskalaisia vanhoja asuintaloja, jotka sinne on siirretty. Ja ne muutkin rakennukset, ku ne on olleet ihan käytössä olevia, niin ku ne nyt vielä moni muistaa ja tuntee, tuntee ne

paikat. Minusta sinne on aika hyvin saatu sinne sitä [paikkakunnan historiaa], ---. Ja tuota sitten se tupa, sehän on hyvin semmonen, mitä ajattelee, että minkälaisia ne silloin oli. Ja sitä vanhaa esineistöä on siellä. Tuota kyllä se minusta aika hyvin. Onhan siellä niitä erikoisia, siellä on niitä aittoja, jossa on niitä semmosia tavaroita, vanhoja puuastioita ja kaikkia näitä, joita silloin vanhaan aikaan tehtiin ja käytettiin. Kyllä se minusta on aika hyvin, sinne osanneet ja saaneet kerättyä sitä, vielä.” (NSA:HG19)

Kotiseutumuseoiden parannuskohteiksi aktiiviset eläkeläiset mainitsivat mainostamisen ja tiedottamisen kunnan rajojen ulkopuolelle. Informanttien mukaan museo-opas parantaisi museokäyntiä huomattavasti. Museon sijaintia kritisoitiin joissakin tapauksissa, sillä monet niistä olivat huonosti saavutettavissa. Erityisesti mainittiin vanhukset, joilla ei ole autoa tai joiden liikkuminen oli muuten vaikeaa. Myös museokävijöiden viihtyminen mainittiin huomioonotettavana seikkana.

”Kyllä sitä varmasti pitäis nykyään vaan mainostaa. Ja niitä esitteitä, niitäki pitäis olla kaikissa mahdollisissa paikoissa ja tietysti noissa infopisteissä, mitä niitä nyt on. Jos nyt ajattelee, että matkailijoita sais nyt poikkeamaan, että niitä pitäis sitte levittää, ei vain siihen oman kunnan, vaan naapurikuntiinkin, että kiinnostus heräiskin, että tuollakin voi käyä. Ei ne itestään, kyllä se mainostaminen, se pitäis vain keksiä se oikea keino.” (NSA:HG19)

”Ainakin se on minusta museossa että pitäis sen verran olla siellä aktiivinen ihminen, ja jos ei yks kerkiä niin olla toinenkin, että ne puhistettais ja laitettais sinne sillä lailla että ne ei oo pölyisiä eikä likasia. Se ois paljon miellyttävämpi silloin katella ku se että niisson se kauhia pölykerros päällä. Se jotenkin tekkee semmosen vaikutuksen ettei niihin taho viittiä koskeekkaan jos siinä on semmosta. Varmasti ois mukavempi. Niin minä ainakin tuolla aattelin, niin tuolla museossa. Mutta eihän ne, kun ne on vaan aina muutaman tunnin aina siellä niin, palakattuna sinne aina joku että se auki vaan on. Niin eihän ne tietysti ehdi semmosseen kiinnittää huomiota. ---” (NSA:HG10)

Nuoret: "Se on siellä, niinku kirja hyllyssä"

Nuorten mielestä kotikunnasta löytyi vähän mainitsemisen arvoisia käyntikohteita. Hakemalla haettuna mainittiin kirkko, keskusta ja teollisuus. Museo ei ollut kovin monen nuoren mielenkiinnon kohde, eikä sitä mainittu kuin kerran kiinnostavien käyntikohteiden joukossa. Kuitenkin kotiseutumuseo koettiin tärkeäksi. Nuorten mielestä se kertoi ja säilytti kotiseututietoa. Nuorille oli tärkeää, että museossa on esillä juuri paikkakuntaa koskevaa tietoa. Museossa oli tärkeää säilyttää näkyvillä aiempien sukupolvien tavat ja käytänteet.

Sen tehtäväksi nähtiin opettaminen, elämyksien antaminen ja maailmankatsomuksen avar-
taminen.

”Meiän oma kotiseutumuseo on minulle tärkeä. Mutta sitte toisaalta joku toisen paikkakunnan kotiseutumuseo niin... Emmää tiiä, onko se sitte kaikista tärkein justiin niille oman paikkakuntalaisille tai jotka on sieltä lähtösin. --- No se on justiin se että näkkee että miten täälläpäin on eletty ja mitä kaikkia ollu. Niin ku mä ihmettelin viimeksi ku oli tuolla [Nivalan kotiseutumuseo] Katvalassa tämä, mikä se on ke-sällä aina se päivä siellä, avoimet ovet, Nivalan viikolla on aina se yks päivä. --- Niin siellä oli nytten aiheena tänä vuonna joku karjalaisuus tai mikä se oli. Must se oli kauheeta, mua ei yhtään kiinnostanu edes mennä sinne. Mitä helekattia ne sitä karjalaisuutta tänne tuo. –Aivan oikiasti, oon mä siellä ruukannu käyä ku siellon ollu työnäytöksiä ja tämmösiä mutta en mä tiiä, ei mua vaan... Mää että jos mua kiinnostaa semmonen nii mä meen sitte Karjallaan kahtoo jotakin museoita. En mi-nä tykänny siitä, että mun mielestä se pitäis olla just vaan tätä paikallista.” (NSA:HG3)

”Mutta mikä se [museon] merkitys on. Mää luulen, että moni vastais tuohon, että ei se oikein merkkää mittään. Mutta ois kyllä syytä, että se merkkais vähäkään. --- Paljon siellä on esineitä ja tarinoita ja sitten jos sulla vielä on asiantunteva opas siellä esittelemässä, niin kyllä siellä saa todella irti. --- Se on, että sieltä löytyy sieltä niitä, meidän menneisyyttä. Ja että se on paikka mistä sitä voi käyä ettimässä.” (NSA:HG7)

Nuorten mielestä museon tuli olla juuri omalla paikkakunnalla lähellä ihmistä. Kotiseutu-museon eduiksi nähtiin hyvä saavutettavuus, tallentamisen helppous ja sen keskittäminen omaan kuntaan. Nuoret epäilivät maakuntamuseon mahdollisuutta tallentaa tarkasti tietyn paikkakunnan historiaa. Kukaan nuorista ei ollut käynyt maakuntamuseossa tai Kansallis-museossa. Ne koettiin sekä fyysisesti että henkisesti kaukaisiksi ja oudoiksi.

”Kuka täältä nyt pääsis käymään siellä. --- Niin. Ja sitten ne joutuis kuitenkin... täällä pystytään keräämään Sievin juttuja; ei ne siellä niillä vois olla vaikka yks pieni nurk-ka Sieville.” (NSA:HG20)

”Mää en oikein ossaa kommentoida tohon. Mää en etes tiiä, missä lähin maakunta-museo. --- Että ilmeisesti se ei oo ollu mulle tärkeä tähän mennessä, kun en oo tuon vertaa tietonen.” (NSA:HG7)

Vaikka nuoret eivät kovin aktiivisesti käyneet kotiseutumuseossaan, sen puuttuminen olisi kuitenkin heidän mielestään suuri vaje kunnalle. Nuorten mielestä ihmisille on tarjottava tietoa menneisyydestä ja museo konkretisoi heidän mukaansa historian. Kotiseudun men-neisyyden tunteminen oli tärkeää ihmisen itsen määrittelylle. Kotiseutumuseon olemassa-

olo loi nuorille turvallisuudentunteen ja se katsottiin kuuluvaksi jokaiseen itseään ja omaa kulttuuriaan kunnioittavaan kuntaan.

"On se tuota, jos sitä ei olis, jos se vaikka palais, tuntuis kauhialta, että ei niinku oo semmosta; ne on kuitenkin semmoset juuret ja. Se on semmonen ihan oikiasti, tietää, että mää voin käyä kahtomassa, että semmosta on ollu. Se konkretisoi sen historian. Mutta sitten ku aattelee, että ku ei siellä ite käy, niin vois aatella, että ei sillä oo merkitystä. Mutta kuitenkin tietää, että se on siellä, niinku kirja hyllyssä, että sitä voi käyä siellä kahtomassa, ku tuntuu siltä." (NSA:HG20)

Museotyön nuoret näkivät moninaiseksi. Siihen kuului aineiston kerääminen, siitä huolehtiminen, tutkimustyö, markkinointi ja opastus. Nuoret näkivät kotiseutumuseoissa parantamisen mahdollisuuksia tiedottamisessa, markkinoinnissa ja näyttelyiden sisällössä. Esille haluttiin enemmän paikkakunnan vaikuttajia ja eri ammatinharjoittajia. Lisäksi kotiseutumuseoiden tulisi kiinnittää huomiota näyttelyiden tiedolliseen puoleen. Museoihin ehdotettiin teemallisia tapahtumapäiviä ja haluttiin enemmän elämyksiä muun muassa näyttelämän tyyppisillä työnäytöksillä.

"Ehkä olisi kiva, jos museossa olisi esim. sen ajan vaatteisiin pukeutuneita ihmisiä, jotka näyttäisivät mitä milläkin laitteella tehdään. Se voisi kiinnostaa enemmän kuin pelkkä esineen tarkastelu "ei saa koskea" –kyllin takaa..." (NSA:KG7)

Opettajat: "Ja tärkeää ois sinne viiä myös oppilaita"

Opettajien arviot museoista liittyivät pitkälti heidän työhönsä. He eivät itse välttämättä olleet aktiivikävijöitä, mutta työnsä puolesta kävivät tai tunsivat velvollisuudekseen käydä museossa. Työssäänkään kaikki eivät käyttäneet museota aktiivisesti. Opettajien mukaan kotiseutumuseot kertoivat hyvin resursseihinsa nähden oman paikkakunnan historiaa. Vaikka kotiseutumuseoihin tallennettu aineisto on kohtuullisen lyhyeltä ajalta, on se kuitenkin merkittävää historiaa tämän päivän lapsille. Esimerkiksi lapsille on hyvä museossa opettaa käsityön roolia aiempien sukupolvien elämässä. Opettajat näkivät museon tärkeimmäksi tehtäväksi nimenomaan opetuksen sekä elämysten luomisen. Opettajat näkivät omaksi ja museon tehtäväksi pysäyttää tämän päivän lapsia ajattelemaan. Lisäksi heidän olisi pyrittävä avartamaan lasten maailmankatsomusta vertailemalla menneisyyttä ja tätä päivää.

”--- Mutta täällä Reisjärvellä musta kuitenkin, kun ihte on opettajana niin kyllä se on, kuitenkin täällä pitää siellä [museossa] sillon tällön käyä. Ja tärkeää ois sinne viii myös oppilaita. --- Justiin sanovat sitten että kyllä se, että tietysti sitä opettaja, ja sitä varmaan näin ikää, että tulee lisää niin sitä laiskistuu tavallaan että ei tuu käytettyä sitä niin kun vois käyttää. --- Siis koska se on kuitenkin tuo, ja luokanopettajana kun pitää hajaantua joka alalle, että meillähän kaikkia vähän saa aineita pitää, niin siinä jää kuitenkin sitä yhtä ainetta kohti niin rajalliset mahdollisuudet. Että kyllä mä muistan aikanaan kun mä historiaan erikoistuin ja sieltä tuli, uhkui intoa että mitä kaikkea nyt tehäänkään niin kyllä sen huomaa että sitä lopahtanu tavallaan on se, siihen justiin materiaalin puute ja sillä tavalla. Mutta että nyt se oli minusta tosi hieno tuo, siis kivan näkönen tuo museo kyllä. Ja aivan tuli mieleen että nyt sinne taas vois oppilaitten kans lähtee.” (NSA:HG12)

Osa opettajista oli tutustunut maakuntamuseoon, mutta kuitenkin he eivät välttämättä osanneet määritellä sen merkitystä tai roolia. Maakuntamuseo koettiin jokseenkin kaukaiseksi, eikä sitä nähty mahdollisena käyntikohteena oppilaiden kanssa. Opettajat nimesivätkin paikkakunnan kotiseutumuseon tärkeämmäksi kuin maakuntamuseon. Toisaalta taas Kansallismuseon merkityksen he näkivät laajaksi. Se on heidän mukaansa tärkeä kaikille suomalaisille sekä historiasta kiinnostuneille ulkomaalaisille turisteille.

”--- Mutta se on kyllä tosi että mä en oo siellä [maakuntamuseossa], en oo käyny. Ei sillonkaan vaikka tosiaan historiaa aikanaan opiskeltiin niin ei sillonkaan siellä olla käyty. En ossaa sanna. Aika kaukaselta se tuntuu kuitenkin. Ja näin jos ajattel en oppilaitten kannalta opettajana niin kyllä se aika kaukaa haettua on kuitenkin että sinne lähettäis käymään. Että en usko että se ensimmäisenä tutustumiskohteena siellä ois kun Ouluun mennään. --- No kyllä se [Kansallismuseon merkitys] on taas, se on taas jo niin laajaa sitten. Kyllä sehän on taas, varmaan tuntuu ehkä, miten mä sanosin, läheisemmältäkin, se on mahtava. Jotenkin se on kuitenkin taas sitten semmonen suuremman kokonaisuuden. Kyllä se on hyvinkin tärkeä paikka. Tärkeämmältä varmaan tuntuu... Tämähän nyt vaan on semmosta tunteisiin, tosiaan miltä se tuntuu.” (NSA:HG12)

”Mä oon kyllä joskus käyny siellä [maakuntamuseossa] mutta en mä oo sitten aatellu niin. Kyllähän sinne varmaan ne kaikista tärkeimmät asiat, niin kun pitkällä aikavälillä tallentuu ja asiatiedot, tämmöset. Että jos joku haluaa oikeen tehdä tutkimuksia niin sieltähän löytää sitten. --- No sekihän [Kansallismuseo] on tietenkin tärkeä sitten, ku aatellen koko maata niin sinne tulee nää kansalliset piirteet esille ja sitte sieltä voi niin kun esitellä ulkomaalaisille Suomen historiaa ja oloja. Ja kyllä kai sitte oman maan kansalaisillekin jotka käyvät siellä tutustumassa sinne.” (NSA:HG13)

Museon puuttumiseen kunnassa opettajat reagoivat kahtalaisesti. Heidän mukaansa sitä ei toisaalta osattaisi kaivata kenties ollenkaan ja toisaalta se osoittaisi paikkakuntalaisten arvostuksen puutetta historiaa kohtaan.

Opettajien mukaan museon tehtävä oli tiedon eteenpäin vieminen elämyksellisesti. Tärkeänä seikkana elämyksellisyydessä opettajat näkivät kotiseutumuseon aidon ja historiallisen ympäristön. Opettajien mielestä museot voisivat järjestä enemmän erilaista toimintaa ja tapahtumia niin lapsille kuin aikuisillekin. Lisäksi museoiden aukioloaikoja tulisi laajentaa ja yleisesti museoista tulisi tiedottaa enemmän esimerkiksi paikallisissa lehdissä. Opettajat toivoivatkin, että museon taholta lähestyttäisiin heitä valmiilla opetuksellisilla kokonaisuuksilla, koska luokanopettajilla on heidän mukaansa hyvin rajalliset mahdollisuudet kehittää yksittäisen aineen opettamista. Opettajat odottivat museon taholta aktiivisuutta museoiden ja koulun yhteistyön parantamisessa.

”No se ois tärkeää tietysti että sinne saatas se, ihan semmosta faktatietoa siitä mitä ennen vanhaan on ollu. Ja kuitenkin ihan semmosia, elämyksellisesti. --- Ja tietysti se ois vanha, että se minusta on mahtavaa kun täällä se on tuolla vanhassa, siis minusta on paljon mukavampi mennä tänne reisjärviseen vanhaan makasiiniin joka on tehty museoksi kun sitten taas näihin hienoihin museoihin joissa mennään uuteen rakennukseen ja sisälle on rakennettu sitten se museo. --- Mut joka tapauksessa ett sehän jo luo sen semmosen elämyksen tuo, yksistään jo se kun sä meet sinne sisälle ja sä kattot sitä ite rakennusta että mitä tämä sitten on, että mihin on tehty tämä.” (NSA:HG12)

”--- Että niitten valokuvien välityksellähän vois hyvin kertoa, jos sitten vielä vaikka niihin jotakin pientä juttua laittas, semmosen jonkun kokoelman. Tuolla Tähtjän talolla [kotiseututalo Merijärvellä] on paljon vanhoja valokuvia, ehkä niitä vois sillai hyödyntää että, että jotenkin aihepiireittäin niihin pientä tarinaa laittas. Se ei ois sitten irrallisia ne kuvat. Se vois olla ihan hyvä.” (NSA:HG13)

Kulttuurin kuluttajat: "Hyvin hoidettu museo on aarre"

Kulttuurin kuluttajat mainitsivat museon teattereiden ja konserttien ohella sekä omassa kunnassa että muualla heitä kiinnostaviksi käyntikohteiksi. He näkivät sen paikkakunnalle suurena aarteena, joka nivoo yhteen menneisyyden ja nykyisyyden. Heidän mukaansa museoita tarvitaan, koska nykyisen ymmärtäminen edellyttää tutustumista menneisyyteen, eikä tämä ole mahdollista ilman museoita. Museon tärkein tehtävä oli juuri menneiden opettaminen nuorille ja tuleville polville. Kulttuurin kuluttajat menivät yleensä museoon ajan kanssa tutustumaan, oppimaan ja hakemaan rauhaa.

"Museon tehtävä on säilyttää vanhat esineet ja muistot. --- On erittäin tärkeää tallentaa kaikkea vanhaa. Myös tutkia ja opettaa tulevia sukupolvia kunnioittamaan perinteitä ja vanhoja esineitä." (NSA:KG1)

"Museon tehtävä on nivoa nykyisyys ja menneisyys yhteen. Kertoa mikä kaikki on johtanut nykyiseen. Menneisyyden valossa selventää nykyisyyttä, menneitten ihmisten elinpiiri auttaa näkemään nykyisyyden kirkkaammin ja ymmärtää syy-yhteyksiä, mikä johtaa mihinkin - tai voi johtaa. --- Museossa näkee miten ihminen liittyy menneisyyteen ja historiaan. Miten nykyiset tuotteemme ja tapamme ovat kehittyneet." (NSA:KG9)

"Hyvin hoidettu museo on aarre. Museo kertoo miten paikkakunnalla on ennen asuttu ja eletty. --- Museoita tarvitaan, nykyisen ymmärtäminen edellyttää tutustumista menneisyyteen, eikä se ole mahdollista ilman museoita." (NSA:KG10)

Museotyöhön kuului kulttuurin kuluttajien mielestä esilläpidon lisäksi tallentamista, tutkimusta ja opettamista. Heidän mukaansa kotiseutumuseoiden olisi parannettava aukioloaikoja. Lisäksi he kaipasivat museoihin enemmän teemallisia tapahtumia ja suurempaa panostusta opastuksiin. Museoiden olisi kulttuurin kuluttajien mukaan panostettava kävijöiden houkuttelemiseen. Lisäksi jotkut kulttuurin kuluttajat löysivät kehittämistä näyttelyllisissä seikoissa. Erään informantin mukaan tulisi konkreettisemmin esittää vanhoja arjen käytänteitä.

*"Tuoda museoon tapahtumia, joihin vahingossa joutuu myös ihmisiä, jotka "ei periaatteessakaan käy museossa". Yllättää joskus ylipitkillä aukioloajoilla: MUSEOSSA MUKAVASTI KOKO VIIKONLOPPU. Järjestää työnäytöksiä museoon mennein työkaluin ja taidemaalari maalaamaan taidemuseoon. Nivoa yhteen menneisyys ja nykyisyys."*¹⁵ (NSA:KG9)

"Museoihin pitäisi saada ehkä vielä video esityksiä vanhoista työmenetelmistä. Miten vesi nostettiin vinttikaivosta kannettiin korennolla sisälle. Pyykki pestiin pesulaudalla kaivossa. Kaikkine suuri töisine menetelmineen. Ehkä nuoretkin ymmärtäisivät millaista oli tosiaan elämä ennen." (NSA:KG1)

Ei mistään kotoisin: "Kyllä se varmaan sitä jotenkin sitä identiteettiä kiteyttää"

Ei mistään kotoisin olevien puhuessa oman kunnan mielenkiintoisista käyntikohteista museo ei ollut ensimmäisten mainittujen joukossa. Yleisesti mainittiin kulttuurimaisema,

¹⁵ Olemme säilyttäneet lainauksessa informantin käyttämät tyylilliset tehokeinot.

luonto ja teollisuus. Ei mistään kotoisin olevat olivat melko aktiivisia teattereiden, konserttien ja jossain määrin myös museoiden käyttäjiä joko omalla paikkakunnallaan tai muualla. Museot olivat heidän mukaansa ennen kaikkea menneisyyden tallentajia ja tämän päivän selittäjiä. Kotiseutumuseot antoivat muualta tulleeille kuvan paikkakunnan menneisyydestä. Paikkakuntalaisille museo taas oli muistin lepopaikka ja antoi mahdollisuuden muistelemaiselle. Opetuksellinen rooli oli heidän mukaansa yksi tärkeimmistä.

”Nyt musta tuntuu että se [kotiseutumuseo] on loppujen lopuksi aika tärkeä. Ja varsinkin kun se on onnistuttu sijoittamaan aika hyvälle paikalle, että se on tuossa kirkonmäellä. --- Että esimerkiksi tämmöselle joka on tullu muualta niin museo antaa mahdollisuuden saada jonkinlainen ote siitä minkälaista elämä paikkakunnalla on aikasemmin ollu. Että joka on tämmönen järkevästi järjestetty, aihepiireittäin järjestetty esinekokoelma niin se antaa mahdollisuuden ulkopuolelta tulleeille kysellä, esittää sellasia konkreettisia kysymyksiä. Ja sitten taas paikkakuntalaiselle ruveta muistelemaan, että silloin avautuu muistilokerot. Että jos vaan tuijottaa jotakin esinettä niin ei siitä välttämättä saa semmosta hyvää, sitä käsitystä, että ajattelee vaan että no siinä on nyt taas yks pysti. --- Elikkä mun mielestä museossa on tärkeää se että se tosiaan antaa jonkinlainen kuvan että mitä paikkakunnan aikasemmat sukupolvet on ajateltu, minkälainen käsitys niistä on, minkälainen käsitys heillä on ollu elämästä ja minkälaiset arvot heillä on ollu ja miten ne on eläny ja mitä ne on pitäny tärkeänä elämässään. Että se antaa paremmin mahdollisuuden ehkä sitten ymmärtää että minkä takia nykyolvet täällä elää niin kun elää.” (NSA:HG5)

”Kyllä se varmaan sitä jotenkin sitä identiteettiä kiteyttää, miten mä sanosin. --- No se opetuksellinen puoli ilman muuta, että lapsille, että lapset näkee mitä on ollu joskus ennen, että ihan konkreettisesti näkee esineiden kautta. Ja niiden juttujen kautta mitä siellä on esillä. No sitten se on varmaan vanhoille ihmisille semmonen, miten mä sanoisin, muistin lepopaikka.” (NSA:HG1)

Maakuntamuseon roolin määrittäminen oli joidenkin tämän ryhmän informanttien mielestä hiukan vaikeaa, koska vanhat maakuntarajat ja uudet lääninrajat aiheuttavat ihmisten mielissä sekaannusta ja epävarmuutta. Muutenkin maakuntamuseo koettiin etäiseksi. Maakuntamuseon nähtiin esittelevän alueen yleisiä piirteitä, ei niinkään keskittyvän tarkasti yhden tietyn paikkakunnan historiaan. Kansallismuseo taas koettiin tärkeäksi koko kansakunnan ja sukulaiskansojen yhteisen menneisyyden tallentajana ja kertojana.

”--- Siis onk se maakuntamuseo se Ainolan museo? Oon mä siellä käyny, mutta se jää vähän etäiseksi. Varmasti ylivieskalaisille. Tuntuu että se on oululaisten museo.” (NSA:HG1)

”No mulle se [Kansallismuseo] on ihan läheinen kyllä kun mä oon käyny siellä aika monta kertaa. --- Että kyllä musta semmonen ehottomasti pitää maassa olla joka ko-

koaa ja tuo tämmöstä koko kansan yhteistä muistia sinne ja esittelee sitä.”
(NSA:HG1)

Museon puuttuminen kunnasta kertoisi menneisyyden vähästä arvostuksesta. Ei mistään kotoisin olevien mielestä kotiseutumuseo perustettaisiin hyvin pian, mikäli sellainen puuttuisi kunnasta. Heidän mielestään kotiseutumuseoiden tulisi panostaa enemmän elämyksellisyyteen sekä tuoda enemmän tapahtumia museoon. He olivat kyllästyneitä museoiden esinekeskeisyyteen ja kotiseutumuseoiden samanlaisiin näyttelyihin, joita löytyi lähes kaikista kunnista. Lisäksi kunnassa pitäisi oppia käyttämään museota, niin että se olisi yksi itsestään selvä ja automaattinen kohde esiteltäessä kuntaa. Sen aukioloaikoja olisi pidennettävä.

”---- Must tuntuu että ainakin semmonen ihminen joka paljon on museoissa käynyt niin se alkaa vähän kylläntyä pelkkiin esineisiin. Ja semmonen, tosiaan se että se menis tunnon ja hajun ja maun ja kaiken kautta se. --- Ett siinä ois muutakin kun pelkkä näkömuisti. Siis semmonen kokonaiselämyksellisyys, niin sitä, se ois. --- Että musta se on tosi hyvä, että museo saiskin elää. Ja siinä ois ihana pihapiirikin, ett siinä ois vaikka jotain ideoida. Nimittäin siinä on ollu joskus, kun me muutettiin tänne Ylivieskaan, niin ensimmäisinä kesinä oli kesäteatteri siinä. Käytiin kattomassa. Että minusta se on semmosena kyllä ihan mainio. Joku tämmöinen kansannäytelmä jossa tarvitaan sellasta lavastusta että, ja siihen se passaa hyvin.” (NSA:HG1)

”--- Että selkeämmin semmoseksi käyntikohteeksi. Niin kun Sievissä esimerkiksi aivan hyvin vois mun mielestä jo ottaa koska se on kohtuullisesti järjestetty. Että se ei ehkä, suomalainen kulttuuri on niin nuorta vielä ettei oikein osata arvostaa tämmösiä.” (NSA:HG5)

Näkemyksen ja maailmankuvan avartaja

Kävijäinformantit suhtautuivat oman kotikuntansa museoon kolmenlaisesti. Varsinkin kotihenkilöt, kotiseudulle kaipaajat ja kulttuurin kuluttajat mainitsivat sen kiinnostavien käyntikohteiden joukossa. Aktiiviset eläkeläiset sekä ei mistään kotoisin olevat mainitsivat sen viimeisenä kysyttäessä kotikunnan tutustumiskohteita. Kotiseudulle jääneet ja palanneet, nuoret sekä opettajat eivät maininneet museota lainkaan käyntikohteena tai vapaa-ajanviettomahdollisuutena. Melko aktiivisina museokävijöinä itseään pitivät kotiseudulle kaipaajat, kulttuurin kuluttajat sekä ei mistään kotoisin olevat. Viiden muun kävijäinformanttiryhmän jäsenet puolestaan eivät pitäneet itseään aktiivisina museokävijöinä.

Lähes kaikissa kävijäinformanttiryhmissä kotiseutumuseota pidettiin tärkeänä menneen tallentajana ja kertojana. Sen nähtiin kertovan arkielämän muutoksesta ja resurssiehinsa nähden kohtuullisen hyvin oman paikkakunnan historiasta. Tässä kävijöiden mielipiteet olivat saman suuntaisia kuin kotiseutuaktiivien, joiden enemmistö siis piti museota menneisyyteen suuntautuvana ja oman paikkakunnan kulttuuriperintöä säilyttävänä laitoksena. Kotiseudulle kaipaavat kävijäinformantit pitivät museota paikkakunnan ylpeytenä, joka luo heille jatkuvuuden tunnetta. Aktiivisille eläkeläisille oli tärkeää, että museon esineistö ja rakennukset ovat peräisin omasta kunnasta ja että ne ovat mahdollisimman alkuperäisessä asussa. Nuoret ovat aktiivisten eläkeläisten kanssa samoilla linjoilla siinä, että museossa oleva tieto tulisi olla peräisin juuri omalta paikkakunnalta. Muita kävijäryhmiä abstraktimmalla tasolla museoista puhuivat kotiseudulle kaipaajat sekä kulttuurin kuluttajat, jotka näkivät museon menneisyyden ja nykyisyyden suhteuttajana sekä ihmisen itsemäärityksen välineenä. Heidän näkemystensä voi katsoa olevan samansuuntaisia kuin idealististen kotiseutuaktiivien, jotka näkivät museon heijastelevan eri aikakausia.

Konkreettisesti kaikki kävijäinformantit näkivät museotyöhön kuuluvan perinteen tallentamisen, esineiden keräämisen, hoitamisen, säilyttämisen ja esillä pitämisen. Kotiseudulle kaipaajat ja kulttuurin kuluttajat vastasivat museotyöhön kuuluvan myös tutkimuksen, tiedottamisen ja konservoinnin. Kaikki muut kävijäinformantit paitsi aktiiviset eläkeläiset painottivat museon opetuksellista roolia. Kotiseudulle kaipaajat, aktiiviset eläkeläiset, nuoret ja opettajat halusivat museon avartavan ihmisten näkemyksiä ja maailmankuvaa. Aktiivisia eläkeläisiä lukuun ottamatta nämä kävijäinformantit kaipasivat museolta myös elämyksellisyyttä. Museon odotettiin elävöittävän historiaa ja kertovan totuudenmukaisesti menneiden sukupolvien elämäntavoista aidossa ympäristössä. Monikaan kävijäinformanteista ei maininnut lähimenneisyyden tallentamista museon tehtävänä, toisin kuin osa kotiseutuaktiiveista.

Sosiologi Maaria Linko¹⁶ huomauttaa, että kävijät eivät välttämättä omaksu näyttelyn järjestäjien tarjoamaa käsitystä menneisyydestä. Näyttely on harvalle kävijälle ainoa tiedonlähde kulloisestakin aihepiiristä. Hänen mukaansa on myös tärkeä huomata, etteivät ihmiset ehkä halua kokea museota ensi sijassa oppimis- tai tiedostamistilanteena. Tärkeitä ovat myös museon tuottamat subjektiiviset ja emotionaaliset elämykset.

¹⁶ Linko 1998, 38.

Etnologi Kirsi Hännisen¹⁷ mukaan alueellisesti rajatuissa museoissa kävijät jäsentävät asiat useammin paikkakuntaan kuin sitä laajempaan alueeseen liittyväksi, koska heille asuinpaikkakunta on tutumpi kuin sitä ympäröivä alue. Aineistossamme opettajat, ei mistään kotoisin olevat ja osa koti-ihmisistä oli tutustunut Oulussa sijaitsevaan maakuntamuseoon. He pitivät maakuntamuseota etäisenä ja yleisluontoisena. Suurin osa kävijäinformanteistamme ei ollut koskaan käynyt maakuntamuseossa, joten sitä ei pidetty tärkeänä oman paikkakunnan historian tallentajana. Jokaisessa kävijäinformanttiryhmässä oman kotipaikkakunnan museota pidettiin siis tärkeämpänä ja läheisempänä paikkakunnan perinteen tallentajana. Kirjallisissa vastuksissa ei käsitelty lainkaan maakunta- tai Kansallismuseota.

Mahdollista museon puuttumista paikkakunnalta pidettiin jokaisessa kävijäinformanttiryhmässä osoituksena siitä, että menneisyyttä ja aiempien sukupolvien elämää ei kunnioitettaisi. Museon puuttuminen olisi suuri puute kunnalle. Etenkin kotiseudulle jääneet ja palanneet sekä ei mistään kotoisin olevat näkivät, että museon puuttuessa tieto tallentuisi esimerkiksi pitäjänhistorioiden muodossa tai yksityisten keräilijöiden toimesta. Nämä näkemykset vastasivat kotiseutuaktiivien mielipiteitä, joiden mukaan yksityiset kokoelmat ja kotiseututalot korvaisivat puuttuvat museot. Aktiiviset eläkeläiset sekä nuoret olivat sitä mieltä, että jokaisessa kunnassa on oltava museo. Heidän perustelunsa tosin poikkesivat hieman toisistaan, aktiivisten eläkeläisten mielestä museon olemassaolo on pakollista, koska sellainen on muissakin kunnissa. Nuorten mielestä museo kuuluu jokaiseen itseään ja omaa kulttuuriaan kunnioittavaan kuntaan.

Kuten Eilean Hooper-Greenhill¹⁸ esittää, menneinä vuosikymmeninä museonäyttelyt rakennettiin ”valmiiksi”. Näyttelyn avaamisen jälkeen sen rakentamisprosessi loppui. Eritytymättömänä massana pidetylle suurelle yleisölle tarjottiin näyttelyn rakentajan suodattamia huolellisesti suunniteltuja näkemyksiä esinekokonaisuuksista. Näyttelyn esittämiä käsitteitä ja ideoita ei suuremmin selitetty niille, joilta puuttui erityisosaaminen aiheesta. Jälkiä tällaisesta näyttelynrakentamisprosessista on vielä havaittavissa joissakin tutkimusalueemme museoissa. Monet kävijäinformanttimme kaipasivatkin museoihin vaihtuvia näyttelyitä ja tarinoita sekä huomion kiinnittämistä näyttelyiden sisällölliseen ja tiedolliseen puoleen.

¹⁷ Hänninen 2000, 133.

¹⁸ Hooper-Greenhill 1992, 210.

Lähes kaikki kävijäinformanttimme olivat sitä mieltä, että museoiden tulisi entistä enemmän kiinnittää huomiota tiedottamiseen ja markkinointiin sekä omassa kunnassaan että sen ulkopuolella. Myös aukioloaikoja tulisi tarkistaa. Varsinkin kotiseudulle jääneet ja palanneet toivoivat museoiden nostavan profiliaan näkyvämmäksi osaksi yhteisöään, mutta tiedostivat myös niiden resurssien rajallisuuden. Lähes jokaisessa kävijäinformanttiryhmässä toivottiin museoihin enemmän teemallisia tapahtumia.

PÄÄTTÄJIEN MUSEOKÄSITYKSIÄ

Tomerat: "Siihen voisi satsata enemmänkin"

Tomerat päättäjät pitivät kotiseutumuseota juurruttamiskeinona, jonka avulla nuorelle sukupolvelle voidaan luoda kotiseututunnetta. Myös muualta muuttanutta väestöä voidaan juurruttaa uuteen kotiseutuunsa museon avulla. Museolla ja historialla katsottiin olevan merkitystä ihmisen minän kannalta. Tomerien mukaan museo välittää tietoa kulttuurista ja menneisyydestä.

"--- Millä tavalla se saataisiin sitten innostus siihen että ne [nuoret] kävisi siellä ja näkisi sitä vanhaa koska se on yksi tällainen juurruttamiskeino. Sievissä on sillä tavalla että meidän täytyy yrittää juurruttaa ihan taloudellisesti nuoria tähän Sieviin. Meillä on kuitenkin väkiluku kasvamassa tai on kasvanut selkeästi, ehkä jossakin mielessä liika nopeastikin. Meidän teollisuus ja elinkeinoelämä tarvitsee nuoria ihmisiä ja mistäs me saadaan niitä jos nuoret ei pysy täällä. Se voi olla yksi keino se että niille osoitettaisiin että täällä on pärjätty ennenkin. ---" (NSA:HS12)

"Se [museo] on yksi tärkeä osa siinä mielessä, että se ainakin välittää tietoa kulttuurista ja siitä menneisyydestä. Ja sillä tavoin se on tärkeä osa. Tietysti, jos näkee museon sellaisena kuin se nähdään yleensä tällä alueella, tai yleensä joku nuori ihminen voi nähdä sen, että se on jokin tunkkainen paikka, jossa on tavaraa ja roinaa, joista ei tiedä mitä ne on, niin se ei tietysti sillä tavoin museolla ei tietenkään ole mitään merkitystä. Siitä se riippuu, miten paljon siihen museoon on panostettu, että se antaa jotakin tämän päivän ihmiselle, oli sitten minkä ikäinen tahansa. Sieltä löytää sen oman menneisyytensä." (NSA:HS9)

Museo kertoi tomerien mielestä kohtuullisen hyvin vaikkakaan ei perusteellisesti paikkakunnan menneisyydestä. Sen välittämä tieto perustuu esineisiin, niiden esillepanoon sekä pätevään oppaaseen. Tieto liittyy lähinnä kotitalouteen, joten se ei anna kattavaa kuvaa yhteisön kehittymisestä agraarista teollistuneeseen. Kattavamman kuvan paikkakunnan

menneisyydestä saa yhdistämällä kotiseutumuseon välittämään tietoon esimerkiksi muita paikkakunnan merkittäviä ja historiallisia rakennuksia.

”--- Tietysti tämä niin sanottu päämuseo mikä tuossa kirkon vieressä on niin se tietysti jossain mielessä antaa tällaisen esineisiin perustuvan ja kotitalouteen ja siihen läheisesti liittyvän kuvan että se ei tiloistakin johtuen kerro ihan riittävästi ja tasa-puolisesti koko kehitysjärjestelmää. Jos sitten ajattelen sitä sillä tavalla että otetaan tuo Eskolan maatalousmuseo Jyringistä, otetaan tämä Saariveden kämpä, otetaan nämä myllyt ja katsotaan, peilataan sitä niitä taustoja vasten. Minusta sitten se antaa aika tavalla oikeudenmukaisen ja hyvän kuvan, siinä tulee sellainen kattava kokonaisuus.” (NSA:HS12)

”Ei varmasti kauhean perusteellisesti [kotiseutumuseo kerro paikkakunnan historiasta]. Museotoiminta on ollut siinä vanhassa makasiinissa. Sinne on vain kerätty esineistöä. Ja se kertoo, jos se on hyvin esillä ja sitten siellä on henkilö, joka pystyy sen esittelemään. Jos joku nuori, jos menee sinne ja katselee, että ihania vanhoja tavaroita, mutta. Se on se, että miten se on esillä siellä. Siihen voisi satsata enemmänkin.” (NSA:HS29)

Maakuntamuseon rooli oman kotiseudun historian tallentamisessa nähtiin vertailukohtana paikkakunnan museolle. Siellä voisi tomerien mukaan olla keskiarvoisesti esillä maakunnan kehityksen kulku, jota voisi peilata oman paikkakunnan kehittymiseen. Maakuntamuseota pidettiin kotiseutumuseota perusteellisempänä mutta myös yleisluontoisempänä. Maakuntamuseolla nähtiin olevan päävastuu maakunnan historian tallentamisessa, joten sen kokoelmien oletettiin olevan vanhempia ja täydellisempiä kuin kotiseutumuseon. Sen tehtävänä nähtiin paikallismuseoiden toiminnan valvominen. Kotiseutumuseon merkitystä paikkakunnan omaleimaisuuden luoja ja sekä menneisyyden kertojana esimerkiksi koulu-
laisille tomerat pitivät kiistattomana. Alueen museo tai museoverkko antoi tomerien mukaan mielenkiintoisimman kuvan omasta menneisyydestä, maakuntamuseo kertoo maakunnan historiasta.

”Jos haluaa todella alueesta tietää, niin maakuntamuseo on perusteellinen jonka kautta saa selvyyttä tästä maakunnasta. Se ei sitten kuntakohtaisesti ole kovin tarkka. --- Niin se ei kovin tarkasti tallenna. Mutta jos täältäkin löytyy jotakin todella harvinaista, jolla on merkitystä esineistöllä, niin sehän yleensä menee sinne. Tänne jää, jos voi sanoa, niin kakkoslaatu kuntiin.” (NSA:HS29)

”Maakuntamuseolla on päävastuu maakunnan historian tallentamisessa. Mutta se ei riitä, mutta se omaleimaisuus tulee näiden joka paikkakunnalla olevien museoiden kautta. Ei voida ajatella, että koko vastuu sysättäisiin maakuntamuseolle, vaan sillä on oma paikkansa. Ja sillä on tehtävä seurata, kuinka milläkin paikkakunnalla museotoimintaa viedään eteenpäin. Ja jonkinlainen, ei kontrollööri siellä takana, vaan

valvova ja huolehtiva taho. Myös neuvoa antava ja jossa on se asiantuntemus, jota ei välttämättä kaikilla paikkakunnilla ole.” (NSA:HS9)

Tomerien mielestä museohierarkiaan voisi kotiseutumuseoiden ja maakuntamuseoiden väliin perustaa seutukunnallisia museoita tai museoammattilaisen virkoja. Nämä eivät kuitenkaan korvaisi kunnallisia museoita. Toisaalta seutukuntahistoria on vain muutaman vuoden vanhaa, joten luonnolliset aluerajaukset olisivat parempia ja niillä olisi enemmän historiallista taustaa.

”Ei se [seutukunnallinen museo tai ammattilainen] ainakaan korvaa näitä kunnallisia. Mutta sellaisten paikkakuntien kohdalla, joissa jostain syystä ei ole se museo-toiminta edistynyt, silloin se olisi se seutukunnallinen museo. Toisaalta, en tiedä, kun meillä ei ole seutukunnallista historiaa. Seutukuntahistoria ei ole kuin muutaman vuoden vanha. Jos olisi Kalajokilaaksoalueen museo, sillä olisi jo historiaa taustalla. Minä en oikein tähän seutukunnalliseen löydä sitä, millä tavalla se olisi parempi. Ei se voi ainakaan korvata tätä kunnallista. Mitä lisäarvoa se sitten toisi; en osaa sanoa. Koska seutukunta tosiaan on aluepolitiikan tuotos, joka monilla alueilla Suomessa on keinotekoinen, niin ei välttämättä ole yhteisiä juuria.” (NSA:HS9)

Museon tärkeimpänä tehtävänä nähtiin esineiden tallennus ja niiden näytteille asettaminen, mikä tomerien mielestä tarkoittaa menneisyydestä kertomista. Kotiseutumuseon muihin tehtäviin kuuluivat esineistön hankkiminen, esineistöstä ja museorakennuksista huolehtiminen sekä perinteen tallentaminen. Kotiseutumuseoiden olisi oltava omaperäisiä, eläviä, nykyajassa kiinni olevia ja paikkakunnastaan kertovia. Niiden tiedonvälitystä voisi kehittää atk-järjestelmien avulla.

”Voi lyhyesti sanoa, että perinteen tallentaminen [on paikallismuseon tehtävä]. Se on paljon enemmän. --- Hakisin museolta, että se olisi elävä, tässä päivässä oleva, vaikka siellä se menneisyys onkin vahvasti esillä. Ja tietenkkin se, että siellä viihtyy ja on nähty vaivaa, oli ne sitten millaisia asioita ja esineitä tahansa, että ne ovat kauniisti osattu laittaa ja asiantuntemuksella osattu laittaa esille, ettei ole vain yksittäinen työkalu pöydällä, esimerkiksi joku viime vuosisadalla käytössä ollut esine se ei sano mitään, sen pitää olla ympäristössä, missä sitä on käytetty.” (NSA:HS9)

Kotiseutumuseon puuttuminen paikkakunnalta kertoisi siitä, että menneisyydellä ei katsota olevan merkitystä. Tomerien mukaan olisi kuitenkin vaikea kuvitella tilannetta, jossa kotiseutumuseo puuttuisi kokonaan. Mikäli kunta tai kotiseutuyhdistys ei hoitaisi museotoimintaa, pienet yksityismuseot korvaisivat kotiseutumuseot.

"--- En usko, että se ainakaan missään tapauksessa, voisi kovin kauaa olevan sellaista tilannetta ettei ole museota. Tietysti, jos paikkakunnalla ei ole museota, niin on paljon ihmisiä, jotka ovat kotiinsa keränneet kaikenlaista; se sitten korvaisi, pienet yksityismuseot. Minusta museo on paikkakunnalle kuin sydän tai keuhkot ihmiselle. Vaikka kuinka yrittäisi näyttää kaiken, mitä on paikkakunnalla, mutta jos et juuriasi pysty esittämään, niin se on kuin sinulta puuttuisi sydän tai keuhkot tai jokin tärkeä elin tai raaja, että et ole silloin kokonainen." (NSA:HS9)

Kuntien mahdollisuudet kehittää kulttuuri- ja museotyötä tomerat näkivät rajallisina. Kulttuuritoimintaa ei lasketa peruspalveluksi, vaan se on kunnallisesta katsannosta marginaalialuetta. Kotiseutumuseon pitäisi kuitenkin pystyä vastaamaan nykyajan haasteisiin, jotta se tavoittaisi uusia kävijöitä. Esillepano ja informaation levittäminen ovat tärkeitä, ja niihin tehtäviin tarvitaan museoammattilaisia.

"Minusta toiselta puolelta tietysti kunnissa on tällä hetkellä rajalliset mahdollisuudet kovin voimakkaasti laajentaa jotain sektoria koska meidän on kuitenkin hoidettava koululaiset, sosiaalipuoli, terveydenhuoltopuoli. Ei me voida sanoa että ambulanssia nyt ei lähetetä kun meillä ei ole rahaa vaan ne on pakollisia menoja. Sitten tämä museot ja tämäntyyppinen kulttuuritoiminta niin sehän pelaa sillä marginaalilla sitten. Mutta en minä näe mitään semmoista estettä etteikö meillä ole mahdollisuuksia tehdä kaikki tällaiset järkevät hankinnat ja hankkeet." (NSA:HS12)

Rivipoliitikot: "Tärkeänä nähdään, että se on"

Rivipoliitikot pitivät kotiseutumuseota tärkeänä, vaikka se ei esimerkiksi seutukunnan väestön kannalta ollutkaan kovin käytetty palvelu. Koululaisten toivottiin löytävän museosta omia juuriaan ja sitä kautta oppivan ymmärtämään ympäristöään. Kotiseutumuseoiden toivottiin erikoistuvan ja mahdollisesti sitä kautta houkuttelevan enemmän kävijöitä. Museo oli joillekin päättäjille henkilökohtaisesti tärkeä paikka sen vuoksi, että sinne oli helppo viedä ulkopaikkakuntalaisia vieraita. Museo kertoi heidän mielestään pienimuotoisesti paikkakunnan elämästä ja erityispiirteistä sekä auttoi kotiseudun ymmärtämisessä muun materiaalin ohella. Vaikka museo ei kuntalaisia kiinnostaisikaan, rivipoliitikot pitivät sen olemassaoloa tärkeänä.

"--- Eihän se [museo] kauheen käytetty palvelu ku aatellaan koko väestöä ---. Toivottavasti siellä kävis koululaiset ja sais semmosta perspektiiviä siihen kotiseutunsa historiaan ja sitä kautta löytäs niitä juuria ja oppis ymmärtämään ympäristöä ja ehkä tulevaisuuttakin. Kyllä se on tärkeä. Minä näkisin sen tärkeänä ja siellä on varmaan syytä tehdä, tai herätä silläkin puolella tähän, tähän tämmöseen rakennemu-

toksen todellisuuteen, ne pitää erikoistua ja osata jokin osa-alue ja keskittyä siihen ja sitten kokonaisuutena --- semmosta kattavaa yleiskuvaa. Tää on ihan hyvä linja mitä tässä Museoprojektissa on tehty tähän mennessä. Ne on niin vähäiset resurssit näissä kuntataajamissa, että ne ei riittä kaikkeen, mutta saattaa hyvinkin riittää johonkin osa-alueeseen.” (NSA:HG23)

”Se kysymys kertooko se tarpeeksi [kotiseudun historiasta] on vähän äkkiä vaikea sanoa. Ei varmaankaan voi sanoa että se mikään tyhjentävä olisi. Mutta auttaa kuitenkin siinä ja tuskin sitä niin täydellistä kotiseutu-, no miksei se voida tietenkin varustaa ja kerätä niinkin että se aika täydellisenkin kuvan voisi antaa kotiseudusta mutta muun materiaalin ja tiedon ohella.” (NSA:HS21)

Maakuntamuseon osuus tietyn paikkakunnan historian kertojana jäi rivipoliitikkojen mielestä vähäiseksi. Maakuntamuseon sijainti sekä henkisesti että fyysisesti koettiin kaukaiseksi. Vanhastaan yhteydet Keski-Pohjanmaan suuntaan ovat luonnollisemmat kuin läänin pääkaupunkiin Ouluun. Kaikilla rivipoliitikoilla ei ollut omakohtaisia kokemuksia maakuntamuseosta, joten sen roolin määrittäminen ei välttämättä ollut helppoa. Tästä huolimatta tärkeänä pidettiin sitä, että maakuntamuseossa on enemmän resursseja tallentaa materiaalia ja tuoda esille koko alueen menneisyyttä kuin paikallismuseossa.

”Maakuntamuseo on Pyhäjärven näkökulmasta aika hankala, kun meidän sijainti on kaksijakoinen, kun tuntuu, että kuulumme Keski-Pohjanmaahan kun hallinnollisesti kuitenkin kuulumme Pohjois-Pohjanmaahan. Me olemme niin ääripisteessä täällä etelässä Pohjois-Pohjanmaata ja sitten kuitenkin heti lähellä Keski-Pohjanmaata ja hyvin paljon on erilaisia yhteyksiä ja toimintoja Keski-Pohjanmaan suuntaan. Sanotaan, että tämän vuoksi tavalliselle ihmiselle maakuntamuseon rooli ei ole kovinkaan suuri. Se on niin etäinen meille. ---” (NSA:HS23)

”--- se miten minä miellän maakuntamuseon merkityksen niin näkisin tärkeäksi että siellä varmaan olisi resursseja paremmin tallentaa laajemmasti ja hankkia materiaalia ja tuoda esille laajemmin kotiseutua eikä niinkään yhden kunnan tai alueen menneisyyttä. Kyllä siinä mielessä, näin minä miellän, että kyllä maakuntamuseon merkitys varmasti on hyvinkin suuri ja oikeastaan sen... Nyt kun seutukunnasta vielä puhutaan niin vaikkei sen välttämättä tarvitse olla sama asia kuin seutukunta mutta eihän seutukunnasta voi vielä tietenkään ollakaan, se on niin tuore ja uusi asia mutta kyllä varmasti se on hyvinkin tärkeä että silloin aina kun on vähän laajempi pohja sillä niin silloin sillä on mahdollisuus laajempaan ja täydellisempään tallentamiseen.” (NSA:HS21)

Koska maakuntamuseo koettiin kaukaisena, idea sen ja kotiseutumuseon väliin sijoittuvasta museotoimijasta oli rivipoliitikkojen mielestä hyvä. Seutukunta-ajatteluun oltiin vielä opettelemassa, mutta myös museotoiminnan kohdalla ajatus alueellisesta yhteistyöstä herätti myönteistä vastaanottoa. Alueellinen museoammattilainen herättäisi kiinnostusta ja

innostusta paikallismuseotyötä kohtaan. Seutukunnallinen museo tai museoammattilaisen virka nähtiin kuitenkin kustannuskysymyksenä.

”Se saattaisi näitä etäisalueita, kun meilläkin maakuntamuseo on Oulussa 160 kilometrin päässä ja se tuntuu hirveän kaukana olevalta asialta. Niin tulee mieleen, nykypäivän käsite tuosta seutukunnasta, että minusta tuntuu, että [seutukunnallinen museo tai ammattilainen] olisi hirveän hyvä... --- Se voisi olla se museovastaava pienemmän alueen, joka sitten herättelisi eri puolilla tätä museoasiaa ja neuvoisi sitä. --- Minusta tuntuu, että se on, jos mitä etäämmäs jokin asia menee, niin sen vaikeammaksi se tulee laidalta hoitaa. Parempi mitä pienemmälle alueelle saadaan vastuuta, niin sen parempi.” (NSA:HS23)

Rivipoliitikkojen mielestä museotyöhön kuului esineiden kerääminen sekä kaukaisesta että lähimenneisyydestä. Se on entisen elämänmuodon tallentamista ja kotiseutuperinteen vaalimista. Tärkeänä nähtiin museon tehtävä menneiden elämäntapojen välittäjänä ja niistä nuorille sukupolville kertojana.

”Hyvä kysymys äkkiä kysyttynä. Tietenkin siihen museotyöhön kuuluu kerätä erilaisia esineitä historiasta, kaukaa takaa, mitä meillä on ollut. Ja oletan, että siellä on luettavissa historiallisessa muodossa, miten Haapavesi on kehittynyt. Ja ei pidä unohtaa tätä lähempää aikaa. Joka päivähän sitä olisi ajateltava, muuten historia häipyy. ---” (NSA:HS15a)

”--- Mutta se miten minä nyt miellän, joka tuli tähän jo esille, niin on tämä kotiseutuperinteen vaaliminen ja tallentaminen tuleville sukupolville ja nykyisten nuorten ja tulevien ihmisten kotiseututuntemuksen ja -rakkauden vaaliminen ja lisääminen. Ne kai lienee tällaisen kotiseutumuseon nimenomaan tärkeimmät tehtävät.” (NSA:HS21)

Yleiseen mielipiteeseen mukautujat: "Jos on kunta, niin on museokin"

Yleiseen mielipiteeseen mukautuvat päättäjät pitivät museota peilikuvana menneisyydestä. Siellä säilytetään tietoa esimerkiksi vanhoista työtavoista ja -menetelmistä sekä esineitä, joiden avulla voidaan ymmärtää miten ennen on tultu toimeen. Tämän ryhmän informantit näkivät museon myös kunnan omaleimaisuuden ja kuntaidentiteetin heijastajana, ja sellainen on heidän mielestään oltava jokaisessa itseään kunnioittavassa kunnassa.

”--- Jotenkin se museo on niin, että jos on kunta, niin on museokin. Se on oma-leimainen laillaan, siitä kunnasta. --- Niin, jos ajatellaan, että ketä varten [museo on olemassa] niin, ehkä se on niitä kuntalaisiakin varten ja näin pois päin. Se kuntai-

dentiteetti siitä jotenkin tulee ulos ja se kunnan historia ja tällainen. Kyllä se hyvä siellä kuitenkin on olemassa. Ehkä tällaisella paikkakunnalla, kuin Alavieska, niin sillä ei ole matkailullisesti, eikä tällaisesti sillä ei ole merkitystä; ehkä se kuntalaisille ja kun ajattelee nuorta polvea, että mihin he kuulu ja mihin heitä edeltävä polvet ovat kuuluneet, se antaa siitä sellaisen kuvan.” (NSA:HS3)

Museo kertoi tämän päättäjärühmän mukaan hyvin kotiseudun historiasta, perinteistä ja taustoista. Kaikki ryhmän informantit eivät olleet käyneet oman paikkakunnan museossa ainakaan sen jälkeen kun Museoprojekti oli uudistanut niiden perusnäyttelyitä. Tuntuma kuitenkin oli, että museo kertoo omaleimaisesti paikkakunnan menneisyydestä. Myös pienet yksityiskokoelmat ja kotimuseot osaltaan laajensivat yleiseen mielipiteeseen mukautuvien mielestä kuvaa tietyn kunnan historiasta.

”Ne [paikkakunnan museot] kertoo ensinnäkin meidän eletyistä vuosisadoista että kuinka se on kuitenkin tähän, talonpoikaistaustat meillä on. Se kertoo myös tietysti mitä merkittäviä merkkihenkilöitä meiltä on noussut valtakunnallisesti. Ja miksei myös jotain liittymäkohtia myös johonkin jääkäriliikkeeseen.” (NSA:HS2)

Maakuntamuseon tehtävät ja merkitys tietyn paikkakunnan menneisyyden tallentamisessa olivat jääneet yleiseen mielipiteeseen mukautujille hieman epäselväksi, sillä monikaan ei ollut siellä itse käynyt. Arveltiin, että maakuntamuseo ei voi tarkasti kertoa yksittäisistä paikkakunnista ja siksi kotiseutumuseon olemassaoloa pidettiin tärkeänä oman paikkakunnan historian tallentamisessa. Maakuntamuseon yhdeksi tehtäväksi ajateltiin maakuntaidentiteetin tallentaminen ja ylläpitäminen sekä laajempien alueellisten kokonaisuuksien esittelemine.

”Tuo on minulle outo, kun en ole siellä [maakuntamuseossa] käynyt. Ehkä se kuitenkin tällainen yksilöllisyys jää maakuntamuseossa vähäiseksi, että ehkä on parempi, että on näin kunnittainkin olemassa museo. Ja se mitä siellä voi olla, niin on hyvinkin suppeaa; siitä ei voi tehdä kuntaa kohden kovin laajaa.” (NSA:HS3)

Tämän ryhmän informantit eivät olleet ajatelleet seutukunnallisen museon tai museoammatillisen viran mahdollisuutta, mutta haastattelutilanteissa ajatus sai myönteisen vastaanoton. Alueellisen museoviran myötä museotoimintaan kiinnitettäisiin ehkä enemmän huomiota, siitä tulisi kokonaisvaltaisempaa ja sitä pystyttäisiin paremmin kehittämään. Museosta tulisi hyödyllisempi laitos esimerkiksi opetuskäyttöön, jos toimintaa hoitaisi asiantunteva henkilö. Vaikka osa päättäjistä katsoikin museotoiminnan toteutuvan parhaiten kuntakohtaisesti, korostettiin seutukunnallisen yhteistyön merkitystä myös museoasioissa.

Konkreettista, tiettyyn fyysiseen tilaan sidottua museota ei pidetty hyvänä ajatuksena, sillä sen ajateltiin ajavan ainoastaan yksittäisen kunnan museoasioita.

”Tuo vaikuttaa mielenkiintoiselta ajatukselta. Kun tälläkin alueella matkailu on kasvamassa ja se merkitsee. Ja tältä kannalta tämä kulttuurin syventäminen, niillekin henkilöille, jotka tulevat täällä käymään. Ja olisi ehkä mukava, kun nykyään ei lomalla jäädä enää löhöilemään, niin sitähan voisi käydä katsomassa jotakin siinä pitäjässä, jotakin toisessa. Tämä seutukunnallinen keskittymä, kun välimatkat ovat pieniä ja informaatio asioista kulkee hyvin, niin se olisi yksi sellainen vetonaula. Ja sellainen ihminen, joka sille puolelle haluaa keskittyä, niin osaa sitten katsoa mitä löytyy; ja se on varmasti mielenkiintoinen. Minusta se voisi yksi kehiteltävä asia.” (NSA:HS28)

”En ole sitä miettinyt sillä tavalla. Kyllä kai se [museotoiminta] lienee, toteutuu parhaiten kuntakohtaisesti. Joka ei tietenkään tarkoita sitä etteikö yhteistyössä toimita seutukunnittainkin. --- Varmaan sillä tavalla [seutukunnallisen museoammattilaisen virka olisi mahdollinen], että kun tänä päivänä ei varmaankaan ole monessa kunnassa virkaa. Kaivattaisiin henkilöä, asiantuntijaa. --- Kyllä tämä varmaan hyvä ajatus on sinänsä tämä seutukunnallinen henkilö joka sitten koko seutukuntaa palvelee. Taloudellisesti se olisi ehkä mahdollista tehdä ---.” (NSA:HS14)

Yleiseen mielipiteeseen mukautujat pitivät kotiseutumuseon tehtävinä jo käytöstä poistuneiden esineiden tallentamista, niiden hoitamista ja niistä tiedottamista. Heidän mukaansa museo auttaa nykyihmistä ymmärtämään menneisyyttä ja sitä kautta rakentamaan tulevaisuutta. Kotiseutumuseon pitäisi olla useammin esillä, jotta se herättäisi uusien kävijöiden mielenkiinnon. Osa tämän ryhmän päättäjistä näki museon toiminnallisena paikkana, jossa voisi järjestää tilaisuuksia, jotka eivät välttämättä liity kulttuurihistoriaan.

”Siellähän on työkaluja ja tiettyjä, joitakin asiapapereita; se tallentaminen ja niistä huolehtiminen ja ennen kaikkea tiedottaminen kuntalaisille. Minä luulen, että kovin-kaan moni ajattelisi, että kävisi tutustumassa; jollakin lailla sen pitäisi olla useammin esillä, että se huomattaisiin.” (NSA:HS3)

”--- Tietysti [museon tehtävä on] helpottaa tämän päivän ihmisiä orientoitumaan tähän aikaan ja ymmärtämään menneisyyttä että mistä on tultu. Menneisyys ja tietäminen ja tiedostaminen auttaa myös siinä tulevankin rakentamisessa. --- Erilaiset teemat. Museomiljööseen voi järjestää erilaisia tilaisuuksia jotka ei välttämättä siihen historiaan ja kulttuurihistoriaan liity. Esimerkiksi meillä [Nivalan kotiseutumuseo] Katvalassahan on joitakin tilaisuuksia. Siinä on kesäteatteri, saattaa hyödyntää sitä ympäristöä. Ja niin kuin äsken sanoin yhden vision että se voidaan jopa kytkeä nykyiseen huipputeknologiaan tuomalla siihen lähiympäristöön. En ole koskaan missään tällaista nähnyt mutta minulle tuli tällainen ajatus että ei siihen mitään estettä olisi.” (NSA:HS2)

Kotiseutumuseon puuttumista paikkakunnalta yleiseen mielipiteeseen mukautujat pitivät vakavana puutteena ja osoituksena paikkakunnan heikosta paikallisidentiteetistä. Toisaalta epäiltiin, olisiko museon puuttuminen kunnasta mahdollistakaan. Siinä tapauksessa menneisyyden tallennuksesta huolehtisivat yksityishenkilöt kotimuseoineen. Kotiseutumuseon tulisi esineistön lisäksi säilyttää tietoaineistoa. Tallennettujen objektien hoidon laiminlyönti osoittaisi suurta ajattelemattomuutta. Ehkä museon merkitys tiedostettaisiin täysin vasta kun sitä ei enää olisikaan.

”Minä kokisin sen niin, että jotakin sellaista on hävinnyt, mikä olisi pitänyt säilyttää. Sillä kuitenkin on siihen identiteettiin vaikuttava tekijä olemassa. --- Vielä tuosta museosta, että ei sen tarvitsisi aina olla esine, että sitä kirjallistakin tietoakin aika paljon ja historiaa, mitä ei mistään muualta saa, kun se on siltä paikkakunnalta kerätty.” (NSA:HS3)

”Se [kotiseutumuseon puuttuminen] varmasti osoittaisi sitä että sen paikkakunnan paikallisidentiteetti olisi heikompi. Se osoittaa täällä asuvista ihmisistä jotka ovat puuhanneet ja nähneet sen tärkeäksi ja tehneet sen eteen työtä että heillä on vahva paikallisidentiteetti ja he haluavat vahvistaa sitä. Jos tällaista ei olisi niin siltä osin se osoittaisi heikkoutta. ---” (NSA:HS2)

Paljonpuhujat: "Historia ja perintö ja kotiseutumuseot, niin sillä on oma osansa"

Paljonpuhuvat päättäjät näkivät museon perusmerkityksenä alueen menneisyydestä kertomisen jälkipolville. Kotiseutumuseon merkitystä pohdittiin myös muun muassa matkailun sekä museon tuotteistamisen kannalta. Tämän lisäksi pidettiin tärkeänä, että tutkimusalueellammekin on vanhoja rakennuksia ja museoita, joita voi esitellä esimerkiksi ulkomaalaisille vieraille.

”Kyllä [kotiseutumuseon] perusmerkitys, kyllähän se kertoo niistä tavoista ja toimista, mitä tällä alueella on tehty, kyllä se sitä kertoo. Se on viesti jälkipolville näistä. Enkä rajaisi museoasiaa pelkkään rakennukseen ja esineeseen. Vaan meillä on muutakin tämän tyyppistä, meillä on eläviä rakennuksia, jotka kertovat talonpoikaisarkkitehtuurista ja kädentaidosta. ---” (NSA:HS6)

”Joo se on sitten, meillä on kotiseutumuseot sillä tavalla, näitä jonkun verran; meillä on ollu tää yks Museoprojekti, jolla on tuotteistettu näitä museoita. Niin se liittyy sitten tämmöseen kulttuurimatkailuun. Tai johonkin tämmöseen muuhun, ku meillä käy sitte turisteja tai muuten hyödynnettäis näitä, niin lähinnä sitä kautta. Nää on yhtenä osana, osana sitten tätä kokonaisuutta, kun kulttuurimatkailua kehitetään. ---” (NSA:HG22)

Maakuntamuseon roolia yksittäisen paikkakunnan historian ja perinteen tallentajana paljonpuhujat pitivät hieman outona ja kaukaisena. Tutkimusaluettamme pidettiin luontevammin Keski- kuin Pohjois-Pohjanmaahan kuuluvana, joten maakuntamuseo on sekä fyysisesti että henkisesti kaukana. Paikallisuutta katsottiin haettavan mieluummin omasta kotiseutumuseosta kuin maakuntamuseosta. Maakuntamuseoon ajateltiin kerättävän tavallisia esineitä sekä paikallisia erikoisuuksia koko sen toimialueelta. Se nähtiin paikallismuseoita ohjaavana laitoksena ja lausuntojen antajana.

”--- mehän ollaan, kulttuurillisesti Kalajoki on Keski-Pohjanmaata kuin Pohjois-Pohjanmaata. Nyt sitten hallinnon muutoksissa meidät on laitettu Pohjois-Pohjanmaahan ja tehdään tiettyjä töitä Pohjois-Pohjanmaan kanssa, esimerkiksi kehittämisasiossa, mutta meidän kulttuuripohja on keskipohjalainen. --- En tiedä kuinka maakuntamuseo palvelee ihmisiä, kuten paikallinen museo, että yleensä jos kulttuuritointa ajatellaan, lähdetään hakemaan omaa paikallisuutta ja silloin, jos haetaan sitä omaa paikallisuutta, mitä täällä on tehty ja miten täällä on ollut erikoista, haetaanko sitä sitten maakuntamuseosta vai paikallismuseosta, luulen, että ehkä sitä haetaan paikkakunnan museosta, mutta sitten jos taas ajatellaan maakuntamuseota, niin että siellä olisi joka paikasta niitä erikoisuuksia, mitä muualla ei ole, niin varmaan silläkin on oma merkityksensä. ---” (NSA:HS6)

Seutukunnallisen museon tai museoviran perustamiseen paljonpuhujat suhtautuivat joko pidättyväisesti tai täysin kielteisesti, ainoastaan yhdessä tapauksessa ajatus sai myönteisen vastaanoton. Virkaa ei paljonpuhujien mukaan vielä kannattaisi perustaa, koska seutukuntien kehittyminen on kesken. Seutukunnat ovat heidän näkemyksensä mukaan EU:n myötä keinotekoisesti muodostettuja yhteistyöorganisaatioita eivätkä noudattele luontaisten yhteistyökuvioiden aluejakoa.

”En tiedä [puuttuuko maakuntamuseon ja paikallismuseon välistä jokin lenkki] riippuen siitä, mihin suuntaan seutukunnat tulevaisuudessa kehittyvät, kuinka kiinteäksi ne tulevat, ja kuinka luonnollisia yhteistyöorganisaatioita ne ovat. Tällä hetkellä ne ovat tavallaan syntyneet EU-rahoitusasioiden kautta, eikä välttämättä tässäkään jokilaaksossa seutukuntarajat eivät mene ihmisten luontaisten yhteistyökuvioiden mukaan. ---” (NSA:HS6)

”Minä en näkisi sitä tarpeellisena.” (NSA:HS10)

”Sehän [alueellinen museovirka] olisi positiivinen asia. Yksi virka; niin olisihan se työpaikkana tärkeä. Jos vielä onnistuu tehtävässään pitämään henkeä yllä. Mutta sittenhän se ei olisi enää tätä projektia, sitten se olisi pysyvää.” (NSA:HS11)

Kotiseutumuseon puuttumista eivät paljonpuhujat olleet ajatelleet. Heidän mielestään se tarkoittaisi kuitenkin aukkoa kollektiivisessa muistissa ja olisi paikkakunnalle köyhyyden merkki. Käsitys menneistä elämäntavoista olisi vaikeampi muodostaa ilman aineellista todistusaineistoa.

”En ole koskaan ajatellut noin, että jos ne puuttuisivat. Kyllä meiltä varmaan puuttuisi jotakin entisestä ja sitten jouduttaisiin kyselemaan ja katsomaan kirjoista, että näyttää, että niin kuin omille lapsille, että tällaista on ollut, mutta heidän käsityksensä, että miten jokin työ on aiemmin tehty, mistä on kehitys tapahtunut. Se olisi paljon vaikeampaa. Se varmaan aikamoisen aukon jättäisi.” (NSA:HS6)

Kuntaidentiteetin heijastaja

Päättäjainformantit pitivät museota tärkeänä samoin kuin kaksi muutakin informanttiryhmää. Sekä rivipoliitikot että yleiseen mielipiteeseen mukautujat näkivät sen tiedon säilyttäjänä sekä kunnan omaleimaisuuden ja kuntaidentiteetin heijastajana. Heille museo kertoo pienimuotoisesti oman kunnan historiasta, perinteistä, taustoista ja erityispiirteistä. Sosiologi Kari Ilmonen on tutkinut keskipohjalaisten kulttuuriarvostuksia. Hänen tutkimustulostensa mukaan kulttuuri koettiin kotiseudulle juurruttavana tekijänä muun muassa lyhyen aikaa tietyssä kunnassa asuneiden keskuudessa. Ilmonen esittää, että muun muassa muualta muuttaneille elinvoimainen kulttuuritoiminta tarjoaa tunnistettavat ja hyväksyttävät merkit jatkaa tai muotoilla omaa elämäntapaa ja kiinteyttää paikallisidentiteettiä.¹⁹ Omassa tutkimusaineistossamme kyseisenlaista tulosta sivuavat tomerat päättäjät. He näkivät museon juurruttamiskeinona, jonka avulla nuori sukupolvi voi vahvistaa kotiseututunnettaan ja muualta muuttanut väestö tutustua uuteen asuinkuntaansa. Paljonpuhujat puolestaan etsivät museolle merkitystä lähinnä matkailun ja tuotteistamisen kannalta.

Lähes kaikki päättäjät pitivät maakuntamuseota sekä henkisesti että fyysisesti kaukaisena laitoksena. Monikaan päättäjistä ei ollut itse käynyt siellä, joten he esittivät lähinnä oletuksia. Maakuntamuseo nähtiin ohjaavana ja paikallismuseoiden toimintaa valvovana tahona. Tomerat näkivät sillä olevan päävastuun maakunnan historian tallentamisessa. Kaikissa päättäjainformanttiryhmissä kotiseutumuseota pidettiin tärkeämpänä oman paikkakunnan

¹⁹ Ilmonen 1994, 127.

historian tallentajana ja säilyttäjänä. Tässä suhteessa kotiseutuaktiivien ja päättäjien mielipiteissä ei ollut eroja.

Suurimmat mielipide-erot kotiseutuaktiivien ja päättäjien välillä ilmenivät seutukunnallista museovirkaa koskevissa vastauksissa. Päättäjät suhtautuivat siihen joko myönteisesti, hie-man varauksella tai täysin kielteisesti kun taas lähes kaikki kotiseutuaktiivit olivat selvästi viran perustamisen kannalla. Tomerien päättäjien mielestä seutukunnallisia virkoja voisi perustaa, mutta ne eivät saisi korvata kunnallisia museoita. Toisaalta osa tomerista näki, että luonnolliset aluerajaukset olisivat historiallisen taustansa vuoksi parempia kuin keino-tekoiset seutukunnalliset aluejaot. Rivipoliitikot pitivät viran perustamista periaatteessa hyvänä asiana, mutta nostivat heti kustannuskysymykset esiin. Yleiseen mielipiteeseen mukautujat eivät olleet ajatelleet seutukunnallisen viran mahdollisuutta, mutta suhtautuivat siihen hyvin myönteisesti. Ainoastaan paljonpuhujien suhtautuminen erosi muista, sillä he ottivat joko pidättyväisen tai täysin kielteisen kannan viran perustamiseen. He perustelivat tätä seutukuntien kehittymisen keskeneräisyydellä.

Lähes kaikkien päättäjien mielestä museon tehtäviin kuuluvat esineiden tallentaminen, hoitaminen ja esille asettaminen. Ainoastaan rivipoliitikot huomioivat sen, että kerättävät esineet voivat olla myös lähimenneisyydestä. Yleiseen mielipiteeseen mukautujien mielestä museoiden tehtävänä on auttaa nykyihmistä ymmärtämään menneisyyttä ja sitä kautta rakentamaan tulevaisuutta. Tässä suhteessa kolmen informanttiryhmän mielipiteissä ei ilmennyt suuria eroja. Monien päättäjien mielestä museoiden pitäisi pyrkiä olemaan enemmän esillä, erikoistua, olla omaperäisiä ja nykyajassa kiinni olevia laitoksia. Toisaalta tomerat myönsivät, että ainakin kuntien mahdollisuudet kulttuuri- ja museotyön kehittämiseen ovat rajalliset, sillä niitä ei pidetä peruspalveluna.

Museon puuttumista paikkakunnalta kokonaan monet päättäjät pitivät mahdottomana, sillä yksityiset kokoelmat ja kotimuseot korvaisivat sen. Tomerien mielestä museon puuttuminen kertoisi siitä, että menneisyydellä ei katsottaisi olevan merkitystä. Yleiseen mielipiteeseen mukautujien mielestä museon puuttuminen olisi osoitus paikkakunnan heikosta paikallidentiteetistä ja paljonpuhujien mielestä se olisi paikkakunnan köyhyyden merkki.

KOTISEUTUAKTIIVIEN KÄSITYKSIÄ MUSEOKÄVIJÖISTÄ

”Että siellä käy ihan samat ihmiset joka vuosi, se on tavallaan perinne”

Kotiseutuaktiivien mukaan museossa käyvät kesäaikaan sekä lomalaiset että paikkakuntalaiset, jotka haluavat vuosittain kerrata tietojaan omasta menneisyydestään. Lomalaiset ovat usein paikkakunnalta kotoisin olevia ja nykyisin muualla asuvia, jotka tulevat museoon vanhempiensa tai muiden sukulaistensa kanssa muistelemaan lapsuuttaan. Suuri osa lomalaisista ajoittaa museokäyntinsä kotiseutupäivään tai –viikkoon. Jonkin verran museoissa käy satunnaisia turisteja sekä kotimaasta että ulkomailta. Yhtenä suurena kävijäryhmänä lähes kaikki kotiseutuaktiivit mainitsivat oman paikkakunnan koululaiset, joiden vilkkainta vierailuaikaa on loppukevät tai alkusyksy.

Vaikka kotiseutuaktiivin mielestä museossa on kävijöitä lähes kaikista ikä- ja yhteiskuntaluokista, on pääosa kävijöistä heidän mukaansa kuitenkin keski-ikäistä tai sitä vanhempaa ikäluokkaa ja useimmiten naisia. Kiinnostus omaan sukuun ja historiaan herää keski-ässä, jolloin museosta haetaan lisää tietoa omasta menneisyydestä. Eläkeiän saavuttaneet ovat lisääntyneen vapaa-aikansa ansiosta suuri kävijäryhmä. Vähiten museossa käyvät kotiseutuaktiivien mielestä nuoret lapsiperheet.

”--- Koululaiset on yksi ryhmä jotka sinne retuutetaan. Ei sentään, ne on aivan ihania. Koululaisryhmät on kyllä viime vuosina minusta vähentynyt, niitä ei ehkä niin paljon käy. Mutta se loppukevät on suosittu koululaisten käyntiaika ja koululaisetkin yhä enemmän vaatii näitä tapahtumia tai jotain tehtävää, nuo opetuspaketit sitten auttavat vastaavasti kanssa --- Se on yksi ryhmä. Sitten toinen iso ryhmä on juuri ne jotka silloin kotiseutu-, Kapinaviikolla käyvät. --- Että siellä käy ihan samat ihmiset joka vuosi, se on tavallaan perinne. Lomalaisista varmaan suurin osa on semmoisia jotka on täältä joskus lähteneet ja tulevat sitten. Satunnaisia lomailijoita ja turisteja on jonkun verran mutta ei ruuhkaksi asti. Nivalaiset liittyy näihin lomalaisiin sillä tavalla että sitten jos on semmoisia, joitakin semmoisia hyvin aktiivisia paikkakuntalaisia jotka haluavat käyttää aina kaikki vieraansa Katvalassa. Loput on tuommoisia tavallisia lomalaisia. Kyllä ne tapahtumat vetää, se on ihan selvää. Saattaa muuten olla hyvinkin hiljaista mutta jos on jotain tapahtumaa niin ---.” (NSA:HS1)

”--- Kyllä se ehkä painottuu vanhempaan väestöön mutta sellainen kuva on tullut että sellainen viisikymppinen henkilö se rupeaa... Siihen asti se voi olla se kahdestakymmenestä neljään-viiteenkymmeneen että se ei kovin paljon ole kiinnostunut. Tietysti on muutamia jotka on. Sitten kun se pikkuisen vanhenee että se on viidenkymmenen ikäinen niin ne on ehkä kaikista, niillä on mielenkiinto. Samaten kun sukutut-

kimus että se jotenkin herää siinä vaiheessa. Se menee aika kovaa varmasti se paras ikä siinä että sitten sen jälkeen. --- Mutta ehkä se painottuu kuitenkin sinne vanhempaan väestöön minun mielestä.” (NSA:HS26)

”Sanotaan, että keski-ikäiset miehet kiertää kirkot ja museot kaukaa. Ne kiertää kaikki kirkot ja museot, mutta ne kiertää ne kaukaa. Tämä jää kyllä aktiivisten naisten varaan tämä museossa käynti. Ja ne kiikuttaa jopa lapsia sinne. Toivottavasti on aina joku mieskin joka on kulttuurista kiinnostunut. Kotiseutumuseon kävijät ovat meillä niitä, jotka ovat täältä joskus lähteneet. ---” (NSA:HS18)

”Ei vaan tule lähdeksi kun ei satu olemaan kirkolla käyntiä tänä päivänä”

Monen kotiseutuaktiivin mielestä syitä käymättömyyteen oli vaikea eritellä, sillä ne riippuvat ihmisestä itsestään. Ihmiset ovat heidän mukaansa suuntautuneet eri tavoin ja kiinnostuneita erilaisista asioista. Tarkemman miettimisen jälkeen kotiseutuaktiivit löysivät käymättömyyteen useita syitä tai oletuksia.

Yhtenä syynä museossa käymättömyyteen voi kotiseutuaktiivien mukaan olla arkuus lähteä sinne ensimmäistäkään kertaa. Sen jälkeen kynnys museossa käymiseen usein kuitenkin madaltuu. Useimmat kotiseutuaktiivit olivat sitä mieltä, että käymättömät tuntevat enakkoluuloa ja jopa vastenmielisyyttä historiaa kohtaan eivätkä ole kiinnostuneita museoja kotiseututyöstä tai kulttuurielämästä. Käymättömyys on joidenkin kotiseutuaktiivien mielestä kiinni ikäluokista, arvostuksen puutteesta sekä kiireestä.

Joidenkin kotiseutuaktiivien mukaan käymättömyyteen saattoi etsiä syitä myös museosta itsestään. Museota ei oltu aina hoidettu tarpeeksi eikä siellä välttämättä ollut asiantuntevaa opasta, jolloin kävijät eivät saaneet vastauksia kysymyksiinsä. Kotiseutuaktiivit ovat tietoisia siitä, että museoita markkinoidaan ja niistä tiedotetaan liian vähän. Sen vuoksi kaikilla ei ole tarpeeksi tietoa oman paikkakuntansa museosta. Osa kotiseutuaktiiveista oli sitä mieltä, että kotipaikkakunnan tarjonta saattaa olla liian lähellä asukasta itseään, jolloin kaikkea tarjontaa ei edes huomata.

”Toisaalta siinä voi olla tiettyä arkuutta että kun ei ole koskaan ennenkään käynyt niin ei käy nytkään. Sitten toisaalta ei yksinkertaisesti välitä museotyöstä tai kotiseututyöstä tai vanhoista esineistä, ne ei näe sitä elikkä on ihmisiä joilla ei ole historiallista syvyyttä korvien välissä. Ei osaa ajatella että joku muu kuin heidän elämäpiirissään oleva esine tai asia voisi olla mielenkiintoinen. Ja saattaa olla hyvin pal-

jon sellaisia ettei vaan tule lähdeyksi kun ei satu olemaan kirkolla käyntiä tänä päivänä. Välttämättä ne ihmiset jotka eivät käy museossa eivät ole sellaisia etteikö niitä kiinnostaisi. Ne ei vaan sattumalta pääse käymään siellä et onko se kynnys liian korkealla.” (NSA:HS13)

”Sanoisin, että ne ihmiset [jotka eivät käy museossa] ovat innottomia kaikkeen, mikä on heidän pienen reviirinsä ulkopuolella. Kyllä yleissivistykseen kuuluu olla kiinnostunut kotiympäristöstään, kotiseudustaan ja museosta.” (NSA:HS5)

”--- Ehkä se on jotenkin sillä tavalla että, minusta tuntuu että se on varmasti joka paikkakunnalla, että ei huomata niitä omia kohteita mitä on. Mutta sitten kun mennään naapurikaupunkiin tai ulkomaille, niin siellä kyllä kierretään kaikki mahdolliset antiikin rauniot. Sitä ollaan tavallaan sokeita. ---” (NSA:HS17)

”Me ei osata markkinoida, ihan yksinkertaisesti”

Lähes kaikki kotiseutuaktiivit korostivat sitä, että kävijämäärän lisäämiseksi museoita pitäisi markkinoida huomattavasti nykyistä aktiivisemmin. Erilaiset tapahtumat houkuttelisivat heidän mielestään lisää kävijöitä samoin kuin nykyisten rajallisten aukioloaikojen tarkistaminen. Kotiseutuaktiivien vastauksissa korostui myös se, että museoissa pitäisi olla esineiden ympärille luotuja tarinoita. Kävijöitä houkuttelisi tieto siitä, että museosta voi löytää omaan sukuun tai historiaan kytkeytyviä esineitä.

Päiväkoti- ja koululaisryhmien säännölliset vierailut museoissa kouluttaisivat muutamien kotiseutuaktiivien mielestä uusia kävijäsukupolvia. Ongelmana tässä nähtiin kuitenkin monen opettajan mielenkiinnon puute museota kohtaan sekä omien resurssien puute. Varsinkin vapaaehtois pohjalta toimivissa museoissa on toisinaan vaikea löytää opasta ryhmille.

”No varmaan jonkunlaisilla tapahtumilla voisi sitten tehdä [madaltaa kynnystä lähteä museoon]. Se ehkä että informaatiota lisätään tiedotusvälineissä. Houkutellaan. Mutta sanotaan että meidän museossa se kynnys voi olla liian korkea joillekin ihmisille, siinä on liian korkea kynnys fyysisesti. Tai että yläkertaan ei voi, elikkä tuo tilahan rajoittaa hyvin paljon ihmisiä. Ei vanhat ihmiset pääse käymään kaikissa huoneissa. Voi olla myös ihan konkreettisia esteitä.” (NSA:HS13)

”Me ei osata markkinoida, ihan yksinkertaisesti. Jos sinne jonkun saa sisälle, niin kyllä siellä sitten aika kuluu. Mutta on luotu sellainen kuva, ihmisillä on sellainen kuva museosta, että se on tylsä paikka. Jos on yhdessä museossa nähnyt piikirveen, niin kaikki on sitten tämän yhden terän muodossa nähty. Museoissa kaivattaisiin eniten esineitten ja tavaroiden ympärille tarinoita, jotka elävät. Mikään ei elä pelk-

känä kylmänä esineenä, vaan ympärille pitäisi luoda tarinoita. Pitäisi olla tekstiä, pitäisi olla historiaa. Hyviä oppaita museoon.” (NSA:HS18)

MUSEOKÄVIJÖIDEN KÄSITYKSIÄ MUSEOKÄYNNISTÄ

Kotiseudulle jääneet ja palanneet: ”Varmasti usiammasti käyään, ku saatiin ens ker- ran käytyä”

Kukaan kotiseudulle jääneistä tai palanneista ei nimennyt itseään aktiiviseksi museokävi-
jäksi. He kävivät museossa satunnaisesti niin omalla kuin muillakin paikkakunnilla. Pää-
sääntöisesti erilaisten ryhmämatkojen myötä informantit olivat tutustuneet muiden paikka-
kuntien museoihin. Osa informanteista oli tutustunut ensimmäistä kertaa oman paikkakun-
tansa museoon käyntikerralla, jolloin he olivat vastanneet kyselyymme. Käynti oli tapahtu-
nut yleensä sattumalta kun ohi kulkiessa oli huomattu museon olevan auki ja päätetty tu-
tustua siihen. Kynnyksen ylittäminen olisi informanttien mukaan seuraavalla kerralla hu-
omattavasti helpompaa.

Museokäynti koettiin mielenkiintoiseksi tai jännittäväksi. Kenelläkään tästä ryhmästä ei
ollut negatiivisia muistoja museokäynneistä. Vanhemmille informanteille oli mieleen-
painuvinta muistelu ja museoesineisiin liittyvät omakohtaiset kokemukset. Museossa näh-
tiin maailman muuttuminen viimeisten vuosikymmenien aikana ja se oli pysäyttänyt joita-
kin informantteja ajattelemaan tätä päivää ja tulevaisuutta. Jotkut nimesivät syyksi museo-
käyntiin sen, että museoesineet ja kaikki vanhat esineet kiinnostavat. Toiset mainitsivat su-
kulaisten lahjoittamat esineet yhdeksi syyksi tutustua museonäyttelyyn.

*”--- Kyllä siellä varmasti usiammasti käyään, ku saatiin ens kertaa käytyä. --- Pa-
remmin sen muistaa. Ku ei oo aiemmin käyny, niin sitä vaan ajjaa ohitte. --- Meillä
oli vaan niin hyvä aikkaa. Aateltiin, että ku ei olla ennen käyty, että käyäänpä nyt
ku sivu kuletaan. Ei siinä muuta ollu mittään. Sanottiin, että ei olla ennen käyty, että
kayäänpä nyt. Uteliaisuus. ---” (NSA:HG11)*

*”--- Niin ku tässäkin sillon kun kävin ku se oli se haastattelukysymys, aivan nuin, kä-
vin kukkia kastelemassa haualla niin huomasin että ja-hah, tuollahan minä käyn
kans. --- No siittäjän jäi hyvä, siellä oli niin hyvä järjestykses. Se oli kesäaikaan sii-
vottu ja järjestetty ja asetettu ne kaikki sinne hyvään järjestykseen. Sielloli kyllä
ihan kiva. Kyllä siellä saattaa käyä vastakin. Joskus kun käy museossa, siellon niin
ahettu paljon tavaraa. Siinä on pöytäkin täynnä vierä vieressä erilaisia tavaroita, niin*

jotenkin tuntuu että ei niitä ossaa sillä lailla kahtuakkaan.” (NSA:HG14)

Koti-ihmiset: ”Monesti on aikonu ja aikonu, se on vaan jääny”

Koti-ihmiset eivät käy usein kotipaikkakunnan museossa eivätkä myöskään muiden paikkakuntien museoissa. Osa tämän ryhmän haastatelluista kävi matkoillaan tutustumassa mielenkiintoisiin museoihin, jos sellaisia tuli vastaan ja oli aikaa tutustumiseen. Koti-ihmisten mukaan museokäynti on tavallaan paluu menneeseen ja tärkeitä seikkoja ovat museon tunnelmallisuus ja elämyksellisyys. Kenelläkään heistä ei ollut epämiellyttäviä muistoja museokäynneistä. Heidän mukaansa museossa oppii aina ja sen vuoksi oli tärkeää, että esineiden kontekstiedot olivat hyvin esillä tai asiat olivat esitetty tarinoiden muodossa. Eräs tämän ryhmän informanteista piti museoista parhaimpina historiallisten henkilöiden ympärille rakennettuja. Hän oli tutustunut useisiin tällaisiin museoihin ja aina ennen käyntiään kirjallisuuden kautta tutustunut tarkemmin aiheeseen. Näin museot olivat koskettaneet häntä eniten ja antaneet parhaimman kuvan historiasta.

”--- Minä oon nyt tänä kesänä käyny ensimmäisen kerran täällä museossa, vaikka minä oon kolokytäviis vuotta ollu Sievissä. --Se on kyllä harmi. --- Minä on niin hirveesti ite vanhojen perrään. Minusta se on hirviän mielenkiintone. --- Monesti on aikonu ja aikonu, se on vaan jääny. Tytöllä oli Marjalle [museonhoitajalle] asiaa, niin minä sitten sanon, että minäpä kans lähen käymään Sievin museossa. Kierrettiin me siellä toista tuntia, olis siellä menny enempikin aikaa. Aivan mielenkiintonen. --- Aivan vaan kahteltiin.” (NSA:HG6)

”Jokasesta käynnistähän oppii jotakin, sillä lailla. No, parasta on ainakin minun mielestäni semmoset missä kerrotaan sitten vähän enempi, että se ei oo vaan joku yksittäinen esine tai sillä lailla, vaan että siinä on sitten informaatiota enempi näistä. Että ne ei oikiastaan sano yhtään mittään ne että käyään nämä tämän paikan esineet tai tämmösiä, vaan että sitten jos niissä on jotakin, niistä käyttötarkotuksista ja kaikista tämmösistä. Niin ne on parhaimmat sillä lailla. --- No joskus on joku erikoinen näyttely, siis sillä lailla ett tekkee mieli että tuo nyt on tarpeeks mielenkiintonen että tuota on mukava käyä kattomassa. Ja mä luulen sitten että jotkut tämmöset että, kumpuaako se sitten jostakin tämmösestä että on saatu virike jostakin lukee, että onko jotakin artikkeleita ja sitten innostutaan lähtemään. Kyllä ainakin mulla on silleen että mulla on semmosia kausia, että saattaa olla että mulla on historiakausi silleen että mä hirveesti luen jotakin aihetta. Ja sitten saattaa olla että kun oon käymässä niin sitten käyn sitten samalla. ---” (NSA:HG2)

Kotiseudulle kaipaajat: ”Minulla on vain hyviä muistoja museoissa käynneistä”

Kotiseudulle kaipaajien museokäynnit olivat pääasiallisesti olleet mieluisia. Tärkeitä seikkoja kotiseutumuseoissa olivat oman kotitalon tai suvun lahjoittamat esineet. Opas voi omalla työllään vaikuttaa museokäynnistä jääviin mielikuviin. Informantit korostivat ryhmän huomioimista ja joustavuutta opastustilanteessa. Heidän mukaansa joskus kaunis, sopivasti valittu musiikki museossa on lisännyt mielihyvän ja viihtymisen kokemusta.

”Minulla on vain hyviä muistoja museoissa käynneistä. Parasta kun sain nähdä siellä esineitä omasta lapsuudenaikaisesta kodistani.” (NSA:KG4)

”Kotoani oli annettu paljon esineitä (mm. isoisäni käytössä ollut kivääri, käkikello ym.). Suurinta osaa esineistä ei ole lahjoituksen jälkeen näkynyt ollenkaan (siis ei ole löytynyt), tai jotenkin on olleet väärin tiedoin (lahjoittaja). Viime kesänä tuntui kaikki olevan ”hukassa” tiedot ymt. Tarkoitukseni ei ole olla vain negatiivinen, olen vain surullinen tilanteesta, ettei museo ole pystynyt pitämään järjestystä näiden kymmenien vuosien aikana.” (NSA:KG2)

Aktiiviset eläkeläiset: ”Muistuhan se mieleen kaikki mitä se oli ennen”

Aktiivisille eläkeläisille museokäynnissä oli tärkeää näyttelyiden avulla muistella menneitä. Monia heistä kiinnostavat kaikki vanhat esineet, jotka on poistettu jokapäiväisestä käytöstä. Joillakin eläkeläisistä oli omakin pieni kokoelma, johon oli koottu tärkeitä muistoja elämän varrelta. Monet tämän ryhmän informanteista olivat ensimmäistä kertaa tutustuneet oman paikkakuntansa kotiseutumuseoon ja olivat positiivisesti yllättyneitä sen tarjonnasta ja sisällöstä. Heidän mukaansa museoon on jatkossa helpompi mennä uudelleen, kun kynys on kerran ylitetty. Museokäynnissä oli tärkeää myös se, että se tehtiin yhdessä ystävän tai ryhmän kanssa. Aktiivisten eläkeläisten mukaan opas oli erittäin tärkeä osa museokäyntiä, siten he olivat saaneet museokäynnistä todella paljon. Heillä ei ollut negatiivista sanottavaa museokäynneistään.

”Niin no muistuhan se nyt mieleen kaikki mitä se oli ennen, oli niin kun kotonakin kun siellä on kaikkia niitä vanhoja. On niin kun maatalouessa ja kotihuushollissa, siellon käkkyrät ja rukit ja kaikki pellavanloukutusvehkeet ja ne on kaikki tuttuja vehkeitä. Mullakin kun ne oli kotona. Kaikki sitten mitä nyt maatalouessakin tarvi niin kyllä siellä aika paljon on. Minäkin oikein ihmettelin kun menin. Minä oon pitänyt sen jotenkin aina sillä lailla ettei oo viihtyny lähtee kahtomaan, ettei sielloo mitään. --- Niin kun nyt meilläkihän oli kotona että meilloli, niin meillähän pellavaa

viljelttiin ja kuottiin kotona kankkaita ja piti keherätä --- ja näitä, kaikkia näitä oli niin ne kiinnosti ne semmoset siellä että niitä oli.” (NSA:HG10)

”--- Niin ku esimerkiksi Haapaveen museossa, monta kymmentä vuotta on puhuttu emännän kanssa että pitäs käyä museossa, pitäs käyä museossa. Nythän sitä sitten käyttiin tässä syksykesällä. Se on mielenkiintoinen paikka. Ja varmasti tuolla muissa pitäjissä ja kaupungeissa niin siellähän ois museossa kahtomista. Oisko siinä se että sitä ei viihtä ruveta kahteleen että mistä se museo löytyy ja millon se on auki. --- Siellähän on, no suurin osahan niistä esineistä on semmosia mitkä on minun ikäselle jo tuttuja melekeen kaikki esineet ja joilla on tehty työtä aikoinaan. Tai ainakin nähäny tehtävän. Vanahemmat ihmiset on teheny. --- Siellähän oli tuttuja ihmisten tekemiä työkaluja ja käyttämiä. Ja se missä oli valokuvat niistä entisajan haapavetisistä kovista hiihtäjistä niin siellähän oli tuttuja, tuttuja kuvia. Esimerkiksi minun pappi oli siinä yhdessä niistä. Ja pappin veli, velipuoli siinä oli ja...” (NSA:HG15)

Nuoret: ”Ne on oppimiskokemuksia”

Nuoret käyvät omien sanojensa mukaan hyvin vähän museoissa. Niissä järjestetyt tapahtumat ja kotiseutupäivien ohjelma saivat heidät tutustumaan oman kotikuntansa museoon. Tapahtumien lisäksi nuoria houkuttivat museoon erikoisnäyttelyt tai ystävät. Nuorilla ei ollut paljon negatiivisia museokäyntien muistoja. Joskus museonäyttely oli ollut ”tylsä”. Esimerkiksi jos näyttelyltä oli odottanut paljon, mutta anti jäi odotuksia heikommaksi, oli näyttely pettymys. Ehkä opas oli ollut huono esiintyjä tai puhuja, jolloin museokäynti oli ollut nuorten mielestä huono. Lisäksi museomuistoihin negatiivisesti saattoi vaikuttaa oma mielentila. Jos ei pystynyt keskittymään näyttelyn tarjontaan, jäi koko näyttelystä negatiivinen mielikuva. Nuorten mukaan oli tärkeää, että museokäynnistä jäi itselle jotakin muistoksi, esimerkiksi lasten puuhapajassa itse tehty muistoesine tai museokaupasta ostettu matkamuisto. Oppiminen ja itse oivaltaminen oli tärkeä osa museokäyntiä. Joillakin nuorilla oli mielikuva, että kun on kerran käynyt kotiseutumuseossa, niin on nähnyt sen. He otaksuivat, että museoiden näyttelyt eivät juurikaan muutu, eikä niiden muuttumisesta tai vaihtumisesta tiedoteta.

”Sillai ku aattelee, että ne on oppimiskokemuksia, ymmärtää tätä päivää enempi ja osaa arvostaa asioita erilailla. Tavallaan kaipaa sitä pientä ja kaunista mitä sillon on ollu. Jotenkin ne museot on niin ku vieraita. Niiku ei tuu, että mennäänpä tänään käymään museossa; ei ne oo semmosia. Se vähän niin ku kirkko, että ei sielläkään tuu sillai käytyä.” (NSA:HG20)

”--- Että kyllä siinä joku semmonen juttu täytyy olla, että harvoin sitä tulee lähettyä museoon, jos siellä ei oo mitään mielenkiintoista... --- Esimerkiksi asuin siinä viime

talavena siinä Wienissä suuren ja hienon, sekä taidehistorian että luonnontieteellisen museon vieressä, eikä mulla tullu kertaakaan käytyä kummassakaan. Mutta käytiin sitten semmosia pikku museoita, jotakin erikoismuseoita kattoon. Mutta kun niissä ei tuntunut mitään erikoista olevan, mitä ei löytyis muualtakin vastaavista museoista. Että kyllä niissä, mulla ainakin, pitää olla joku pikkunen houkutin, että tulee lähettyä.” (NSA:HG7)

Opettajat: ”Varsinkin niin kun lapsille, opetuksen kannalta.”

Opettajat nimesivät taidemuseot ja erikoismuseot kaikkien mielenkiintoisimmiksi museoiksi. Lisäksi mielenkiintoisiksi kohteiksi mainittiin vanhojen rakennusten muodostamat museokokonaisuudet niin rakentamisen kuin sisustuksen tiimoilta. Osa opettajista kävi usein oppilaiden kanssa tutustumassa kotiseutumuseoon. Osa taas koki museokäyntien järjestämisen raskaaksi muun opetusohjelman rinnalla, joten museokäynnit olivat näiltä opettajilta jääneet lähes kokonaan. Opettajat tunsivat jossain mielessä velvollisuudekseen tutustua kotiseutumuseoon, vaikka eivät sinne oppilaitaan veisikään.

”Kyllä se on hyvin tärkeää, varsinkin niin kun lapsille, että opetus, opetuksen kannalta. Kun mäkin olin työssä niin mehän käytiin aina vierailemassa museossa, vaikka sitä ei ollu silloin laitettu niin hyvään kuntoon, ku nythän se on niin kun puhistettu ne esineet. Ja sitten Tähjän [kotiseutu]talolla käynti, niin se on aivan mahtavaa. Kerrankin me oltiin tuota, mä oon niin ku ykkös-kakkosluokkaa opettanu yleensä, niin mentiin retkelle sinne Tähjälle ja siellä oli meillä tuo savusauna lämmitettynä ja sitte me käytiin siellä hakemassa, oli vielä sen verran lehtiä puissa että saatiin vihtat tehtyä ja savusaunassa käytiin kylpemässä. Ne istuvat siellä niin kun kanat orrella kaikki tytöt rivissä ja minä heitin löylyä ja sitte se pesu oli sillä lailla että niin mä, siellä on semmonen iso kauha, semmonen metallinen kauha, aina sillä kaajoin vettä päälle jokaiselle. Ja sitte ne tuoksuvat niin ihanalle savulle, ne tykkäs siitä.” (NSA:HG13)

Kulttuurin kuluttajat: ”Museoiden kautta olen löytänyt itseäni”

Kulttuurin kuluttajien mukaan kaikki museot ovat mielenkiintoisia ja mukavia paikkoja tutustua. Erikseen mainittiin taidemuseot omana mielenkiintoisena ryhmänään. Heidän mukaansa pienet kotiseutumuseot antoivat kuvan paikkakunnasta ja niiden kautta oli helppo tutustua siihen. Tämän ryhmän mukaan miellyttävimpiä seikkoja museokäynneissä on löytää niistä omaa lapsuuttaan ja menneisyyttään. Kulttuurin kuluttajat korostivat, että kulttuurihistorialliset museot tarjoavat korvaamattoman kuvan menneiden ihmisten arjesta.

Lisäksi museot koettiin rauhoittumisen ja levon paikkoina, joissa on oppinut paljon niin itsestä kuin ihmisestä yleensä.

Kaikista informanttiryhmistä kulttuurin kuluttajat löysivät eniten negatiivisia seikkoja omista museokäyntikokemuksistaan. Opas vaikutti esiintymisellään mielikuvaan museokäynnistä. Kärkkäimmin eräs informantti puuttui museoiden teksteihin. Ne olivat hänen mukaansa kaikkialla aina liian pieniä, niiden lukeminen vei museokävijältä turhaa energiaa ja saattoi turhauttaa kävijää. Tämän informanttiryhmän mukaan museoissa tulisi huomioida paremmin ulkomaalaiset kävijät, heille olisi koottava edes lyhyt yhteenveto museon ja näyttelyn sisällöstä. Jotkut tämän ryhmän informantit kokivat museoiden aukioloajat hankaliksi. Museoiden tulisi olla auki myöhään iltaan ja pitkään myös viikonloppuisin, sillä vain silloin työssäkävillä kävijöillä on mahdollisuus tutustua museoiden näyttelyihin.

”Museot ovat keitaani, lepopaikkojani ajan virrassa. Hiljentymispaikkojani, itseni kokoamispaikkoja, henkinen anti suurta. Museoiden kautta olen löytänyt itseäni, oivaltanut olemustani ja käyttäytymistäni syvine syineen. Oppinut kunnioittamaan ihmistä ja ihmisyyttä aina laajenevassa määrin. Ihmisen suuruus on avautunut.”
(NSA:KG9)

Ei mistään kotoisin: ”Siellä pitää tulla tämmösiä elämyksiä”

Tämän ryhmän informanttien mielestä erikoismuseot ovat kaikkein kiinnostavampia museoita. Osa vastaajista oli omien sanojensa mukaan täysin kyllästynyt niin sanottuihin yleismuseoihin, jotka kertovat hyvin yleisellä tasolla talonpoikaisesta elämästä. Kaikki ryhmän informantit kävivät mielellään museoissa ja käyntikokemukset olivat pääasiallisesti positiivisia. Museoista etsittiin omia juuria, rauhaa, elämyksiä ja tietoa. Museokäynnit tämän ryhmän informantit tekivät yleensä perheen kanssa, mutta ilmoittivat ettei yksin meneminenkään ole mahdoton ajatus. Yleensä museokäynnit olivat suunnittelemattomia, hetken mielihoiteesta tehtyjä tutustumiskäyntejä lomamatkoilla sekä omassa kunnassa. Tämän ryhmän informanteilla oli vain joitakin negatiivisia muistoja museokäynneistä. He toivoivat paneutumista opastuksiin ja toivoivat niiden olevan ryhmäkohtaisia. Esimerkiksi nuorille museokävijöille tulisi tarjota hyvin lyhyitä opastuksia, jotka muutamalla kärjekkäällä kommentilla herättäisivät nuorissa ajatuksia. Joskus museon järjestämätön kokoelma oli tuottanut näille informanteille pettymyksen.

”--- Tähän oli kiva yllätys tää maitokannumuseo tuolla, että siellä on näin koottu yhden aiheen ympärille tiiviisti. Sitten taas semmoset kotiseutumuseot joissa on sitä samaa vähän joka paikassa, niin ne vähän kylläännyttää. --- Niin se [museokäynti] oli semmonen että ooh, ne on just niin kun meil oli silloin ku mä olin lapsi. Niin ehkä siellä pitää tulla tämmösiä elämyksiä museossa kanssa. --- Oisko se sitten kans se että semmonen, miten mä sanosin, että mä kuulun johonkin. Semmonenkin tunne tulee. Ja muillekin tulee se ahaa, tämmöstä, me kuulutaan, me ollaan yhdessä koettu tämmöstä, saman ikäpolven ihmiset.” (NSA:HG1)

”--- Tosiaan kun mä oon elämäni aikana asunu hyvin monella paikkakunnalla niin se on, aina kun tulee, joko sille paikkakunnalle mistä tietää että oma isä on lähteny, josta oma äiti on lähteny niin haluaa ilman muuta tutustua näihin menneisiin asioihin käymällä museossa. Että museo ja sitten toisaalta jos haluaa paikan nimistöön tutustua niin hautausmaan kiertäminen on semmonen hyvä keino saada semmonen ote nimistöä.” (NSA:HG5)

Museokäynnin monet ulottuvuudet

Etnologi Kirsi Hännisen mukaan museonäyttelyä voi lähestyä faktojen tietopankkina, kauneuden lähteenä, ristiriitojen paikkana tai harmoniaa tuottavana järjestyksenä. Tullessaan museoon kävijä irtautuu hetkellisesti päivittäisestä normaaliympäristöstään ja varsinkin kulttuurihistoriallisessa museossa siirtyy yleensä nykyhetkestä eri aikaan. Omassa aineistossamme monet informantit pitivät museokäyntiä juuri paluuna menneeseen. Heidän mielestään tärkeää käynnissä oli tunnelmallisuus ja elämyksellisyys. Hännisen mukaan museokäynti on siirtymistä erilaiseen miljööseen, jonka uskottavuus ja todentuntuisuus riippuu siitä, minkälaisesta näkökulmasta kävijä sitä havainnoi. Kotiseutumuseoissa kävijä kohtaa alueen ja käynti voi vahvistaa hänen paikallista tunnettaan ja aluetietoisuuttaan.²⁰

Kirsi Hännisen mukaan museokäynti on kognitiivinen, sosiaalinen ja emotionaalinen kokemus. Osalle kävijöistä haluaa museokäynnin välittävän uutta tietoa ja herättävän pohtimisen arvoisia kysymyksiä. Käynnin sosiaalista ulottuvuutta on se, että kohteiden äärelle jäädään usein yhdessä miettimään näyttelyn antia. Omakohtainen entisten elinolosuhteiden miettiminen herättää empatiaa ja tunteellisesti koettu tieto jää paremmin mieleen kuin ilman tunteiden käyttämistä. Ystävien, perheen tai luokan mukana liikkuvat haluavat usein keskustella näkemästään ja kokemastaan. Dialogi on tärkeää, koska siinä voidaan vaihtaa merkityksiä ja tuottaa uusia assosiaatioita. Keskusteluissa voidaan kokea

²⁰ Hänninen 2000, 131.

kulttuurista yhteisyyttä jakamalla saman sukupolven tai eri sukupolvien välisiä kokemuksia. Joidenkin kävinformanttiemme näkemykset tukevat tätä, sillä heidän mukaansa lapset ja nuoret käyvät museossa mielellään vanhempien, kenties asioista perillä olevien ihmisten kanssa. Hänninen²¹ huomauttaa, että koetusta puhumisella on sosiaalinen, kognitiivinen ja emotionaalinen merkitys, koska näyttelyn sanoma suodattuu ryhmässä.

Lähes kaikkien informanttiryhmiemme mielestä oli tärkeää käydä museossa ystävän tai ryhmän kanssa. Erityisesti nuoria houkuttelivat museoon ystävät. Vanhemmille kävijäinformanteille mieleenpainuvinta museokäynnissä oli muistelu ja museoesineisiin liittyvät omakohtaiset kokemukset. Museossa oli havaittavissa maailman muutos ja kehittyminen, mikä sai monet kävijät ajattelemaan nykyisyyttä ja tulevaisuutta. Vanhemmat kävijät etsivät museosta omaa lapsuuttaan ja menneisyyttään. Erityisesti kulttuurin kuluttajille museot olivat rauhoittumisen ja levon paikkoja.

Kirsi Hännisen²² mukaan museovierailu vahvistaa usein aiempia käsityksiä ja yhdistää kulttuuriseen järjestykseen, sen keskeisiin arvoihin ja moraalikäsityksiin. Oppimiseen sisältyy kokemus, että kävijä on osa itseään suurempaa kokonaisuutta. Oppiminen merkitsee myös sitä, että ihminen saa suhteellisuudentajua havaitessaan kokonaisuuksia. On tyypillistä, että museokävijä käyttää omaa elämänhistoriaansa ja persoonaansa oppimisessaan. Oppimiseen kuuluu museokäynnistä saatujen tietojen yhdistäminen entisiin kokemuksiin ja tietoihin. Lähes kaikki kävijäinformantit korostivat oppimisen merkitystä museokäynnissään. He toivoivatkin esineiden kontekstitietoja kunnolla esiin sekä tarinoita niiden ympärille. Oppiminen ja itse oivaltaminen olivat varsinkin nuorille ja opettajille tärkeitä.

Kirsi Hännisen²³ mukaan faktojen oppiminen on vain yksi osa käyntikokemusta, johon sisältyy elämänläheisten asioiden omaksumista. Henkilökohtaisesti koskettavia asioita omaksutaan helpoimmin. Kävijät samaistuvat asuinpaikkaansa, harrastuksiinsa ja sukulaisiinsa tai yleisesti juuriinsa. Näiden omakohtaisten merkityksellisten asioiden lisäksi hankitaan uutta tietoa. Omassa aineistossamme museokävijät kaipasivat museoihin elämyksellisyyttä. Maaria Linkon²⁴ mukaan museoelämyksen avulla voidaan ottaa käsittelyyn

²¹ Hänninen 2000, 131, 135.

²² Hänninen 2000, 134.

²³ Hänninen 2000, 135.

²⁴ Linko 1998, 64.

kollektiivisesta muistista nousevia asioita ja siihen kytkeytyen suvun, perheen, yksilön henkilökohtaisiin kokemuksiin perustuvia asioita, joita voidaan edelleen täydentää kulttuurituotteen tarjoamalla uusilla tai uusista näkökulmista käsitellyillä aineksilla.

Museokävijät: ”Kyllä kai siellä käy kaikenlaiset, nuorista vanhaan”

Museokävijöitä ei monien kävijäinformanttien mukaan voinut luokitella tietyn ikä- tai ammattiryhmän mukaan, sillä kävijäjoukko on laaja ja kirjava. Kuitenkin kävijäinformantit kuvasivat muita museokävijöitä lähinnä iän sekä kiinnostuksen kohteiden perusteella.

Monien kävijäinformanttien mielestä museossa käyvät keski-ikäiset, noin 50-vuotiaat henkilöt, joilla on enemmän vapaa-aikaa kuin nuorilla perheellisillä ja työelämässä olevilla ihmisillä. Nämä näkemykset ovat samanlaisia kuin kotiseutuaktiiveilla, joiden mielestä museossa käyvät keski-ikäiset ja sitä vanhemmat omasta suvustaan ja historiasta kiinnostuneet henkilöt. Kävijäinformanttien mielestä nuoret käyvät mielellään museossa vanhempien ihmisten kanssa, jolloin he voivat kyselemällä täydentää kokemuksiaan. Varsinkin iäkkäämmät kävijäinformanttimme olivat sitä mieltä, että museoissa käyvät juuri heidän ikäluokkansa edustajat. Heidän mukaansa nuoria kiinnostavat muut asiat kuin museot. Nuorimmat kävijäinformantit puolestaan otaksuivat vanhempien, noin 50-70-vuotiaiden, olevan museoiden suurin kävijäryhmä. Vanhemmalla iällä menneeseen liittyvät asiat alkavat kiinnostaa, ja museo antaa mahdollisuuden muistelemaiselle

”Kyllä kai siellä käy kaikenlaiset, nuorista vanhaan. Nuoremmatkin lähtee mielellään kun on jotakin vanhempia mukana jotka selittää ja osaa kertua niistä esineistä. Ja sitten ne kiinnostaa eri lailla kun jos niistä on jotakin tarinoita. Eihän

ne paljon sano mittään jos ne mennee yksistään, ne esineet niille nuorille.”
(NSA:HG14)

Lapset ovat myös yksi suuri kävijäryhmä sekä opettajien johdolla että oman perheensä kanssa. Osa kävijäinformanteista oli sitä mieltä, että koululaisia ei tutustuteta museoihin tarpeeksi, vaikka lapsilla onkin luontainen kiinnostus kaikkeen. Erilaisten tehtävien avulla heitä olisi helppo innostaa tutkimaan oman kotikuntansa menneisyyttä ja historiaa. Koulusta saadun opin ja innostuksen kautta lapsista tulisi aikuisina aktiivisia museokävijöitä. Kävijäinformantit huomioivat siis saman asian kuin kotiseutuaktiivit, joiden mukaan päi-

väkoti- ja koululaisryhmien säännölliset vierailut museossa kouluttaisivat niihin uusia kävijäsukupolvia.

Monet kävijäinformantit olivat sitä mieltä, että museoissa käyvät koulutetut, uteliaat, asioista ja erityisesti menneisyydestä kiinnostuneet ihmiset. Heitä kiinnostavat myös kotiseututyö ja paikkakunnan historia. Museoihin tutustuvat myös matkailijat sekä kotiseudultaan pois muuttaneet, jotka käyvät etsimässä museoista menneisyyttä. Kotipaikkakunnallaan aktiivisesti museossa käyvät ihmiset tutustuvat myös muiden paikkakuntien museotarjontaan. Museoissa järjestettävät tapahtumat houkuttelevat erilaisia kävijäryhmiä, esimerkiksi museoseuroissa käyvät eri ihmiset jotka tavallisesti tutustuvat museoihin. Useat informantimme veivät toisinaan ulkopaikkakuntalaisia vieraitaan tutustumaan kotipaikkansa museoon. Joissakin tapauksissa käynnin keskeisenä syynä on suvun lahjoittamien museoesineiden näkeminen.

”No, sanotaan että terveellä lailla uteliaat, jotka tuota... Yleensäkin jos ihminen ei oo kiinnostunu mistään niin ei se ainakaan museoon mee. Mut ett jos se on yleensäkin semmonen avoimin silmin kulkeva joka on kiinnostu asioista niin varmaan semmonen on utelias ja haluaa tietää menneisyydestäkin.” (NSA:HG8)

”Huonopa se on kettään mennä kotua raahhaamaan”

Kävijäinformanttiemme mielestä museoissa käymättömät ihmiset eivät ajattele menneisyyttä, heitä kiinnostaa vain tulevaisuus. Käymättömät ovat heidän mukaansa paneutuneita tähän päivään, eivätkä osaa kaivata menneisyyttä lainkaan. Monen keski-ikäisen tai sitä vanhemman kävijäinformantin mielestä lähinnä nuoret ovat tällaisia. Vanhemmasta ikäluokasta museoissa jättävät käymättä sellaiset ihmiset, jotka eivät halua muistella menneisyydessä tapahtuneita ikäviä asioita. Muina syinä käymättömyyteen kävijäinformanttimme mainitsivat muun muassa kiireen, laiskuuden ja saamattomuuden. Ihmiset eivät myöskään käy museossa, jos eivät ymmärrä sen roolia tiedon tarjoajana. Nämä näkemykset eivät juurikaan eronneet kotiseutuaktiivien vastaavista.

”No ehkä ne [ei-kävijät] on enempi niitä jotka, sanotaan nuoremmat ihmiset lähinnä varmaan, että ne on niitä tulevaisuuden suunnittelijoita jotka elää tätä päivää eikä ajattele menneisyydestä. Tai sitten voi olla osa semmosiakin vanhoisa ihmisiä jotka kokee jotain, jos on ikäviä muistoja menneisyydestä niin voisin aatella että jotkut van-

hemmat ihmiset ei halua mennä kattoon sen takia ettei tuu mieleen jotain vanhoja asioita.” (NSA:HG8)

”Niin onko se sitten se, että se on niin itsestänselvyys, että sinne ei tuu ikinä lähettyä. Onko sitten semmonen yleinen asenne, että ei kiinnosta tai. Semmonen passiivisuus on muutenkin kauheen ärsyttävää. Mutta huonopa se on kettään mennä kotua raahhaamaan hakemaan... --- Niin. Sen pitäis kuitenkin lähteä sieltä ihmisestä ihdestä kiinnostus kaikkeen mitä tekkee.” (NSA:HG7)

Syitä käymättömyyteen kävijäinformanttimme löysivät myös arvoista ja asenteista. Ihmisten erilaiset arvomaailmat vaikuttavat käymättömyyteen samoin kuin se, että museoiden arvolataus ei kiinnosta kaikkia. Museossa käymiseen vaikuttaa paljon kotikasvatus, miten lapset on opetettu käymään museoissa ja miten siihen yleisesti suhtaudutaan. Teini-ikäisiä museot eivät informanttimme mielestä kiinnosta. Monen kävijäinformantin mielestä kynnys ensimmäiseen museokäyntiin on korkea, mikä johtuu paljon ennakkoluuloista museoita ja niiden tarjontaa kohtaan. Museot koetaan jollain tavalla epämiellyttäväiksi, toisaalta niitä pidetään niin itsestään selvinä, ettei niihin tule lähdettyä. Sari Sareston²⁵ mukaan käyntipäätökseen vaikuttavat se, mitä museosta tiedetään ja millaisia tunteita museon atmosfääri herättää, samoin kuin henkilön yleinen suhtautuminen museoon laitoksena ja instituutiona.

Kävijäinformanttien mielestä ihmisille on nykyisin tarjolla hyvin paljon vaihtoehtoja vapaa-ajan viettoon, eikä museo useinkaan kuulu näihin. Monet ovat heidän mielestään tietämättömiä museoiden tarjonnasta, joten sinne meneminen ei tunnu helpolta. Ihmisiltä puuttuu kipinä lähteä museoon, eikä heitä museon taholta houkutellessa tarpeeksi kävijöiksi. Kotiseutuaktiivit tiedostivat museoiden puutteellisen markkinoinnin ja olivat tietoisia siitä, että kävijämäärä todennäköisesti lisääntyisi laajemman tiedottamisen myötä. Kävijäinformanttien mielestä museoiden pitäisi kertoa houkuttelevasti näyttelyidensä sisällöstä, mikä mahdollisesti saisi ihmisiä kiinnostumaan ja innostumaan siitä. Ensimmäisen käyntikerran jälkeen monen kävijän kiinnostus varmasti heräisi, minkä jälkeen museoon olisi helpompi lähteä uudelleen. Myös kotiseutuaktiivit olivat sitä mieltä, että varsinkin ensimmäisen museokäynnin kynnys on korkea, mutta madaltuu usein käynnin jälkeen.

”Kyllä minusta tuntuu että, sanotaan ett jostakin mielenkiintosesta esineestä tai tämmösestä, niin ei haittais vaikka niistä informoitas. Aina välillä ihan siis sillä

²⁵ Saresto 1992, 3-4.

lailla. Että eihän kaiken tiedon mitä luetaan lehistä ja kuunnellaan radiosta, niin ei sen tarvi olla niin hirveen ajankohtasta ja uutisiin perustuvaa, vaan se vois olla jotakin ihan vaan tämmöstä mielenkiintosta. Kun niistä kyllä löytyy. Mutta valitettavasti kaikissa ei oo tarinaa. Kaikissa esineissä ei oo tarinaa sillä lailla, että on vaan esineitä ja tarinat jää sitten niistä pois.” (NSA:HG2)

”Se ei varmaan vaan... Tulee mieleen ku ajattelee ihmisiä, että se [museo] on sellainen hiljanen ihminen, joka ei pidä haloota ittestään. Ja sitten on nämä hienot trendijutut, jotka että tulkaa tänne ja mainostetaan ja tehdään ja. Se vaan niin ku oottaa, että joku kävis.” (NSA:HG20)

PÄÄTTÄJIEN KÄSITYKSIÄ MUSEOKÄVIJÖISTÄ

”Sellaisia siellä käy, joille on sillä paikalla jotain merkitystä”

Lähes kaikkien päättäjien mielestä tutkimusalueemme museokävijät voi selkeästi jakaa kahteen ryhmään. Koululaiset vierailevat säännöllisesti oman paikkakuntansa museossa ja monien päättäjien mielestä museon vuosittaiset kävijämäärät jäisivät hyvin pieniksi ilman heitä. Toisena kävijäryhmänä päättäjät mainitsivat eläkeikää lähestyvät tai sitä vanhemmat entiset ja nykyiset paikkakuntalaiset. He ovat päättäjien mukaan kiinnostuneita menneisyydestä ja haluavat varsinkin kesäisin järjestettävien kotiseutupäivien aikana tutustua juuriinsa sekä muistella lapsuuttaan. Myös satunnaiset matkailijat ja historian harrastajat mainittiin kävijöiden joukossa. Nämä näkemykset ovat hyvin samanlaisia kuin kotiseutuaktiiveilla ja kävijäinformanteilla.

Monen päättäjän mielestä museolla täytyy olla kävijälle henkilökohtaista merkitystä. Museota pidettiin hyvänä käyntikohteena historiasta ja alueen menneisyydestä kiinnostuneille, sillä joidenkin päättäjien mielestä tutkimusalueellamme historiallista kerrostuneisuutta voi löytää enää ainoastaan museoista.

”--- Ehkä juuri sen vuoksi se on hyvä vierailukohde, kun meillä ei esim. ole arkkitehtuurin puolella, rakennuskulttuuri on häipynyt; meillä ei ole kuin kirkko ja mylly tuossa joen rannalla, että museo on ainut paikka joka osoittaa tätä historiallista kerrostuneisuutta; ei sitä muualla enää ole, sitä ei löydy. Näiden seutukuntien ja näiden jokilaaksojen ongelma on se, että rakennuspuolella historiallinen kerrostuneisuus puuttuu kokonaan. Kaikki on häipynyt. Syrjemmältä löytyy joitakin maalaistaloja, jotka on pidetty ja säilytetty. Mutta nämä keskustan alueet, jos menet Nivalaan, Ylivieskaan tai Oulaisiin, niin sitä niin, ei ne juuri erotu toisistaan.” (NSA:HS9)

”Minulla on sellainen käsitys, että se on melko kirjava. Siellä käy monenlaisia ihmisiä. Sellaisia siellä käy, joille on sillä paikalla jotain merkitystä. Esimerkiksi sellaisia, jotka ovat muuttaneet paikkakunnalta pois ja näyttävät paikkaa lapsilleen, että sellaista se oli kun itse oli pieni ja tuollaista se oli kun isoisa oli pieni. Jotain tämän tyylistä, että ei siellä ne paikkakuntalaiset käy niinkään.” (NSA:HS11)

”Se on tämä yleinen pintaliito, ei välitetä kulttuurista”

Osa päättäjistä piti yhteiskunnassa vallitsevia asenteita syynä siihen, että museoissa ei käydä. Heidän mukaansa monen mielikuvissa museo on vanhoja esineitä täynnä oleva pölyinen paikka, joka ei kuulu ihmisten aktiiviseen elämään. Asenteet ja arvostukset menevät iän mukaan, mistä johtuen museot eivät kiinnosta nuorisoa. Asenteita luodaan jo koulussa, joten joidenkin päättäjien mukaan mielikuvia museosta voitaisiin muuttaa kouluopetuksessa. Myös tässä kaikkien kolmen pääinformanttiryhmän mielipiteet olivat yhteneväisiä. Osa päättäjistä on sitä mieltä, että nykyinen pinnallinen elämäntyyli aiheuttaa sen, että monia ei kulttuuri kiinnosta.

”Ihmisten arvostukset menevät iän mukaan. Ei nuorisoa kiinnosta, niitä kiinnostaa diskot jossakin vaiheessa, jossain vaiheessa, kun tulee omia lapsia tai tullaan siihen ikään, että ruvetaan muistelemaan, ehkä silloin saattaa tulla kotiseutumuseo mieleen. Kyllä se varmasti on sitä, miten harrastukset ovat suuntautuneet. Sekin on yksi, joka vie ihmisiä. Onko myös se, että museo koetaan pölyiseksi, tai muuta vastaavaa, että sitä ei koeta aktiivisena elämään liittyvänä toimintona. Siinä onkin suuri haaste saada museo niin, että se eläisi ihmisten kanssa sitä päivää, missä eletään.” (NSA:HS6)

Maaria Linko lainaa tutkimuksessaan²⁶ Bourdieu’ta ja Darbelia (1969), jotka klassisessa museoyleisötutkimuksessaan korostivat sitä, että perheessä omaksutut museosakäyntitavat tuntuvat luontevilta myös aikuisina. Omassa aineistossamme tätä tukevat siis kaikkien informanttiryhmien huomiot siitä, että sekä vanhempien että koulujen tahoilta olisi tärkeää opettaa lapsia käymään museossa. Näin heistä kasvaisi uusi kävijäsukupolvi, jonka elämään museot luontevasti kuuluisivat.

Päättäjät näkevät, että perheen perustaminen, elättäminen ja asunnon hankkiminen vie aikaa. Vapaa-ajat halutaan käyttää oman perheen kesken. Keski-iässä ja sen jälkeen ihmisillä

²⁶ Linko 1998, 35-36.

alkaa heidän mukaansa jälleen olla aikaa tutustua erilaisiin kohteisiin, ja tällöin museotkin alkavat kiinnostaa. Yhtenä syynä käymättömyyteen päättäjät pitivät sitä, että kaikille omien juurien tarkastelu ei ole tärkeää eikä menneisyys välttämättä kiinnosta. Oma suppea ympäristö saattaa päättäjien mukaan riittää elinalueeksi ei-kävijöille, jotka saavat sisältöä elämäänsä esimerkiksi työelämästä.

”--- se on se väliryhmä 20-50 vuoteen, joka ei käy. --- Niillä ei ole aikaa. Ja lomalla aika halutaan käyttää perheen kanssa. Tämän se on se suurin ryhmittymä, joka siellä ei käy. Sitten vanhempana on aikaa kiertää. Tällainen kuva minulla on.” (NSA:HS15a)

”Se onkin vaikea kysymys. Ei, se olekaan vaikea kysymys: Se on tämä yleinen pinta-liito, ei välitetä kulttuurista. Käydään pitsalla ja katsotaan televisiosta, mikä on muotia.” (NSA:HS11)

KÄVIJÄPROFIILI KYSELYLOMAKKEIDEN POHJALTA

Tekemämme kyselyn²⁷ mukaan vastaajista harvemmin kuin kerran vuodessa museossa käy noin 37 % ja kerran vuodessa noin 33 % vastaajista. Vajaa kolmannes vastaajista (noin 30 %) ilmoittaa käyvänsä museossa 2-3 kertaa vuodessa.²⁸ Vain muutama vastaaja ilmoitti käyvänsä museossa 4-5 kertaa tai useammin vuoden aikana. Kyselyssämme emme tarkentaneet kysymystä missä museossa vastaajat käyvät, joten tulokset eivät kerro totuutta tutkimusalueemme museokävijöistä.

Vastaajista vajaa puolet (noin 46 %)²⁹ oli lähtenyt museoon ystävien tai sukulaisten kanssa. Kiinnostus paikkakunnan historiaan oli yleisimpiä syitä museokäyntiin. Keskeiseksi nousivat myös tietyt näyttelyt, useimmin mainittiin vaihtuva näyttely. Suvun lahjoittamaa esinettä tultiin katsomaan museoon. Monet olivat tulleet museoon siksi, etteivät koskaan aiemmin olleet käyneet siellä. Museoissa järjestetyt tapahtumat vetivät myös kävijöitä. Jotkut vastaajista ilmoittivat tekevänsä museokäyntejä työn merkeissä. Näistä vastaajista monet olivat ilmeisesti opettajia. Noin 14 % vastaajista ilmoitti tutustuneensa museoon sattumalta ohikulkumatkalla. Vastaajista noin 9 % oli saanut tietoa museosta lehdistä, esitteestä tai internetistä.

²⁷ Liite 6.

²⁸ Ks. liite 12.

²⁹ Ks. liite 13.

Vastaajista 62 % oli naisia ja 38 % miehiä.³⁰ Vastaajien ikäjakauma oli laaja. Valtaosa (noin 26 %) vastaajista oli 46-59-vuotiaita; 15-25-vuotiaita, 26-35-vuotiaita ja 36-45-vuotiaita vastaajia oli lähes yhtä paljon (noin 20 % kussakin ryhmässä). Alle 15-vuotiaita sekä yli 60-vuotiaita oli vastaajien joukossa saman verran (noin 9 %).³¹

Suomessa on tehty kaksi valtakunnallista museoiden kävijätutkimusta vuosina 1984 ja 1992. Jälkimmäinen tutkimus suoritettiin kyselylomakkeilla, jotka pyrkivät selvittämään museoiden kävijöitä, millaisista museoista he ovat kiinnostuneita sekä mitä he museokäynniltään toivovat. Tämän tutkimuksen mukaan paikallismuseoissa naiskävijöitä oli hieman miehiä enemmän. Kotiseutumuseoista olivat eniten kiinnostuneita yli 45-vuotiaat.³²

Useimmin kävijäkyselymme vastaajat nimesivät museokäynnin parhaaksi seikaksi esineet. Osa vastaajista mainitsi tietyt esineet, esinekokonaisuudet, interiöörit tai rakennukset museoiden kiintoisimmiksi kohteiksi. Kävijöille oli tärkeää myös tieto paikkakunnan historiasta, perinteestä, tavoista, työmenetelmistä, elämäntavoista ja asumisolosta. Osa vastaajista nimesi puvut ja käsityön mielenkiintoiseksi anniksi museokäynnissä. Lähes kaikki esineet museokäynnin parhaaksi anniksi nimenneet korostivat niiden ikää ja vanhuutta tai niiden tutunomaisuutta. On mielenkiintoista huomata, että jotkut vastaajat olivat kiinnittäneet huomiota uusiin museoesineisiin ja mainitsivat ne mielenkiintoisiksi.

Museokävijöille oli tärkeää "*rauhallinen hetki kiireellisessä elämässä*". Kiireetön ilmapiiri, luonnon läheisyys ja sen kauneus oli monelle kävijälle mieleenpainuvinta museokäynnissä. Jotkut kävijät mainitsivat positiiviseksi seikaksi halvan hinnan ja kahvitarjoilun. Oppaat ja opastukset saivat vastaajilta suurimman kiitoksen. Esittelyjen monipuolisuutta, keskustelunomaisuutta ja asiantuntevuutta vastaajat kehuivat. Myös näyttelyitä keuhuttiin yleisesti, niiden monipuolisuutta, vaihtuvuutta, sisältöä ja esille laittoa. Useiden kävijöiden mukaan tekstit olivat hyviä, selkeitä, helposti luettavia tai informatiivisia. Museokävijät halusivat verestää muistojaan museossa ja tutustua paikkakunnan historiaan. Jotkut kävijät mainitsivat tärkeimmäksi museossa "*perinteen säilyttämisen tuleville polville*".

³⁰ Ks. liite 14.

³¹ Ks. liite 15.

³² Saresto 1992, 15, 63.

Kaikki kävijät eivät osanneet nimetä huonoja puolia museokäynnistään, *"ei ollut huonoa mitään, ilimakin oli kaunis"*. Jotkut kävijät pahoittelivat sitä, että heidän käyntinsä aikana ei ollut mahdollista päästä näkemään kaikkia museoalueella olleita rakennuksia.³³ Myös oppaat ja opastukset saavat nuhteita kävijöiltä. Joskus opastusta ei ollut lainkaan tai oppailla ei ollut tietoa museosta, museonäyttelyistä ja niiden sisällöstä. Tekstit olivat kävijöiden mielestä puutteellisia ja *"muutamit "asiat"/esineet eivät avaudu nykyihmiselle"*.

Jotkut museot saivat moitteita lyhyistä aukioloajoista ja huonoista opasteista. Monetkaan museokävijät eivät olleet osanneet ennakkoon varata tarpeeksi aikaa museokäyntiin ja mainitsevat aikapulan museokäynnin huonoimmaksi puoleksi. Monet tutkimusalueen museot on rakennettu vanhaan makasiiniin ja näiden tilajärjestelyt mainitaan huonoiksi seikoiksi. Erityisesti vanhat ihmiset valittivat liikkumisongelmista. Kävijät valittivat myös huonosta säästä, märästä pihasta ja hyttysistä.

Kävijät kaipasivat museoon pääasiassa lisäinformaatiota ja kontekstitytöjä kuten esimerkiksi tarkempia tietoja yksittäisistä esineistä ja niiden käytöstä, tarkempia kuvauksia alueen tai paikkakunnan historiasta. Näyttelytekstejä kaivattiin myös vierailulla kielillä. Museoihin, joissa ei ollut vakituista opasta sitä kaivattiin lähes aina. Kävijöille olisi mieleen, mikäli he saisivat mukaansa selostuksia tai tekstejä esineistä ja niiden käytöstä tai historian kulusta, tapahtumista, ilmiöistä, tavoista tai muusta sellaisesta. Kävijät kaipasivat vanhoja valokuvia, joita alueen museoissa on vähän esillä.

Osa kävijöistä oli pettynyt museon tiloihin ja kaipasi tunnelmallisempaa näyttelyä, aidon oloisia lavasteita ja paremmin esille laitettua näyttelyä. Aitoutta kaipasivat myös ne, jotka olisivat halunneet nähdä rekonstruoidussa pihapiirissä eläimiä. Joku vastaaja kaipasi "virtuaalimuseota" Osa kävijöistä taas olisi halunnut päästä kokeilemaan vanhojen esineiden käyttöä. Jotkut kaipasivat lähistoriaa museoihin. Jotkut kävijät olivat tulleet museoon katsomaan itsensä tai sukulaisensa lahjoittamaa esinettä ja pettyivät, kun eivät löytäneet sitä näyttelystä. Paremmat opasteet mainittiin puutteiden listalla, kuten myös näkövammaisten huomioiminen opasteissa. Monet kaipasivat virvokkeita tai valittivat liian kuumista tiloista.

³³ Useimmat tutkimusalueen museot ovat uudelleen rakennettuja pihapiirejä ja rakennuskokonaisuuksia. Kaikki rakennukset eivät välttämättä ole avoinna yleisölle, vaan ovat säilytys- tai muussa käytössä.

5. KOTISEUTU HAASTATTELUAINEISTOSSA

KOTISEUTUAKTIIVIEN MIELIPITEITÄ KOTISEUDUSTA

Hihankäärijät: ”Eväät saadaan kotiseudulta elämistä varten”

Kotiseudun merkitystä hihankäärijät pitävät erittäin suurena, ehkä suurempana kuin ihmiset tiedostavatkaan. Kotiseudulta saadaan juuret elämään ja niiden tunteminen on tärkeää maailman hahmottamisen kannalta. Ihmisen elämän lähtökohdat rakennetaan siellä, mistä hän on kotoisin. Kotiseutu koostuu monista tekijöistä, siihen liittyvät sekä henkiset että aineelliset kulttuuripiirteet. Ihminen hahmottaa maailmaa kehämäisesti. Sisimmässä kehässä on oma synnyinseutu ja kehä laajenee käsittäen alueellisen, valtakunnallisen ja jopa globaalin tason. Kotiseutu ja kotiseututyö ovat tärkeitä oman identiteetin löytämiseksi tai sen vahvistamiseksi.

”--- Varsinkin nyt jos ajatellaan, kulttuuri on globaali kulttuuri niin sitä suuremmalla syyllä kotiseutu on tärkeä asia ihmisille sen takia, että tietäisivät omat juurensa ja tietäisivät mistä ovat lähtöisin, koska silloin pystyy hahmottamaan tätä maailmaa ja elämään paljon helpommin kun on jotkut tietyt lähtökohdat.” (NSA:HS13)

”--- Ihmisellähän on tarve, jos se muuttaa johonkin vaikka työn perässä, jos joku tulee tänne Nivalaan niin jollakin tavalla se kyllä, että se ei ole pelkästään tällöisen synnyinseudun vaan yhä uusien kotiseutujen etsimistä. Kyllä ihminen haluaa ensinnäkin laittaa kotinsa sinne missä asuu. Kotihan on semmoinen tärkeä asia. Ja sitten siihen seutuun mennään sillä tavalla että se haluaa laittaa myöskin sen, vaikuttaa jollakin tavalla siihen ympäristöön missä se koti on. Minusta sitä kotiseututyötä on hyvin monenlaista mutta sitä ei välttämättä edes hahmoteta kotiseututyöksi. Mutta että kotiseutu on tärkeä ja se on tärkeä oman identiteetin vahvistamiseksi tai sen löytämiseksi.” (NSA:HS1)

Kotiseudulla katsottiin olevan merkitystä kaikille ikäryhmille. Tosin monet haastateltavat arvelivat, että sen merkitys ilmenee näkyvämmiin vanhemmassa väestössä. Nuoret eivät hihankäärijöiden mielestä ehkä hahmottaneet kotiseudun ja sen kulttuuriperinteiden merkitystä omassa elämässään. Kotiseudun merkitys ilmeni esimerkiksi kotiseututyössä mukana olevissa ihmisissä sekä kotiseudultaan pois lähteneissä, jotka vuosittain palaavat sinne lomillaan.

”--- Minä käytän kahta termiä: ”tuulimyllyuskovaiset” eli nämä kotiseututyössä mukana olevat ihmiset, jotka yrittävät aktiivisesti tehdä tiettäväksi sen, mikä merkitys

kotiseudulla on EU–Suomessa. Näitä on oma kulttuuri, juuret, lähtökohdat, ja mitä nämä kaikki tarkoittavat. Toinen on "kotiseutuvamma". Veikkaan, että itse sairastan sitä pahemman kerran. Ja olen havainnut suvussani samoja piirteitä. Se ilmenee sillä tavoin, että täältä pois lähtenyt sukulainen palaa tänne lomilla käymään, niin miten vaikeaa on se poislähteminen. Kotiseutu on äärettömän merkityksellinen." (NSA:HS18)

Museotyö ja sen arvostus ilmentävät myös kotiseudun arvostusta. Hihankäärijöiden mielestä perinteinen kotiseututyö on ollut enimmäkseen vanhojen esineiden keräämistä ja museokokoelman hoitamista. Nykyään kiinnostuksen kohteet ovat laajentuneet esimerkiksi sukututkimukseen, jolloin halutaan aiempaa syvällisemmin tietää muun muassa tarinoita entisistä elämänmuodoista. Kotiseututyötä tekevät kaikki paikkakunnalla asuvat ihmiset.

"Museon merkitys kotiseudulle... No toisaaltahan se tallentaa ja pitää, ei varastossa, vaan esillä ja säilyttää sitä esineellistä kulttuuriperintöä mutta on se sitten tietty idea että ihmiset tietää että meillä on, museo joka tavallaan ilmentää myös tätä kotiseututyötä. Ja tavallaan se museon arvostus ilmentää myös paikallisia kotiseutuarvostuksia. ---" (NSA:HS13)

"--- Mutta minun mielestä ihan jokainen ihminen periaatteessa tekee sitä kotiseututyötä ja on siinä, jokainen ihminen on siinä tärkeä vaikka ei nyt olisikaan koskaan tuonut mitään rukiinlapaa museoon niin siitä huolimatta se, että semmoinen oma, kaikkennäköinen vaikuttaminen siihen. Sitähän vaikutetaan hyvin monella tavalla. Joku käy jossakin kylätoiminnassa ja joku puurtaa kotona ja tekee sillä tavalla. Joku on järjestössä ja joku päättää jossakin kunnanvaltuustossa ja muuta. Kaikkalainen kehittäminen on kotiseututyötä." (NSA:HS1)

Pitkän linjan kotiseutuaktiivit: "Ihmisellä voi olla monia erilaisia kotiseutuja"

Pitkän linjan kotiseutuaktiivien mielestä paikkasidonnaisuus ja tiettyyn paikkaan tai ympäristöön kiintyminen on ihmiselle ominaista. Tästä muodostuvat yksilön kotiseutu ja sen merkitysulottuvuudet. Pitkän linjan kotiseutuaktiivien mielestä on tärkeää tietää mistä on kotoisin, varsinkin vallalla olevan kansainvälistymisprosessin vuoksi. Toisaalta heidän mielestään kotiseudun merkitystä on yksilökohtaisesti vaikea määritellä.

"--- Aina kotiseutu on ollut ihmiselle tärkeä, aina siitä saakka, kun lehmä neuvoi ihmiselle kotiseudun. Voisi sanoa, että kun ruvettiin karjaa kasvattamaan ja viljelemään, ei ollut enää tällainen kiertävä vuosisykli, pysyttiin paikallaan, niin jokainen leimautui omaan kotiseutuun." (NSA:HS19)

”Minun mielestä ihmisille on juurilla on entistä enemmän merkitystä juuri nyt kun toisaalta on menossa tämmöinen kansainvälistymisprosessi EU:sta ja muusta johtuen ---.” (NSA:HS25)

Pitkän linjan kotiseutuaktiivien mielestä kotiseutu on hyvin yksilöllinen muun muassa nykyisen liikkuvan elämäntavan vuoksi. Kotiseutu käsitteenä on heidän mukaansa muuttunut, koska opiskelun ja työn perässä muutetaan enemmän kuin aiemmin. Se ei ole enää sama kuin synnyinseutu, ja ihmisellä voi elämässään olla monta eri kotiseutua. Kuitenkin kotiseudulla on merkitystä jokaiselle ikäluokalle. Varsinkin synnyinseutu ja lapsuuden kotiseutu tulevat vanhalla iällä erityisen tärkeiksi.

”--- Siis toisille ihmisille kotiseutu merkitsee enemmän kuin toisille ja sitten nykyään ihmiset muuttavat nykyään, niin että asuinkunta ei olekaan enää sama kuin synnyinkunta, eikä siinä mielessä kotiseutu. Mutta hyvin usein asuinkunnasta tehdään kotiseutu ja se taas tarvitsee jonkin verran aktiivisuutta ja se johtuu eri henkilöistä. Niin nuoret kuin vanhat pitävät kotiseudustaan. Tosin sanotaan, että vanhemmalla iällä kotiseutu tulee rakkaammaksi, varsinkin sitten syntymä- ja lapsuuden koti; lapsuusmuistot tulevat paremmin mieleen. Uskon, että se on kaikille kautta linjan kotiseutu on hyvin rakas.” (NSA:HS19)

”--- Totta kai se kotiseutu-käsite on monella tavalla muuttunut, koska ihmiset on joutunut työn ja opiskelun perässä kulkemaan entistä enemmän. Kyllä minun mielestä kuitenkin kotiseutu on edelleen tärkeä. Nykymaailmassa se ei enää tarkoita samaa kuin synnyinseutu. Ihmisellä voi olla monia erilaisia kotiseutuja.” (NSA:HS22)

Idealistit: ”Kotiseudulla on duaalinen merkitys”

Idealistit näkivät kotiseudun paikalliskulttuurin kivijalkana. Kotiseudun käsite on heidän mukaansa kuitenkin laajentunut nykyisen liikkuvan elämäntavan myötä. Se ymmärrettiin sekä synnyinseutuna että elinympäristönä, jotka eivät enää ole samoja asioita. Kotiseutua ei käsitetty pelkästään historian ja menneisyyden, vaan myös yhteiskunnallisten kysymysten kuten ympäristöasioiden kautta. Yhteiskunnallisista kysymyksistä tulee ihmiselle tärkeitä silloin, kun ne koskevat hänen omaa kotiseutuaan. Kotiseudun arvostus ja sitä koskevan tiedon halu ovat idealistien mukaan lisääntyneet viime aikoina. Kotiseutu on kaikille tärkeä, sillä se on identiteetin perusta ja ihmistä ohjaava tekijä.

”--- Kaikki ollaan jostain kotoisin. Mutta siinä katsannossa ja siinä määritelmässä että kerran synnyttyään on kotiseutu on tietysti laajentunut käsitteenä huomattavasti koska ihmiset liikkuu nykyään paikasta ja maasta toiseen yhä lisääntyvässä ja enene-

vässä määrin. Kotiseudulla on duaalinen merkitys että tietysti mistä ihminen on syntynyt ja lapsuutensa ja nuoruutensa viettänyt niin yleisesti ymmärretään sillä. Mutta aika paljon varmaan tulee ihmisuhteitten ja työn merkitystä korostaa jatkossa. Että koetaan se ympäristö missä elää. Kotiseutu laajenee myös sillä tavalla että kulttuuriset tekijät on jatkuvasti muutoksen kohteena. Ei ole pelkästään historiaa ja menneisyyttä vaan vahvasti nykypäivää ja miksei myöskin tulevaisuutta. Ja ennen muuta sitten tärkeät yhteiskunnalliset kysymykset, ne on mitä suurimmassa määrin kotiseudun piiriin kuuluvia, ympäristökysymykset ja...” (NSA:HS7)

Yksityiskohtien huomioijat: ”Kotiseutu on se elämisen perusta”

Yksityiskohtien huomioijien mielestä kotiseudulla on nimenomaan tämän päivän Suomessa hyvin suuri merkitys. Sen tärkeyttä he korostivat erityisesti Suomen liityttyä Euroopan Unioniin. Kotiseudun nämä informantit näkivät tärkeänä niille, jotka ovat jääneet synnyinseudulleen asumaan. Sen merkitys kasvaa vanhemmalla iällä, jolloin kotiseudulle joko kaivataan tai palataan takaisin. Tosin yksityiskohtien huomioijat näkivät, että monet työikäiset haluaisivat palata töihin synnyinseudulleen, mutta pienillä paikkakunnilla ei aina ole mahdollisuutta saada koulutustaan vastaavaa työtä.

”Nimenomaan tänä päivänä [kotiseudulla on merkitystä]. Sekä tämän Eurooppaan liittymisen takia, siellähän tätä kotiseutua korostetaan. Kun ajatellaan tätä kehitystä, mikä yhteiskunnassa on, niin kotiseutu on se elämisen perusta. Se jää heikoksi, jos kotiseutu on heikko. --- Minusta tuntuu [kenelle kotiseutu on tärkeä], että sellaiset jotka ovat ensinnäkin pysyneet täällä, näillä paikoilla. Sitten sellainen vähän vanhempi ikäluokka, joka on jossain muualla.” (NSA:HS16)

Harrastelijaveteraanit: ”Kotiseudun pitäisi olla se lähtökohta”

Kotiseudun pitäisi harrastelijaveteraanien mielestä olla lähtökohta kaikkeen, mutta siitä on vieraannuttu muun muassa informaatiotulvan ja liikkuvan elämäntavan vuoksi. Toisaalta harrastelijaveteraanit näkivät, että kaikille ei kotiseudulla ole yhtäläistä merkitystä tai sitä ei aina tiedosteta. Leimautumista tiettyyn seutuun ei pääse tapahtumaan, jos ihminen joutuu useasti muuttamaan kasvuaikanaan. Maakuntien rooli kotiseudulle nähtiin tärkeänä. Kotiseutuyhdistyksen toiminta nivoutui kotiseudun käsitteeseen mutta ei pelkästään museotyön kautta.

”--- Kotiseudunhan pitäisi olla meille koulusta tuttu, olla se lähtökohta. Ja sitten maakunnat, ja maakunnat on hyvin tärkeitä ja ne pitää säilyttää ---.” (NSA:HS27)

”Toisille on, toisille ei [kotiseudulla merkitystä]. Ehkä sitä ei tiedosteta. Jos ihminen on muuttanut kuusi-seitsämän kertaa, niin silloin sitä varmaan rupeaa ihmettelemään, että mikä kotiseutu oikein on, jos nimenomaan kasvuaikanaan on muuttanut. Siinä on melkoinen murros. --- Sillä on merkitystä, se on meidän biologiaan ja psykologiaan automaattisesti liittyvä. Leimautuminen. Mutta, jos sitä ei pääse tapahtumaan, niin sitten se on kummallinen, sitä tapahtuu jossain määrin kuitenkin. Se voi ehkä tapahtua monta kertaakin. Mutta ihminen ei voi olla suhtautumatta elinympäristöönsä, jossa on pitemmän aikaa. Siinä täytyy tulla sellaiset sisäistetyn kaavat kysymykseen, joilla ymmärretään maisemia, ihmisiä ja tapoja. Hyvin syvällä, piilossa olevia asioita.” (NSA:HS24)

Kotiseutu antaa juuret

Kaikkien kotiseutuaktiiviryhmien mielestä kotiseudulla on erittäin suuri merkitys, sillä se antaa juuret elämään. Omien juurien tunteminen on tärkeää maailman hahmottamisen kannalta, sillä kotiseudulla rakennetaan oma identiteetti sekä lähtökohdat elämälle. Pitkän linjan kotiseutuaktiivien ja yksityiskohtien huomioijien mukaan EU ja kansainvälistyminen ovat muuttaneet kotiseudun käsitettä. Harrastelijaveteraanien ja idealistien mukaan kotiseudun merkityksen muuttumisen on aiheuttanut elämäntapojen muutos. Kotiseutu voidaan pitkän linjan kotiseutuaktiivien mukaan ymmärtää sekä synnyinseutuna että elinympäristönä ja ihmisellä voi elämänsä aikana olla useita kotiseutuja.

Kaikkien kotiseutuaktiiviryhmien mukaan kotiseudulla nähtiin olevan merkitystä kaikille ikäryhmille. Heidän mukaansa kotiseudun merkitys kasvaa ihmisen vanhetessa, jolloin varsinkin synnyinseudusta ja lapsuuden kotiseudusta tulee entistä tärkeämpiä. Nuoret eivät kotiseutuaktiivien mukaan välttämättä hahmota kotiseudun merkitystä omassa elämässään. Pitkän linjan kotiseutuaktiivit ja harrastelijaveteraanit korostivat vastauksissaan yksilöllisyyttä kotiseudun merkityksestä puhuttaessa. Harrastelijaveteraanien mukaan leimautumista tiettyyn seutuun ei pääse tapahtumaan, jos ihminen kasvuaikanaan joutuu useasti muuttamaan seudulta toiselle.

Hihankäärijöiden haastatteluissa kotiseututyö ja kotiseutuyhdistysten toiminta nivoutui kotiseudun käsitteeseen. Ne vaikuttavat suuresti paikallisen identiteetin löytämiseen tai sen vahvistamiseen. Hihankäärijöiden mukaan kotiseututyö on muuttunut viime vuosikymme-

ninä suuresti, eikä se ei sisällä ainoastaan museotyötä. Heidän mukaansa kotiseututyössä on nähtävissä sekä aineellinen että henkinen puoli. Nykyään kotiseutuun liittyvät kiinnostuksen kohteet ovat laajentuneet koskemaan esimerkiksi sukututkimusta, sillä yksilön pyrkimyksenä on saada syvällisempää ja ehkä henkilökohtaisempaa tietoa omista juuristaan ja menneisyydestään. Hihankäärijöiden mukaan kotiseututyötä on kaikenlainen kotipaikkakunnan kehittäminen, eikä se ole enää pelkästään kotiseutuyhdistysten tekemää. Erityisesti heille kotiseutu ja sen kehittäminen ja elävänä pitäminen ovat haasteita. Heidän mukaansa kaikki kuntalaiset tekevät siis kotiseututyötä jossain muodossa. Kotiseutuaktiivit ovat hyvin omaksuneet Suomen kotiseutuliiton määrittelemät keskeiset tavoitteet kotiseututyölle.¹

MUSEOKÄVIJÖIDEN MIELIPITEITÄ KOTISEUDUSTA

Kotiseudulle jääneet ja palanneet: ”Kotiseutu on niin rakas, paras paikka”

Samalla paikkakunnalla koko elämänsä asuneet informantit perustelivat kotiseudun merkitystä sillä, että he olivat vuosien mittaan kiintyneet siihen. Jotkut informantit olivat muuttaneet synnyinkunnastaan avioliiton tai työn myötä naapuripitäjään. Heidän kotiseutunsa ei ollut kuntarajoitteinen kuten useille muille informanteille. Osa haastateltavista oli joutunut lähtemään pois kotiseudultaan työn tai opiskelun vuoksi, mutta he olivat kuitenkin palanneet takaisin useidenkin vuosien poissaolon jälkeen. He perustelivat paluuta kotiseudulle kaipuulla ja halulla palata juurille. He eivät olleet osanneet kotiutua vieraalle paikkakunnalle, eikä siellä eläminen ollut tuntunut hyvältä. He kuvasivat kotiseutua erityisen tärkeäksi. Ihmissuhteet olivat tärkein seikka kotiseudussa, lisäksi toimeentulo ja maalaismaisema olivat keskeisiä kotiseudun elementtejä.

”No omasta kokemuksesta ainakin semmonen että, mekin on lähetty, silloin kun on naimisiin menty, lähetty, kaupungista löyty töitä. Täällä ei ollut töitä. Mutta viis vuotta meillä meni sitten että alettiin sitten haikaileen tänne päin. Lapset tuli siihen ikään että tuntu ettei kaupunki oo niin semmonen ympäristö jossa haluais kasvattaa lapsiaan. Kumpikin ollaan, mieheni on kanssa maalta. Ehkä sillä on se merkitys sillä. Että, en tiä tänä päivänä sitten. Meillähän on osa lapsista, on kaupungissa ja osa on maalla. Tuntu ainakin että niillä on semmosta maaseudun kaipuuta, ainakin mitä nyt on tämän päivän kokemus. Ehkä se luonto on semmosta just joka vetää sitten.”
(NSA:HG4)

¹ Ks. esim. http://www.suomenkotiseutuliitto.fi/kotiseutuliitto/sivut/sksl_kehys.htm.

"Kotiseutu on niin rakas, paras paikka. Jos ehotettais, että vaikka kuinka paljo isompaa asuntoa ja ihanampaa. Niin en muuttais mihinkään! --- Niin järvet on lähellä tässä ja luonto. Ei tarvi kulukee pitkiä matkoja." (NSA:HG11)

"--- Niin, mitä on lapsena asunu esimerkiksi niin sinne on kyllä ihan kiva palata ja kulukia niitä teitä ja muistella niitä, jos on rakennuksia, vanhoja paikkoja vielä säilyny niin kyllä niitä on kiva kahtoa ja kiertää. Tulee eri lailla kaikkia muistoja esiin. Kyllä se kantaa paljon etteenpäin sitten taas kun on käyny..." (NSA:HG14)

Eräs informantti kertoo poismuuttaneen poikansa koti-ikävästä ja sen kautta korostaa kotiseudun merkitystä. Maaseudulla kasvaneen on vaikea tottua asumaan kaupungissa. Ihminen kaipaa aina juurilleen. Informanttien mukaan tämä ilmenee myös niiden ihmisten keskuudessa, jotka ovat jossakin vaiheessa muuttaneet kotiseudulta ja palaavat sinne takaisin eläkepäiviksi.

Kotiseudulle jääneet ja palanneet nostivat usein kotiseutua kuvatessa esiin kauniin luonnon, vaellus- ja marjastusmahdollisuudet sekä maatilamatkailupaikat lapsia ajatellen. Kirkko mainittiin yleisenä nähtävyytenä kuten myös jumalanpalvelukset. Muita mainittuja kohteita olivat kuntakeskus rakennuksineen ja palveluineen sekä teollisuus ja erilaiset huvipaikat kuten tanssilavat. Jotkut informantit mainitsivat museot, niin yksityiset kuin yhdistysten, sekä kotiseututalot, jotka tarjosivat erilaista ajanvietettä ja toimintaa. Ihmissuhteet ja sukulaiset mainittiin myös kotiseudun kuvauksessa. Informanttien oli välillä vaikeakin määritellä mielenkiintoisia kohteita omasta kunnasta. Tätä perusteltiin sillä, että kohteet olivat niin lähellä, että niitä oli vaikea nähdä. Toisaalta maaseutupitäjien tarjonta on kaikkialla tutkimusalueellamme niin samanlaista ja omien sanojensa mukaan paikallisten arvostus pitäjänsä tarjontaa kohtaan on joskus vähäistä.

"No tuota, tietysti kun on seurakunnan työntekijä niin kirkkohan on kans semmonen. Meillä on mahdollisuus vieraita käyttää siellä ja nyt varsinkin kun meillä on uudistettu tuota kirkkoa sisältä niin sitten on ihan siltä tiimoilta. --- Että niin... Ja kyllä sillä lailla että ajellaan täällä nyt kun tämä on laajentunu, että on noita tehaspaikkoja ja, ett jotka nyt jo on saaneet, tiedotusvälineissäkin on näistä meidän tehtaista. Ihan mukava näyttää että tässä ne nyt sitten on." (NSA:HG4)

"No onhan se kesäaikana varsinkin tuo Susisaari. Vaikka nyt niin sisällä oo kuletukkaan ja siellä oleskeltukkaan, vaan maisemaa, luonto, kiertää siellä järviä joka puolella. --- Se on komia paikka. Ja sitten jos on semmosia pyhäaikaasia vieraita, niin kirkossa käyään. --- Jos on sukulaisia sairaalassa, siellä käyään. Joo-o. Sitte uimaranta on tuossa lähellä. Ku on nuortaväkkee, saa viiä lapset uimaan. Ja saa siellä uia isommatkin. Kyllä tässä on kaikenlaista ympärillä." (NSA:HG11)

”--- Että tietysti ku tämä on tämmönen maalaispitäjä, niin täällä ei sillei niin hirveesti oo semmosia oikein kunnan nähtävyyksiä. –Onhan niitä, mutta kuka niitä arvostaa, että siitpä se just on kiinni.” (NSA:HG9)

Kotikunnan vapaa-ajanviettomahdollisuuksia kuvattaessa mainittiin lähes aina urheilu, johon tarjontaa löytyy toisten mielestä erittäin hyvin ja toisten mielestä rajallisesti. Luonto tarjoaa myös vapaa-ajanviettoon paljon, esimerkiksi hiihtoa ja marjastusta. Kunnan järjestämät vapaa-ajanpalvelut kuten kirjasto ja kansalaisopisto saivat informanteilta kiitosta.

”No, sitten on tietysti, Niemenkamarilla on tietysti hyvät tämmöset liikuntatilat, jota saa käyttää. Sitten meillä on hyvä kirjasto. Sitten on tää, tämä tämä, Petäjämäen hiihtoladut on, siellähän käyään ihan ympäri Keski-Pohjanmaata käyään hiihtämässä ihan, että se on tosi semmonen hyvä tasonen paikka. Ja mitähän.. –Pesäpallkenttä meillä on, Susisaarella on tenniskenttä. Että kyllä näitä tämmösiä on vaikka kuinka paljo.” (NSA:HG9)

”No kansalaisopistollahan on suuri merkitys talviaikana, että ne järjestää kaikenlaista toimintaa ihmisille. Ja aika aktiivisia ne on sitten. Mutta tuota, ainahan sitä lehestä lukee että ei oo sitä eikä oo tätä. Että mitä ne sitten loppujen lopuksi aina odottaa mistään. Nuorisollahan ei oikeen paljon oo semmosta mitä tänä päivänä nuoret haluais, kun ei saaha semmosta.” (NSA:HG4)

Koti-ihmiset: ”Sitä on vaikia ruveta kuvvailleen ja kertomaan”

Koti-ihmisten mielestä kotiseudun kuvaaminen, siitä kertominen ja hyvien ja huonojen seikkojen erittelemine oli vaikeaa, koska kaikki tavallaan oli niin lähellä. Heidän koti-seutunsa oli hyvin pitkälle koti ja sen lähipiiri. Synnyinkoti ja kotiseutu loivat perustan koko elämälle. Kotiseutua kuvattaessa ensimmäisenä mainittiin luonto ja maaseutu.

”Mitäs minä tästä Haapajärvestä ossaisin oikein kertua. Onko Haapajärvellä oikein mittään, heh... noh. --- Me tykätään asua täällä; ei keskustassa, vaan tällei täällä sivussa tykätään asua. Päästään tuonne luontoon. Mies metsästää. Marjastetaan, sienestetään ja. Mua ahistas ainakin tuolla keskustassa, jos en pääsis tuonen mehtään. Kyllähän Haapajärvi ihan hyvä paikka on. Ilmeisesti ollukki ku ollaan täällä näin kauan oltu.” (NSA:HG18)

”Sitä on tavallaan vaikia ruveta kuvvailleen ja kertomaan, ku sitä on täällä aina ollu. Semmonen tyyppillistä, tai ei nyt niin tyyppillistä Oulun lääniä, että täällä on aika paljo järviä ja mäkiä löytyy. Tätähän kutsutaan Pohjanmaan helmeksi! --- Oisko ne nämä runsaat järvet ja lammet, sitten tämä vaihteleva maasto [jotka tekevät kotikunnasta helmen].” (NSA:HG17)

Mielenkiintoisten kohteiden keksiminen ja nimeäminen kotiseudulta oli informanteille vaikeaa. Maaseudun mielenkiintoisia kohteita vähäteltiin. Kotiseutua kuvattaessa pääasiallisia kohteita olivat kirkko sekä jotkut vanhat historialliset rakennukset. Erilaiset huvipaikat kuten tanssilavat mainittiin kunnan mielenkiintoisten kohteiden joukossa. Myös teollisuus- ja tuotantolaitokset olivat osa kotiseutua. Laajemmalla seutukunnasta löytyi useita mielenkiintoisia historiallisia ja matkailullisesti kiinnostavia kohteita. Oman kotikunnan vapaa-ajanviettomahdollisuuksia kuvattaessa mainittiin ensimmäisenä urheilu sekä kunnan järjestämät kansalaisopiston piirit. Luonto tarjosi myös vapaa-ajan harrastusmahdollisuuksia, kuten metsästystä, kalastusta, marjastusta ja liikuntaa.

”No Alavieskahan on aika tämmönen pieni paikkakunta. Ja kovin suuria tämmösiä nähtävyyksiä meillä ei oo. Että joku tämmönen 1700-luvulta oleva Mattilanperän kivinavetat ja joku viime vuosisadan ja tämän vuosisadan, tai mitenkähän se sanotaan, 1800- ja 1900-luvun vaihteessa, niin kalliokanavan raivauksia. Ja tietysti nuo kirkko ja vielä vanhempi tapuli. Ja sitten tuo pappilamiljöö ja siinä museo ja tämmöset. --- Että lähtee vaikka Kalajoelle, niin Kalajoella on tämä Plassin markkina-alue. Oikein semmonen, hyvin vanha markkinapaikka. Että sillähän on tuota, no silloin kun näitä markkinoita on ruvettu pittää. Että sillä on hyvin pitkät, 1600-1700... ja sieltä, hyvin pitkät nuo juonteet. Ja sitten kun mennään johonkin, ja sitten Hiekkasärkät ja tämmöset. Ne on tätä uusimpaa kulttuuria sitten, matkailunähtävyyksiä. Ja sitten taas Ylivieskassa, niin siellä on hyvinkin paljon. Siellä on Puuhkalaa ja sitten kaikki... monenlaista.” (NSA:HG2)

”Oikeestaan kyllä mä en paljo mittään näyttäny, heh! Se on vähän hankalaa, että. -- No, ei. Tuolla nyt on turvevoimala ja Piipsannevan turvesuot, nämä ne kenties kuuluisimmat. Ne kaikki tietää. Ei niitä sitten varsinaisesti semmosta vetonaulaa oo.” (NSA:HG17)

Kotiseudulle kaipaajat: ”Synnyinseudun miellän edelleen kotiseudukseni”

Kotiseudulta pois muuttaneiden vastauskirjeissä näkyi kaipuu kotiseudulle. He tunsivat synnyinseudun kotiseudukseen, vaikka eivät olleet siellä vuosiin asuneetkaan. Kirjeissään he kertoivat vieraalle paikkakunnalle kotiutumisen vaikeudesta. Kotiseutu merkitsi heille juuria ja he korostivat kotiseudun merkitystä tunnetasolla. Useissa kävijähaastatteluisa kotiseutua määriteltäessä tuli sen henkinen puoli. Kaipaajaryhmän kohdalla se näkyi kaikkein voimakkaimmin. Kotiseutu ja lapsuudenkoti olivat olleet informanteille turvallinen kasvuympäristö. Tärkeiksi seikoiksi kotiseutua kuvattaessa nousivat arvot ja mallit, jotka oli lapsuudessa omaksuttu ja joiden kautta ihminen oli rakentanut omaa minäänsä. Lapsuu-

denkoti ja kotiseutu olivat siis luoneet perustan elämälle. Rehellisyys, työn ja menneiden sukupolvien arvostus olivat keskeiset arvot, jotka informantit olivat omaksuneet lapsuudessaan. Ihmissuhteet olivat kotiseudun kaipaajille tärkeitä. Huomattavaa on, että vaikka sukulaisia ei enää kotiseudulla ollut, se koettiin silti tärkeäksi.

”Minulle kotiseudulta poismuuttaneelle on kotiseudulla suuri merkitys, se on juuret ja kulttuuri.” (NSA:KG4)

”Vaikka olen asunut poissa syntymä- ja lapsuusseudultani jo 35 vuotta, niin silti olen sitä mieltä, että se on varsinainen kotiseutuni, vaikka siellä ei asu ketään sukulaisia, vain joitakin tuttaviani. Olen asunut nykyisessä asuinkunnassani jo 25 vuotta, mutten jotensakin miellä sitä kotiseudukseni.” (NSA:KG10)

Kotiseudulle kaipaajat kuvasivat kotiseudun merkitystä myös yleisellä tasolla. Yhteiskunnan muuttuminen, muuttoliikkeen kasvu ja työttömyys ovat vaikuttaneet ihmisiin siten, että he hakevat yhä enemmän omia juuriaan. Informanttien mukaan on tärkeää tunnetasolla pystyä määrittelemään kotiseutu, jotta pystyy tasapainoiseen elämään. Kotiseutu luo pohjan ihmisen identiteetille.

*”Mielestäni on hyvä, jos ihminen voi mieltää jonkin seudun kotiseudukseen. Yhteiskunnan raju muuttuminen, työttömyys ja monet muut tekijät ovat vaikuttamassa siihen, että tänä päivänä ei ole itsestään selvää esimerkiksi monta kertaa muuttamaan joutuneelle lapsille ja nuorille, että he voivat nimetä kotiseudun (=seudun, jonka he kokevat omakseen tunnetasolla). Tänä aikana, jolloin ihminen joutuu elämään lokaalisaaion-globalisaation kontekstissa (median vahva vaikutus, kansainvälistyminen) olisi mielestäni entistä tärkeämpi, että hän olisi **juurtunut johonkin**, hänellä olisi seutu, lähiympäristö, jonkinlainen kasvualusta, jonka maaperästä ja henkisestä ilmastosta hän voisi ammentaa itselleen paikallishistoriallista, kulttuurista tietoutta, arvoja ja jonka hän kokisi emotionaalisesti läheiseksi itselleen ja kasvulleen. Kotiseutu, sen historia ja ihmiset ovat tärkeitä myös **ihmisen identiteetin rakennusaineiksina**. Ihminen arvioi itsetiutoisena olentona asioita menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden jatkumolla. On tärkeää, että hän tietää myös menneisyyden, johon liittyy monta tasoa, esimerkiksi paikallinen, maantieteellinen, henkineen (mentaallinen).”² (NSA:KG8)*

Kotiseudun kuvauksissa keskeisimpiä olivat kirkko ja kotiseutumuseo, joiden historiallista arvoa korostettiin. Hautausmaa oli yksi side menneiden polvien ja nykypolvien välillä. Sukulaiset olivat osa kotiseutua. Kotikunnan keskusta rakennuksineen ja palveluineen mainittiin mielenkiintoiseksi nähtävyydeksi. Lisäksi kunnissa järjestettävät jokavuotiset pitä-

² Olemme säilyttäneet lainauksessa informantin käyttämät tyylilliset tehokeinot.

jäntäpahtumat olivat kotiseudulle kaipaajien mielestä tärkeitä. Myös jotkin matkailukohteet mainittiin kotiseudun kuvauksissa.

”Mahdollisuus viettää kotiseudullani pidemmän aikaa on enää nykyisin kesäaikaan. Silloin saadessani vieraita toisilta paikkakunnilta vien heitä kylään tuttavilleni, ennen kaikkea sukulaisilleni. Vieraani ovat tavallisimmin sellaisia, että heille on merkitsevää käydä kodeissa, tavallisissa kodeissa ja tutustua ihmisiin. Kohteista esittelen heille esimerkiksi Sievin keskustaa yleisesti, joskus käymme kunnantalossa, kirjastossa, kotiseutumuseossa, hautausmaalla (etenkin sukulaisvieraiden kanssa), kirkossa, Maansydämen järvellä, kesäaikaan Muttimarkkinoilla (=pitäjätapahtuma heinäkuussa).” (NSA:KG8)

Aktiiviset eläkeläiset: ”Kyllähän täällä saattaa leippää syyä siinä ku jossakin muuallakin”

Kotiseutu oli aktiivisille eläkeläisille erittäin tärkeä ja he korostivat, että iän myötä sen merkitys heille itselleen on kasvanut. Nuorille kotiseudulla ei näiden informanttien mukaan ole sellaista merkitystä kuin heille itselleen. Työ oli yksi tärkeä seikka määriteltäessä kotiseutua, eikä niitä voitu selkeästi erottaa toisistaan. Kotiseutu oli siis paikka, mistä toimeentulon ja elannon oli pystynyt hankkimaan ja missä oli elämänsä aktiivisen ajan vaikuttanut. Kotiseutu määriteltiin hyväksi paikaksi asua ja olla.

”--- Mikäs siinä, kyllähän täällä saattaa leippää syyä siinä ku jossakin muuallakin. -- No kyllähän sillä [kotiseudulla tämän päivän Suomessa] varmaan ois merkitystä jos ois työtä vaan nuorille ihmisille. --- No niin se varmasti on ja niin se kulettaa, että se on pakko lähtiä jos ei kerta kotiseu'ulta löy'y työtä. Eikä taho olla, semmosta mihin nuoret ihmiset kouluttaa ihtiisiä.” (NSA:HG15)

”--- Tässä samalla paikalla olen nyt asunu, hm, mites paljo siitä tulee, koska ollaan oltu se viiskytvuotta naimisissa, niin vajaa viiskytävuotta ollaan oltu tässä. Ja kyllä tämä tästä tuntuu niin ku kotiseuvulta. Ja ku on tuossa työssä ollu koko elämäni ajan suurin piirtein. Ku minäki olin nuori niin sitä lähettiin töihin joskus kuustoistavuotijaana. Siitä lähtien sitä sitte, viiskymmentäyheksän vuotiaana pääsin yksilölliselle varhaiseläkkeelle. Sanotaan, että joka päivä töihin lähin ja siinä sivussa tuli perhe hoijettua ja lapset tehtyä. Ja kaikki. Tuota niin, kyllä mää tuota niin, minusta tämä Ylivieska on hyvä paikka asua. Tää on semmonen sopivan kokonen. Ja olen itekki ollut vaikuttamassa tuolla kunnalliselämässä, että oli valtuustossa aika pitkään. Ja samaten olen sitten ollu seurakunnan toiminnassa mukana. Mutta nyt sitten oon eläkepäiviä viettäny tässä yheksän vuotta.. --- voihan se olla näin, että nykyajan nuoret eivät oo niin... Se on tuo maalimankuva avartunu niin palijo, niin että tuota, että voi olla ettei se oo aivan sama merkitys ku se on minun ikäsellä ihmisellä. Että sillon se oli kuitenkin pieni se piiri, missä pyörättiin lapsuusaika ja nuoruus aika, semmonen

tuota. Ja nyt ku on kaikki nämät, sitä liikutaan palijo enempi ja se ei. Ja sitten voi olla sekin ku nykyään niin palijo muutetaan paikasta toiseen. Sitä ei niin ku kiinnykään mihinkään. --- Niin, kyllä se varmasti sillä lailla on muuttumassa. Tietty merkitys on aina varmaan synnyinpaikalla, minusta tuntuu. ” (NSA:HG19)

Luonto ja maisema liittyivät läheisesti kotiseutuun, sillä ne mainittiin aina kerrottaessa kotiseudusta. Maaseutua ja maalaismaisemaa kuvattiin usein tarkkaankin, mutta myös elinkeinoelämän kuvauksia löytyi. Aktiivieläkeläiset pohtivat ja kuvailivat usein maaseutupiitäjän muuttumista viimeisten vuosikymmenien aikana teollisuuden ja palveluiden keskukseksi. Muuttuminen ja kehittyminen nähtiin positiivisessa valossa. Menneitä haikailtiin useinkin, mutta juurikaan koskaan kotiseudusta ei puhuttu negatiivisessa sävyssä.

” --- Tämä Ylivieskahan on minun täällä oloaikana kehittynyt aivan valtavasti. Että tuntuu, että eihän sitä oo paljo mittään jälellä sitä entistä Ylivieskaa, mitä silloin oli ku mä tulin. Että siinä mielessä, että hyvin on niinkö eteenpäin menty ja kaikkia. Täällähän on tätä koulutuspuolta, kaikki hyvin kehittynyt, että. Elinkeinoelämäki näyttää että on virkiää. Että eihän sitä nyt semmosista oo pannu merkille ennää tässä iässä, mutta kuitenkin seurataan ja katotaan. Ja myönteiseltähän tämä näyttää. Täällähän on hyvin hoidettu minusta kaupungin puolesta liikenne, teitä laitetaan, katuja rakennetaan, että kaikki on minusta oikein hyvin hoidettu. Että tuon jokimaiseman ku ne sais vielä kuntoon, niin se on tosi mukava. ” (NSA:HG19)

Aktiivisten eläkeläisten miettiessä oman kunnan käyntikohteita ensimmäisenä mainittiin kunnan julkiset palvelut kuten kirjasto, tuotantolaitokset ja rakennettu ympäristö kuten erilaiset asuinalueet. Maalaismaisema ja luonto mainittiin esiteltävien kohteiden joukossa. Kaikki eivät tahtoneet keksiä omasta kunnastaan mielenkiintoisia kohteita ja joskus vähätelivät sen nähtävyyksiä. Jotkut informantit kritisoivat huonosti tuottavien kohteiden ylläpitoa ja pitivät niitä kunnan vähien varojen tuhlaamisena.

”--- Tässä nyt ei oikeen tuolla maaseu'ulla taia olla semmosia kummosia katottavia mikä poikkiais jostain muusta kunnasta. Ei ainakaan tuu mieleen. Voihan niitä olla. -- No joo. Kun on käynyt esimerkiksi Ameriikasta vieraita tai jostaki tuolta etemppää, Kuusamosta tai sieltä pohojosesta niin. No turvevoimala, sieltä kauttahan sitä pittää ajjaa. Piipsanneva, se josta nostetaan turvetta, sehän on valtavan laaja alue. Että kyllä ne ihmettellee jokka ei oo ennen nähäny sitä. ” (NSA:HG15)

Vapaa-ajan kohteisiin aktiiviset eläkeläiset suhtautuivat hyvin positiivisesti ja niitä heidän mukaansa löytyi omasta kunnasta erittäin hyvin, esimerkiksi liikuntaan ja urheiluun liittyen. He olivatkin näiden palveluiden aktiivisia käyttäjiä. Lisäksi eläkeläisille oli erilaisia kerhoja ja harrastusryhmiä. Aktiivisten eläkeläisten mukaan kunnista löytyi jokaiselle jota-

kin vapaa-ajan harrastusmahdollisuuksia, esimerkiksi kansalaisopisto tarjosi erilaisia mahdollisuuksia.

”No minun mielestä niitä varmasti on ite kullekin jos on halua harrastaa. Taittaa melekkee jokaselle löytyä mahdollisuus. Siellä kansalaisopiston puitteissa, siellähän on monenlaista kurssia ja koulutusta ja... Ja sitte nuorille on jäähallit ja... uimahallit on. Ja urheiluhalli, siellähän voi harrastaa joka sortin urheilua melekkee.”
(NSA:HG15)

Nuoret: ”Kun aikansa käy remuamassa jossakin, niin voi sitten tulla takasin kottiin”

Kotiseutu oli nuorten omien sanojen mukaan heille tärkeä. Muut kävijäinformantit olivat sitä mieltä, että kotiseudulla ei ole nuorille sellaista merkitystä kuin vanhemmille ihmisille. Tätä selitettiin yhteiskunnan muuttumisella. Opiskelu ja työ pakottavat nuoret lähtemään maaseudulta, jonne toki jäätäisiin, jos siellä olisi tarjolla toimeentuloa. Nuorten informantiryhmä kuitenkin oli jäänyt tai palannut kotiseudulle ja heidän mukaansa kotiseudulla oli heille itselleen suurikin merkitys. Heidän mukaansa ihmisillä on tarve etsiä ja löytää omia taustojaan kotiseudulta. Osa nuorista näki kotiseudun laajasti, se ei ollut heille kunta-kohtainen. Kotikunta nimettiin hyväksi paikaksi asua ja olla. Jotkut kokivat pienessä kunnassa asumisen kaksijakoisesti. Pienessä kunnassa kaikki asukkaat tunsivat toisensa, mikä toisaalta oli positiivista ja toisaalta negatiivista.

”--- Kyllä se Sievi on semmonen kotipaikka ja kotikunta. Kun multa kysytään, että mistä sää oot kotosin, niin mä sanon, että Sievistä, vaikka mä asun täällä [Ylivieskassa]. ---” (NSA:HG20)

” --- Sievi on jotenkin itelle nii rakas, kun täällä on sukulaisia ja perhettä ja hyvin paljon ystäviä. --- Ei se [kotiseutu] varmasti kaikille oo tärkeä. On mullakin toki paljon kavereita, jotka on täältä lähteneet, että eivät vielä halua takasin. Tietenkin sitä, kun aikansa käy remuamassa jossakin, niin voi sitten tulla takasin kottiin.”
(NSA:HG7)

Nuoret ovat usein opiskelujen merkeissä hakeneet näkemystä ja elämäkokemusta kotimaan ulkopuolelta ja sitä kautta ymmärtävät kotiseutuaan ja tämän päivän maailmaa. He ovat nähneet ja kokeneet sen mitä kotiseutu merkitsee sieltä poissaolevalle.

”Mää luulen, että ihmisille ois muutenkin hyvin tärkeätä ymmärtää omien juuriensa merkitys, siellä omassakin elämäkulussa. Tuota niin ku äsken sanoin, niin olin siellä Itävallassa viime talaven, niin siellä oli itsenäisyyspäivänä, siis Suomen itsenäisyyspäivänä kuoro täältä Suomesta esiintymässä semmosessa ihanassa isossa kir-

kossa. Siinä jotenkin sitten eka kertaa ymmärsin mitä äidinkieli ja isänmaa tarkoittaa. Semmosia tärkeitä elementtejä yhisty yhteen hetkeen. Ja kyllä mä käsittäsin näin, että jos, ... kyllä se omien juurten ymmärtäminen auttaa ymmärtämään myös omaa elämää. --- Mutta ehkä siinä on yks syy tämän päivän ongelmiin, että ei osata arvostaa sitä omaa menneisyyttä, sitä oman suvun ja perheen historiaa.” (NSA:HG7)

”--- kyllä sen huomaa, että samalta suunnalta kotosiin olevat ihmiset, niin niillä on sitten tietty juttu. Mitä sitten Helsingissäki meillä oli tuttuja, jotka oli täältä kotosiin. Että se oli sitä perhettä siellä, sitä kotiseutua siellä.” (NSA:HG20)

Nuorten määrittellessä kotiseutuaan tärkeimmät seikat olivat synnyin- ja lapsuudenkoti ja niihin liittyen perhe, sukulaiset ja ystävät. Näiden jälkeen mainittiin usein kaunis luonto joko siten, että etsittiin kotikunnalle erikoisia ja omaleimaista piirteitä tai haettiin alueelle yhtenäisiä piirteitä. Monet nuoret kuvasivat maalaismaisemaa kertoessaan kotiseudusta. Nuorten mielestä kotikunnasta löytyi vähän mainitsemisen arvoisia käyntikohteita. Hake-malla haettuna mainittiin kirkko, keskusta, teollisuus, museonkin jotkut mainitsivat. Jotkut nuoret hakivat mielellään kiinnostavia kohteita koko seutukunnan alueelta. Kotiseudun vapaa-aikaa kuvattaessa nuorten mielipiteet jakautuvat kahtia. Toisaalta kotikunnasta löytyy paljon, toisaalta vapaa-ajan harrastusmahdollisuudet ovat puutteellisia.

”Jaa mulla nyt oli justiin yks saksalainen kaveri käymässä ja sen kans Sievissäkin vähän aikaa oltiin. Ei täällä hirveesti oo semmosta näytettävää oo. Mää luulen, että tälle munkin kaverille parasta oli se, ku oltiin mun vanhempien luona ulkosaunassa, oli loppukesän leuto ilta. Ehkä se on se luonto ja sellaset asiat varmasti ulkomaalaiselle täälläkin. Käytiin me toki sitten Sievin kirkossakin, käytiin jo senkin takia, että se on mun työpaikka samalla. ---” (NSA:HG7)

”Jos mulle tulee jotain vieraita, niin minä haluan käyttää niitä Kalajoella. Mulle se kotiseutu on vähä sillei laajempi, ettei se oo mikään sillai. Mitä me ollaan oltu lapsena Sievissä, niin siellä ei oo ollu semmosta, --- Että se on laajempi se kotiseutu, ettei se oo vaan Sievi. --- Ehkä se on se luontoon. --- Eihän täällä oo mitään pilvenpiirtäjiä, mitä näyttää tai suuria semmosia.” (NSA:HG20)

Opettajat: ”Lapsuusmaisemat ja kotipaikka, niin luulisjn että ne on tärkeitä kaikille”

Opettajat kuvasivat kotiseutua hyvin kokonaisvaltaisesti kaikilta tahoilta ja välillä hyvin yleisellä tasolla, itsensä ulkoistaen. Myös he korostivat, että vanhemmille kotiseudun merkitys on suurempi kuin nuorille. Nuoret eivät heidän mielestään osaa kouluaikana vielä arvostaa omaa kotiseutuaan. Poismuuttaneille kotiseudulla on tärkeä rooli ja usein juuri kaipuun vuoksi palataan takaisin sinne. Kotiseutuun liittyy kiinteästi lapsuudenkoti ja -

maisemat. Opettajien mukaan kotiseudun ja juurien tunteminen luo tärkeän pohjan ihmiselle.

”No Merijärvi on mulle kauheen tärkeä ollu aina. Ku mä olin, opiskeluaikana olin Helsingissä töissä, kesätöissä ja sitten ensimmäisen kerran tunsin niin kun oikein koti-ikävää siellä. Vaikka mulla ei niin kun, ihan semmosta lähiperhettä oo kun mun vanhemmat on kuollu kun mä oon ollu pieni, mutta sitten oon sukulaisten luona kasvanu ja ollu. Ja sitten toisen kerran kun mä olin töissä tuolla Haapajärvellä yhden vuoden ja sitten kolme vuotta Vetelissä, niin siellä tuntu että ei sinne voi kotiutua. Sitten avautu täällä semmonen työmahollisuus mulle kun minun entinen opettaja jäi eläkkeelle ja hänen paikkansa vapautu niin minä hajin sitä. Ja mä aina muistan sen tunteen kun mä tulin Merijärvelle, että kun mä kävelin tuossa kylän tiellä niin tuntu että mä oon kotona. --- ” (NSA:HG13)

Opettajat nimesivät kotikuntansa mielenkiintoisiksi käyntikohteiksi kauniin ja erikoisen luonnon. Maaseutu itsessään oli hieno nähtävyys. Maatilamatkailua oli joissakin kunnissa kehitetty ja sellaisia kohteita kehitettiin hienoiksi. Lisäksi teollisuus ja palvelut nostettiin esille. Arvokkaina kohteina mainittiin myös kotiseututalot sekä kirkko.

”--- En mää tiä tänä päivänä, jos mä oikein aattelen sitä laajemmin niin vaikea kai sitä on, ihan jos mä todellisesti aattelen sitä että missä kunnalle ois tuloja niin eihän tämmöseltä pieneltä kylältä... ---Mutta jos mä luonnon kauneutta aattelen ihan niin tietysti Susisaaren alue, sitten Peuranpolku on yks semmonen millä tänne vois houkutella. Mutta onhan se ihan tosiasia että tänä päivänä ihmiset kun ne lähtee liikkeelle niin ne kaipaa huomattavasti enemmän siihen ympärille kun sitä pelkkää luonnon kauneutta. --- ” (NSA:HG12)

”Merijärvi on maanmuodostukseltaan sillai vähän erilainen ku nämä ympärillä olevat seudut. Että täällä on semmosta vähän mäkistä maisemaa. Monet jotka on olleet täällä töissä noin väliaikaisesti opettajina ja sillai, niin ne tykkää että tää Merijärvi on niin mahottoman nättiä. --- Että tämmöstä maaseutumaisemaa.” (NSA:HG13)

Kotikunnan vapaa-ajan viettomahdollisuuksia määriteltessä opettajien näkemykset olivat hyvin saman suuntaisia. Nuorille ei heidän mukaansa ollut tarjolla juuri mitään, ehkä muutamia kerhoja urheilun lisäksi. Koulujen salit olivat iltaisin harrastuskäytössä ja niissä kävi monen ikäisiä ihmisiä. Lisäksi musiikkiopisto toimi lähes kaikissa kunnissa ja se tarjosi osalle nuorista harrastusmahdollisuuksia. Vanhemmille ihmisille opettajien mukaan löytyy paljonkin harrasteita, kuten erilaisia kerhoja, kansalaisopiston toimintaa, liikuntaa niin luonnossa kuin ohjatustikin.

"No, minä oon eläkkeellä ja meillähän on kauheesti toimintaa. On kaikenlaisia niitä eläkeläisten tapaamisia viikottain ja sitten näitä Oulasopiston harrastuksia, ja semmosta veteraanilaulua ja. Että kovastihan täällä on, tämmösille vanhemmille ihmisille. Mä en nuorista tiä, onko niille sitten mieluista harrastusta, tai harrastusmahdollisuuksia." (NSA:HG13)

Kulttuurin kuluttajat: "Kotiseutuni on siellä, missä minun on hyvä olla itseni ja muiden kanssa"

Lapsuuden koti, perhe ja ihmissuhteet kuuluivat kulttuurin kuluttajien kotiseutuun. He korostivat kotiseudun merkitystä tunne- ja arvotasolla. Heille kotiseudun merkitys oli iän myötä kasvanut. Yhteiskunnallisesta kehityksestä johtuen kotiseudun käsite oli kulttuurin kuluttajien mukaan muuttunut. Kotiseutua kuvattaessa mainittiin usein kunnan hyvät palvelut, kulkuyhteydet ja kotikunnan kulttuuritarjontaa kuvattiin usein tarkastikin. Omaa kotikuntaa ja kotiseutua kuvattiin yleensä hyvin positiivisessa valossa.

"Kotiseutuni on siellä, missä tunnen oloni kotoiseksi ja missä minun on hyvä olla itseni ja muiden kanssa ja missä koen elämän rikkautta ja syvyyttä." (NSA:KG9)

"Kotiseutu merkitsee paljon ihmisen identiteetille." (NSA:KG2)

Kulttuurin kuluttajien joukossa oli yksi henkilö, joka näki kotiseutunsa hyvin laajasti. Hän ei määritellyt kotiseutuaan synnyinpaikkakuntansa, nykyisen asuinpaikkakuntansa perusteella, vaan rakensi kotiseutunsa ja samalla kuvan itsestään kaikkien niiden paikkojen kautta, joissa on vierailut, eli koko kokemusmaailmansa perusteella.

"Kotiseutuni on kooste kaikista kunnista, joissa olen asunut. Myös kooste kaikista kunnista, joissa olen käynyt ja ollut lomilla intensiivisesti. / Voisi sanoa, että kotiseutu minulle ovat ne paikat, jotka ovat minuun vaikuttaneet ja minua muokanneet - ja jotka tulevat sen jatkossa tekemään. En ajattele suppeasti, ahtaasti - kotiseutuni on aina siellä, missä kuljetan itseäni ja matkakassejani. / Tunnen lämpöä tähän pieneen kaupunkiin sen yksinkertaisessa helppoudessa pienuutensa ja kauneutensa ansiosta. Mutta se ei riitä kotiseudukseni! Puhun yleensä ihmisille jossain, että "nykyisin asuinpaikkani on Pieksämäki. ---" (NSA:KG9)

Hän ei pidä nykyistä asuinkuntaansa kotiseutunaan, vaikka kertookin viihtyvänsä siellä erinomaisesti. Hänen kotiseutukäsitteensä on omien sanojensa mukaan erittäin laaja. Hän ilmeisen sopeutuvana ja uteliaana luonteena tuntee olonsa mukavaksi ja kotoisaksi kaikki-

alla liikkeessaan ja matkustaessaan. Hän sanoo olevansa avarakatseinen ja tarkkailevansa maailmaa globaalisti. Hän on elämänsä aikana muuttanut useita kertoja niin opintojen kuin työnkin vuoksi. Ehkä tämän vuoksi hänen on hankala määritellä itselleen tiettyä kotiseutua. Juuri hänen tapauksessaan näkyy kaikkein selkeimmin se, että kotiseutu on hänelle eneminkin abstrakti tunnekokemus kuin konkreettinen paikka.

Ei mistään kotoisin: ”Me aina sanotaan että me ei olla mistään kotosin”

Informantit, jotka sanoivat olevansa kotoisin ei mistään, olivat muuttaneet tutkimusalueelle kymmeniä vuosia sitten. Erään informantin suku oli lähtöisin Karjalasta, jossa hän ei ollut itse koskaan edes käynyt. Hän ei tuntenut Karjalaa kotiseudukseen niin kuin ei tuntenut kotiseudukseen kaupunkejakaan, jossa oli elämänsä varrella asunut. Hän, niin kuin muutkin ryhmän informantit, oli kotiutunut tutkimusalueelle. Osa informanteista korosti vastauksissaan sitä, että siellä on pärjättävä ja oltava missä työtä on. Tämän ryhmän informantit korostivat sitä, että heille kotiutuminen ei tarkoittanut samaa kuin kunnan tai alueen kotiseuduksi tunteminen. Informantit eivät osanneet määritellä juuriaan ja tästä johtuu, että tämän ryhmän informantit ovat ei mistään kotoisin. Siitä että he eivät ole kyenneet sitomaan juuriaan tiettyyn paikkaan, johtuu mielestämme ero heidän korostamansa kotiutumisen ja kotiseudun välille.

” --- Me ollaan kyllä aina sanottu, mun mies ja minä, kun ne kysyy että mistä te ootte kotosin, me aina sanotaan että me ei olla mistään kotosin. Siis me ollaan tietysti kotiuduttu tänne, mutt ett ei me tunneta tätä sillä lailla, miten mä sanosin, että meiän juuret on täällä. Ei me tunneta sitä, enkä mäkään tunne sitä sillä lailla. Että kyllä se kuitenkin on... Siis mä uskon ett sillä ois hirveen suuri merkitys ja mä kadehdin niitä ihmisiä joilla on juuret jossain. --- Että ei meillä tosiaan, mulla ei oo semmosta oikeen kotiseutua. ---” (NSA:HG1)

Osa tämän ryhmän informanteista kertoi kadehtivansa ihmisiä, jotka osasivat nimetä itselleen kotiseudun. Heidän mukaansa omien juurien määrittelemisen oli erittäin tärkeää tämän päivän ihmiselle. Nuorille kotiseudun merkitys on heidän mukaansa erilainen, sillä nykyään näiltä vaaditaan enemmän valmiuksia liikkuvuuteen kuin aiemmilta sukupolvilta. Informanttien mukaan kuitenkin iän kartuttua kotiseudun merkitys muuttuu ja vahvistuu. Informantit puhuivat kotiseudun merkityksestä pitkälti yleisellä tasolla eivätkä juurikaan omista kokemuksistaan tai tuntemuksistaan.

Ei mistään kotoisin olevat kuvasivat kotikuntaansa monisanaisesti. He mainitsivat mielenkiintoisten käyntikohteiden joukossa kehittyvän teollisuuden ja alueellisen kulttuurimaisen, peltolakeudet ja latomaisen. He mainitsivat useita historiallisia kohteita, joita pitivät näyttämisen arvoisina omassa kunnassaan. Kuntien rautateiden asemarakennuksia pidettiin rakennushistoriallisesti arvokkaina. Lisäksi rautatieasemien ympäristöjä pidettiin historiallisesti merkittävänä, koska niiden kautta ovat vaikuttaneet kulkeutuneet maaseudulle. Joidenkin kuntien kotiseutumuseot mainittiin myös mielenkiintoisten kohteiden joukossa.

”Jos meille tulis vieraita niin mitä mä näyttäisin? Mä näyttäisin tota lakeutta, tota latomaisemaa. Must se on hieno. --- Täällon helppo hengittää, te tiätte kumpikin. Ett se on jännä juttu. Niin, mitä mä muuta näyttäisin. No nyt tuo Puuhkala on kyllä ihan näkemisen arvonon, ett jos mun siskot tulis käymään niin mä varmaan veisin ne sinne sitten. Ja sitten mikä Ylivieskassa minust on sitten semmonen kulttuurihistoriallisesti paras paikka, niin se on toi rautatieasema tossa.” (NSA:HG1)

”--- Että mä en just kun mulla ei oo omat juuret täällä Sievissä niin mä en ehkä siinä suhteos paras mahdollinen keskustelija oo tästä että mikä täällä olis parasta nähtävää. Riippuu tosiaan että mitä haluaa painottaa.” (NSA:HG5)

Osa tämän ryhmän informanteista näki oman kuntansa vapaa-ajanviettomahdollisuudet hyväksi, osa taas ongelmallisiksi. Nämä vastaukset ovat luonnollisesti hyvin kuntakohtaisia. Liikuntatarjonnan koettiin kaikissa kunnissa olevan suhteellisen hyvä. Toisista kunnista löytyi konsertteja ja elokuvissa käynti oli mahdollista. Toisissa kunnissa tällaista tarjontaa ei ollut ja se koettiin suureksi puutteeksi. Teatteritarjonta oli informanttien mukaan heikkoa tutkimusalueella. Kirjastojen palveluita informantit pääasiallisesti kiittelivät. Nuorille oli informanttien mukaan vähän vapaa-ajanviettopaikkoja tarjolla kunnissa.

Kotiseutu on ihmissuhteita ja mielenmaisema

Kotiseudulle jääneet ja palanneet puhuivat yleästi omasta kotiseudustaan. Heille kotiseutu oli usein kotikunta ja sen naapurikunnat. Minna Mäkinen³ on Jyväskylän yliopiston etnologian laitokselle tekemässään pro gradu -työssä löytänyt omasta aineistoistaan samalla tavoin kotiseutunsa määritteleviä. Hänen mukaansa kuntarajojen mukaan määritellyt kotiseudut ovat esimerkki ihmisten alueellisesta sidoksesta, jonka taustalla on hallinnollinen

ulottuvuus. Koti-ihmisille kotiseutu oli lähinnä oma koti ja sen lähipiiri. Myös Mäkinen⁴ on löytänyt omasta aineistoistaan samoin perustein kotiseutunsa määritteleviä ihmisiä. Näille informanteille koti on kotoseudun ydin, jonka ympärille muut kotiseudun elementit asettuvat. Koti-ihmisille kotiseutu oli fyysisesti hyvin lähellä. Mahdollisesti tämän vuoksi heidän oli aluksi vaikea kuvata tai määritellä sitä.

Kotiseudulle kaipaajille kotiseutu oli lapsuuden maisema läheisine ihmisineen. Heidän kotiseudussaan painottui menneisyys ja suhdetta siihen leimasi juuri kaipaus. Vierailut kotiseudulle ja yhteydenpito siellä asuviin ystäviin ja sukulaisiin piti yllä sekä voimisti kotiseututunnetta. Aktiivisille eläkeläisille kotiseutu näyttäytyi pääasiallisesti työn ja toimeen tulon kautta. Nuorille kuten kaipaajillekin kotiseutu oli lapsuudenkoti ihmissuhteineen. Opettajille kotiseutu oli kokonaisvaltaisesti kuvattu maalaisympäristö, jossa tärkeä rooli oli lapsuudenkodilla. Ei mistään kotoisin olevat informantit eivät siis osanneet määritellä kotiseutuaan. Tämä nähdäksemme johtui siitä, että he eivät kyenneet sitomaan omia juuriaan asuinkuntaansa. Kotiutuneena asuinkuntaansa he kuvasivat tätä ympäristöä monipuolisesti ja laajasta. Kenties ilman voimakkaita tunnesiteitä he pystyivät asettautumaan niin sanotusti ulkopuoliseksi ja erittelemään muihin informantteihin verrattuna eri lailla kotikunnan piirteitä.

Kävijäinformanteista kotiseudulle jääneiden ja palanneiden, koti-ihmisten, eläkeläisten, nuorten ja opettajien kotiseutuun kuului luonto hyvin läheisesti kotiseutuun. Sitä kuvattiin hyvin tarkastikin ja toisissa tapauksissa mainittiin ylimalkaisesti paikkakunnan tai seudun kauniit luonnonmaisemat. Huomattavaa on se, että lähes aina oman kotikunnan luonnonmaisemat olivat erikoisempia, kauniimpia ja poikkesivat huomattavasti naapuripitäjien luonnonmaisemasta. Kauniin luonnon kuvauksen ohella edellä mainittujen kävijäryhmien haastatteluvastauksista löytyi kerrontaa maalaismaisemasta, joka yleensä mainittiin tyypilliseksi alueelle. Yhtälailta kulttuurimaisema mainittiin kotiseudun ja kotikunnan kuvauksissa. Alueelle tyypilliset viljapellot latoineen olivat kävijäinformanttien ylpeyden aihe. Näitä seikkoja kuvattiin myös kotiseudulle kaipaajien ja ei mistään kotoisin olevien vastauksissa. Laura Manninen⁵ on omassa tutkimuksessaan huomioinut luonnon merkitystä ih-

³ Mäkinen 1996, 54.

⁴ Mäkinen 1996, 50.

⁵ Manninen 1984, 141.

miselle. Hänen mukaansa kotikylän luonto ja maisema ovat tuttuja viimeistä piirtoa myöten. Ulkopuolinen näkee niissä ehkä vain esteettisiä arvoja, mutta kyläläiselle ne ovat osa häntä itseään. Niihin sisältyy muistoja ja elämyksiä, jotka luovat varmuutta ja jatkuvuutta.

Päivikki Suojanen⁶ on tehnyt vertailevaa tapaustutkimusta amerikansuomalaisten siirtolaisten ja keskisuomalaisten opiskelijoiden parissa. Hänen tutkimustuloksensa ovat osin saman suuntaisia kuin omamme. Suojasen informanttien kotiseutua kuvaavissa teemapiirroksissa eivät korostuneet ihmissuhteet, vaan suurin osa heistä oli piirtänyt joko luonnon- tai kulttuurimaiseman. Keskeisiä rakennuksia piirustuksissa olivat kotitalo ja kirkko. Myös Suojasen saamista vastauksissa korostuivat 1900-luvun perusarvot koti, uskonto ja isänmaa.

Kaikki ainestomme kävijäinformantit olisivat esitelleet ulkopaikkakuntalaisille kotikunnastaan rakennettua ympäristöä. Koti-ihmiset, eläkeläiset, opettajat ja ei mistään kotoisin olevat mainitsivat tällaisina kohteina kuntakeskukset palveluineen, kuten kirjastot tai kunnantalot. Lisäksi mainittiin jotkin tietyt asuinalueet. Teollisuuslaitokset ja -alueet mainittiin usein ja niiden merkitystä kunnan taloudelle ja muuttoliikkeelle korostettiin. Kotiseudulle jääneet ja palanneet, koti-ihmiset, opettajat ja ei mistään kotoisin olevat mainitsivat kotikunnastaan joitakin historiallisesti merkittäviä rakennuksia. Tällaisia olivat esimerkiksi maaseudulle innovaatioita välittäneet rautatieasemat, markkina-alueen rakennukset tai pitkään kyläkuvassa olleet navettarakennukset. Kirkko mainittiin kotikunnan kuvauksissa lähes yhtä usein kuin luontokin. Kirkon ja uskonnon merkitys näkyi erityisesti kotiseudulle palanneiden ja jääneiden, koti-ihmisten sekä kotiseudulle kaipaajien kohdalla. Hautausmaan mainitsivat kotiseudulle kaipaajat erikseen. Se oli tärkeä linkki kotiseutuun ja sen ihmissuhteisiin, sinne tehtiin vierailuja sukulaisten kanssa. Hautausmaata osana kotiseutua korostettiin silloin kun sukulaisia ei enää ollut kotiseudulla. Sukulaisuus, menneet sukupolvet ja ihmissuhteet ovat tärkeä osa kotiseutua.

Pekka Kaunismaan⁷ mukaan kansallinen identiteetti on modernissa yhteiskunnassa kehkeytynyt kollektiivisten identiteettien merkittävimmäksi muodoksi. Muut identiteetit, esimerkiksi perheeseen ja syntymäseutuun liittyvät, ovat hänen mukaansa menettäneet mer-

⁶ Suojanen 1996, 108-113.

⁷ Kaunismaa 1997, 51.

kitystään. Vuorovaikutus ihmisten välillä on vähentynyt, samoin myös ihmisten ja paikkojen välillä. Meidän aineistomme osoittaa kuitenkin päinvastaista. Kävijäinformanttien joukossa kotiseudun merkitystä perusteltiin sillä, että siellä olivat kaikki rakkaimmat sukulaiset ja ystävät. Perheen, sukulaisten ja ystävien kautta kävijäinformantit olivat omaksuneet arvot ja mallit pohjaksi elämälleen.

Ihmissuhteet kotiseudun osatekijänä näkyivät selkeimmin kotiseudulle jääneiden ja palanneiden, kotiseudulle kaipaajien sekä nuorten haastatteluissa. Myös kotiseutuaktiivien haastatteluissa tulivat esille ihmissuhteet sekä opitut mallit ja arvot osana kotiseutua. Kävijöistä erityisesti kotiseudulle kaipaajat tunsivat kantavansa koko elämänsä kotiseutua mukanaan ja se loi heidän mukaansa perustan koko elämälle. Kotiseudulla olevien ihmismuhteiden vuoksi monet olivat palanneet sinne vuosienkin poissaolon jälkeen. Muita syitä paluuseen oli se, ettei vieraille paikkakunnalle oltu kotiuduttu, eikä siellä oltu viihdytty tai oli ikävöity kotiseudulle. Ihmissuhteiden, arvojen ja mallien merkitystä painottivat eniten kotiseudulle kaipaajat. Muidenkin kävijäryhmien vastauksissa näkyi samoja linjoja, muttei niin korostuneesti. Myös Laura Mannisen⁸ mukaan ihmissuhteet luovat pienessä kyläyhteisössä turvallisuudentunteen.

Kysymyksenasettelusta johtuen kotiseutuaktiivien informanttiryhmä ei kuvaa yksityiskohdaisesti kotiseutuaan. He puhuvat kotiseudusta enemmän yleisellä tasolla ja pohtivat sitä eri näkökulmasta kuin kävijät. Kotiseutuaktiivien kotiseutu on usein menneisyyttä ja historiaa painottava. Tämä näkyy yksilön ja yhteisön juurien ja taustojen korostamisena. Kävijäinformantitkin korostivat menneisyyden ja juurien tuntemista osana kotiseututunnetta ja ihmisen identiteettiä, mutta se ei kuitenkaan tullut yhtä painottuneesti esille kuin kotiseutuaktiivien kohdalla. Ilmeisesti pitkään kotiseututyötä tehneet ja kotiseutumuseoita ylläpitäneet aktiivit ovat oman toimintansa kautta omaksuneet historiallisen aspektin kotiseutukäsitteeseen vertailuryhmää syvemmin.

Aineistomme vanhemmat kävijäinformantit sekä kotiseutuaktiivit epäilivät kotiseudun merkitystä nuorille. Heidän mukaansa nuorten liikkuaessa paljon muun muassa opiskelujen ja työn vuoksi, eivät he välttämättä tunteneet synnyinseutuaan ja kotiseutuaan itselleen tärkeäksi. Kotiseutuaktiivit ja vanhemmat kävijäinformantit otaksuivat, että iän kartuttua ko-

⁸ Manninen 1984, 141.

tiseudun merkitys kasvoi. Nuoret kuitenkin kumosivat muiden informanttien oletuksen. He olivat usein opiskelujen myötä matkustelleet paljon ja oppineet sitä kautta arvostamaan kotiseutuaan ja juuriaan.

Kotiseudulle kaipaajien ja kulttuurin kuluttajien mukaan yhteiskunnan muuttuminen on vaikuttanut kotiseudun arvostuksen ja käsitteen muuttumiseen. Ihmiset muuttavat nykyään opiskelujen ja työn vuoksi paljon enemmän kuin esimerkiksi 1900-luvun alussa. Kotiseutu oli ennen paikka, johon synnyttiin ja jossa vaikutettiin koko aktiivinen elämä. Nykyään nämä seikat eivät enää välttämättä yhdisty. Ihmisellä voi siis olla useita kotiseutuja. Kotiseutukäsitteen muuttumisesta puhuivat kaikki kotiseutuaktiivit, korostuneimmin pitkän linjan kotiseutuaktiivit, idealistit ja harrastelijaveteraanit. Heidän mukaansa Euroopan yhdentymisen on eniten muuttanut kotiseutukäsitettä yleisen elämäntavan muutoksen ohella. Kävijäinformanteista tätä seikkaa pohtivat vain siis kotiseudulle kaipaajat ja kulttuurin kuluttajat. Kotiseudulle kaipaajat korostivat sitä, että nykyään ihmisten olisi hyvä löytää ja kyetä nimeämään itselleen seutu, johon tunnetasolla tuntee olevansa sidoksissa ja jonka tuntee omakseen.

Kotiseutu merkitsi lähes kaikille kävijäinformanteille kotipaikkakunnan ja suvun juuria ja taustoja ja sitä kautta omaa menneisyyttä. Kotiseutu merkitsi kaikkien kotiseutuaktiivien ja myös lähes kaikkien kävijäinformanttien mukaan rakennusaineiksia ihmisen identiteetille ja itsen määrittelylle. Kotiseutuaktiivien haastatteluissa identiteetin rakentuminen tuli esille enemmän menneisyyttä ja juuria korostaen. Vaikka kävijäinformantit kuvasivat kotiseutua hyvin konkreettisella tasolla, oli se kuitenkin pitkälle henkinen ja tunneperäinen kokemus; niin kuin eräs kotiseudulle kaipaaja kuvasi ”mielenmaisema”. Kotiseudulle kaipaajien lisäksi tämä näkyi selkeästi kulttuurin kuluttajien sekä nuorten kohdalla. Kotiseuturakkaus tai -tunne on enemmän tunneside johonkin aikaan tai abstraktioon kuin konkreettiin paikkaan. Folkloristi Matti Kuusen⁹ mukaan ihmisten kotiseudut voivat olla joko reaalisia tai emotionaalisia kotiseutuja. Reaaliseen kotiseutuun on konkreettinen yhteys ja emotionaalista kotiseutua vaalitaan ajatustasolla. Jyväskylän yliopiston etnologian professori Bo Lönnqvist¹⁰ taas puhuu pysyvästä ja siirrettävästä kotiseudusta. Pysyvä kotiseutu on konkreettinen, paikkaan sidottu kotiseutu. Siirrettävä kotiseutu perustuu liikuteltaviin kotiseutua

⁹ Kuusi 1993, 76, 86.

¹⁰ Lönnqvist 1981, 150-152.

edustaviin symboleihin. Lönnqvistin mukaan kotiseutu voi elää ja säilyä symbolien avulla ihmisten mielissä muuttumattomana, vaikka todellinen kotiseutu häviäisi tai muuttuisi. Tämä on nähtävissä meidän aineistossamme juuri kotiseudulle kaipaajien kohdalla.

PÄÄTTÄJIEN MIELIPITEITÄ KOTISEUDUSTA

Tomerat: ”Siihen vaikuttaa tämä Euroopan Unioni”

Tomerien päättäjien mukaan kotiseudun merkitys on korostunut Euroopan Unionin jäsenyyden myötä. Heidän mukaansa alueiden ja kotiseudun merkitys korostuu valtioiden rajojen hämärtyessä ja maailman muuttuessa avoimemmaksi. Suomalaisten itsenäisyys rakentuu maaseudun ja kotiseudun pohjalta. Kotiseudun merkitys on kasvamassa myös yksilön identiteetin kannalta aiempaa voimakkaammin. Tämän päivän liikkuvalla nuorisolla on toisenlaiset siteet kotiseutuunsa kuin niillä, jotka ovat saaneet elantonsa konkreettisesti maasta.

”Kyllä se varmasti on sillä tavalla että se [kotiseudun merkitys] on vuosien aikana muuttunut. Elikkä tämän päivän internet-ihminen joka siellä surffailee, sillä voi olla toisenlaiset siteet tähän systeemiin kuin sillä ihmisellä joka on lapsuutensa ihan kun kynnelle on kyennyt joutunut osallistumaan kotona töihin. Se työnteko on ollut ruumiillisempaa, nyt se on jotakin muuta. Kyllä se muuttuu, minulla on sellainen käsitys että se muuttuu. Mutta uskoisin että jos kotiseutu ja kotikunta pitää nuorista huolta ja antaa niille vastuuta ja tämäntyyppisiä asioita niin kyllä niilläkin on kotiseutu. Voi olla että nykyajan nuori kotiutuu paljon nopeammassa aikayksikössä sinne uudelle paikkakunnalle kuin esimerkiksi tällainen viisikymppinen nuori.” (NSA:HS12)

”--- Ja se [kotiseudun merkitys] on korostunut nykyaikana ja siihen vaikuttaa tämä Euroopan Unioni ja siellä jäsenyys. ---Näkisin, että suomalainen itsenäisyys tulee enemmän täältä maaseutujen ja kotiseutujen kautta; se korostuu sieltä kautta. Ja Euroopan Unionin myötä maiden itsenäisyys hiukan kapenee ja sitten alueitten ja kotiseutujen merkitys korostuu. Mielestäni se näkyikin jollakin tavalla. Kulttuuri alkaa nousta enemmän, mitä aikoinaan.” (NSA:HS29)

Rivipoliitikot: ”Tää maaseutu kotiseutu on tavallaan murroksissa”

Rivipoliitikkojen mielestä kotiseudulla on vaihtelevaa merkitystä. Kotiseutu on heidän mukaansa aluetta, jossa ihminen on aktiivisen elämänsä elänyt. Sen merkitys on muuttunut

muun muassa vallitsevan kasvukeskuksiin muuton vuoksi. Kotiseutua käsiteltiin esimerkiksi työllisyystilanteen valossa. Kotiseudulla nähtiin olevan enemmän merkitystä eläkeikäisille ihmisille, jotka työelämässä vietettyjen vuosien jälkeen palaavat takaisin kotiseudulle. Kotiseudun merkityksen rivipoliitikot toivoivat edelleen kasvavan.

Joidenkin rivipoliitikkojen mielestä kotiseudun elävänä pysymiseen liittyi paljon ongelmia ja uhkia. Muuttoliike maakuntakeskuksiin tai valtakunnan osakeskuksiin tyhjentää maaseutua, joten kotiseutu on voimakkaiden rakennemuutosten kourissa. Vaikka tutkimusalueellemekin olisi halukkaita paluumuuttajia, palaajien määrä ei riitä kompensoimaan kuntien muuttotappiota. Murros voi kuitenkin kääntyä alueiden eduksi, mikäli niitä kehitetään monipuolisesti.

” --- Ihmisethän muuttaa nyt valtakunnan osakeskuksiin ja maakuntakeskuksiin. Ja se muuttoliike tyhjentää maaseutualueita voimakkaasti ja myöskin tätä Oulun läänin eteläistä aluetta, vaikkakaan tämä ei oo kaikkein ongelmallisinta. Minusta kaikkein leimallisinta on se, että voimakkaiden rakennemuutosten kourissa tää kotiseutu tai maaseutu. ---Tää maaseutu kotiseutu on tavallaan murroksissa, mutta mää luulen, että se kääntyy; kääntyy, että töitä tehään tämän alueen, juuri näitten puutteitten paikkaamiseksi, osaamistasoa nostetaan ja koulutusmahollisuuksia kehitetään --- .” (NSA:HG23)

Yleiseen mielipiteeseen mukautujat: ”On kai se vähän kuin osa minua”

Yleiseen mielipiteeseen mukautujien mielestä kotiseutu on perusta, joka yhdentyvässä Euroopassa ja globalisaation myötä antaa juuret jokaiselle. Juurien tunteminen on tärkeää sekä yksilölle, paikkakunnalle että koko kansakunnalle. Kotiseutua arvostetaan tämän ryhmän informanttien mukaan eri tavalla eri elämänvaiheissa. Yleiseen mielipiteeseen mukautujat liittivät kotiseutuun lapsuudenkodin ja läheiset ihmissuhteet.

”--- Sehän [kotiseutu] on laaja käsite. Jos ajattelee, että siellä kasvaa ja siellä on vanhemmat ja seutu mikä on tullut tutuksi niinä ensimmäisinä vuosina; on kai se vähän kuin osa minua, millainen minusta on tullut ja niin.---” (NSA:HS3)

”--- Vaikka ollaankin Euroopassa ja globalisaatio on kasvanut, niin ihmisillä täytyy olla juurensa. Tänä päivänä se on hyvin tärkeää, että tietää mistä on lähtöisin ja taustat. ---” (NSA:HS28)

”Semmoinen kuva minulla on että kansainvälistymisen myötä ehkä kansallinen identiteetti on pysynyt ennallaan mutta, kansainvälistymisen myötä, ainakin paikkakun-

taidentiteetti ja kotiseudun merkitys, minulla on sellainen kuva että se on korostunut. Ihmiset ovat entistä kiinnostuneempia juuristaan ja lähialueistaan.” (NSA:HS2)

Paljonpuhujat: ”Minun mielestäni sen pitää vielä korostua EU-aikana”

Paljonpuhujien mielestä kotiseudulla on jokaiselle merkitystä enemmän tai myöhemmin. Heidän vastauksissaan toistuvat käsitteet kansainvälistyminen sekä Euroopan Unioni ja näiden myötä omien juuriensa tuntemisen ja johonkin ryhmään kuulumisen tärkeys. Kotiseutu ja sen tunteminen antaa paljonpuhujien mielestä turvallisuuden tunteen.

”Ei vaan se [kotiseudun merkitys kansainvälistymisen ja EU:n myötä] pikemminkin lisääntyy. Sillä tavalla kun maailma globalisoituu ja me eurooppalaistutaan, niin meille tulee tärkeäksi kuitenkin sellaiset asiat, jotka ovat tuttuja ja turvallisia, että me halutaan kuulua kuitenkin johonkin pienyhteisöön kuitenkin myös, silloin kun me joudutaan työmme tai yhteyksiemme kautta olemaan oudossa tai epävarmassa tilanteessa ja toisaalta haetaan jotakin sellaista rauhaa tai turvallisuutta kotipaikalla ja kulttuurilla. Ihmiset haluaa kuitenkin kuulua johonkin ja samaistua johonkin. Sellaiseen olotilaan tai yhteisöön, jossa on kiva olla, mukava olla. Uskon, että paikallinen kulttuuri on sellainen. Jonkun sanan tai lauseiden tai tapa toimia, niin ihmiset tekevät samalla tavoin samassa kulttuurissa. Ja sellaisessa paikalliskulttuuri on vahvimmillaan.” (NSA:HS6)

”Kaikille [kotiseudulla on merkitystä] enemmän tai myöhemmin. Turhaa on väittää etteikö sillä olisi mitään merkitystä. Tietenkin maaseutulaisille enemmän. Se on konkreettisempi, kun leipä tulee maasta.” (NSA:HS11)

Toisaalta kotiseutu nähtiin keinona kehittää alueen teollisuutta, elinkeinoelämää ja matkailua, toisaalta mahdollisuutena vaikuttaa alueesta luotuihin mielikuviin.

”--- kulttuurimatkailu lisääntyy, on entistä enemmän ihmisiä, jotka ovat kiinnostuneita kulttuurista. Museoiden aika ei koskaan kuole kuitenkaan. Ihmiset haluavat jossakin elämänsä vaiheessa tutustua tällaisiin asioihin.” (NSA:HS6)

”No sillä [kotiseudulla] on niin ku aika paljo [merkitystä]. Että tää menee semmoisiin koviin asioihin, mistä mä puhun, että kotiseudun merkitys on aika suuri meillä nyt kun teollisuuden ja tän elinkeinoelämän kehittäminen on kiinni tästä rekrytoivuudesta, että kuinka paljo saadaan henkilöitä rekrytoitua. Ja mehän on huomattu se, että ne jotka on täältä muuttaneet pois, niin se on yks hyvin semmonen potentiaalinen ryhmä, että jos me saatais ne muuttamaan tänne takas, ku tänne tarvitaan sitten erilaisia ammattilaisia. Ett’ semmonen kulttuuritausta ja –perintö ja kaikki muu. Ja tää kulttuuri-identiteetti, sillähän on aika suuri merkitys sit sen alueen imagoon. Se on huomattu, että imagokysymyksissä sillä on aika suuri merkitys.” (NSA:HG22)

Kotiseutu on voimavara kansainvälistymisessä

Kaikki päättäjät määrittelivät kotiseutua ja sen merkitystä globalisaation ja Euroopan Unionin vaikutusten kautta. Heidän mukaansa valtion rajojen hämärtyessä alueiden ja kotiseudun merkitys korostuu. Yleiseen mielipiteeseen mukautujat ja paljon puhujat näkivät kotiseudun perustana, joka antaa jokaiselle juuret sekä turvallisuuden tunteen muuttuvassa maailmantilanteessa. Muista informanttiryhmistä eniten juurien merkitystä korostivat kotiseutuaktiivit ja osa kävijäinformanteista. Tomerien päättäjien mukaan kotiseutu luo pohjan koko maan ja kansan itsenäisyydelle. Yleiseen mielipiteeseen mukautujat korostivat kotiseudun merkitystä enemmän osana yksilön identiteettiä. Muihin informanttiryhmiin verrattuna päättäjät pohtivat kotiseudun merkitystä ja käsitettä enemmän yleisellä ja yhteiskunnallisella tasolla. Kävijäinformantit ja kotiseutuaktiivit pohtivat kotiseutua korostuneemmin yksilötasolla.

Päättäjät näkivät eri ikäryhmillä olevan erilaiset suhteet kotiseutuun. Tomerien mukaan aiempaa enemmän liikkuvalla nuorisolla on toisenlainen käsitys kotiseudustaan kuin esimerkiksi vanhemmalla väellä, joka on konkreettisesti saanut elantonsa maasta. Rivipoliitikoiden mukaan kotiseudun merkitys kasvaa eläkeiässä, jolloin työelämässä vietettyjen vuosien jälkeen on mahdollista palata takaisin synnyin- tai kotiseudulle. Saman suuntaisia näkemyksiä oli myös muilla informanttiryhmillä. Vanhemmat informantit kertoivat omakohtaiseen kokemukseen perustuen, että kotiseudun merkitys on vanhemmiten kasvanut. Nuoret tosin kumosivat muiden informanttien oletuksen kotiseudun vähäisestä merkityksestä heille.

Anssi Paasin¹¹ mukaan ihmisen aluetietoisuudessa eli kotiseututunteessa on kolme ulottuvuutta, jotka ovat kytkeytyneitä toisiinsa ja seurasta toisistaan. Tiedollinen ulottuvuus viittaa ihmisen todelliseen, jotakin aluetta koskevaan tietoon. Ihmisellä on siis tietoisuus kuumisesta johonkin konkreettiseen alueeseen. Emotionaalinen ulottuvuus sisältää ihmisen omat käsitykset alueista ja eri alueita koskevista stereotyyppioista. Emotionaalinen ulottuvuus sisältää myös henkilökohtaisen kannanoton jonkin alueen puolesta tai vastaan. Toiminnallinen ulottuvuus pitää sisällään esimerkiksi toimimisen jonkin alueellisen intressin puolesta. Mielestämme on kysymys juuri Paasin nimittämästä toiminnallisesta ulottuvuudesta rivipoliitikkojen kohdalla, kun he näkevät kotiseudun alueena, jossa ihminen on aktiivisen

¹¹ Paasi 1984, 46-48.

elämänsä elänyt. Tämä taas on verrattavissa aktiivisten eläkeläisten näkemykseen kotiseudusta, koska he korostivat työn ja toimeentulon merkitystä osana kotiseutua. Myös kotiseutuaktiiveista hihankäärijät ja idealistit mainitsivat kotiseudun osatekijänä työn ja toimeentulon.

Kotiseudun elävänä pysymiseen rivipoliitikot näkivät liittyvän uhkia ja ongelmia. Kasvu-keskuksiin keskittyvä muuttoliike aiheuttaa voimakkaita rakennemuutoksia maaseudulle. Murroksen kääntäminen pienille paikkakunnille eduksi edellyttää maaseutualueiden monipuolista kehittämistä. Kotiseutu nähtiin mahdollisuutena kehittää alueen teollisuutta, elinkeinoelämää ja matkailua ja laajemmin vaikuttaa koko alueesta yleisesti luotuihin mielikuviiin. Kotiseutuaktiiveista oman kotikunnan kehittämisen näkivät erityisen tärkeänä ja haasteellisena hihankäärijät. Kävijöiden haastatteluista nousivat esiin päättäjienkin mainitsemat ongelmat, mutta eivät niin selkeästi kuin päättäjien haastatteluiden kohdalla. Kävi-jäinformantit kokivat joissakin tapauksissa kulttuuritarjonnan ja vapaa-ajan viettomahdollisuudet omassa kotikunnassaan heikkoina.

Kotiseudun merkitys on kaikkien päättäjäinformanttien mukaan muuttunut elämäntavan muutoksen myötä. Rivipolitiikkojen mielestä kotiseutukäsite on muuttumassa parasta aikaa vallitsevan kasvukeskuksiin muuton vuoksi. Kotiseudun käsitteen muuttumisesta puhuivat kaikki kotiseutuaktiivit ja kävijöistä kulttuurin kuluttajat sekä kotiseudulle kaipaajat. Ennen kotiseutu oli turvallinen maaseudun asuin- ja elinympäristö. Yksilö syntyi osaksi sosiaalista yhteisöä, jossa eli ja vaikutti koko elämänsä ajan. Vakaan ja suljetun sosiaalisen verkoston kautta yksilö omaksui elämäntavan, arvot ja uudet vaikutteet.¹²

Nykyisin ihmisten liikkuvuus on lisääntynyt. Yksilön on helppo muuttaa asuinpaikkaa esimerkiksi työn tai opiskelun vuoksi ja uusi kotipaikka voi yhtä helposti löytyä naapurikunnasta tai toisesta maakunnasta, maasta tai maanosasta. Lisäksi yksilö on keskellä valtavaa tietotulvaa, josta omaksuu vaikutteita itseensä. Kenties näiden seikkojen vuoksi ihmisen suhde konkreettiin ympäristöön ei ole niin voimakas kuin se oli maatalousvaltaisissa yhteisöissä. Ihmissuhteiden merkitys ei kotiseutua määriteltäessä ole vähentynyt. Tunteet ja kokemukset ovat ihmisille tärkeitä. Näin yksilön määriteltäessä kotiseutua on siitä tullut enemmän mielenmaisema ja tunnekokemus kuin konkreettinen paikka. Paikkasidonnaisuus

¹² Ks. esim Brück 1988.

ei kuitenkaan ole kokonaan kadonnut, vaan se nivoutuu toimintaympäristön kautta kotiseudun käsitteeseen.

Anssi Paasin¹³ mukaan ihminen elää kahdenlaisessa ympäristössä. Jokaisen ihmisen elinympäristö sijaitsee jossakin kunnassa, läänissä ja valtiossa, jolloin ihmisen alueellinen sidos voidaan nähdä hallinnolliseksi sidokseksi. Lisäksi ihminen voi kiinnittyä johonkin paikkaan myös ilman tätä hallinnollista ulottuvuutta. Tällöin ympäristösuhteen pohjana on ympäristön henkinen tai tunneperäinen merkitys. Mielestämme kotiseutu kuuluu tähän kategoriaan. Kulttuurimaantieteilijä D.J. Wamsleyn¹⁴ mukaan huolimatta lisääntyvästä liikkuvuudesta, lisääntyvistä kokemuksista ja lisääntyvästä tietoisuudesta maailman tapahtumista, keskittyminen paikkaan jatkuu edelleen. Paikka ja alueellisuus ovat yhä ratkaisevia muuttujia kaikessa ympäristön kokemisessa. Mahdollisesti lisääntynyt liikkuvuus on luonut tarpeen voimistuvaan paikkasidonnaisuuteen ja pysyvään kotiseutuun. Meidän informanttiemme joukossa erityisesti päättäjiä keskuudessa tällaiset näkökulmat tulivat esille. He olivat vakuuttuneita, että kotiseudun merkitys yhdentyneessä Euroopassa ja globalisoituvassa maailmassa on ja tulee jatkossakin olemaan hyvin tärkeä yksilölle. Myös kotiseutuaktiivit olivat samoilla linjoilla. Heidän mukaansa kuntalaisille ja kuntaan muuttaville on kyettävä tarjoamaan tietoa ja kuvia menneisyydestä, jotta paikkaan kiinnittyminen eli kotiutumisen olisi mahdollista. Tätä kautta uudestakin kotikunnasta voi kehittyä yksilölle kotiseutu. On kuitenkin muistettava, että kotiseututunne on hyvin subjektiivinen, eikä sen muotoutumista tai rakentumista voi ohjailla. Kotiseutuaktiivien mielestä jokaisen kunnan olisi kyettävä tarjoamaan linkkejä menneisyyteen yksilön itsen määrittelyn auttamiseksi.

Saksalainen etnologi Hermann Bausinger¹⁵ määritteli kotiseudun paikaksi, johon ihminen on emotionaalisesti sitoutunut, jossa hän kokee olonsa turvalliseksi ja identiteettiään tukevaksi, mutta jossa myös aktiivinen elämä on mahdollista. Meidän aineistomme tukee täysin Bausingerin näkemystä. Erityisesti kävijäinformantit samoin kuin kotiseutuaktiivit korostavat kotiseudun tunnepohjaa. Turvallisuus ja identiteetin tukeminen nousevat esiin kaikkien informanttien kohdalla. Päättäjäinformantit painottavat kotiseutua määriteltessä eniten

¹³ Paasi 1984, 1.

¹⁴ Wamsley 1988, 63.

¹⁵ Bausinger 1980, 21-22. Hänen tittelinsä on *Professor für Empirische Kulturwissenschaft*.

toiminnallisuutta ja aktiivisuutta. Näitä seikkoja pohtivat tomerat ja paljonpuhujat pääasiassa oman luottamustehtävän kautta.

5.1 KOTISEUDUN MERKITYS IDENTITEETILLE

Identiteetti on yksilön elämänhistorian aikana muotoutuva psyykinen väline, jolla ihminen rakentaa jatkuvuutta itsensä ja ulkoisen todellisuuden välille. Merkityksen, mielekkyyden ja inhimillisen arvokkuuden säilyttäminen ja palauttaminen elämän muutoksissa ovat eräitä identiteetin kehitystä sääteleviä voimia. Prosessin onnistuminen riippuu sekä yksilön omista kokoavista kyvyistä että kulttuurin tarjoamista identiteettimalleista, niiden edellytyksistä antaa elämälle sisältöä ja jatkuvuutta.¹⁶

Kollektiivinen identiteetti on kulttuurinen ilmiö. Sen tutkimisessa kulttuuri on avain koko ilmiöjoukon ymmärtämiseen. Kulttuurisena ilmiönä kollektiiviset identiteetit ovat luonteeltaan intersubjektiivisiä eli ne edellyttävät useiden ihmisten tai suurten joukkojen yhteistä käsitystä asiantiloista. Kollektiivisessä identiteetissä on kysymys yhteisesti tunnistetuista merkityksistä, joita olemme tehneet itsemme ja toistemme tunnistamiseksi. Ryhmiin, yhteisöihin ja sosiaalisiin järjestelmiin liittyvät kulttuuriset merkitykset ovat kiteytyneet symbolisiin koodeihin. Nämä ovat kulttuurisia merkitysmalleja, joilla voidaan eri tilanteissa tulkita todellisuutta. Symboliset koodit ilmenevät toistuvina ilmauksina, myyttisinä kertomuksina ja symboleina sekä itsestään selvinä pidettyinä merkityksinä.¹⁷

Kokemukset ja elämykset muodostavat identiteetin näkymättömimmän puolen. Kulttuuri-identiteetin tutkimuksessa se on jäänyt usein näkyvämpien identiteettimerkkien varjoon. Laura Manninen puhuu artikkelissaan identiteettimalleista, joilla hän tarkoittaa yksilön nähden ulkoisia toiminta- ja käyttäytymismalleja sekä niihin sisältyviä käsityksiä oikeasta ja väärästä. Identiteettimallien antajana on yhteisön elämäntapa ja kulttuuriperintö. Identiteettimallit kiteytettiin tapoihin, suulliseen perinteeseen sekä esineelliseen kulttuuriin.¹⁸

¹⁶ Manninen 1984, 121.

¹⁷ Kaunismaa 1997, 41.

¹⁸ Manninen 1984, 107-109.

Marjut Anttonen¹⁹ puhuu globaalin ja lokaalin eli yleismaailmallisen ja paikallisen välisistä jännitteistä. Kansalliset ja etniset identiteetit ovat kiinnittyneitä tiettyihin paikkoihin, tapahtumiin, symboleihin ja historioihin, joten ne edustavat kuulumista johonkin. Myös Pekka Kaunismaan²⁰ mukaan identiteettien traditiot ovat jatkuvassa muutoksen tilassa. Yhteiskunnallisten olosuhteiden vaihtuminen aiheuttaa sen, ettei yksikään alueellinen identiteetti voi pysyä nyky maailmassa muuttumattomana. Historialliset prosessit ovat täynnä satunnaisuuksia ja yllätyksiä siinä missä tietoista suunnittelua ja aktiivista toimintaakin. Näin on myös kollektiivisen identiteetin muotoutumisen laita.

Rajojen luominen, erilaisuus, ja kuuluminen johonkin, samanlaisuus, ovat keskeisiä tekijöitä identiteetin muodostuksessa. Tunteakseen jatkuvuutta ja samuutta yksilön on oltava sekä ”oma itsensä” että osa jotakin laajempaa kokonaisuutta. Kuuluminen on kulttuurin, yhteisön, yhteiskunnan identiteettimallien hyväksymistä ja toteuttamista. Rajojen luomissa taas käytetään usein hyväksi myönteisten identiteettimallien vastakohtia, heijastamalla kielteisiä ominaisuuksia siihen tai niihin, joista halutaan erottua. Identiteettiprosessit ovat enimmäkseen tiedostamattomia, mutta elämänmuutokset, muutokset elinoloissa ja kulttuurissa voivat johtaa aktiiviseen identiteettitietoisuuteen, rajojen ja kuulumisen käsitteiden voimistumiseen, pelättyjen identiteettimallien toteutumiseen tai identiteetin uudistamiseen.²¹ Useista tekemistämme haastatteluista ilmenee, että informantit ovat rakentaneet vastaavanlaisia identiteettirajoja. Haastatteluista puhutaan usein kuntarajoja noudattelevasta me-hengestä ja Oulua keskuksena arvioidaan negatiivisesti. Informanttien mukaan EU:n aiheuttamien muutosten myötä paikallisuus korostuu ja identiteettirajoja pyritään entistä aktiivisemmin määrittelemään omaan lähiympäristöön.

Identiteetillä on tavallaan kaksi puolta. Toisaalta identiteetti on tietty objektiivinen asiain tila, jota voidaan havaintojen ja tutkimusten pohjalta kuvata ikään kuin ulkoa päin ja kertoa, millainen on minkin yhteisön identiteetti, millaiset ovat sen juuret, yleisluonne ja jatkuvuus. Yhteisöllä on kehityksen kuluessa säilynyt ”samuus” eli omaleimainen yksilöllisyys. Toisaalta identiteetti on myös yksilön tai yhteisön sisäistä kokemista ja kokemusta omasta itsestään, omista juuristaan, omasta kehityksestään, omasta ”samuudestaan” ja oman itsensä liittymisestä tiettyyn ajalliseen ja kulttuurillisesti laajempaan taustaan, pe-

¹⁹ Anttonen 1999, 242. Ks. myös Smith 1991.

²⁰ Kaunismaa 1997, 44.

²¹ Manninen 1984, 134.

rustaan tai maaperään.²² Kaikkien informanttien mielestä museo on tärkeä paikkakunnan historian ja jatkuvuuden välittäjänä ja sitä kautta yhteisön identiteetin määrittelijänä. Yksilö pystyy määrittämään museon kautta omaa paikkaansa yhteisössään. Pienessä paikallismuseossa kävijän kokemukset saavat henkilökohtaisen ulottuvuuden yleisen rinnalla, koska todennäköisesti sieltä on löydettävissä omaan sukuun ja historiaan liittyvää esineistöä tai tietoa yhdistettynä laajempaan historialliseen kokonaisuuteen.

Päivikki Suojasen mukaan kuulumisen tarve on inhimillisiä perustarpeita. Jotta ryhmään tai paikkaan voitaisiin kuulua ja osoittaa jäsenyyttä siihen, on pysyttävä tunnistamaan sen peruselementit ja samastumaan sen päämääriin. Identiteettisymbolit ovat kuulumista, yhteisyyttä edustavia materiaalisia ja immateriaalisia käyttäytymisen elementtejä. Kulttuuri-identiteetti koostuu näistä symboleista. Kotiseututunne ja tapa kuvata sitä on yksi kulttuuri-identiteetin symboli. Kotiseutu on avain yksilön jatkuvuuden tunteeseen ja taustan jäsenytymiseen.²³ Omassa aineistossamme tätä tukevat esimerkiksi nuorten kävijäryhmän kokemukset kotiseudusta. Heidän haastatteluistaan ilmeni, että kotiseututunne vahvistui synnyinseudulta poissaolon myötä. Kuuluminen kotiseutuun koettiin ihmissuhteiden kautta, samalta seudulta kotoisin olevat ihmiset olivat vieraalla paikkakunnalla paljon tekemisissä keskenään. Kuulumisen tarpeen näemme yleisemmin heijastuvan myös viime vuosina valinneessa suomalaisten heimojen ja murteiden popularisoinnissa. Erilaiset lähinnä viihteelliset murrejulkaisut osaltaan vahvistavat ihmisen kuulumista omaan ryhmäänsä ja tukevat yksilön identiteettikokemusta. Kuulumisen tunnetta pidetään yllä järjestäytyneen seuratoiminnan kautta. Jyväskylässä yliopiston osakuntatoiminta on virinnyt uudelleen 1990-luvulla ja Helsingissä toimii myös esimerkiksi eteläpohjalaisten yhdistys.

Identiteetti merkitsee myös oman paikkansa kokemista ja tiedostamista eri tasoilla, oman perheen ja suvun piirissä, omassa kylässä, pitäjässä ja maakunnassa. Selvimmin identiteetti ja oma paikka tiedostetaan suppeassa piirissä eli perheen, suvun ja kyläyhteisön puitteissa. Yksilö kokee liittyvänsä johonkin laajempaan yhteisöön, jonka hän hyväksyy tai jota hän pyrkii tukemaan, jatkamaan ja kehittämäänkin. Sitä varten hän omaksuu tietynlaisia identiteetin malleja, esikuvia, vaikutteita, joita hän saa yhteisön elämäntavasta ja kulttuuripe-

²² Kirkinen 1984, 162-163. Ks. myös Paasi 1984, 59.

²³ Suojanen 1996, 108.

rinteestä, lähiympäristöstään.²⁴ Aineistostamme erityisesti kävijäryhmä korosti ihmissuhteiden merkitystä kotiseudun tekijänä. Jo lapsuudenkodissa omaksutut arvot ja arvostukset luovat pohjan identiteetille ja siten vaikuttavat läpi elämän.

Päivikki Suojasen²⁵ mukaan kotiseututunne heijastaa persoonallista identiteettiä ja se koostuu menneisyydestä, nykyisyydestä ja tulevaisuudesta muodostaen ihmisen minäkäsityksen perustan. Kajaanin opettajankoulutuslaitoksen historian, yhteiskuntaopin ja taloustiedon didaktiikan lehtori Reijo Heikkisen²⁶ mukaan kotiseutuidentiteetillä on tärkeä merkitys ihmisen yleiselle hyvinvoinnille ja viihtyvyydelle. Kun ihminen on tunnesitein liittynyt kotiseutuunsa, hän arvostaa sitä ja pyrkii toimimaan sen puolesta. Tämän vuoksi kotiseutuidentiteetillä on tärkeä yhteiskunnallinen merkitys. Se vahvistaa yhteisöä sisältä päin ja luo sosiaalista yhteenkuuluvuudentunnetta. Kotiseutuidentiteetti on perustaltaan yhteiskunnallis-kulttuurinen ilmiö.

Päätäjäinformantit näkivät kotiseudun tärkeäksi ja omalla toiminnallaan vaikuttivat siihen. Tehtävissään he joutuvat tekemään linjavetoja hyvinvoinnin ja viihtyvyyden suhteen. Kuntien on pystyttävä tarjoamaan asukkailleen peruspalvelut, jolloin viihtyvyysseikat ja pehmeämmät arvot jäävät marginaalisiksi. Kotiseutuaktiivit edistävät omalla työllään yhteisönsä viihtyvyyttä ja sosiaalista yhteenkuuluvuutta. Tästä voidaan käyttää opetusneuvos Matti Rossin²⁷ käsitettä kulttuuritahto, joka hänen mukaansa on paikallista harrastusta sekä halua koota omaan kotipaikkaan tai johonkin erityisalaan liittyvää museaalista materiaalia. Kotiseutuaktiivit näkivät kaiken kuntaa kehittävän toiminnan kotiseututyöksi, joten lähes kaikki kunnan asukkaat osallistuvat siihen. Joidenkin kävijäinformanttien mukaan yksi kotiseudun keskeisiä elementtejä oli työ. Heille kotiseutu oli paikka, jossa he olivat aktiivisen elämänsä eläneet.

Samastuminen tai kiintymys kotiseutuun on hyvin subjektiivinen asia. Sitä ei omaksuta kulttuuriperintönä, vaan se kehittyy ajan myötä. Vieraaseen paikkakuntaan on vaikea samastua jo pelkästään siksi, ettei se herätä muistoja. Kiintymyksellä ei myöskään ole välttämättä mitään tekemistä yhteisöllisyyden kanssa, kaupunkilainen voi olla kiintynyt kort-

²⁴ Kirkinen 1984, 161.

²⁵ Suojanen 1996, 108.

²⁶ Heikkinen 1996, 32-33.

²⁷ Rossi 2001, 3.

teliinsa ilman muiden asukkaiden tukea, omien muistojensa vuoksi. Kiintymyksen ja yhteisöllisyyden välinen riippuvuussuhde on erilainen pienyhteisössä.²⁸ Aineistossamme kotiseudulle kaipaavat kävijäinformantit eivät ole samaistuneet nykyiseen asuinkuntaansa, vaan pitävät synnyinseutuaan kotiseutunaan. Osa näistä informanteista oli asunut poissa synnyinseudultaan jo useita kymmeniä vuosia, mutta lapsuuden maisemat olivat heille tärkeitä. Vaikka synnyinseudulla ei enää asunut sukulaisia, silti kiintymys seutuun oli säilynyt. Kotiseudulle kaipaajat olivat omien sanojensa mukaan kotiutuneet nykyiseen asuinkuntaansa, mutta eivät silti tunteneet sitä kotiseudukseen. Kotiseudulle palanneet taas eivät olleet kotiutuneet uuteen asuinkuntaan ja ikävän käytyä ylitsepääsemättömäksi, olivat muuttaneet takaisin kotiseudulle. Ei mistään kotoisin oleva kävijäryhmä oli kotiutunut asuinkuntaansa, muttei ollut samaistunut siihen siten, että olisi tuntenut sen kotiseudukseen.

Laura Mannisen 1970-luvulla kerätyn aineiston mukaan muutos teki identiteetin ongelman ajankohtaiseksi. Menneisyyden tapahtumien uudelleen arviointi ja tulevaisuuden suunta- viivojen luominen on olennainen osa identiteettiä. Menneisyyden elementtejä, perinteitä ja ryhmäsymboleita voidaan käyttää hyväksi sen epävarmuuden poistamisessa, jota muutokset identiteetille usein merkitsevät. Mannisen mukaan 1960–1970-luvuilla tapahtuneet yhteiskunnan ja kulttuurin muutokset eristivät ihmisiä toisistaan ja muuttivat maaseutukylien elämäntapaa.²⁹ Nähdäksemme nykyisessä yhteiskunnassa on havaittavissa samansuuntainen muutos. 1990-luvulla alkanut informaatioteknologian aluevaltaus kaikilla elämäntiloilla aiheutti sidonnaisuuden tähän päivään ja jätti menneisyyden huomioimatta. Tämä aiheutti arkielämän muutoksen sekä muuttoliikkeen kasvukeskuksiin. Informanttien mukaan juuri tämä seikka muutti kotiseudun käsitettä siten, että ihmisellä voi elämänsä aikana olla useita kotiseutuja. Kotiseudun käsite muuttui myös konkreettisesta abstraktimpaan suuntaan. Fyysistä elinympäristöä ei välttämättä enää koeta tärkeäksi, vaan kotiseutu on lähinnä tunnetila. Kaikki nämä muuttivat myös ihmisen identiteetin määrittelyä. Ihmiseltä ja identiteetiltä vaadittiin sopeutumista uuteen tilanteeseen, ja jossain mielessä menneisyys jäi vähempiarvoiseksi tekijäksi.

Vuosituhanen vaihde ja sen mukanaan tuomat uhat ja pelot ovat nähdäksemme nostaneet menneisyyden arvostusta. Kuten Laura Manninen totesi, menneisyyden symboleja on

²⁸ Manninen 1984, 143.

²⁹ Manninen 1984, 121, 146-147.

mahdollista käyttää muutosten aiheuttaman epävarmuuden poistamiseen. Jatkuvuuden ja turvallisuuden tunteita on mielestämme pyritty vahvistamaan menneisyydestä esiin nostetuilla ilmiöillä. Yhteiskuntarakenteen muutos on vahvistanut paikallista identiteettiä ja korostanut sen tärkeyttä. Aineistossamme päättäjryhmässä tuli esiin se, että nykyisessä yhteiskunnallisessa tilanteessa pyritään vahvistamaan paikallistietoisuutta. Vaikka tutkimusalueellamme pyritään jatkuvasti luomaan uusia työpaikkoja, on huomattu, että ilman kulttuurisia vetovoimatekijöitä ihmiset eivät alueelle muuta.

Joensuun yliopiston historian emeritusprofessori Heikki Kirkisen³⁰ mukaan paikan tunnistaminen samaksi eri aikoina tapahtuu ensisijaisesti historian ja maantieteen avulla. Tarvi- taan tietoa siitä, että se on jatkanut olemassaoloaan ja että siinä on säilynyt sellaisia histori- an jälkiä kuten sukuja, kulttuuriperinteitä, tapoja ja tyynejä, joiden avulla paikka voidaan tunnistaa. Asukkaat ja yhteisö tiedostavat myös, mihin jatkuvuus ja samuus perustuvat ja miten he erottuvat muiden paikkojen ihmisistä. Täytyy siis tiedostaa oman identiteetin juu- ret ja perusta sekä toisaalta oman identiteetin suhde muihin. Aineistomme perusteella oman paikkakunnan museo on se paikka, jonka avulla ihminen voi määritellä sekä itseään että ryhmäänsä. Informanttien mukaan joka kunnassa on oltava museo, vaikka sitä ei itse aktiivisesti käyttäisikään. Tietoisuus museon olemassaolosta luo tunteen turvallisuudesta ja jatkuvuudesta.

³⁰ Kirkinen 1984, 160.

6. POHDINTOJA

Tutkimusalueemme museoiden tulevaisuuden suuntia

Museoprojektin päätyttyä monet kotiseutuaktiivit kaipasivat sen kautta saatua ohjausta. Projektipäällikkö Hanna Järviluoman mukaan olisi hyvä, jos tulevaisuudessa alueella olisi pysyvä museoammattilainen. Projektipäällikkö sekä projektin vetäjä Pirkko Järvelä pitivät Museoprojektin kaltaisia hankkeita tulevaisuuden museotyönä ainakin vastaavanlaisissa maaseutupitäjissä ja kotiseutumuseoissa. He näkivät ne museotoimintaa kehittävinä. Museoiden perustyötä ei voi kuitenkaan hoitaa pelkästään projektien avulla. Järviluoman mukaan museoiden on ensiksi saavutettava tietty perustaso toiminnassaan, jotta niitä voidaan edelleen kehittää erilaisten projektien ja hankkeiden avulla. Kehityshankkeen merkitystä tutkimusalueella nosti se, että kotiseutumuseotyö on hyvin pitkälti pienen joukon yksinäistä puurtamista. He tarvitsevat Järviluoman mukaan tukea ja neuvoa sekä erilaisia yhteistyötahoja oman työnsä avuksi. Kuten jo aiemmin kotiseutuaktiivien kohdalla on todettu, myös he kaipasivat kyseisenlaista tukea omalle kotiseutu- ja museotoiminnalleen. Nähdäksemme projektit ovat tiettyyn pisteeseen asti hyviä ei-ammattillisten museoiden kehittämisessä. Pitkällä tähtäimellä niiden avulla ei kuitenkaan pystytä pitämään yllä museon perustehtäviä.

”--- Mutta kyllä mä veikkaan että jos tällä alueella ei olis tätä projektia ollu niin ei ois museoiden saralla mitään tapahtunu ja tuskin tulis tapahtumaan ilman näitä projekteja. Että kyllä ne vaan tärkeitä on. Tai siis toivon mukaan ne on tärkeitä jonkun alkuunpanijoina, koska sitä mä en tiedä sitte että onko ne sitte tämmösiä jotka tavallaan sysää jonku uudenlaisen kehityksen tai ajattelutavan näissä kunnissa. Ei silleen, tuskin sitä pystyy kuitenkaan tekemään. Mutta kyllä ne ainakin hetken huojennusta tuo.” (NSA:HG16)

”--- Sitten taas ei voija aatella, että näillä projekteilla hoijettas; että projekti on niin ku että se alakaa pisteestä A ja päättyy pisteeseen B. Ei se voi olla semmonen jatkuva, että semmonen perustyö ja huolto pitäis pelata ensinnä hyvin ennen ku voitais oikein tehokkaasti näitä projekteja käyttää .---” (NSA:HG21)

Hanna Järviluoman mukaan Museoprojektin aikana kehitetyt kotiseutumuseoiden tallennuksen painopistealueet ovat suuntaa antavia. Hän toivoo niiden jäävän kotiseutuaktiivien mieliin ja ohjaavan tallennusta jatkossa. Hän muistuttaakin, että painopistealueiden toimiminen ei vaadi asian omaksumista ainoastaan kotiseutuaktiiveilta vaan myös yleisöltä ja

lahjoittajilta. Lahjoittajien olisi ymmärrettävä museoiden tallennuksen profiloituminen ja osattava lahjoittaa arvokkaaksi näkemänsä esine oman kotikuntansa ulkopuolelle. Kotiseutuaktiivien ei tulisi noudattaa tallennuksen painotuksia liian kirjaimellisesti. Myös Pirkko Järvelä uskoo painopistealueiden näkyvän tulevaisuudessa ja ohjaavan kotiseutuaktiivien toimintaa. Mielestämme painopistealueiden toteutuminen ei kuitenkaan saa olla itsetar koitus museon toiminnassa, vaan museotoiminnassa on säilytettävä kokonaisvaltaisuus.

”--- Että mun mielestä siinä pittää tämmöstä kultaista sääntöä noudattaa, että jos on jotakin arvokasta, joka pittää säilyttää, arvokasta esinettä, niin aina on tärkeintä, että se säilyy ja sitten vasta on se, että missä se säilytetään ja miten se on esillä ja --” (NSA:HG21)

Museoprojektin vetäjä Pirkko Järvelä toivoi sen innostaneen ihmisiä museotyöhön siten, että aiempaa aktiivisemmin etsittäisiin ratkaisuja museotoimen eteenpäin viemiseksi. Museoprojekti antoi hänen mukaansa ohjeita ja neuvoja, jotta kotiseutuaktiivit voisivat tallentaa paikkakunnan perinnettä. Kuten kotiseutuaktiivit itsekin haastatteluissa kertoivat, he saivat Museoprojektista uutta intoa omaan kotiseutu- ja museotyöhönsä.

”Että mehän voiaan antaa ohjeita ja vinkkejä ja tämmösiä mut niillä on kuitenkin se semmonen. Ja just tämmösen tiedottamisen puolen, että ne jaksais hoitaa ja nähdä vaivaa sen museon ylläpitämiseksi. Mutta todellisuushan on varmaan se, että, mä luulen että ne museot jotka aikasemminkin on pärjänny ihan kohtalaisen hyvin että niillä on ollu varaa palkata työntekijöitä edes kesäajaksi, niin ne tulee menemään ja menestymään paremmin. Ja sitte taas ne, tai ainakin osa niistä, mut en tiiä, voi olla että joissakin paikoissa sitte ehkä jotkut ihmiset innostuu nyt kun niitä on laitettu, ne voikin innostua siitä että joo. Toivon mukaan rupee sitte parantelemaankin niitä meidän tekemiä töherryksiämme sinne. Mutta varmaan siinä käy kuitenkin niin että muutamissa paikoissa epäilen että siinä käy sillä tavalla että ne ovet pidetään kesällä auki ja talvella sulki ja kesällä ne on auki vaan sen takia että siellä joku kouluista on kaks tuntia sunnuntaipäivässä opastamassa. Ja siihen se sitte jää kunnes tulee taas uus projekti joka keksii jotain muuta.” (NSA:HG16)

Hanna Järviluoma toivoi, että Museoprojektin jälkeen kotiseutuaktiivit pystyisivät hoitamaan museoiden tallennusta suunnitelmallisesti ja museotyötä järjestelmällisesti. Siten pitäjien omaleimaiset piirteet tulisivat tulevaisuudessa entistä paremmin esille. Lisäksi Museoprojektin valmistamia opetuspaketteja tulisi opetella käyttämään niin museoissa kuin kouluissakin. Nähdäksemme tässä olisi kotiseutuaktiiveille varteenotettava mahdollisuus kehittää museon ja koulun välistä yhteistyötä. Kuten opettajat haastatteluissaan toivat ilmi, he haluaisivat museoilta aktiivisempaa otetta yhteistyön kehittämiseen.

Haastatteluajankohtana syksyllä 2000 Museoprojektin toinen vaihe oli päättynyt eikä aiotua kolmatta vaihetta voitu rahoituksen puutteessa toteuttaa. Ylivieskan seutukunnassa mahdollista kolmannen vaiheen toteutusta ei jääty odottelemaan, vaan tarkoituksena oli uuden kulttuurihankkeen kautta rakentaa jatkoa osittain myös sille, mihin Museoprojekti jäi. Nivala-Haapajärven seutukunnan toiminnanjohtaja Esa Jussilan mielestä kesken jäänyt Museoprojektin kolmas vaihe pitäisi toteuttaa, esimerkiksi liikematkailu kannattaisi huomioida omana erityisenä ryhmänä.

”Joo se on niin, että tää kulttuuritoimikunnan projekti tuo, johon me satsataan ja sitten meillä on tää Päivärinta-instituutti. Meillä on tää jatkoajatus niin tän Päivärinta-instituutin kautta rakentaa, mitä seutukunta tulee tukemaan. Sittenhän se on eri juttu mitä kunnat tekevät. Mutta meillä on tää Päivärintainstituutti-hanke rahoituksen piirissä, mitä rahoitetaan, että rahoitushakemukset on jo sisällä.” (NSA:HG22)

”--- Minusta se kolmas vaihe pitäisi toteuttaa. Ja myös sitä matkailupuolta siihen. Myöskin se, että nämä mahdollisuudet hyvin tunnettais tässä peruskouluissa ja opettajien piirissä. Ja ehkä siinä matkailupuolella tää liikematkailu kannattais ihan erityisenä ryhmänä huomioida, että. Ja vähän mieltä onko niiden museoiden ympäristössä mahdollisuus sitä palvelutarjontaa jossakin erikoistapauksissa vielä laajentaa.” (NSA:HG23)

Jatkossa kahden tai useamman seutukunnan yhteistyö kulttuuritoiminnan alalla olisi Ylivieskan seutukunnan toiminnanjohtaja Timo Kieman mukaan mahdollista. Ylivieskan ja Nivala-Haapajärven seutukunnilla on yhteinen kulttuurityöryhmä, joka esimerkiksi myöntää kulttuuriapurahoja. Nivala-Haapajärven seutukuntahallituksessa oli keskusteltu museoammatillisen viran perustamisesta. Virka voisi toiminnanjohtaja Esa Jussilan mukaan olla Ylivieskan ja Nivala-Haapajärven seutukuntien yhteinen ja siihen voisi mahdollisesti liittää mukaan vielä Siikalatvan seutukunnan.

”--- Yhteistyötähän tehdään Nivalan-Haapajärven ja Ylivieskan seutukunnan kanssa, niin että meillä on tällöinen jokilaaksojen yhteinen kulttuurityöryhmä, joka myös kokoontuu aika ajoin. Ja molemmat Nivalan-Haapajärven seutukunta ja Ylivieskan seutukunta myöntää näitä kulttuuriapurahat. Elikkä sillä tavalla tää kulttuuri on näissä ajatuksissa tietyillä painoarvoilla mukana.” (NSA:HG22)

Pohjois-Pohjanmaan museon maakuntamuseotutkija Terttu Pellikan mielestä yhteistyö maakuntamuseon ja kotiseutumuseoiden välillä oli 1980-luvun ajan tiivistä. Tuolloin maakuntamuseosta annettiin ohjeita perustamisen tekemiseen. Pellikan mukaan nykyisin perusasioiden ohjaus on jäänyt vähemmälle. Museorakennusten korjaushankkeita ja harkinnanva-

raisten valtionavustusten käyttöä valvotaan. Pellikka sanoo, että yhteistyö on nykyään tiiviimpää merkittävien kotiseutumuseoiden kanssa eikä toimimattomia museoita enää yritetä vetää perässä. Pellikan mukaan kaikkien alueen museoiden tulevaisuus ei ole ruusuinen, sillä aika syö huonosti hoidetut museot.¹

Kuten jo aiemmin olemme useissa yhteyksissä todenneet, kotiseutuaktiivit kokivat maakuntamuseon kaukaiseksi. Meidän nähdäksemme yhteistyötä paikallismuseoiden ja maakuntamuseon välillä pitäisi pyrkiä kehittämään tiiviimmäksi. Maakuntamuseotutkijalla pitäisi olla enemmän aikaa ja mahdollisuuksia antaa ohjausta kotiseutuaktiiveille heidän omista kunnissaan. Ratkaisuna tilanteeseen näemme, että joko Pohjois-Pohjanmaan museoon perustetaan vähintään toinenkin maakuntamuseotutkijan toimi tai vastaava perustetaan tutkimusalueellemme.

Museoprojektin vetäjän Pirkko Järvelän sekä haastattelemiemme kotiseutuaktiivien mukaan maakuntamuseon toimialue on liian laaja yhden museoammattilaisen hoidettavaksi. Koska Pohjois-Pohjanmaan museon toimialueeseen kuuluu 40 kuntaa, ei yksittäinen kotiseutumuseo saa tarpeeksi tarvitsemaansa ohjausta. Maakuntamuseon taholta ei aina huomioida paikallistason resurssien ja ammatillisen henkilökunnan puutetta. Saatuja ohjeita ei pystytä aina suoraan noudattamaan, vaan niitä täytyy muokata juuri omaan museoon sopivaksi. Janne Vilkun² mukaan maakuntamuseojärjestelmä ei ole tarpeeksi kattava täyttääkseen tieteelliset tutkimus- ja tallennusvastuunsa. Hän on 1980-luvun alussa esittänyt ajatuksen seutukuntamuseoiden perustamisesta. Niiden tallennusalue ulottuisi usean kunnan alueelle, jonkinlaiselle luonnolliselle talous- ja kulttuurialueelle. Monet kotiseutuaktiivit ovat kaivanneet Museoprojektiin jatkoa tueksi omalle työlleen. Museoprojekti osoitti, että seutukuntien alueella on tarvetta vakituisen museoviran perustamiseen.

Museo 2000 – museopoliittisen ohjelman³ päämääränä on kulttuuri- ja luonnonperinnön hahmottaminen kokonaisilmiönä, Suurena suomalaisena museona. Tavoitteena on kehittää ja yhdistää museoiden yhteistoimintavalmiuksia ja luoda maamme museoiden ja museoalan ammattilaisten muodostama kulttuuri- ja luonnonperinnön asiantuntijaverkosto. Museolaitoksen kehittämistyössä korostetaan kaikkien yksiköiden vastuuta oman toimintansa

¹ NSA:KS1.

² Vilkuna 1991, 21.

kehittämisessä. Janne Vilkun mukaan museopoliittisen ohjelman merkittävin pyrkimys on asenteiden muuttaminen niin, että ihmiset oppisivat näkemään asiat kokonaisvaltaisesti.⁴ Nähdäksemme Museoprojekti tavallaan aloitti tällaisen asenteiden muuttamisen. Kehittämishankkeen aikana museot olivat positiivisesti esillä paikallisessa lehdistössä, ja saivat tällä tavoin ihmisten huomiota osakseen aiempaa enemmän. Mielestämme museotyötä voisi tehdä vieläkin näkyvämmäksi kuin se Museoprojektin aikana oli esimerkiksi monipuolisella markkinoinnilla.

Ylivieskan ja Nivala-Haapajärven seutukuntien paikallismuseot tulevat olemaan osa Suurta suomalaista museota. Museo 2000 -toimikunta ehdottaa, että yksi mahdollisuus luoda kulttuuriperintötyölle uusia muotoja paikallistasolla on muodostaa kotiseutumuseoista toiminnallinen kotiseututalo, jossa kävijät voivat tutustua entiseen elämään ja työtapoihin esineistöä käyttämällä ja kokeilemalla. Ei-ammattillisten paikallismuseoiden tehtäväksi toimikunta esittää osallistumisen alueensa perusmuseopalvelujen tuottamiseen. Ammatillisesti hoidetut paikallismuseot huolehtivat tehtävistään valitsemiensa painopisteiden ja toiminta-alueensa tarpeiden mukaan, tuottavat yhdessä muiden paikallismuseoiden kanssa perusmuseopalveluja alueen sivistys- ja kulttuuritoimen sekä kulttuurimatkailun tarpeisiin sekä osallistuu maakunnallisen museokeskuksen kanssa maakunnan museotoiminnan kehittämiseen.⁵

Museo 2000 -toimikunta ehdottaa, että museoiden toimintaan tulisi pyrkiä integroimaan niin sanottu kolmas sektori eli vapaaehtoiset harrastajat, museon ystävät ja vastaavat yhteisöt. Museoprojektin toiminta-alueella museoiden toiminta perustuu suurelta osin vapaaehtoisuuteen. Tätä toimintaa tulisi mielestämme tukea aiempaa enemmän. Olemme samaa mieltä kuin toimikunta, jonka mukaan paikallismuseoiden harkinnanvaraisten avustusten kokonaismäärä on ollut riittämätön ja museokohtaiset summat pieniä. Toimikunta esittääkin valtiosuuden ulkopuolella olevien paikallismuseoiden valtionavustusten määrän korottamista. Näillä avustuksilla parannettaisiin museoiden toiminnan laatua ja tuettaisiin museoiden seudullista yhteistyötä vahvistavia hankkeita.⁶ Kotiseutuaktiiveista erityisesti hihankäärijät kritisoivat nykyistä valtionapujärjestelmää. Sitä pitäisi heidän mukaansa uu-

³ Museo 2000, 32.

⁴ Voutilainen 2000, 18.

⁵ Museo 2000, 40.

⁶ Museo 2000, 42-44.

distaa niin, että ei-ammattillisesti hoidettujen paikallismuseoiden olisi helpompi saada harkinnanvaraisia avustuksia toimintansa kehittämiseen.

Mielestämme on perusteltua, että kumpaankin tutkimusalueemme seutukuntaan perustettaisiin yksi museoammattillinen virka. Paikalliset toimijat eivät kuitenkaan siirtäisi kokonaisvastuuta museoista viranhaltijalle, vaan saisivat häneltä tukea ja ohjeita työhönsä. Museoammattillinen henkilö pitäisi mielestämme yllä paikallisten toimijoiden innostusta museotyöhön. Viran myötä alueen museoiden tulevaisuus olisi nykyistä varmemmalla pohjalla. Museotyötä pystyttäisiin tekemään suunnitelmallisemmin ja toimintaa voitaisiin kehittää. Museoammattillinen henkilö voisi perehdyttää myös kuntien ja yhdistysten palkkaamia lyhytaikaisia työntekijöitä, jotka omalla työllään vaikuttavat kävijöille välittyvään mielikuvaan museoista.

Jatkoa Museoprojektille

Kotiseutumuseoita ja niiden kävijöitä sekä kotiseutuaktiiveja ajatellen oli vahinko, ettei Museoprojekti saanut kolmanteen vaiheeseensa rahoitusta. Museoprojektin projektipäällikkö Hanna Järviluoma oli kuitenkin tehnyt sellaisen periaatepäätöksen, että Museoprojektin kolmas vaihe tullaan vielä toteuttamaan. Haastatteluhetkellä syksyllä 2000 asia ei tuntunut miellyttävältä pohtia tai suunnitella, sillä kaikkia toisen vaiheen raha-asioita ei vielä ollut täysin selvitetty. Kolmannen vaiheen toteutuminen oli tuolloin vielä epäselvää, mutta varmaa oli ettei sitä toteuteta vuoden hankkeena alkuperäisen suunnitelman mukaan. Jatkohankkeesta oli tarkoitus kehittää oma laajempi hanke. Hanna Järviluoman mukaan matkailuun liittäminen ja teemalliset matkailureitit olivat jo liian kuluneita ideoita toteutettavaksi. Projektin vetäjä Pirkko Järvelän mielestä uusi hanke voisi painottaa informaatioteknologian osuutta museo- ja tallennustyössä.

”--- Meillä on ollu semmosta pohdiskelua tässä että koska meillä tiettyjen rahoitushojen kanssa oli aikamoisia ongelmia ja me koettiin että me olemme heille enemmänkin taakka ja velvollisuus, niin me ollaan mietitty sitte sillä tavalla että jos me otettais, toteutettais tää kolmas vaihe tai uus museohanke sitte vähän pienemmässä mittakaavassa elikkä vaan toisen seutukunnan alueella. Mutta aikataulusta ei oo mitään sitte sen tarkempaa, tai sen enempää keskusteltu. --- mä näkisin enemmän jotain tämmöstä informaatiotekniikan tuomista mukaan tai... --- Ett tosi harmi oli että se kolmas vaihe ei toteutunu nyt putkeen koska siitä ois ollu helppo jatkaa eteen päin. --- ja kuitenkin aika tekee aina tehtävänsä, silleen näitten henkilösuhteittenkin kanssa. Ja sitten varsinkin jos joissakin paikoissa, niin kun nää museot on että miten

ne nyt sitten siirtyilee henkilöltä toiselle, sillä pompotellaan näitä kun nää museot on aina ollu tämmösessä pompotteluasemassa, tai useamman vuoden. Sen jälkeen kun kulttuurin määrärahoja on ruvettu kunnissa leikkaamaan. Niin se on sitten taas aina kauheen ikävää että sitten tavallaan joudutaan lähteen jossain määrin kokonaan alusta.” (NSA:HG16)

Keski-Pohjanmaan kulttuuriliitolla on käynnissä Kulttuuri tietoverkkoihin –projekti. Osittain siihen integroidussa DigiTalkoot-projektissa selvitetään internetin käyttöä paikallishistorian tallennuspaikkana ja tietolähteenä. Kohteina ovat erityisesti kotiseutuyhdistykset ja kylätoimikunnat, joiden toivotaan toimivan kanavana ruohonjuuritasolle. Tarkoituksena on käyttää internetiä paikallisyhteisön yhteisenä muistina.⁷ Parhaimmillaan tällainen virtuaalimaailmassa toimiva, paikallisia juuria kartoittava verkosto voi jopa elvyttää konkreettista sosiaalista kanssakäymistä. Verkkoon kootaan paikallisten asukkaiden tuottamaa historiallista aineistoa: muistoja ja tarinoita, tietoja ihmisistä ja tapahtumista sekä rakennusten ja paikkojen vaiheita. Päämääränä on internetin avulla myös madaltaa julkaisukynnystä ja koota aineistoa, joka muuten jäisi unohduksiin. Luonnollisesti hankkeen myötä syntyvät verkosto ja tietopankki tukevat myös historian harrastajien ja ammattilaistenkin työtä. Tutkimusalueemme museoita voisi mielestämme kytkeä kyseiseen hankkeeseen tai luoda uusi vastaava verkkohanke.

Museoprojektin jatkuessa uutena hankkeena mielestämme ensisijaisesti tulisi kiinnittää huomioita edelleen museoiden sisällölliseen puoleen. Perusnäyttelyt ja kiertonäyttelyt tulisi saattaa kokonaisuudessaan valmiiksi. Vasta tämän jälkeen museoita voi ruveta markkinoimaan ja kehittämään alkuperäisenä ajatuksena olleita matkailullisia näkökohtia.

Mielestämme Museoprojektin jatkohankkeessa pitäisi erityisesti kiinnittää huomiota koulun ja museon yhteistyöhön. Ei riitä, että Museoprojekti toisessa vaiheessaan toteutti opetuspaketit ala-asteille. Opettajat on opetettava käyttämään niitä ja ennen kaikkea heidän asenteitaan museota kohtaan on pyrittävä muovaamaan positiivisemmiksi ja yhteistyöhaluisemmiksi. Jatkossa opetuspaketteja olisi kehitettävä vastaamaan kunkin ajan tarpeita. Opettajien asennekasvatuksen kautta lapsista ja nuorista saadaan aktiivisia museoiden käyttäjiä, jotka oppivat käyttämään museota yhtenä vapaa-ajanviettomahdollisuutena sekä tiedon lähteenä. Museossa on oltava tapahtumia, mutta ne eivät saa olla itse tarkoitus. Museoiden on pystyttävä korostamaan opetuksellista ja tietoa tallentavaa rooliaan.

⁷ <http://www.keski-pohjanmaankulttuuriliitto.fi/kultti> 30.11. 2001.

Lähes kaikki informanttimme olivat sitä mieltä, että museoiden markkinointia ja tiedottamista olisi parannettava. Kävijähaastattelujen perusteella museossa käydään usein sattumalta ohi kulkiessa kun huomataan museon olevan auki. Museon olisi tiedottamisessaan pystyttävä käyttämään hyväksi kaikkia paikallisia medioita, pelkkä paikallislehdessä oleva ilmoitus aukioloajoista ei riitä. Museota voi esitellä muutenkin kuin aukioloajoista ja tapahtumista kertomalla, esimerkiksi museonäyttelyn sisällöllistä puolta voisi lyhyesti ja houkuttelevasti valottaa. Nähdäksemme paikallismuseoiden kohdalla internet on hyvä markkinointi- ja tiedotuskanava, jolla voi saavuttaa tietynlaisen kävijäryhmän. Mielestämme ei ole tarkoituksenmukaista esitellä museon kokoelmia tai ryhtyä rakentamaan valtavia verkkonäyttelyitä, vaan kertoa perusasioita museosta.

Museoprojektin kaltaisessa kehittämishankkeessa pääpaino on toiminnan sisällössä. Olisi tärkeää, että museon säilytys- ja näyttelytilat olisivat asianmukaiset mutta nähdäksemme tällaiseen tarvittaisiin oma kehittämishanke, joka tulisi toteuttaa yhteistyössä museoammatillisen henkilöstön kanssa. Mikäli rakennusten parantaminen on mahdollista, pitäisi kävijöiden ja kotiseutuaktiivien mukaan huomioida myös liikuntarajoitteiset henkilöt. Vanhoissa rakennuksissa ei aina huomioida esimerkiksi iäkkäitä kävijöitä.

Kokonaisvaltainen kotiseutu

Päivikki Suojasen⁸ mukaan kotiseutu on emotiivis-affektiivinen paikka, joka antaa tulevalle elämälle vakaan perustan. Hänen mukaansa kotiseudulta löytyvät ihmisten kokemat juuret. Tunne kuulumisesta jonnekin on tärkeää. Omassa aineistossamme kaikkien informanttiryhmien mielestä kotiseudulla on merkitystä. Myös Anssi Paasin⁹ tutkimuksessa juurten sekä kotiseudun merkitys korostui ja alueellinen sitoutuminen koettiin tärkeänä. Kysymyksenasettelustamme johtuen kävijät kuvasivat kotiseutua hyvin henkilökohtaisella tasolla. Kävijöiden vastauksissa sukulaiset, perhe ja ystävät olivat tärkeimpiä kotiseudun määreitä. Kotiseutuaktiiveille ja päättäjille suunnatut kysymykset olivat yleisluontoisempia proseminaarityömme tavoitteista johtuen. Näissä haastatteluissa painottui kotiseudun antamien juurien merkitys ihmisen identiteetille. On mielenkiintoista huomata, että näin suu-

⁸ Suojanen 1996, 110.

⁹ Paasi 1986, 279.

ressa ja heterogeenisessä aineistossa informanttien näkemykset ovat pitkälle saman suuntaisia.

Kuten olemme jo aiemmin todenneet, kotiseutu tarkoitti informanteillemme juuria ja identiteetin perustaa. Kotiseutuaktiivien mukaan ihminen tarvitsee juuria hahmottaakseen maailmaa. Kävijät korostivat niitä kotiseudulta saatuja arvoja ja malleja, jotka heidän mukaansa loivat pohjaa elämälle. Erityisesti kävijöiden haastatteluissa identiteetti rinnastui arvoihin ja sitä kautta yksilön maailmankuvaan. Myös Päivikki Suojasen¹⁰ mukaan kotiseudulla omaksutut arvot ja elämänasenteet ovat tärkeitä myöhemmässä elämässä ja luovat perustaa sille. Aineistomme päättäjainformantit määrittivät kotiseutua EU:n ja globalisaation kautta, jolloin se luo ihmiselle juuret ja turvallisuuden muuttuvassa maailmantilanteessa. Tämä viittaa Laura Aron¹¹ käyttämään tasapainomalliin identiteetin tutkimuksessa. Aineistomme perusteella samuuden ja jatkuvuuden kokemukset ovat ensisijaisia tekijöitä paikallisen identiteetin rakentumisessa.

Kaikki informanttiryhvät olivat sitä mieltä, että kotiseudun käsite on muuttunut viime vuosikymmenien aikana. Yhteiskunnan rakennemuutoksesta johtuen ihmisten liikkuvuus on lisääntynyt. Opiskelu- ja työmahdollisuudet tutkimusalueellamme ovat rajalliset, joten monien on täytynyt lähteä kotiseudultaan isoihin kasvukeskuksiin. Erityisesti päättäjät näkivät tällaisen kehityksen uhkana ja ongelmana pienille maaseutupaikkakunnille.

Informanttien mukaan aiemmin synnyinseutu oli sama kuin kotiseutu. Nykyisen liikkuvan elämäntavan vuoksi ihmisellä voi elämänsä aikana olla useita kotiseutuja. Minna Mäkinen¹² on omassa nuorten kotiseutu-käsitettä koskevassa etnologian pro gradu –työssään saanut saman suuntaisia tuloksia. Hänen mukaansa ainakaan nuorille kotiseudun ei välttämättä tarvitse olla synnyin- tai asuinpaikka, vaan sosiaalisen kanssakäymisen tai nuorelle kiintoisan toiminnan konteksti. Meidän aineistomme mukaan alueesta, jossa koti ja työ ovat, pyritään rakentamaan kotiseutu. Kuitenkin useat kävijäinformantit näkivät edelleen ainoastaan synnyinseutunsa kotiseutunaan.

¹⁰ Suojanen 1996, 110.

¹¹ Aro 1999.

¹² Mäkinen 1996, 63.

Monet haastattelemistamme kävijöistä joko kaipasivat tai olivat palanneet synnyinseudulle, koska eivät olleet omien sanojensa mukaan juurtuneet synnyinseudun ulkopuolelle. Vastauksissa korostui se, että paljon liikkuvien ja muuttavien ihmisten olisi hyvä pystyä nimeämään itselleen seutu, johon tunnetasolla tuntee olevansa sidoksissa ja jonka tuntee omakseen. Päivikki Suojasen¹³ mukaan yhteiskunnassa ja maailmassa tapahtuvat muutokset vähentävät kotiseudun merkitystä yksilöiden maailmankuvassa. Hänen mukaansa asuinseutujen vaihtuvuus vaikuttaa siihen, että kiinteä yhteys kotiseutuun vähenee tai häviää kokonaan. Kotiseutu koetaan perustaksi, johon on hyvä maailman muuttuessa tukeutua. Suojanen nimittää tätä identiteettipisteeksi. Meidän aineistomme tukee tätä, sillä informanttien mielestä kotiseutu luo perustaa elämälle.

Oman aineistomme perusteella kotiseutua ei voi yksiselitteisesti määritellä. Toisille kotiseutu on paikka, jossa on aktiivisen elämänsä elänyt ja vaikuttanut. Heille kotiseutu muodostuu pitkälti työn kautta. Synnyinseudultaan pois muuttaneille kotiseudun keskeisiä tekijöitä ovat lapsuuden kokemukset ja muistot. Myös toimittaja Hannu Oittisen¹⁴ mukaan kotiseutu on monelle kuva menneisyydestä. Hänen mielestään aika kultaa muistot ja ennen kaikki oli paremmin. Tämä näkyy myös meidän aineistossamme erityisesti kotiseudulle kaipaavien kävijäinformanttien kohdalla. Heille kotiseutu tuntuu olevan abstrakti mielenmaisema. Elämäntyönsä synnyinseudullaan tehneille kotiseutu on huomattavasti konkreettisempi käsite.

Päättäjäinformantit määrittivät kotiseudun alueeksi, jossa ihminen on aktiivisen elämänsä elänyt. Kävijäinformanteista lähinnä aktiiviset eläkeläiset määrittivät työn yhdeksi kotiseudun osatekijäksi. Osa päättäjistä koki tämän haasteeksi, sillä kuntien olisi pystyttävä tarjoamaan lisää työpaikkoja ja vapaa-ajanviettomahdollisuuksia niille, jotka ovat joutuneet lähtemään pois synnyinseudultaan. Kaikkien informanttiryhmiä mukaan kotiseudultaan työn perässä pois lähteneillä on yleensä halu palata takaisin. Kotiseutuaktiivien mukaan tämä on haaste myös kotiseututyölle, joka on muutakin kuin museotoimintaa. Kotiseututyön avulla aluetta tai kuntaa pitäisi pystyä pitämään elinvoimaisena. Kotiseututyön kautta tarjotaan juuria ja jatkuvuutta paikkakunnan asukkaille. Se on myös keino juurruttaa paikkakunnalle muualta muuttaneita ihmisiä ja auttaa heitä ymmärtämään nykyisyyttä menneisyyden kautta.

¹³ Suojanen 1996, 110.

¹⁴ Oittinen 1994, 10.

Kotiseudulla on jokaisen informanttiryhmän mukaan merkitystä kaikille ikäryhmille. Merkitys on kuitenkin yksilöllistä, sillä se määritellään hyvin pitkälti henkilökohtaisten ihmissuhteiden, kokemusten ja tunteiden kautta. Kotiseutuaktiivit ja päättäjät korostivat liikkuvan elämäntavan muuttavan kotiseudun kokemista. Heidän mukaansa leimautumista tiettyyn seutuun ei pääse tapahtumaan, jos ihminen kasvuaikaanaan joutuu useasti muuttamaan seudulta toiselle. Kävijät puolestaan korostivat ihmissuhteiden merkitystä ja tunnesidonaisuutta. Kaikki informanttiryhmät olettivat kotiseudun merkityksen olevan vähäistä nuorille. Haastattelemllemme nuorille kotiseudulla oli kuitenkin tärkeä rooli. Osalle nuorista kotiseudun merkitys oli vahvistunut heidän asuttuaan synnyinseutunsa ulkopuolella, osalle kotiseutu muodostui ihmissuhteiden kautta. Lähes jokaisessa informanttiryhmässä oltiin sitä mieltä, että kotiseudun merkitys kasvaa iän lisääntyessä. Informanttien mukaan työelämässä vietettyjen vuosien jälkeen moni palaa takaisin synnyin- tai kotiseudulle.

Päivikki Suojasen¹⁵ mukaan kotiseutu on lähes aina positiivisväriltään. Ulla Brückin¹⁶ mukaan välitön ympäristö, johon kuuluvat sekä ympäristö että ihmiset, on tärkeä luotaessa tunnetta identiteetistä. Näiden lisäksi on olemassa abstrakti ympäristö, joka luo identiteetin tunnetta massamediasta saatavien vaikutteiden ja mallien kautta. Abstrakti ympäristö on yhtä voimakkaasti läsnä sekä paikallisyhteisössä että kaupungissa asuvalle yksilölle, mutta sillä voi olla erilainen vaikutus. Erityisesti maaseutukunnissa se voi johtaa paikallisen ympäristön negatiiviseen mieltämiseen, sillä pienessä kunnassa palvelujen tarjonta ei ole niin monipuolinen kuin suurissa kaupungeissa.

Meidän aineistomme kaikissa haastatteluissa kotiseudusta puhuttiin pääasiallisesti hyvin positiivisesti, harvat sanoivat jotakin negatiivista. Negatiivisuus ilmeni kävijähaastatteluisa esimerkiksi oman kotikunnan nähtävyyksien ja harrastusmahdollisuuksien vähättelynä. Toisaalta negatiiviset seikat pystyttiin usein perustelemaan ja selittämään toisesta näkökulmasta positiivisiksi. Päättäjien haastatteluissa sinänsä negatiivinen muuttotappio nähtiin pikemminkin haasteena. Tutkimusalueemme paikkakunnilla oli päättäjien mielestä mahdollisuuksia monipuoliseen kehittämiseen. Tätä kautta oli mahdollista luoda nuorille edellytyksiä elää synnyinseudullaan. Päivikki Suojasen¹⁷ mukaan kotiseutudiskurssi liittyy aina yksilön identiteettitunteeseen. Hän lainaa Goffmania (1963) ja Eidheimia (1969), joiden

¹⁵ Suojanen 1996, 113.

¹⁶ Brück 1988, 90-91.

mukaan kotiseutudiskurssi ilmentää yksilön identiteettiylpeyttä. Kotiseututunne on paikallisidentiteetin ilmaisin, joka liittyy kotiin, paikkakuntaan tai laajempaan alueeseen

Informanteistamme päättäjät korostivat erityisesti sitä, että Euroopan yhdistyessä ja maailman globalisoituessa paikallinen kulttuuri tulee entistä tärkeämmäksi. Stuart Hall¹⁸ on sitä mieltä, että globaali herättää uuden kiinnostuksen lokaaliin. Hänen mukaansa on nähtävä, että näiden välille syntyy uusi kytkös. Globaali ei korvaa paikallisuutta eikä tuhoa kansallisia identiteettejä, vaan tuottaa uusia globaaleja ja lokaaleja identifikaatioita. Oma aineistomme tukee Hall'in teoriaa, sillä informanttiemme mukaan kansainvälistyminen ja globalisaatio on herättänyt uuden kiinnostuksen paikallisuutta kohtaan.

Keinotekoiset aluejaot

Ihmisten luonnollisiksi kokemat ja pitkään jatkuneet yhteistyöalueet rikkoutuivat seutukuntajaon myötä. Useissa haastatteluissa kritisoitiin sitä, että saman jokilaakson kunnat jaettiin eri seutukuntiin. Tämä muutti perinteisiä yhteistyömuotoja esimerkiksi kulttuuritoimen alalla.

”--- Tällä hetkellä ne [seutukunnat] ovat tavallaan syntyneet EU-rahoitusasioiden kautta, eikä välttämättä tässäkään jokilaaksossa seutukuntarajat eivät mene ihmisten luontaisten yhteistyökuvioiden mukaan. Esim. Nivala ja Kalajoki ovat tällä hetkellä erotettu eri seutukuntiin ja meillä on paljon enemmän yhteistä luontaisesti. Tässä taas tullaan tällaiseen mielenkiintoiseen, että joki ja sitä myötä olevat pellot ovat tuottaneet asutusta ja tiet kulkevat tämän suuntaisesti. Tämän on johtanut siitä, että esimerkiksi tämä naimisiinmeno tapahtumat vuosikymmeniä, -satoja tämän jokivarren suuntaisesti, jolloin ihmisillä on enemmän sukulaisia jokivarren suuntaan. Nivalassa on paljon miniöitä ja vävyjä ja toisin päin. Tämä on luonut yhtenäisyyskulttuuria jokivarren puitteissa, ja kun seutukunnat eivät mene tämän mukaan, niin tässä on vähän rikottu tällaista kulttuurillista, luontaista yhteydenpitoa.” (NSA:HS6)

Kukaan informanteista ei maininnut seutukuntaa kotiseutua määritellessään. Kotiseutua oli ensisijaisesti tietty paikkakunta ja mahdollisesti muutama naapurikunta. Näitten nimeämiseen vaikuttivat sukulaisuus- ja perhesuhteet. Myös Anssi Paasin¹⁹ tutkimustulosten mukaan kotiseudun hahmottumisessa painottuvat yleisimmin kunnanosa- ja kuntataso. Minna

¹⁷ Suojanen 1996, 113.

¹⁸ Hall 1999, 63-64.

¹⁹ Paasi 1986, 247.

Mäkisen²⁰ mukaan kotiseudun maantieteellisen rajat ovat hyvin vaihtelevat ja yksilölliset. Kotiseutu voi rajoittua kotiin ja sen pihapiiriin, se voi olla kylä tai oma asuinkunta, useita paikkakuntia, Suomi, Eurooppa tai koko maailma. Riippuen seutukuntien kehittymisestä vie nähdäksemme vuosikymmeniä ennen kuin alueen asukkaat mieltävät itsensä seutukuntalaisiksi ja rakentavat sitä kautta omaa identiteettiään. Mielestämme on kuitenkin hyvin epätodennäköistä, että näin tulisi tapahtumaan. Meidän tutkimustulostemme perusteella ihmisten paikallisidentiteetti rakentuu pääasiallisesti paikkakuntakohtaisesti.

Kuten jo luvussa 2 mainitsimme, seutukuntajaon jälkeen tutkimusalueellemme on vielä luotu uusi alue, Oulun Eteläinen. Ylivieskan seutukuntavaltuuston jäsen ja Ylivieskan teknillisen oppilaitoksen rehtori Keijo Nivala kirjoittaa Oulun Eteläisestä seuraavasti:

”Oulun Eteläinen käsitteenä on saanut vahvan tuen. Käsittääkseni Oulun läänin hallitus sekä Pohjois-Pohjanmaan liitto ovat hyväksyneet ”uuden alueen” ja tukevat sen identiteetin kehittymistä kaikin tavoin. Myös alueen kansanedustajat puolueesta riippumatta ovat ilmoittaneet sitoutumisestaan Oulun Eteläiseen. Oulun Eteläinen on myös huomattu Helsingissä. Itse olen myös havainnut, että kansainvälisissä yhteyksissä käsite ”Oulun Eteläinen” toimii hyvin. Jos sen sijaan yrittäisimme puhua esimerkiksi Ylivieskasta tai Kalajokilaaksosta, alue ja nimi jäisivät jokseenkin epäselväksi. / --- Jokaisella kunnalla on oma identiteettinsä sekä erikoisosaamisensa ja tämän aihepiirin keskus kyseinen kunta on. --- /--- Oulun Eteläisen kytkeä Ouluun on vahva. Tähän on syynä monet käytännön asiat. Oulun osaaminen ja erityisesti Nokian toiminta Oulussa on antanut Oulun Eteläiselle kehittymismahdollisuudet. Tämän alue on myös hyvin käyttänyt hyödykseen. Oulun Eteläinen - nimi lähtee Oulusta. Oululla on jo kansainvälinen tunnettavuus ja osaamisen imago. Tähän tunnettavuuteen liittyy Oulun Eteläisen nimen valinta. Toisaalta nimen valinnalla halutaan ilmaista tukemme ja kytkeä Ouluun. Ilman Oulun menestymistä Oulun Eteläisenkään ei voi menestyä. Tämä tarkoittaa sitä, että Oulun Eteläisen on kaikissa tilanteissa myös tuettava Oulua ja sen kehittymistä. Oulu ja Oulun Eteläinen yhdessä on vahva kansainvälisesti menestyvä pari. --- / --- Oulun Eteläinen on perinteistä vapaa ja tulevaisuuteen suuntautuva alue. Siihen liittyy hyvin positiivinen ja innovatiivinen lataus. Oulun Eteläinen on hyvän elämän ja korkean teknologian alue, joka tulee pärjäämään hyvin.”²¹

Nähdäksemme Oulun Eteläinen voi kehittyessään toimia tehokkaana talousalueena. Sitä kehitettäessä tulisi huomioida muutkin kuin kovat teknologiset arvot. Jos alueelle halutaan uutta työvoimaa ja sitä kautta asukkaita, tulee alueella olla tarjottavana muutakin kuin pelkkiä työpaikkoja. Keijo Nivalan mainitsema ”hyvä elämä” viittaa toivottavasti ihmi-

²⁰ Mäkinen 1996, 84.

²¹ <http://www.ylivieskanseutukunta.com/oulu-netelainen.htm> 26.11.2001

seen, joka on tasapainoisessa suhteessa ympäristönsä ja muiden ihmisten kanssa. Tällainen ihminen pystyy määrittämään oman paikkansa myös ajallisessa jatkumossa. Se ei ole mahdollista, mikäli alueella halutaan nähdä vain tulevaisuus ja jättää menneisyys kokonaan huomioimatta. Jos alueelle halutaan rakentaa uutta identiteettiä ja halutaan ihmisten omaksuvan sen edes jollakin tasolla, ei perinnettä pidä ottaa taakkana.

Tutkimusalueellemme on rakennettu keinotekoisia alueita ja niille on annettu keinotekoisia nimiä, joita alueen asukkaiden on vaikea nopealla tahdilla omaksua. Mikäli alueellinen yhteistyö perustuisi perinteisiin yhteistyökanaviin ja se nimettäisiin näiden kautta, olisi asukkaiden kenties helpompi samaistua alueeseen. Lähes kaikissa aineistomme haastattelu-vastauksissa tuli esille se, että Oulu koetaan kaukaiseksi sekä henkisesti että fyysisesti. Mikäli informanttimme määrittivät itselleen kuntaa laajempaa identiteettiä, oli keskipohjalaisuus heille luontevin identifioitumisen kohde. Tämän vuoksi on mielestämme ristiriitaista, että nyt luotu alue korostaa Oulun keskeistä asemaa. Tuskin kukaan informanteistamme näkee tärkeäksi kehittää Oulua, vaan oman kotiseudun kehittyminen ja menestyminen on heille ensisijaista. Anssi Paasin²² mukaan alueiden yhteisöllinen merkitys perustuu siihen, että alueet ovat muodostuneet pitkäaikaisten sosiaalisten prosessien myötä. Tällöin aluejärjestelmä on saanut paitsi historiallisen, myös symbolisen merkityksen. Aineistomme perusteella menneisyys on yksi keskeisimpiä tekijöitä identiteetin muodostumisessa. Sen vuoksi ei voida olettaa, että uudet keinotekoiset aluejaot vaikuttaisivat kaikilla elämän aloilla ja koskettaisivat kaikkia ihmisiä tunnetasolla.

Anssi Paasi²³ kuitenkin huomauttaa, että ihminen sosiaalistuu ja identifioituu kotipaikan ulkopuoliseen aluejärjestelmään erityisesti koulutuksen ja joukkotiedotuksen myötä. Tämä tarkoittaa ihmisen kasvua suhteessa ympäristöön. Tämän mukaan on mahdollista pyrkiä laajentamaan ihmisen identiteettiä seutukunnalliseksi tai laajempaa aluetta koskevaksi, jos huomio kiinnitettäisiin muihinkin seikkoihin kuin työmarkkinoiden ja teknologian kehittämiseen. Aineistomme perusteella ihminen tarvitsee työn lisäksi tunnesiteitä kokeakseen kuuluvansa tiettyyn paikkaan.

Kulttuuriantropologit Hastings Donnan ja Dieter Haller lainaavat artikkelissaan²⁴ Martinez'ia (1994), jonka mukaan rajaseutujen asukkaat assosioivat ja identifioivat itsensä

²² Paasi 1984, 171.

²³ Paasi 1984, 171.

²⁴ Donnan – Haller 2000, 14.

kansallisvaltion valtaväestöön. Tutkimusaluettamme voi myös pitää rajaseutuna, sillä se sijaitsee Oulun ja Länsi-Suomen läänien sekä Keski- ja Pohjois-Pohjanmaan maakuntien rajalla. Etäisyys Keski-Pohjanmaan alueelliseen keskukseseen Kokkolaan on lyhyempi kuin läänin pääkaupunkiin Ouluun. Informanttiemme mukaan tämä aiheuttaa jossain määrin epävarmuutta alueellisen tietoisuuden hahmottamisessa. Vaikuttaa siltä, että monien vaihtoehtojen joukosta informantit valitsevat identifioitumisen kohteeksi lähimmäksi kokeman- sa alueen ja laajemman ryhmän.

Ajatuksia jatkotutkimusaiheista

Tutkimuksessamme olemme käsitelleet museon roolia paikallisidentiteetin rakentajana käyttäjien näkökulmasta. Kattavamman kuvan saamiseksi olisi haastateltava myös eikävijöitä. Tutkimuksemme mukaan identiteetti rakentuu pääasiallisesti paikkakunnan kautta. Jatkossa olisi mielenkiintoista selvittää, kuinka EU:n myötä muodostetut hallinnolliset alueet kuten seutukunnat sekä laajemmat työmarkkina-alueet kuten Oulun Eteläinen vaikuttavat yksilön identiteetin muodostamiseen vai ovatko ne vailla merkitystä. Toisaalta olisi mielenkiintoista tehdä seurantatutkimusta siitä, miten haastattelemamme informantit identifioivat itsensä suhteessa alueeseen esimerkiksi kymmenen vuoden kuluttua ja muuttuvatko heidän identiteettikokemuksensa.

Tässä työssä kotiseutuaktiivien ja päättäjien näkemykset ovat tulleet esiin yleisellä tasolla. Mielenkiintoista olisi kysellä tarkemmin henkilökohtaisia mielipiteitä ja vertailla, miten heidän yleisellä tasolla esittämänsä näkemykset suhteutuisivat henkilökohtaisempiin ajatuksiin. Tämän työn aineistoa voisi edelleen syventää myös Päivikki Suojasen (1996) ja Minna Mäkisen (1996) käyttämän teemapiirustusmetodin avulla. Olisi mielenkiintoista pyytää kävijäinformanttejamme piirtämään kotiseutuaan ja vertailla piirustuksia heidän suullisiin kotiseutukuvauksiinsa.

Vertailevana tutkimuksena voisi olla näkökulmaa laajentavaa selvittää kaupunkilaisten kotiseutu- ja paikallisidentiteettikokemuksia ja peilata niitä tässä tutkimuksessa saamiimme tuloksiin. Olisi kiinnostava nähdä millaisia yhtäläisyyksiä ja eroja vertailussa nousisi esiin. Kiinnostavaa olisi myös tutkia museoiden toimintaa kiinnittämällä huomiota erityisesti sii-

hen, miten pitkälle kehittämishankkeiden tulokset näkyvät ja mikä niiden tosiasiallinen vaikutus paikalliselle museotoiminnalle on.

LÄHDELUETTELO

PAINAMATTOMAT LÄHTEET

Arkistolähteet

Nivala-Seuran kotiseutuarkisto, Nivala (NSA):

- HS1:** Hanna Järviluoma, kotiseutuaktiivi. 2. 2. 2000 Nivala.
Haastattelijat: Nina Rinta-Porkkunen, Saija Ylitalo.
- HS2:** Taavi Vähäsöyrinki, kaupunginvaltuuston puheenjohtaja. 2. 2. 2000 Nivala.
Haastattelijat: Nina Rinta-Porkkunen, Saija Ylitalo.
- HS3:** Jorma Marjakangas, kunnanvaltuuston puheenjohtaja. 3. 2. 2000 Alavieska.
Haastattelijat: Saija Ylitalo.
- HS4:** Matti Isomaa, kotiseutuaktiivi. 3. 2. 2000 Alavieska.
Haastattelijat: Nina Rinta-Porkkunen
- HS5:** Aila Siirilä, kotiseutuaktiivi. 3. 2. 2000 Kalajoki.
Haastattelijat: Nina Rinta-Porkkunen, Saija Ylitalo.
- HS6:** Jouni Jyrinki, kunnanvaltuuston puheenjohtaja. 3. 2. 2000 Kalajoki.
Haastattelijat: Nina Rinta-Porkkunen, Saija Ylitalo.
- HS7:** Tapio Helander, kulttuurisihteeri. 4. 2. 2000 Ylivieska.
Haastattelijat: Nina Rinta-Porkkunen.
- HS8:** Kerttu Lämsä, kotiseutuaktiivi. 4. 2. 2000 Ylivieska.
Haastattelijat: Nina Rinta-Porkkunen.
- HS9:** Kaija-Maija Perkkiö, kaupunginvaltuuston puheenjohtaja.
14. 2. 2000 Ylivieska. Haastattelijat: Saija Ylitalo.
- HS10:** Kyösti Niinikoski, kaupunginvaltuuston puheenjohtaja.
14. 2. 2000 Haapajärvi. Haastattelijat: Saija Ylitalo.
- HS11:** Pekka Vilkuna, kansanedustaja. 14. 2. 2000 Nivala.
Haastattelijat: Nina Rinta-Porkkunen, Saija Ylitalo.
- HS12:** Veikko Kalliokoski, kunnanvaltuuston puheenjohtaja. 15. 2. 2000 Sievi.
Haastattelijat: Nina Rinta-Porkkunen.
- HS13:** Päivi Holsti, kirjastotoimenjohtaja. 15. 2. 2000 Sievi.
Haastattelijat: Nina Rinta-Porkkunen.

- HS14:** Jorma Perälä, kaupunginvaltuuston puheenjohtaja (Oulainen).
15. 2. 2000 Ylivieska. Haastattelija: Nina Rinta–Porkkunen.
- HS15a:** Jorma Kallio, kaupunginvaltuuston puheenjohtaja. 15. 2. 2000 Haapavesi.
Haastattelija: Saija Ylitalo.
- HS15b:** Jorma Kallion kirjallinen tiedonanto 15.2. 2000.
- HS16:** Outi Huurre, kotiseutuaktiivi. 15. 2. 2000 Haapavesi.
Haastattelija: Saija Ylitalo.
- HS17:** Kari Määttänen, kulttuurisihteeri. 16. 2. 2000 Haapajärvi.
Haastattelija: Nina Rinta–Porkkunen.
- HS18:** Eila Telinkangas, kotiseutuaktiivi. 16. 2. 2000 Haapajärvi.
Haastattelija: Saija Ylitalo.
- HS19:** Juha Eronen, Kalajokilaakson Kotiseutuliiton puheenjohtaja.
16. 2. 2000 Haapajärvi.
Haastattelijat: Nina Rinta–Porkkunen, Saija Ylitalo.
- HS20:** Leena Ojala, kotiseutuaktiivi. 17. 2. 2000 Merijärvi.
Haastattelija: Nina Rinta–Porkkunen.
- HS21:** Juhani Saukko, kunnanvaltuuston puheenjohtaja. 17. 2. 2000 Merijärvi.
Haastattelija: Nina Rinta–Porkkunen.
- HS22:** Harri Turunen, Pyhäjokialueen Kotiseutuliiton puheenjohtaja.
17. 2. 2000 Oulainen. Haastattelija: Nina Rinta–Porkkunen.
- HS23:** Kimmo Sarkkinen, kaupunginvaltuuston puheenjohtaja.
17. 2. 2000 Pyhäsalmi. Haastattelija: Saija Ylitalo.
- HS24:** Jorma Tulkku, kotiseutuaktiivi. 17. 2. 2000 Pyhäsalmi.
Haastattelija: Saija Ylitalo.
- HS25:** Oiva Luhtasela, Ylivieskan seutukunnan kulttuuriryöryryhmän pj.
18. 2. 2000 Ylivieska. Haastattelija: Nina Rinta–Porkkunen.
- HS26:** Kullervo Niemelä, kotiseutuaktiivi. 18. 2. 2000 Rautio.
Haastattelija: Nina Rinta–Porkkunen.
- HS27:** Johannes Kinnunen, kotiseutuaktiivi. 18. 2. 2000 Reisjärvi.
Haastattelija: Saija Ylitalo.
- HS28:** Ilkka Niskanen, kunnanvaltuuston puheenjohtaja. 18. 2. 2000 Reisjärvi.
Haastattelija: Saija Ylitalo.
- HS29:** Markku Koski, kunnanvaltuuston puheenjohtaja. 21. 2. 2000 Kärsämäki.
Haastattelija: Saija Ylitalo.

- HS30:** Pekka Pirhonen, kulttuurisihteeri. 21. 2. 2000 Kärämäki.
Haastattelija: Saija Ylitalo.
- KS1:** Terttu Pellikka, Pohjois-Pohjanmaan museon aluemuseotutkija.
Vastauskirje 18. 2. 2000.
- KS2:** Esa Jussila, Nivalan-Haapajärven seutukunnan toiminnanjohtaja.
Vastauskirje 2. 3. 2000.
- KS3:** Timo Kiema/Oiva Luhtasela, Ylivieskan seutukunnan toiminnanjohtaja/
kulttuurityöryhmän puheenjohtaja. Vastauskirje 8. 3. 2000.
- HG1:** Terttu Autere, museokävijä. 11.9. 2000 Ylivieska.
Haastattelija: Nina Rinta-Porkkunen ja Saija Ylitalo.
- HG2:** Kaija Mäenpää, museokävijä. 11.9. 2000 Alavieska.
Haastattelija: Nina Rinta-Porkkunen ja Saija Ylitalo.
- HG3:** Riitta Nykänen, museokävijä. 11.9. 2000 Nivala.
Haastattelija: Nina Rinta-Porkkunen ja Saija Ylitalo.
- HG4:** Elli Kumara, museokävijä. 12.9. 2000 Sievi.
Haastattelijat: Saija Ylitalo, Nina Rinta-Porkkunen.
- HG5:** Sirkka Uusinoka, museokävijä. 12.9. 2000 Sievi.
Haastattelija: Nina Rinta-Porkkunen ja Saija Ylitalo.
- HG6:** Ritva Koivuranta-Mannila, museokävijä. 12.9. 2000 Sievi.
Haastattelijat: Nina Rinta-Porkkunen ja Saija Ylitalo.
- HG7:** Sanna Pokela, museokävijä. 12.9. 2000 Sievi.
Haastattelija: Saija Ylitalo
- HG8:** Outi Puurula, museokävijä. 12.9. 2000 Sievi.
Haastattelija: Nina Rinta-Porkkunen
- HG9:** Aira Paavola, museokävijä. 13.9. 2000 Reisjärvi.
Haastattelijat: Nina Rinta-Porkkunen ja Saija Ylitalo.
- HG10:** Annikki Annala, museokävijä. 13.9. 2000 Reisjärvi.
Haastattelija: Nina Rinta-Porkkunen.
- HG11:** Rauha Korkiakoski, museokävijä. 13.9. 2000 Reisjärvi.
Haastattelija: Saija Ylitalo.
- HG12:** Raija Ahmaoja, museokävijä. 13.9. 2000 Reisjärvi.
Haastattelijat: Nina Rinta-Porkkunen ja Saija Ylitalo.
- HG13:** Kaarina Hiitola, museokävijä. 14.9. 2000 Merijärvi.
Haastattelijat: Nina Rinta-Porkkunen ja Saija Ylitalo.

- HG14:** Sisko Mäenpää, museokävijä. 14.9. 2000 Merijärvi.
Haastattelija: Nina Rinta-Porkkunen ja Saija Ylitalo.
- HG15:** Antti Hinttala, museokävijä. 15.9. 2000 Haapavesi.
Haastattelija: Nina Rinta-Porkkunen.
- HG16:** Pirkko Järvelä, Museoprojektin vetäjä. 15.9. 2000 Kokkola.
Haastattelija: Nina Rinta-Porkkunen
- HG17:** Matti Puolitaival, museokävijä. 15.9. 2000 Haapavesi.
Haastattelija: Saija Ylitalo
- HG18:** Elvi Junnikkala, museokävijä. 15.9. 2000 Haapajärvi.
Haastattelija: Saija Ylitalo.
- HG19:** Elsa Haapakoski, museokävijä. 29.9. 2000 Ylivieska.
Haastattelija: Saija Ylitalo.
- HG20:** Katja Kemppainen, museokävijä. 29.9. 2000 Ylivieska.
Haastattelija: Saija Ylitalo.
- HG21:** Hanna Järviluoma, Museoprojektin päällikkö. 29.9. 2000 Nivala.
Haastattelija: Saija Ylitalo.
- HG22:** Timo Kiema, Ylivieskan seutukunnan toiminnanjohtaja.
12.2. 2001 Ylivieska. Haastattelija: Saija Ylitalo.
- HG23:** Esa Jussila, Nivala-Haapajärven seutukunnan toiminnanjohtaja.
12.2. 2001 Nivala. Haastattelija: Saija Ylitalo.
- KG1:** Mirja Oinonen, museokävijä. Vastauskirje 10.9. 2000.
- KG2:** Pirjo Huttunen, museokävijä. Vastauskirje 18.9. 2000.
- KG3:** Riitta Mettänen, museokävijä. Vastauskirje 26.9. 2000.
- KG4:** Irja Moliis, museokävijä. Vastauskirje 29.9. 2000.
- KG5:** Pauliina Ränä, museokävijä. Vastauskirje 5.10. 2000.
- KG6:** Seira Santaholma, museokävijä. Vastauskirje 16.10. 2000.
- KG7:** Päivi Manninen, museokävijä. Vastauskirje 24.10. 2000.
- KG8:** Marjatta Hautala, museokävijä. Vastauskirje 30.10. 2000.
- KG9:** Anna-Kaarina Airaksinen, museokävijä. Vastauskirje 1.11. 2000.
- KG10:** Marketta Karppinen, museokävijä. Vastauskirje 16.11. 2000.
- SG1:** Tapio Helander, sähköposti 12.3. 2001.
- SG2:** Eila Telinkangas, sähköposti 12.3. 2001.
- SG3:** Helvi Kuismin, sähköposti 13.3. 2001.
- SG4:** Pekka Pirhonen, sähköposti 19.3. 2001.

- SG5:** Harri Turunen, sähköposti 21.3. 2001.
SG6: Jorma Tulkkku, sähköposti 1.4. 2001.
SG7: Leena Ojala, sähköposti 15.4. 2001.

Holmlund, Ulla – **Karvonen**, Minna (toim.) 2000: Museot ja EU-rahoitus. CIMO, Museosevirasto, Suomen Museoliitto.

Mäkinen, Minna 1996: Kuvia kotiseudusta. Lempääläisnuorten kotiseutumielikuvia piirustusten ja kirjoitusten valossa. Pro gradu –tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Etnologian laitos.

Rinta-Porkkunen, Nina – **Ylitalo**, Saija 2000: ”Asenteellinen puoli, se on kunnossa”. Kotiseutuaktiivien ja päättäjien museokäsitysten analysointia Ylivieskan ja Nivalan-Haapajärven seutukunnissa. Proseminariesitelmä. Jyväskylän yliopisto. Taidehistorian laitos.

Verkkolähteet

- <http://www.ylivieska.fi/25/hissa.htm> 16.10. 2001.
<http://www.edu.fi/projektit/tammi> 16.10. 2001.
<http://www.edukouvola.fi/kaunisnurmi/teemat/kotiseutu.html> 16.10. 2001.
<http://www.ylivieskanseutukunta.com/oulunetelainen.htm> 26.11. 2001.
<http://www.nivala-haapajarvi.fi> 27.11. 2001.
<http://www.ylivieskanseutukunta.com/oulunetelainen.htm> 27.11. 2001.
<http://www.keski-pohjanmaankulttuuriliitto.fi/kultti> 30.11. 2001.
<http://www.nba.fi/INTERNAT/K2000fi.htm> 4.12. 2001.
<http://oyt oulu.fi/maaponteva/toimijat/projekti/paivarinta.htm> 4.12. 2001.
<http://www.finlex.fi/lains/index.html> 4.12. 2001.
<http://www.nivala-haapajarvi.fi> 10.12. 2001.

PAINETUT LÄHTEET

- Aaltonen**, Esko 1963: Kotiseututyön opas. Suomen nuorison liiton kirjasto no 40. Suomen nuorison liitto, Helsinki. Forssan kirjapaino oy.
- Anttila**, Veikko 1964: Suomen kotiseuduntutkimus 1894-1920 ja kansanperinteen joukkokeruun alkuhistoria. Suomen Muinaismuistoyhdistys, Helsinki.
- Anttonen**, Marjut 1999: Etnopolitiikka Ruijassa. Suomalaislähtöisen väestön identiteettien politisoituminen 1990-luvulla. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 764. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. Vammalan Kirjapaino Oy, Vammala.
- Aro**, Laura 1999: Identiteetti ja perinne. Teoksessa Kulttuurin muuttuvat kasvot. Johdasta etnologiatieteisiin, ss. 177-187. Toim. Bo Lönnqvist, Elina Kiuru, Eeva Uusitalo. Rt-Print Oy, Pieksämäki.
- Aunola**, Aarre 1999: Rautio. Raution Kyläyhdistys ry. KL-Paino, Ylivieska.
- Bausinger**, Hermann 1980: Heimat und Identität. Köstlin, Kondrar, Bausinger, Hermann (red.) Heimat und Identität. Probleme regionaler Kultur. 22. Deutscher Volkskunde-Kongress in Kiel vom 16. bis 21. Juni 1979. Studier zur Volkkunde und Kulturgeschichte Schleswig-Holsteins. Band 7, ss. 9-34. Neumünster, Karl Wachholtz Verlag.
- Bringéus**, Nils-Arvid 1990: Människan som kulturvarelse. Carlssons. Beyronds Grafiska AB, Malmö.
- Brück**, Ulla 1988: Identity, local community and local identity. Teoksessa Honko Lauri (ed.): Tradition and Cultural Identity, pp. 77-92. P NIF Publications No. 20. Nordic Institute of Folklore, Turku. Almqvist & Wiksell Tryckeri, Uppsala.
- Daun**, Åke – **Löfgren**, Orvar 1980: Etnologien metodeja. Jyväskylän yliopiston etnologian laitoksen tutkimuksia 14.
- Donnan**, Hastings – **Haller**, Dieter 2000: Liminal no More. The Relevance on Boarderland Studies. *Ethnologia Europaea* 30:2, p. 7-22.
- Geertz**, Clifford 1973: Interpretation of cultures: selected essays. Basic Books, New York.
- Grönfors**, Martti 1982: Kvalitatiiviset kenttäytömenetelmät. Werner Söderström Osakeyhtiö, Helsinki. WSOY:n graafiset laitokset, Juva.
- Hall**, Stuart 1999: Identiteetti. Suom. ja toim. Mikko Lehtonen ja Juha Herkman. Vastapaino, Tampere. Tammer-Paino Oy, Tampere.
- Heikkinen**, Reijo 1996: Kotiseututunne ja kotiseutuopetus. Teoksessa Pulamiehiä ja pitäjän kirjoja. Oulaisissa 14.-15.10. 1994 pidetyn Paikallishistoria-kotiseututyö –seminaarin

- julkaisu, ss. 32-39. Scripta Historica 23. Oulun Historiaseuran julkaisuja. Suomen Kotiseutuliitto, Oulun Historiaseura, Oulaisten Kotiseutuyhdistys. Raahen Kirjatyö, Raah.
- Heinonen**, Jouko - **Lahti**, Markku 1996: Museologian perusteet. Toinen uudistettu laitos. Suomen museoliiton julkaisuja 42. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Hooper-Greenhill**, Eileen 1992: Museums and the Shaping of Knowledge. Routledge, London.
- Huurre**, Inkeri 1974: Haapavesi-seura 1955-1975. Teoksessa Haapavesi ennen ja nyt III, ss. 9-16. Keski-Pohjanmaan Kirjapaino Oy. Ylivieska 1974.
- Hänninen**, Kirsi 2000: Minkälainen on monipuolinen museokäynti? Teoksessa Vilkuna, Janne (toim.). Näkökulmia museoihin ja museologiaan, ss. 130-137. Ethnos-toimite 10. Gummerus Kirjapaino Oy. Saarijärvi.
- Härkönen**, Martti 1993: Perinnettä sieviläisittäin. Teoksessa Sievistä sommaan näkköön. Sievin historiaa, ss. 390-429. Sievin kunta, Sievin seurakunta, Sievi-Seura ry. KL-paino, Ylivieska.
- Ilmonen**, Kari 1994: Kulttuurin strategiat. Tutkimus keskipohjalaisten kulttuuriarvostuksista. Chydenius-instituutin tutkimuksia 1/1994. Jyväskylän yliopisto, Chydenius-instituutti. Kokkola.
- Jargon**. Kulttuuriantropologian englanti-suomi oppisanasto. 1998 Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunnan julkaisusarja n:o 35. Kopi-Jyvä, Jyväskylä.
- Kansatieteen terminologia** 1977. Jyväskylän yliopiston etnologian laitos.
- Kaunismaa**, Pekka 1997: Mitä on kollektiivinen identiteetti? Teoksessa Virtapohja, Kalle (toim.): Puheenvuoroja identiteetistä. Johdatusta yhteisöllisyyden ymmärtämiseen, ss. 37-54. Atena Kustannus Oy, Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Kirkinen**, Heikki 1984: Kyläkulttuurin tulevaisuus. Teoksessa Kirkinen Heikki (toim.): Kolme kylää. Kertomus erään kulttuuritutkimuksen taustasta, työstä ja tuloksista, ss. 148-175. Kustannusosakeyhtiö Otavan painolaitokset, Keuruu.
- Knihtilä**, Jouni 2000: Perämerenkaari on rajatonta kotiseutua. Sanomalehti Kaleva 24.11.2000, s. 7.
- Kopsa-Schön**, Tuula 1996: Kulttuuri-identiteetin jäljillä. Suomen romanien kulttuuri-identiteetistä 1980-luvun alussa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 641. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. Tammer-Paino Oy, Tampere.
- Korkiakangas**, Pirjo 1999: Muisti, muistelu, perinne. Teoksessa Kulttuurin muuttuvat kasvot. Johdatusta etnologiatieteisiin, ss. 155-176. Toim. Bo Lönnqvist, Elina Kiuru, Eeva Uusitalo. Rt-Print Oy, Pieksämäki.

Kostet, Juhani 2000. Mikä on museo? Muutamia ajatuksia museo-käsitteen sisällöstä ja sen ongelmista. Teoksessa Vilkuna, Janne (toim.). Näkökulmia museoihin ja museologiaan, ss. 13-26. Ethnos-toimite 10. Gummerus Kirjapaino Oy, Saarijärvi.

Kuusi, Matti 1993: Kahden kotiseudun ongelma. Teoksessa Kauas on pitkä matka. Kirjoituksia kahdesta kotiseudusta, ss. 73-87. Kalevalaseuran vuosikirja 72. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Kyllönen, Matti 1980: Kalajoen ja Raution historia 1865-1975. Kalajoen kunta. Vaasa Oy:n Kirjapaino.

Lehtonen, Jaakko 1997: Kansallinen identiteetti ja yhteisöidentiteetti – käsitteitä ja käsitteitä. Teoksessa Virtapohja, Kalle (toim.): Puheenvuoroja identiteetistä. Johdatusta yhteisöllisyyden ymmärtämiseen, ss. 21-36. Atena Kustannus Oy, Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Linko, Maaria 1998: Aitojen elämysten kaipuu. Yleisön kuvataiteelle, kirjallisuudelle ja museoille antamat merkitykset. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 57. Jyväskylän yliopisto. Gummerus Kirjapaino Oy, Saarijärvi.

Lönnqvist, Bo 1981: Suomenruotsalaiset. Kansatieteellinen tutkielma kieliryhmästä. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Lönnqvist, Bo 1997: Suomenruotsalaisten etninen identiteetti. Teoksessa Virtapohja, Kalle (toim.): Puheenvuoroja identiteetistä. Johdatusta yhteisöllisyyden ymmärtämiseen, ss. 55-62. Atena Kustannus Oy, Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Lönnqvist, Bo 1999: Mitä on etnologia? Teoksessa Kulttuurin muuttuvat kasvot. Johdatusta etnologiatieteisiin, ss. 13-33. Toim. Bo Lönnqvist, Elina Kiuru, Eeva Uusitalo. Rt-Print Oy, Pieksämäki.

Maijala, Juha (toim.) 1987: Reisjärven kirja. JYY:n kotiseutusarja N:o 26. Gummerus Oy Kirjapaino, Jyväskylä.

Manninen, Laura 1984: Elämäntavan ja kokemuspohjan muutos. Teoksessa Kirkinen, Heikki (toim.): Kolme kylää. Kertomus erään kulttuuritutkimuksen taustasta, työstä ja tuloksista, ss. 107-119. Kustannusosakeyhtiö Otavan painolaitokset, Keuruu.

Museo 2000. Museopoliittinen ohjelma. Komiteanmietintö 1999:8 (31:1999). Yliopistopaino Helsinki 2000.

Museopoliittinen ohjelma. Museovirasto 1981.

Oittinen, Hannu 1994: Kotiseutu korvien välissä. Hiidenkivi 4/1994, ss. 10-13.

- Paasi**, Anssi 1984: Aluetietoisuus ja alueellinen identiteetti ihmisen spatiaalisen sidoksen osana. Suunnittelumaantieteen yhdistyksen julkaisuja 13. Helsinki. Joensuun yliopiston offsetpaino.
- Paasi**, Anssi 1986: Neljä maakuntaa. Maantieteellinen tutkimus aluetietoisuuden kehitymisestä. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja n:o 8. Joensuun yliopiston keskusmonistamo.
- Rossi**, Matti 2001: Tervetuloa museoihin. Museo-lehti 2/2001, s. 3.
- Räsänen**, Matti – **Räsänen**, Riitta 1982: Ihminen fyysisen ympäristön viitekehyksessä. Teoksessa Suojanen, Päivikki – Saressalo, Lassi (toim.): Kulttuurin kenttätutkimus, ss.37-49. Tampereen yliopiston kansanperinteen laitos. Tampereen yliopiston jäljennepalvelu.
- Räsänen**, Riitta 1989: Kotiseutuaate ja kotiseutuliike suomalaiskansallisessa prosessissa. Teoksessa Korhonen, Teppo – Räsänen, Matti (toim.): Kansa kuvastimessa. Etnisyys ja identiteetti, ss. 144-161. Tietolipas 114. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. Hakapaino Oy, Helsinki.
- Saresto**, Sari 1992: Museot kävijän silmin. Valtakunnallinen museoiden kävijätutkimus. Suomen museoliitto. Vammalan Kirjapaino Oy, Vammala.
- Smith**, Anthony D. 1991: National Identity. Published by the Penguin Books. Printed in England by Clays Ltd, St Ives plc.
- Šola**, Tomislav 1991: Museot nyky-yhteiskunnassa. Museo-lehti 2/1991, ss. 2-5.
- Šola**, Tomislav 1997: Essays on Museums and their Theory. Towards a Cybernetic Museum. Suomen museoliitto, museologisia julkaisuja 1. Gummerus Kirjapaino Oy, Saarijärvi.
- Suojanen**, Päivikki 1996: Kulttuurien tutkijan arki. Kokemuksia omasta ja vieraasta. Antrokirjat, Jyväskylä.
- Turunen**, Harri (toim.) 1996: Yhteistyössä vaikuttaen – kotiseututoiminnasta Suomessa 1990-luvulla. Suomen Kotiseutuliiton julkaisuja A:6. Suomen Kotiseutuliitto, Oulaisten Kotiseutuyhdistys. Raahen Kirjatyö.
- Wamsley**, D.J. 1988: Urban Living. The Individual in the City. Essex, Logman Scientific & Technical.
- Vilkuna**, Janne (toim.) 1989: Kansatieteilijän työpöydältä. Kokoelma Kustaa Vilkunan tutkimuksia ja kirjoituksia. Suomi 147. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Länsi-Suomi Oy, Rauma.
- Vilkuna**, Janne 1991: Puuttuva rengas? Museo-lehti 6/1991, s. 21.

Vilkuna, Janne 1998: 75 vuotta museoiden hyväksi. Suomen museoliitto 1923-1998. Suomen museoliiton julkaisuja 45. Vammalan Kirjapaino Oy, Vammala.

Vilkuna, Janne 2000: Menneisyyden tulevaisuus. Teoksessa Vilkuna, Janne (toim.). Näkökulmia museoihin ja museologiaan, ss. 8-11. Ethnos-toimite 10. Gummerus Kirjapaino Oy. Saarijärvi.

Voutilainen, Mikko 2000: Kohti suurta suomalaista museota. Uusi museopoliittinen ohjelma korostaa museoiden yhteistyötä. Sanomalehti Keski-suomalainen 23.3. 2000, s. 18.

HAASTATTELUKYSYMYKSET VALTUUSTOJEN PUHEENJOHTAJILLE:

- Onko kotiseudulla merkitystä Suomessa tänä päivänä?
 - Jos, niin miksi ja mitä se on?
 - Jos, niin kenelle?
- Miten paljon kunnassa panostetaan kulttuuri- ja museotoimeen?
 - Missä päätökset tehdään ja kuka/ketkä ne tekevät?
- Mikä merkitys museolla on kunnassa?
 - Tarvitaanko museota ylipäänsä?
 - Onko museosta hyötyä? Jos, niin miten ja kenelle?
 - Kertooko museo mielestäsi paikkakunnan historiaa?
- Mitkä ovat museon tehtävät?
 - Mikä on museon merkitys kotiseudulle?
 - Mitä, jos kotiseutumuseota ei olisi?
 - Mitä kaikkea museotyö sisältää?
 - Tallennus, tutkimus, näytteille asettaminen, opetus, virkistys?
 - Mikä on museoesine? Kertooko museoesine jotakin?
- Missä päätökset museosta ja sen toiminnasta tehdään? (esim. kulttuuri-, vapaa-ajanlautakunta) Kuka tai ketkä tekevät päätökset?
- Miten museon taloudesta päätetään?
- Ketkä käyvät museossa ja miksi? Miksi museossa ei käydä?
- Miten kuntaa ja sen museota on markkinoitu yleisölle?
- Mitkä ovat kunnan kulttuuri- ja museotoimen tulevaisuuden näkymät?

KYSYMYKSET KANSANEDUSTAJA PEKKA VILKUNALLE:

- Onko kotiseudulla merkitystä tänä päivänä?
- Jos, niin miksi ja mitä se on?
- Jos, niin kenelle?
- Onko museolla merkitystä kotiseudulle?
- Jos, niin millaista merkitystä?
- Mitkä ovat mielestänne kotiseutumuseon tehtävät?
- Maakuntamuseon tehtävät? Kansallismuseon tehtävät?
- Millaiseksi näette kuntien ja seutukuntien panostuksen kulttuuri- ja museotoimeen?
- Mitkä ovat kuntien ja seutukuntien taloudelliset edellytykset kulttuuri- ja museotoimeen?
- Millaiseksi näette omat mahdollisuutenne vaikuttaa seutukunnan kulttuuritoimen rahoitukseen?
- Millaisia suunnitelmia Teillä on kansanedustajakautenne kehittää alueen kulttuuritoimintaa?
- Mitä mieltä olette Museoprojektista?
- Mitä hyötyä näette museoprojektilla olleen?
- Onko vastaavilla projekteille tulevaisuutta?
- Millaiseksi näette kuntien ja seutukuntien kulttuuritoimen tulevaisuuden?
- Kirjastolaki 904/1998: Näettekö mahdolliseksi, että saman kaltainen ohjeisto koskisi tulevaisuudessa paikallismuseoita?
- Jos, niin millaisia vaikutuksia tällä olisi?

HAASTATTELUKYSYMYKSET KOTISEUTUAKTIIVEILLE:

- Onko kotiseudulla merkitystä Suomessa tänä päivänä?
 - Jos, niin miksi ja mitä se on?
 - Jos, niin kenelle?
- Museon tehtävä(t)?
 - Mikä on museon merkitys kotiseudulle?
 - Mitä, jos kotiseutumuseota ei olisi?
 - Mitä kaikkea museotyö sisältää?
 - Tallennus, tutkimus, näytteille asettaminen, opetus, virkistys
 - > Miten nämä toteutettu?
 - Järjestetäänkö museossa muuta kuin näyttelytoimintaa, esim. erilaiset kesätapahtumat?
- Miten kotiseutuyhdistys/kunta vaikuttaa museon toimintaan?
- Kuka/ketkä päättävät museon toiminnasta?
- Kuka/ketkä päättävät museon taloudesta? Miten, millä perusteella?
- Millaisia ihmisiä museossa on töissä? Millä perusteella työntekijät valitaan? Mitkä ovat työntekijän tehtävät museossa?
- Millainen on museoesine, mikä tekee esineestä museoesineen?
 - Kertooko museoesine jotakin?
 - Miten esine tulee museoon?
 - Millä perusteella esine otetaan museoon?
 - Museoprojektin myötä on määritelty erikoistumisalueita. Miten tämä vaikuttaa esineiden keräämiseen museoon?
 - Hoidetaanko museoesineitä? Jos, niin miten?
 - Miten museoesineitä säilytetään?
 - Miksi museoesineet luetteloidaan?
 - Miten esineet luetteloitu ja kenen toimesta?
- Millaiset ihmiset käyvät kotiseutumuseossa? Miksi he tulevat museoon?
 - Miksi ihmiset eivät käy kotiseutumuseossa?
 - Paljonko museossa on keskimäärin kävijöitä?
- Miten museota markkinoidaan?
- Miten museota ja museotoimintaa on viime aikoina kehitetty?
- Mitä hyötyä Museoprojektista on ollut?
- Mitä tulevaisuuden suunnitelmia museon suhteen on?

KYSYMYKSET SEUTUKUNTIEN JOHTAJILLE:

- Onko kotiseudulla merkitystä tänä päivänä?
- Jos, niin miksi ja mitä?
- Jos, niin kenelle?
- Miten paljon seutukunnassa panostetaan kulttuuritoimeen?
- Millainen osuus museoilla on tästä?
- Mitkä ovat mielestänne paikallismuseoiden tehtävät?
- Mikä on museon merkitys kotiseudulle?
- Mikä merkitys paikallismuseoilla on suhteessa seutukunnan historiaan?
- > Tarvittaisiinko seutukuntamuseo? Jos, niin millainen se olisi?
- Onko seutukunnassa tulevaisuuden suunnitelmia kulttuuri- ja museotoimen suhteen?
- Jos, niin minkälaisia?
- Kirjastolaki 904/1998: Näettekö mahdolliseksi, että saman kaltainen ohjeisto koskisi tulevaisuudessa myös museoita?
- Jos, niin millaisia vaikutuksia tällä olisi?

KYSYMYKSET TERTTU PELLIKALLE:

- Onko kotiseudulla merkitystä Suomessa tänä päivänä?
- Jos, niin miksi ja mitä se on?
- Jos, niin kenelle?
- Miten merkittävänä koette maakuntamuseotyön suhteessa kotiseutumuseoihin ja niiden tarpeisiin?
- Mitkä ovat kotiseutumuseon tehtävät?
- Miten näette museotyön eri osa-alueiden (tallennus, tutkimus, näytteille asettaminen, opetus) toteutuvan kotiseutumuseoiden toiminnassa?
- Mitä merkitystä on kotiseutumuseoiden tallennuksella ja näyttelytoiminnalla?
- Kuinka tiivistä yhteistyö on maakuntamuseon ja kotiseutumuseoiden välillä?
- Mitä tämä yhteistyö sisältää?
- Mitä mieltä olette Museoprojektista?
- Miten se on toteutunut?
- Mitä vaikutuksia sillä on jatkossa?
- Mitkä ja/tai ketkä ovat mielestänne suurimmat vaikuttajat kotiseutumuseoiden toimintaan?
- Ketkä päättävät viime kädessä toiminnasta ja taloudesta? -> Miten vaikuttaa toimintaan yleensä?
- Näettekö museoiden erilaisten omistussuhteiden vaikuttavan niiden toimintaan?
- Kirjastolaki 904/1998: Näettekö mahdolliseksi, että kotiseutumuseoiden suhteen voisi tulevaisuudessa olla saman suuntainen ohjeisto?
- Mitä mahdollisuuksia tällainen onnistuessaan antaisi tulevaisuudessa kotiseutumuseotyölle?

Millaiseksi näette kotiseutumuseoiden tulevaisuuden?

KYSYMYKSIÄ MUSEOKÄVIJÖILLE

- Nimi, syntymävuosi, syntymäpaikka, ammatti?
- Kerro kotiseudustasi.
- Onko kotiseudulla merkitystä tämän päivän Suomessa?
 - Jos, niin miksi ja mitä se on?
 - Jos, niin kenelle?
- Onko paikkakunnalla mielenkiintoisia käyntikohteita? Mitä? Miksi? Entä seutukunnassa?
 - Millaisia mahdollisuuksia paikkakunnalla on vapaa-ajan viettoon? Miten itse vietät vapaa-aikaa?
 - Mihin viet ulkopaikkakuntalaiset vieraasi? Mitä kotipaikkasi kohteita esittelet yleensä?
 - Millaisiin kohteisiin itse tutustut vieraalla paikkakunnalla?
- Millaisia muistoja sinulla on museokäynneistäsi? Mikä parasta, mikä ei mielenkiintoista?
- Mikä merkitys museolla on kunnassa?
 - Tarvitaanko museota ylipäänsä?
 - Onko museosta hyötyä?
 - Jos, niin miten ja kenelle?
 - Kertooko museo mielestäsi paikkakunnan historiasta?
 - Millaisen roolin näet maakuntamuseolla kotiseudun historian tallentamisessa ja kertomisessa? Mikä on Kansallismuseon merkitys?
- Mitkä ovat museon tehtävät?
 - Mikä on museon merkitys kotiseudulle?
 - Mitä jos kotiseutumuseota ei olisi?
- Mitä mielestäsi kuuluu museotyöhön?
 - Mikä museossa on tärkeää? (esine, tarina, ihminen...)
 - Onko museolla merkitystä sinulle?
 - Millaiset tilanteet houkuttavat museokäyntiin? (yksin, ryhmässä...)
 - Miten museota pitäisi kehittää kävijää kiinnostavammaksi?
- Millaiset ihmiset käyvät kotiseutumuseossa? Miksi he tulevat museoon?
 - Miksi ihmiset eivät käy kotiseutumuseossa?

Saija Ylitalo ja Nina Rinta-Porkkunen

5. 9. 2000 Jyväskylä

XXXX

XXXX

Hyvä vastaanottaja,

Kiitämme vastauksistanne museoiden kävijäkyselyyn.

Valitettavasti meillä ei ole mahdollisuutta henkilökohtaiseen haastatteluun. Toivommekin, että Teillä riittäisi mielenkiintoa vastata kysymyksiimme kirjallisesti. Vastauksenne ovat todella arvokkaita ja ne käsitellään edelleen luottamuksellisesti.

Ohessa on viitteellinen lista aiheista, joista voitte kirjoittaa vapaamuotoisesti (kirjoitusasulla, tyylillä tai pituudella ei ole merkitystä). Olemme erityisen kiinnostuneita näkemyksistänne kotiseudun ja museon merkityksestä.

Vastaukset voitte toimittaa postitse tai sähköpostilla.

Ystävällisin yhteistyöterveisin

Nina Rinta-Porkkunen
Rajakatu 22 A 8
40200 Jyväskylä
p. 040-7385 461
rinima@cc.jyu.fi

Saija Ylitalo
Eeronkatu 10 as 2
40720 Jyväskylä
p. 050-5568 212
shylital@st.jyu.fi

VASTAUKSESSA KÄSITELTÄVIÄ MAHDOLLISIA TEEMOJA:

- Mikä on kotiseudun merkitys tänä päivänä?
- Mihin viette ulkopaikkakuntalaiset vieraanne? Mitä kotipaikkanne kohteita mielellänne esittelette? Miksi?
- Millaisiin kohteisiin itse tutustutte vieraalla paikkakunnalla? Miten valitsette käyntikohteenne?
- Mikä merkitys museolla on paikkakunnalle?
 - Tarvitaanko museoita ylipäänsä?
 - Mitkä ovat museon tehtävät?
 - Mitä kuuluu museotyöhön?
- Millaiset ihmiset käyvät kotiseutumuseossa? Miksi?
 - Miksi ihmiset eivät käy kotiseutumuseossa?
 - Mitä jos kotiseutumuseota ei olisi?
- Millaisia muistoja Teillä on museokäynneistänne? Mikä parasta, mikä ei mielenkiintoista?
- Miten museota pitäisi mielestänne kehittää?

Ylläoleva lista ei ole tarkka ohje kirjoittamiselle. Voitte myös kirjoittaa muista mieleenne tulevista museoon ja museokäyntiin liittyvistä aiheista. Toivomme, että vastaatte marraskuun loppuun mennessä.

KIITOS VAIVANNÄÖSTÄNNE!

Haastattelukysymykset Hanna Järviluomalle:

- Kerro kotiseudustasi.
- Mitä kotiseutu sinulle merkitsee?
- Minkälainen merkitys kotiseudulla on yleensä?

- Mitä museo merkitsee sinulle?
- Mitkä ovat museon tehtävät?
- Mikä on museossa tärkeää?
- Mitä jos kotiseutumuseota ei olisi?
- Millaiset ihmiset käy museossa?
- Miksi museossa ei käydä?
- Voiko museo tehdä jotakin kävijämäärän lisäämiseksi?
- Millaista on koulun ja museon yhteistyö?
- Voiko sitä kehittää?
- Mitä annettavaa museolla on koululle?

- Ovatko erilaiset projektit tulevaisuuden museotyöskentelyä?
- Mistä idea Museoprojektin käynnistämiseen?
- Miten Museoprojekti onnistui?
- Museoitten tila Museoprojektin alkaessa?
- Tila nyt?
- Millaisia asenteita Museoprojektia kohtaan ilmeni? (Kuntien välillä eroja?)
- Painopistealueiden onnistuminen ja toteutuminen?
- Millainen vaikutus projektilla pitkällä tähtäimellä?
- Toteutuuko 3. Vaihe?
- Mitä jos ei toteudu?
- Millainen rooli maakuntamuseolla, yhteistyö?
- Millaiseksi tunsit oman työsi?
- Mikä oli tärkeintä mitä teit Museoprojektissa?
- Tekisitkö jotakin toisin?

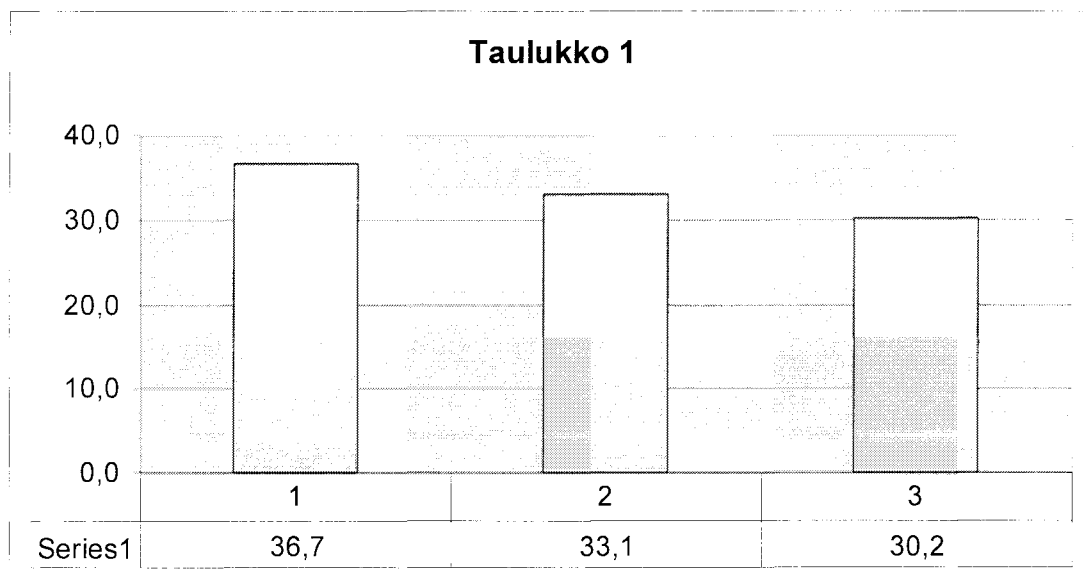
Haastattelukysymykset Pirkko Järvelälle:

- Kerro kotiseudustasi.
- Mitä kotiseutu sinulle merkitsee?
- Minkälainen merkitys kotiseudulla on yleensä?
- Mitä museo merkitsee sinulle?
- Mitkä ovat museon tehtävät?
- Mikä on museossa tärkeää?
- Mitä jos kotiseutumuseota ei olisi?
- Millaiset ihmiset käy museossa? -> Miksi museossa ei käydä?
- Voiko museo tehdä jotakin kävijämäärän lisäämiseksi?
- Millaista on koulun ja museon yhteistyö?
 - Voiko sitä kehittää?
 - Mitä annettavaa museolla on koululle?
- Ovatko erilaiset projektit tulevaisuuden museotyöskentelyä?
- Millaisia asenteita Museoprojektia kohtaan ilmeni? (Kuntien välillä eroja?)
- Museoitten tila Museoprojektin alkaessa?
 - Tila nyt?
- Painopistealueiden onnistuminen ja toteutuminen?
- Millainen vaikutus projektilla pitkällä tähtäimellä?
- Toteutuuko 3. Vaihe? -> Mitä jos ei toteudu?
- Millainen rooli maakuntamuseolla, yhteistyö?
- Millaiseksi tunsit oman työsi?
- Mikä oli tärkeintä mitä teit Museoprojektissa?
- Tekisitkö jotakin toisin?

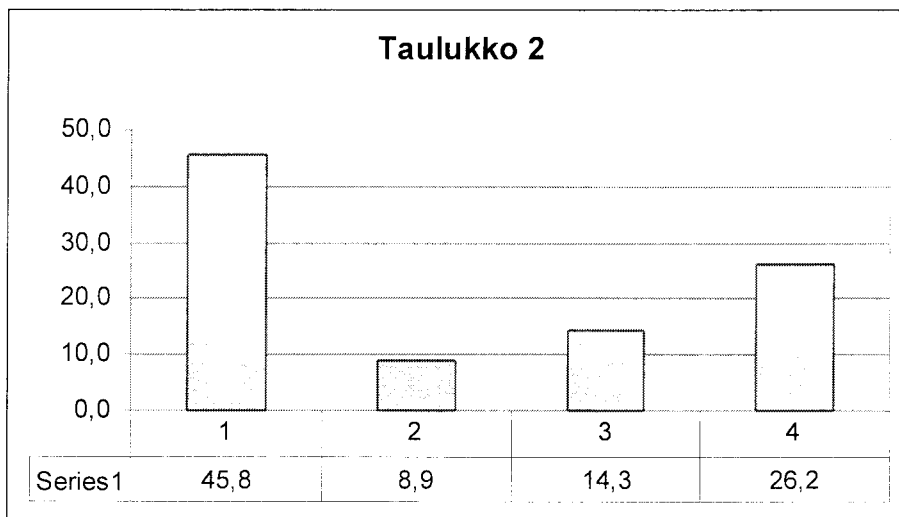
TOISET HAASTATTELUKYSYMYKSET SEUTUKUNTIEN JOHTAJILLE

- Kerro itsestäsi (toimenkuva yms.)
- Kerro kotiseudustasi
 - Mikä on kotiseudun merkitys EU-Suomessa?
 - Mikä on kotiseutumuseon merkitys (mitä jos kotiseutumuseota ei olisi)?
- Millainen on seutukunnan kulttuuritarjonta?
 - Käyntikohteet, nähtävyydet, tapahtumat, vapaa-ajanvietto mahdollisuudet
 - Minkälaisia vaikutuksia EU:lla ja seutukuntien muodostamisella oli alueen kulttuurille?
- Miten paljon ja millä tavoin seutukunnassa panostetaan kulttuuriin?
 - Mitä kulttuuriin sisältyy (seutukunnan näkökulmasta)?
 - Millaisia hankkeita on ollut?
 - Millaisia hankkeita on mahdollisesti vireillä?
 - Mikä on museoiden osuus kulttuurihankkeissa?
- Mitä mieltä kahden seutukunnan yhteisestä Museoprojekti-hankkeesta?
 - Miten se onnistui?
 - Mikä projektissa oli hyvää/huonoa?
 - Mitä mieltä seutukunta projektin kesken jäämisestä: onko mukana jatkamassa?
- Minkälainen on seutukuntien välinen yhteistyö kulttuuri- ja museoalalla jatkossa?
- Mitä mieltä olette mahdollisesta seutukunnallisesta/alueellisesta museovirasta?
- Mitä tarjottavaa EU:lla on tulevaisuudessa kulttuuri- ja museotoiminnalle?
- Millaisena näette tulevaisuuden (rahoitus, hankkeiden pyörittäminen jatkossa...)?

MUSEOKÄYNTI

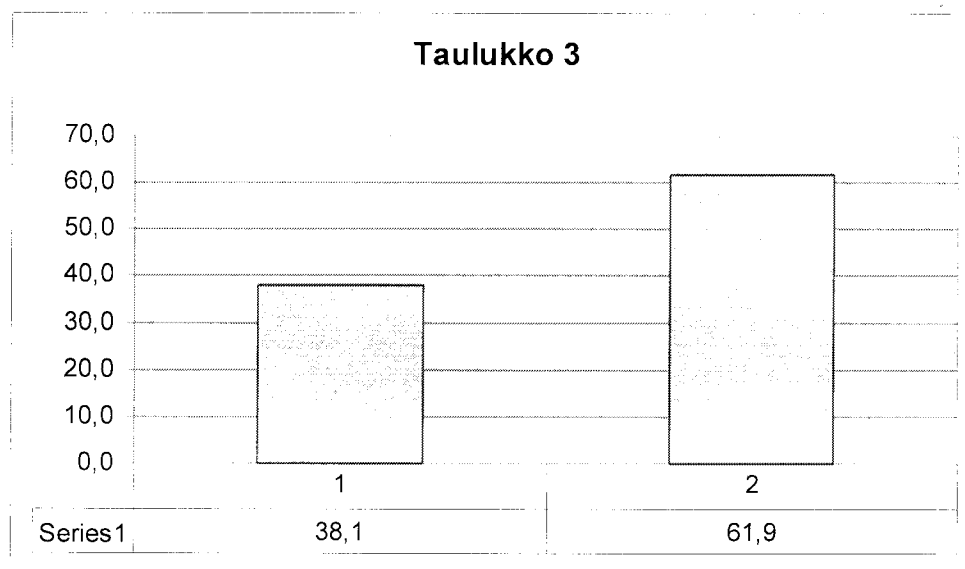

Taulukossa 1 pylväs numero 1 kuvaa harvemmin kuin kerran vuodessa museoissa käyviä kyselyyn vastaajia. pylväs numero 2 kuvaa kerran vuodessa museossa käyviä vastaajia ja pylväs numero 3 kuvaa 2-3 kertaa vuodessa museoissa käyviä vastaajia.

MIKSI MUSEOON?

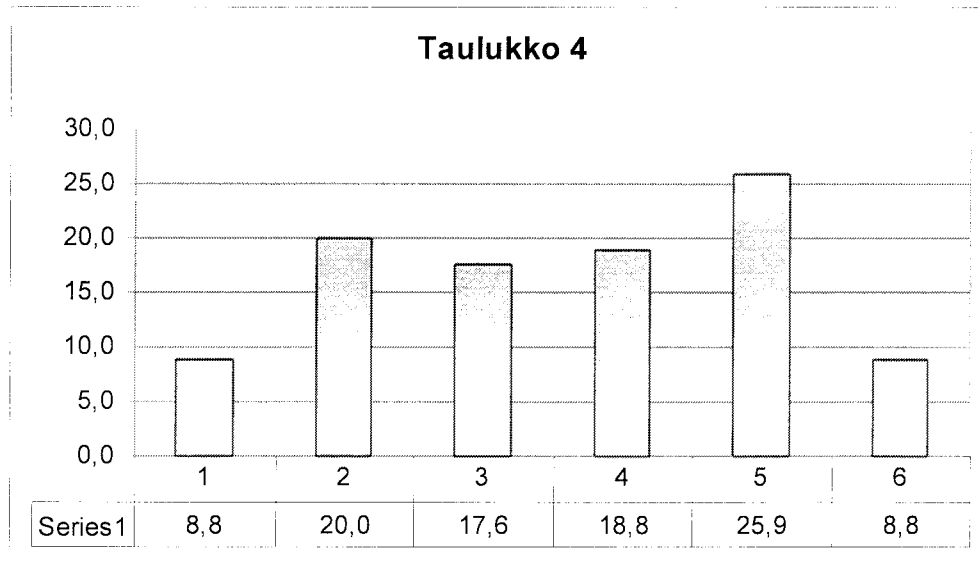
Taulukossa 2 pylväs numero 1 kuvaa niitä kävijöitä, jotka ovat lähteneet museoon yhdessä ystävän kanssa. Pylväs numero 2 kuvaa niitä kävijöitä, jotka ovat saaneet museota koskevaa tietoa lehdestä, esitteestä tai internetistä. Pylväs numero 3 kolme kuvaa niitä kävijöitä, jotka ovat sattumalta ohikulkumatalla poikenneet museoon. Pylväs numero 4 kuvaa niitä kävijöitä, joilla oli jokin muu syy museo käyntiin.

SUKUPUOLIJAKAUMA

Taulukossa 3 pylväs numero 1 kuvaa miesvastaajia ja pylväs numero 2 kuvaa naisvastaajia.

IKÄJAKAUMA

Taulukossa 4 pylväs numero 1 kuvaa alle 15-vuotiaita vastaajia.

Pylväs numero 2 kuvaa 15-25-vuotiaita vastaajia.

Pylväs numero 3 kuvaa 26-35-vuotiaita vastaajia .

Pylväs numero 4 kuvaa 36-45-vuotiaita vastaajia.

Pylväs numero 5 kuvaa 46-59-vuotiaita vastaajia.

Pylväs numero 6 kuvaa yli 60-vuotiaita vastaajia.